

ఆంధ్రానందరామాయణము

గ్రంథకర్త :

కీ॥ శే॥ గుండు లక్ష్మణశాస్త్రిగారు

వేళంగి, కాకినాడ తా॥

1939

అరుణాశ్రమము

నడకుదురు, కాకినాడ.

అ రు ణా శ్ర మ ము,

(Recognized Ayurvedic Pharmacy.)

నడకుదురు, కాకినాడ.

ఆయుర్వేదాచార్య, ఆయుర్వేదాలంకార, గొట్టుముక్కుల
రామకృష్ణశాస్త్రిగారిచే నిర్దుష్టముగా తయారుచేయబడిన ప్రసిద్ధ
ములగు ఆయుర్వేదౌషధము లన్నియు దొరకును.

ప్రభావవంతములగు ఆయుర్వేదౌషధములు కావలసినచో
పై అడ్రసునకు వ్రాయుడు.

శ్రీరస్తు.

అంధ్రానందరామాయణ

సారకాండము.

గ్రంథకర్త :

కీ॥ శే॥ గుండు లక్ష్మణశాస్త్రిగారు

వేళంగి, కాకినాడ తా॥

87/5

ప్రకాశకులు :

అరుణాశ్రమము

నడకుదురు, (వయా) కాకినాడ.

కాకినాడ :

శ్రీపతిముద్రణాలయమున

ముద్రితము.

1939

ప్రథమముద్రణము 1000.

సంపద శావణ పూర్ణిమ.

సర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్తగారి పుత్రులవి.

మూల్యము
రూ. 10/- రూపాయిలు.

294592

లక్షకా

LAC -

వలయువారు :—

గుండు రామకృష్ణయ్యగారు,

వేళంగి, కాకినాడ తాలూకా,

తూర్పు గోదావరిజిల్లా.

అని వ్రాయవలెను.

పోస్టు ఖర్చులు కొనువారే భరించవలెను.

శ్రీమత్పురదేవతాయైనమః

ప్రీతిక.

‘కింకపీండ్రఘటాపంచాననే’త్యాదిబిరుదాంకితులు శతావధానులు కీర్తిశేషులు నగు

చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారు

శ్రీమదానందరామాయణము—ఇహపరసాధకంబులును మనోహరములు నగు చిన్న చిన్న గాథలతో నొప్పారు నీమహాకావ్య మాదికవియగు వాల్మీకిచే రచింపబడిన శతకోటిప్రమితమైన రామాయణములో నంతర్భాగమని గ్రంథమువలననే యవగత మగుచున్నది. లోకములో నెక్కుడు ప్రసిద్ధముగానున్న రామాయణము షట్కాండాత్మకము. ఇయ్యదియో? నవకాండాత్మకము—కాని షట్కాండాత్మకమగు గ్రంథ మిరువది నాల్గువేల శ్లోకములు, ఈగ్రంథమో పండ్రెండువేలుమాత్రమే. ఆరామాయణములో రాముని జననము మొదలు రావణవధానంతరము జరిగిన పట్టాభిషేకమువఱకునుగల కథ వర్ణింపబడినది. ఈ రామాయణములో నా యీ గాథయే కొన్ని స్వల్పభేదములలో వర్ణింపబడినది. ఏకకవికృతములగు గ్రంథముల నిష్టిభేదము లేలకలుగపలెనో అనుప్రశ్నకుఁ దృప్తికరమగు నుత్తరము వచ్చుటలేదు. షట్కాండ రామాయణములోని విషయము లేయొకటిరెండో దక్క తక్కినవన్నియు విమర్శసహములు. ఇందలి యంశములు మందమతులమగు నస్మదాదులకు నట్టివిగాఁ గన్పట్టవు. ఆకారణమున నిది యన్యకవికృతమేమో యను సందేహము కలిగెడిని, కలుగుఁగాక. శ్రీమహావిష్ణుని అంశావతారమగు రామునకుసంబంధించిన చరిత్రమే అందును యిందును బ్రతిపాద్యవస్తు వగుటచే తచయితలకును బాతకులకును శ్రోతలకును “చరితం రఘునాథస్య శతకోటి ప్రవిస్తరమ్ । ఏకైక మక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనమ్॥” అను శ్లోకమునందలి ఫలితమును ఆస్తికు లెల్లరు నంగీకరించితిరుదురు. కనుక దీని నాంధ్రభాషలో ననువదించిన బ్రహ్మశ్రీ గుండు లక్ష్మణశాస్త్రిగారు ధన్యులు

“ధన్యో మాఘకవిర్వయం చ కృతినస్తత్సూక్తి సంసేవనాత్” అను మల్లినాథసూరి వచనము చొప్పున సంస్కరణమును మిమతో నామూలాగ్రముగాఁ బరిశీలించుచు గ్రంథకర్తృముఖమున వినిన నేనును ధన్యుడను. అష్టాదశమహాపురాణములలోఁ గాని ఉపపురాణములలోఁ గాని పంచమవేదమని ప్రసిద్ధిఁ జెందిన మహాభారతములోఁ గాని యెన్నో అంశములు చదువరుల విశ్వాసముమీఁదనే యాధారపడవలసి యుండును. ప్రస్తుతగ్రంథమునకో? ఆవిశ్వాసము శతగుణ మెక్కుడుగా నుండవలసివచ్చునని ప్రతిఘట్టమునందును పొడకట్టెడిని. పురాణగాథల మాటకేమి, స్వయంవ్యక్తమగు వేదమునందలి గాథలకుఁ గూడ విశ్వాసముతోడనే యెక్కుడు చుట్టటిక ముందును, ఈయంశ ముపనిషత్తులలోఁ గొన్నిటి తుదను “నాఽవిశ్వాసాయ క్షిచిత్” అను వాక్యముచే మనము తెలిసికొనుచున్నారము. వేయేల? మతము, దేవుడు, అను విషయముగల ప్రతిగ్రంథమునకును విశ్వాసముతో సంబంధ ముండియేతిరును.

“కద్దన్నవారికి కద్దు. కద్దని మొరలిడిన పెద్దలబుద్ధులు నేడబద్ధ మగునే” అని త్యాగరాజుగారు గానము చేసియున్నారు. ఆగానమునకును.

“నాఁడవిశ్వాసాయ” అను నుపనిషద్వాక్యార్థమునకును గల పరస్పరసంబంధము విష్ణులు గుర్తింతురుగాక. షట్కాండరామాయణములో రాముని ధీరోదాత్తత్వము చక్కఁగాఁ బోషింపఁబడి యున్నది. దీనిలోఁగూడ షట్టిపోషణము లేకపోలేదు గాని, కొన్ని పట్టుల నీసందర్భము సమర్థించుట కష్టసాధ్యమని నాయభిప్రాయము. సీత మాయలేడిని వెంబడించిన శ్రీరామునికడకు లక్ష్మణునిఁ బంపించుసందర్భమున నాడినమాటలు కడు పేలవముగా నుండును. ఆసందర్భమున కామెయే నొచ్చుకున్నట్లు సుందరకాండ మందలి కొన్ని శ్లోకములవలన నవగత మయ్యెడిది. ఈరామాయణములో నొకానొక సందర్భములో సీత శ్రీరామునివచనమును విశ్వసించక ఏదోమాదిరి యాఁడుదానివలె సరయూనగిలో నుఱికెదనని, అర్ధరాత్రము వేళఁ బరుగిడును. ఎంతసమర్థించుకొన్నను నా కాయీసందర్భ మెంతో హేయముగాఁ గన్పట్టును. ఇంత కాకున్న నేకొంతయో శంకను గలిగించెడి యంశము లీరామాయణమునం దెన్నియో యున్నవి. అందులో శ్రీరాముఁడు నవ్వునుగూర్చి చేసిన కఠినశాసన మొకటి. ఇందున్న గాథలలోఁ జాలవఱకు రాముని యేక పత్నివ్రతమును బురస్కరించుకొని కల్పించినవి. కొన్ని సీతాపాతివ్రత్యోద్బోధకములు. అన్నియు రాముని పరాత్పరత్వమును సమర్థించుటకుఁ దోడ్పడుచుండును. షట్కాండరామాయణములోని రాముఁడు మానవమాత్రుఁడుగా నుడియుఁ బురుషోత్తముఁ డనిమాత్ర మనిపించుకొనును. ఈరామాయణమునందో, ఎక్కడనో మానవమాత్రుఁడుగా నున్నట్లు చిత్రంపఁబడినను సర్వత్ర సర్వజ్ఞత్వాదిగుణవిశిష్టపరవస్తువుగనే కను పట్టును. ఆరామాయణమునందు సీతాగ్నిప్రవేశఘట్టమునఁ గాఁబోలును బ్రహ్మాదులు రాముని దర్శింతురు. ఇందో? చీటికిమాటికి ముప్పదిమూఁడుకోట్లదేవతలును రామునిదర్శనమునకు వచ్చుచుఁ బోవుచునే యుంచురు. అందుఁ గుఱేరవిమానమును రాముఁ డెక్కినది యొకపరిమాత్రమే. దీనిలోఁ బనివడినప్పుడెల్లఁ గోట్ల కొలఁదిసేనలతోడను, బ్రజలతోడను ఆవిమానముమీఁదనే ప్రయాణము చేయుచుండును. సూత్రప్రాయములుగానున్న ఆరామాయణములోని యంశములచేత భాష్యప్రాయములగు నిందలియంశములెల్లఁ జాలవఱకు సమర్థనీయము లనుటకు సందియము లేదు గాని, ఆరామాయణమువలె నీరామాయణము మనస్సంతోషిని గలిగింపనేర దనియును, గేవలకల్పితమేమో యనియును గొందఁ జనుకొనుట కవకాశము కలుగుచున్నది. ఇది యపోహ కాక సదూహ యైనపక్షమున గ్రంథకర్తృత్వము వాల్మీకికి లేకపోవలసివచ్చును. “అహో మూలచ్ఛేదీ తవ పాండిత్యప్రకర్షః” అనుత్రోవలోఁ బడవలసివచ్చును. అప్పుడుమాత్రము శంకలకు విశ్రాంతి కలుగునా? కలుగదు. ఏమందురేని ఇట్టిపరమపవిత్రమైనగ్రంథమును- ఏకొంచెమో కాదు పన్నెండువేలగ్రంథమును రచించి తన పేరిమీఁద దానిని బ్రకటింపక వాల్మీకి పేరిమీఁదఁ బ్రకటించుటకుఁ దగినంత హేతుసామగ్రిని సంపాదించవలసివచ్చును. గ్రంథప్రాశస్త్యమున కట్లు లెవ్వరో చేసియుండు రనుహేతు వొకటితక్కఁ దత్పక్షీయులకు హేత్వంతరము దొరకదు.

ఈకాలమునఁ గొందఱువిమర్శకు లట్టిహేత్వాభాసములను గొన్ని పాత్రములయెడలఁ గల్పించుటకు సాహసించుచున్నారు. అట్టిసాహసము నాకు లేకుంటచే నేను దీనికి ర్తృత్వమును వాల్మీకియందే విశ్వసించి “కల్పభేదా త్కథాభేదః” అని యీగ్రంథకర్త నుడివినశ్లోకమునే ప్రమాణముగాఁ బట్టుచున్నాఁడను.

మఱియు నీగ్రంథమునందలి అనేకవీజములకు శ్రీమద్భాగవతమునందలి అనేకాంశములు ఫలితములుగాఁ గన్పట్టును. దానింబట్టిచూడ నీగ్రంథకర్త శ్రీమద్భాగవతమును జదివి యనంతర మిద్దానిని రచించి యుండుననియుం దోచెడిది. అట్లుగునెడల వ్యాసునికన్న వాల్మీకి యర్వాచీనుఁడు కావలసివచ్చును. ఇట్టి శంకల కుపక్రమించితమేని మనకుఁ దరణోపాయము దుర్ఘట మగును. కావున నాత్రోవ వదలుకొందము.

శ్రీరామనిదర్శనమునకు వ్యాసుడు (ఈవ్యాసుడు పరాశరపుత్రుడే యని స్పష్టముగా నున్నది.) వచ్చి నట్లు ప్రస్తుతగ్రంథమునఁ గలదు. దీని నెట్లు సమన్వయింపఁగలము?

ఈశంకల కేమి? వీని కేవో సమాధానములుకూడ నుండిన నుండునేమో! అనర్గళమైనధారతోఁ బన్నెండువేలగ్రంథమును రచించినమహాకవికి—లేదా? మహర్షికి—మనకున్నంతమాత్రమును దెలివితేటలు నుండకుండునా? యనునంశము మనమం దుంచుకొని యెవరేని దీని విమర్శనకుఁ గడంగవలయు నని వాతలంపు.

మఱియు నీగ్రంథములో,

“అతి సర్వత్ర వర్ణయేత్” అనునభియుక్తోక్తికి బొత్తిగా నవకాశము నీయక గ్రంథకర్త తాను జెప్పఁ బూనుకొన్న ఆయాయంశములను మిక్కిలి ఛాందసముగా వర్ణించినట్లు కన్పడుచున్నది. ఆయాసందర్భములయందలి గుణదోషములను అనువాదకులవిగా భావింపక చదువరులు మూలమునకే ఆపాదింపవలయును. వీలైనంతలో ననువాదకులు క్లుప్తీకరింప యత్నింపకపోలేదు గాని యెంతయత్నించినను గృతార్థత్వముమాత్రము కలిగినట్లు లేదు. భగవంతునిచరిత్రము గదా; మన మేల క్లుప్తీకరింపవలయును? అనెడి సదూహతో మూలకర్త అట్లు విస్తరించియుండు నని నే నాయీ ఘట్టములు వినినపిదప సమాధానము జెప్పికొంటిని—ఎంతసమాధానముచెప్పికొన్నను మన స్పృహకు గొంతుచునే యున్నది.

మఱియు నీరామాయణములో నారామాయణములోలేని చిత్రవిచిత్రములైన కథాసందర్భములు పెక్కులు కలవు. ఆరామాయణములో లేనంతమాత్రముచేత నాయాయీకథాసందర్భములు పుక్కిటి పురాణము లనుకొనుట యుక్తిదూరమే కాక అనుభవవిరుద్ధమునుగూడ నగును. ఏమందురేని పదకొండు వేలసంవత్సరములు రాజ్యముచేసిన శ్రీరామచంద్రునిచరిత్ర మొక్కరావణవధతోడనే సమాప్త మయ్యెననుకొనుటకంటె అపరిశీలకత్వ మొందుండునా? ఆచరిత్రము సుమారు నలుబదిసంవత్సరములలోపున జరిగినది కదా? ఉన్నవయస్సంతయు సీతారాములకుఁ దదనంతరమే యున్నది. ఆవయస్సులోఁ ద్రివర్ణబోధకము లగు లేదా చతుర్వర్ణబోధకములగు చిత్రచరిత్ర లెన్నియు జరుగక కేవలము నిద్రావస్థలోఁ గుంభకర్ణునిం బలె రాముఁ డుండెననుకొనుటకన్న నింకేమి పొరపాటుండును? కావున నిందుదాహరించిన రాముని చరిత్రములుగూడ నడచినవానిలో నేకొన్ని మాత్రమో అయియుండును గాని సమగ్రములు గావనుకొనుటయే యుక్తిసహము.

ఈసందర్భము ప్రస్తుతగ్రంథమునఁ బ్రవక్తయగు రామదాసు పలుచోట్ల శ్రోతయగు విష్ణుదాసు నితో వాక్రుచ్చియేయున్నాడు. మఱొకండరామాయణములో లేకయున్నను ఇందలిచరిత్రములు—అందుఁగాని మఱి యేయితరగ్రంథములయందుఁగాని నిషేధింపబడినట్లు ప్రమాణ మేమియు లేకుండుటచే, “అప్రతిష్ఠ మనుషత భవతి” అనున్యాయమునఁ బ్రాజ్ఞులయనుమతికేఁ బాత్రములే; సందియము లేదు. సాక్షాత్భగవదవతారమగు శ్రీరామునిచరిత్ర మిందుఁ బ్రత్యక్షరమునందును సమగ్రముగా నిండి యున్నది. అక్కతన నీగ్రంథము శ్రీమచ్ఛాగవతముఁబోలె ముముక్షువులకు నుపాదేయ మని ఘంటా పథముగాఁ జెప్పనొప్పెడిని. ఈయంశము రామదాసుఁడు ప్రస్తుతగ్రంథమునఁ బలుచోట్ల వ్యాఖ్యా

నించుచునే యుండెను. వ్రాసిన నెంతయేని వ్రాయవలయును. ముఖ్యాంశము ప్రస్తుతగ్రంథము నాంధ్రమున నుచు వదిలిన కవివూర్వపుణ్యము వర్ణ్యము. “ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః”

ఇందలి గాథలు త్రిమతస్థులకు నుపాదేయములే యయ్యు శివవిష్ణుభేదము పాటించునారు నరకగాములగుదు రని అసక్తదావృత్తిగా గ్రంథకర్త రామునిచేతనే ఖండితముగాఁ జెప్పించిన ట్లుండుటచేత నేక భోషానుకులగు వైష్ణవులకేమి, శైవులకేమి, ఇది ఆదరణీయము కాదనుకోవలయును. ఆరామాయణమున నెక్కడనో యొకచోట “అత్రవూర్వం మహాదేవః” అనువాక్యము శ్రీవైష్ణవులసిద్ధాంతమునకు భంజకముగాఁ గన్పట్టినది గాని ఇందట్టివాక్యములు శరపరంపరగా నున్నవి. ఎన్నిటికని క్లిష్టవ్యాఖ్యానము చేసికొనుట మనికాబోలు వారిమతాచార్యు లెవ్వరును దీనికి వ్యాఖ్యానము చేయలేదు. శివవిష్ణుభేదమును పాటించని అద్వైతమతాచార్యులుగూడ నెవ్వరును దీనిని వ్యాఖ్యానించినట్లు లేదు మొదటివారియుపేక్ష విచారణీయము కాకున్నను రెండవవారియుపేక్ష కొంత విచార్యమే. కాని అంతమాత్రముచేతఁ బుణ్యపురాణమును శ్రీరామచంద్రునిచరిత్రముతో నిండియుండిన ఈచరిత్రమున కొకకళంకము గలుగునా? కలుగదు.

“సా కిం నరమ్యా సచ కిం నరంతా బలీయసీ కేవల మీశ్వరాహ్లా”

ఆంధ్రానువాదముకూడ వ్యాఖ్యానమువంటిదే కనుక లక్ష్యణశాస్త్రీగారి యనువాద మీగ్రంథమున కాలోపమును దీర్చఁజాలిన దని స్ఫురదయ్యులు విశ్వసించురుగాక.

శ్లో॥ కవిః కరోతి కావ్యాని లాలయ త్యుత్తమో జనః,

మతాచార్యులెవ్వరు దీని స్పృశింపకుండుటకు నా కొకహేతువు స్ఫురించుచున్నది. వారు తఱచు వేదాంతబోధకములగు గ్రంథములకే తమతమమతముల కనుగుణముగా వ్యాఖ్యానములు చేసికొనియున్నారు. ఈగ్రంథమునందు వేదాంతవిషయములు లేకపోలేదు గాని శ్రీమద్భాగవతాదులయందుంబలె వ్యాఖ్యానాపేక్షకములగు మాటుమూలవేదాంతవిషయములు లేవు. అందుచే వారిద్దానిజోలికి రాలేదని నేననుకొందును — కొందఱు,

“శతకోటి ప్రివిస్తరమ్”

అనువాక్యమునకు నేదో క్లిష్టవ్యాఖ్యానము జేసి ఇరువది నాల్గువే లునర్థమును సంపాదించుట కలదు. అప్పుడు మట్కాండరామాయణముకంటె నితరరామాయణములు లేనేలే వనికాని, ఒకవేళ యున్నను, అయ్యని వాల్మీకికృతములు కావనికాని యొకయపోహను లోకమునకుఁ గలిగింపవలసివచ్చును. అది మూలచ్ఛేదిపాండిత్యప్రకర్షవంటి దని లోగడఁ దెల్పియేయుంటిని. ఇది మహాగ్రంథము, దీనింగూర్చి వ్రాయవలసివచ్చినచోఁ దగినంతశక్తిసామర్థ్యములు కలిగి బుద్ధిబలము గలిగియున్న వారర్హులు గాని సర్వథా అసమర్థస్థితిలోనున్న నావంటివాని కీభారము దుర్వహము. గ్రంథకర్త నాపై నీభారము పెట్టుటచేతనే కాక ఇయ్యది నాభవిష్యత్కాలమునకు సర్వథా శ్రేయస్కరమని వాకుఁ బూర్తిగాఁ దోచుటచే నహింపఁజాలని యీభారమును మోయుటకుఁ దగుదు నని సిద్ధపడి గ్రంథకర్తముఖముననే సుమారు రెండుమాసములకాలములో దీని సావకాశముగాఁ బ్రత్యక్షమును విని యధాశక్తిగా నీపీఠికను వ్రాసితిని. బుద్ధిబలమునకు శరీరబలము ముఖ్యమని వేఱుగఁ జెప్పినక్కఱలేదు; ఆబలము చాల లోపించియుండుటచే

నిండెక్కడనైన నెఱుసులు మిగిలియుండువేమో అని యొక సంశయము కలుచున్నది. గ్రంథకర్త విద్యత్కవిగాని కేవలకవి గాకపోవుటచే నట్టిసంశయముతోఁ బనియే లేదనుకోవచ్చును- వైఁగా నెన్నితరముల నుండియో వీరివంశమునందుఁ బండితులును, కవులును, పండితకవులును, ఉన్నయంశము జగద్విదితము. వీరితండ్రి రామస్వామిశాస్త్రిలవారు సుప్రసిద్ధవైయాకరణులు, సాహితీధురంధరులు, పౌరాణికాగ్రేసరులు, ఉభయభాషాకవులు. గీర్వాణమున సీతాకల్యాణచంపువును, ఉపాపరిణయనాటకమును, ఆంధ్రమున ఏకప్రాసశంకరశతకమును వీరు రచించిన గ్రంథములు. వీరు లోకైకపండితులగు శ్రీభాగవతులహరిశాస్త్రిలవారి ప్రధానశిష్యులలో నొకరు. వీరిని నేను స్వయముగ దర్శించియున్నాను. వీరితాతగారో, ముత్తాతగారో “వ్యాకరణమరా” బని సమకాలికపండితులచే గౌరవింపబడెడి శ్రీవేదులనారాయణశాస్త్రిలవారి శిష్యులని చెప్పఁగా నింటిని. ఈశిష్యత్వమునకు సంబంధించిన యొక ఇతిహాసము గలదు గాని గ్రంథవిస్తర భీతిచే దాని నిందుదాహరింపక విడిచితిని. ఆయితిహాసము నాశిష్యులకు గురువునందే కాక గురువంశస్థులగు అపండితులయందుఁగూడ నెట్టిగౌరవ ముండెడిదో వ్యాఖ్యానించును. అట్టిపండితవంశమునఁ బుట్టుటయే కాక మహాపండితునకుఁ బుత్రిఁ డయ్యుం బండితపుత్రిఁ డనునపప్రధకుఁ దా వొసఁగక గురుశుశ్రూషా పూర్వకముగా, కౌముద్యాదుల నధ్యయనముఁ జేసి కవిత రచింపఁబూనిన యిక్కవిరచనలో నొకరు సంస్కరింపవలసిన యంశము లుండనేయుండ వనుట యతిశయోక్తి కాదు. కాని,

“ఆపరితోషాద్విదుషామ్”

అను కాళిదాసోక్తి ననుసరించి సమర్థులగుకవులుగూడఁ దమగ్రంథము లొరులకు వినుపించుట యాచారమైయున్నది. ఆయాచారమే గ్రంథకర్తను బురికొల్పి నా కీమహాభాగ్యమును సంపాదించిపెట్టిన దని మనఃపూర్వకముగా సంతసించుచున్నాఁడను.

“సతాంసద్భిస్సంగః కథ మపి చ పుణ్యేన ఘటతే”

కి విత్వమునకు ముఖ్యఫలము రసము. ఆరసము సమర్థుడైనకవి కథావస్తు వెట్టిదైనను గలిగింపఁగలఁడు; కాని కథావస్తువు

“పుణ్యశ్లోకస్యచరిత ముదాహరణ మర్హతి”

అను నభియుక్తోక్తికి లక్ష్యమైనది దొరకుట పూర్వపుణ్యవిశేష మనుకొనవలసి యుండును. అట్టికథావస్తువు తటస్థించినప్పుడు

“సాధ్యోహి రసో యథాతథం కవిభిః”

అను నభియుక్తోక్తి కించుక తనరచన జంకినను గ్రంథకర్త ధన్యుఁ డనియే యెంచవలసియుండును. ప్రస్తుత గ్రంథమునం దెన్నియో కథలు పిట్టకథలుగానున్నవికూడ నవరసములలో నేదోయొకరసమునకు నుపోద్బలకములుగా నుండుటచే గ్రంథకర్తకుఁ దీర్థమును స్నానమును గలిసివచ్చినది. ప్రధానఫల మనఁగాఁ బౌరలౌకికఫలము అది భగవద్గుణానువర్ణనమువినాగా నెంతమంచికి విత్వము రచించినను కలుగ నేకలుగదు. చూడుడు, మహాకవియు మహాభక్తుఁడును అగు జయదేవుఁ డేమనుచున్నాఁడో?

శ్లో॥ దీజం యస్య పురార్జితం సుచరితం ప్రజ్ఞా నవీనాంకురః ।
కాండః పండితమందలీపరిచయః కావ్యం నవః పల్లవః ।
సూక్తిః పుష్పపరంపరాపరిణతి స్సోమయం కవిస్వామృతః ।
కిం వంధ్యః క్రియతే వినా రఘుకులోత్తంసప్రశంసాఫలమ్ ॥

ఈగ్రంథ మింతవఱకు వచనరూపముగా నెవరో తెలుఁగులోని కనువొందినను పద్యరూపముగా నా యెఱిఁగినంతలో నెవరును ననువదించినట్లు తెలియకపోవుటచే, పిష్టపేషణాదిదోషసందర్భములతోఁగూడ నిక్కవికి నవసరము లేదు. ఇందలికథ లనేకములు సుప్రసిద్ధహరికథలు (మహారాష్ట్రము, కర్ణాటకులు) హరికథలలోఁ బ్రస్తావించుట కలదు. ఈగ్రంథము విననిపూర్వము అవి వారి స్వకపోలకల్పితము లనుకొను చుండువాఁడను. ఇప్పుడు వానితత్త్వము తెలిసికొంటిని. ఈరామాయణప్రచారము మనదేశములోఁ గొంతతక్కువయైనను, ఉత్తరదేశములో విస్తరించియేయున్నదని తోఁచెడిని. ఏమైనను మట్కాండరామా యణమున కున్నంతప్రచారముమాత్ర ముత్తరదేశమునఁగూడ దీనికి లేదనియే అనుకొనవలయును. ఈ యాంధ్రానువాదము తిత్సెచుపదభూయిష్ఠముగా నున్నను చాలభాగము తేలికకైలిలో నుండుటచేఁ బ్రతి వారికిని అందుఁబాటులో నుండును గనుక నిదివఱలో నీదేశమందుఁ బ్రచారము తక్కువైనను, ఇంకముం దట్టిలోప ముండదని నానమ్మకము. ఇందలియితహాసములు మిక్కిలి నీతిబోధకములుగా నుండుటచే, కళా కాలావిద్యార్థులకుఁ బఠనీయములుగా ఆవిద్యాకాఖ్యాధికారులు నిర్ణయించి గ్రంథకర్తకుఁ బోత్సాహము లగుదు గని విశ్వసించుచున్నాను. గ్రంథకర్త యీగ్రంథరచనకుఁ బూర్వము రామచంద్రవిలాస మను ప్రబంధమును, శ్రీరామపాదుకాపాలన మను నాటకమును రచించియుండుటచే దీనిరచననాటికిఁ గవితా ధార సానబట్టినకత్తిగాఁ బరిణమించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఆయావిషయములెల్ల విచక్షణులగు చదువరు లకు గోచరించునట్టివే కనుక నిది విస్తరింపను. గ్రంథకర్తకు, తారకమంత్ర ముషాస్య మగుటయుఁ దారక మంత్రాగ్నిస్థానదేవత కాలవాలమగు రామాయణము రచనీయ మగుటయు మహద్బ్రష్టము. కవి తాను తరించెను. వంశమును తరింపఁజేసెను. లోకమునుగూడఁ దరింపఁజేసెను. భగవంతుఁ డీయనకు సర్వథా శ్రేయఃప్రదాత యగుఁగాక --

ఓం తత్సత్

డి 8—9—1939 }
క డి యం. }

చెల్ల పిల్ల వేంకట శాస్త్రి,
శతావధాని.

విజ్ఞప్తి.

“కృ సూర్యప్రభవో వంశః, కృ చాల్పవిషయా మతిః ?
తితీరు ద్దుస్తరం మోహం దుడుపే నాఽస్మి సాగరమ్॥”

కాళిదాసమహాకవియే యిట్లు చెప్పికొనఁగాఁ దత్త్వాదరజఃపరమాణువుం బోలని యల్ప జ్ఞాఁడ నగు నే నిట్టిమహాకార్యమునకుఁ బూనుట సాహసమే యగును. అయినను సహృదయులప్రోత్సాహశక్తియు శ్రీరామచంద్రపాదారవిందభక్తియు నన్నిగంధరచ నకుఁ బురికొల్పినవి.

వాల్మీకికృత మని చిరవిఖ్యాత మైన యీ యానందరామాయణమునఁ గావ్య లక్షణములకుఁ గథాసందర్భములకు విరుద్ధము లగువిషయములు చాలచోట్లఁ గాన్పించు చున్నవి. అయినను ఆర్షవచనములలో విరుద్ధములుగాఁ గన్పట్టువిషయముల కెట్టి సమర్థనము లుండునో అస్మదాదులకుఁ దెలియకపోవచ్చును. సర్వపౌరాణికవిరుద్ధగాఢ లకును మన ప్రాచీనులు “కల్పభేదా త్కథాభేదః” అని యొకసమర్థనసూత్రమును జెప్పుదురు. కావున నట్టిసందర్భముల నెట్టిమార్పులును జేయక యథామూలముగనే యనువదించితిని.

‘కల్పభేదా త్కథాభేదః’ అను నీసమర్థనసూత్రము నవనాగరకుల మగు మన కంతవిశ్వసనీయముగాఁ దోఁపకపోవచ్చును కాని శ్రీరామునిసమకాలికులే యగు వాల్మీకివిశ్వామిత్రులు రచించిన శ్రీమద్రామాయణాధ్యాత్మరామాయణములలో సైతము పెక్కుతావులఁ బొడసూపిన యీకథాభేదముల సమర్థించుకొనుట కీసూత్రము దక్క మనకు మఱియొకయాధారము లేదు.

ఈ నాయనువాదము “మక్కికిమక్కి”గాఁ గాక నిర్బాధకము లగుచోట్ల సందర్భానుసారముగాఁ గొంచెము పెంచియుఁ బునరుక్తిముఖిదోషగ్రసితము లగుచోట్లఁ గొంచెము కుదించియు రచించితిని. నీతిభక్తిభరితము లగు నచ్చటచ్చట నన్నివేశములలోఁ జాలవఱకు స్వతంత్రించితిని.

రసమాత్రగ్రహణపారీణులు సహృదయులు నగు పాఠకులచేత నాకవితా ప్రమాదముల నంగీకరించుచు సవినయముగ నంజలింతును. వాల్మీకివ్యాసకాళిదాసాదులరచనలుగూడ విమర్శసహములు గా వని వాదమాలు చెలరేగిన యీకాలమున నిర్దుష్ట మగురచన సాగించితే నని నావంటియల్పుఁ డెట్లు శపథము చేయఁగలఁడు ?

నాకబ్బమును శ్రద్ధావాత్సల్యములతో నామూలాగ్రముగా విని కవితాప్రమాదములఁ గొన్నింటిని సవరించి న న్నాదరించిన కవిసార్వభౌములగు బ్రహ్మశ్రీ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికిని, మఱియు సమూల్యమగు వీరికతో న న్ననుగ్రహించిన. కీంకపింద్రఘటాపంచాననులు, ప్రభుత్వాస్థానకపిందులు, శతావధానులు నగు బ్రహ్మశ్రీ చెల్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారికిని నిరవధికభక్తిభరితముగాఁ బరసహస్రవందనములన్నించుకొనుచు నాకృతజ్ఞత వెల్లడించుకొందును.

మఱియు సీగ్రంథమందలి తేఖకప్రమాదముల సవరించుటయేగాక మొదటి నుండియు నావలె గ్రంథభారము వహించి బహువిధముల నాకుఁ దోడ్పడిన 'అవధాని శేఖర' 'ఆయుర్వేదాచార్య' గొట్టుముక్కుల రామకృష్ణశాస్త్రిని చిరతరాయురారోగ్యైశ్వర్యయశోభరితునిగా నొనరించి రామచంద్రుఁడు రక్షించునుగాక యని యాశీర్వదింతును.

10-8-1939

వే శం గి,

కాకినాడ తా॥

ఇట్లు.

ఉభయభాషావిద్యత్కవివిధేయుఁడు,

గుండుల క్షుణ్ణ శాస్త్రి,

గ్రంథకర్త.

శ్రీ రామచంద్రవిలాసపాదుకాపాలన

అంధ్రానందరామాయణాది

బహుళగ్రంథకర్తలు

ఉభయభాషావిద్వత్కవిప్రసిద్ధులు.

శ్రీ శ్రీ గుండు లక్ష్మణశాస్త్రిగారు

వేళంగి, కాకినాడ తా.

జననము :

స్వభాను వైశాఖ శు ౬

16—5—1884

మరణము :

విశాఖ పుష్య బ ౧

12—1—1950

కీర్తిశేషులగు

గుండు లక్ష్మణశాస్త్రిగారి

జీవితసంగ్రహము*

శ్రీ మేడవరపు విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు, వెలంపాలెం, ద్రాక్షరామ.

గురుదేవులగు లక్ష్మణశాస్త్రిగారు స్వభానువత్సర వైశాఖ శుద్ధ స్థిరవాసరమున (16-5-1884) జన్మించిరి. వీరినివాసము కాకినాడ తా|| వేళంగిగ్రామము. తండ్రి వైయాకరణసార్వభౌములు, సాహిత్యచక్రవర్తులు, మహాకవులు నగు రామస్వామి శాస్త్రిగారు. తల్లి సుబ్బమాంబ. శాస్త్రిగారి యగ్రజులు రామబ్రహ్మశాస్త్రిగారు. అనుజులు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు. అన్నదమ్ములు మువ్వురును తండ్రిగారియొద్దనే విద్యాభ్యాసము చేసిరి. లక్ష్మణశాస్త్రిగారు ప్రత్యేకముగా బ్రహ్మశ్రీ పేరి పేరయ్యశాస్త్రిగారికడ వ్యాకరణశాస్త్రము నార్వసంప్రదాయానుసారముగా నభ్యసించి ప్రాక్తనసుకృత వశమున మహాకవులై, మహాపాఠాణికులై, “పుత్రాదిచ్ఛే త్వరాజయ” మ్మను నదృష్టమును తండ్రిగారికిఁ జేకూర్చిరి. వీ రనేకపట్టణముల నత్యద్భుతముగా నెన్నోమాదులు పురాణములఁ జెప్పుచు సాహితీసభల నిర్వహించుచు జనామోదము వడసిరి. వీరి రచనలు శ్రీరామచంద్రవిలాసము (ప్రబంధము,) శ్రీరామపాదుకాపాలనము (నాటకము,) ఋణబాధ, శంకరశతకములు మున్నగునవి.

ఏబదియేండ్లు గడచినపిదప శాస్త్రిగారిజీవితము దుఃఖభరిత మయ్యెను. నిజధర్మపత్నియు మహాసాధ్వీయు నగు సూరమాంబ వ్యాధిగ్రస్తయై మరణించెను. పిదప గీర్వాణాంధ్రాంగ్లకొవిదుఁడు తనంతవాఁడు నగు జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు రామస్వామిశాస్త్రియు మరణించెను. అశేనిఘాతములనంటి ఈయువద్రవములఁ జిక్కినపిదప శాస్త్రిగారిజీవితము చిరకాలమునకుఁగాని కుదుటఁబడలేదు.

విపదబాధిష్టమైన ఈయవస్థ సంప్రాప్తించినకాలముననే (పత్నీవియోగమునకుఁ బూర్వమే) శాస్త్రిగారు మనశ్శాంతికొఱకు ఆనందరామాయణము ననువదించ మొదలిడి నాలుగైదేండ్లలోఁ బూర్తిచేసిరి. పుత్రమరణానంతర మెట్లో తేరుకొని మిక్కిలిశ్రమతో 10 వేల గద్యపద్యములుగల తమమహాగ్రంథమునకు శుద్ధప్రతిని నిర్దుష్టముగ తయారుచేసి పిదప నత్యుత్సాహముతో ననేకమహాసభలలో నానందరామాయణము నద్భుతముగాఁ బురాణముఁ జెప్పుచుఁ దన్ముద్రణార్థమై దేశముపలుచోట్లఁ దిరిగిరి.

* శ్రీ విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు గుండు లక్ష్మణశాస్త్రిగారి జీవితచరిత్రమును సమగ్రముగా రచించిరి. స్థలాభావముచే దాని నిటు సంగ్రహముగా ప్రకటించితమి. (ప్రకాశకులు)

శ్రీ కృష్ణమూర్తిగారును ఇంచుమించుగా సమకాలముననే ఒకరికిఁదెలియక యొక రాసందరామాయణము ననువదించియుండిరి. అనువాదపద్ధతియందును గవితాపాటవమునందును వీరిరువురును నొకరి కొకరు తీసిపోరు. శ్రీ కృష్ణమూర్తిగారి యనువాదము చాలవఱకు “మక్కికి మక్కి” గా నుండును. లక్ష్మణశాస్త్రిగారి యనువాదమున స్వాతంత్ర్య మెక్కువగానుండును. శ్రీ కృష్ణమూర్తిగారు మిగిలిన రామాయణము నంతను అనువదించిరో లేదో తెలియదు. లక్ష్మణశాస్త్రిగారుమాత్రము సమగ్రముగా ననువదించిరి. మిగిలినభాగములనుగూడ త్వరలోనే ప్రకటింపఁ గలుగుదుమని విశ్వసించుచున్నాము. పవిత్రతరమగు రామచరిత్రమును ఆంధ్రభాషలో ననువదించి ధన్యులైన యీ కవిద్వయమునకు మాజోహారులు.

ఈమహాకార్యమున గురుభక్తిభరితులగు శ్రీ మేడవరపు విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారును గ్రంథకర్తగారి పుత్రులగు శ్రీ రామకృష్ణయ్యగారును చేదోడు వాదోడుగా నిలిచి నాభారమును కొంత చులుకన జేసిరి. మృతజీవులగు లక్ష్మణశాస్త్రిగారి యనుగ్రహము వారిపైఁ బ్రసరించుఁగాక.

మిక్కిలి శ్రద్ధతో నీమహాగ్రంథము నిట్లు ముద్రించిన ‘శ్రీ పతి ప్రెస్’ వారు సర్వదా అభినందనీయులు.

అరుణాశ్రమము,
న డ కు దు రు
1-9-52.

గొట్టుముక్కుల రామకృష్ణశాస్త్రి.

కృ త జ్ఞ త

ఈమహాగ్రంథముద్రణమునకు సమాధరముతో నయాచితముగ ధనసాహాయ్య మొనర్చిన ఆ యా దాతృశిఖామణులకు మాకృతజ్ఞత. కీర్తిశేషులగు మానాయన గారి యీ రచనను చిత్తుప్రతుల యాధారమునఁ జక్కఁగా సంస్కరించి ప్రకటించిన యరుణాశ్రమాధిపతులకు మాయభివందనములు. ఆంధ్రమహాజనుల సాహాయ్యమున నిట్లే మిగిలినగ్రంథ మంతయును ప్రకటింపఁబడుఁగాక యని యా కాంక్షించుచున్నాము.

వేళంగి,
4-9-52.

విద్వద్విధేయులు,
గ్రంథకర్తగారి పుత్రులు.

ఆనంద రామాయణ ముద్రణమునకు

ధన సాహాయ్య మొనరించినవారు

శ్రీ	సాలగ్రామ సుబ్రహ్మణ్యంగారు, రాయవరం	రూ 100-0-0
„	సాలగ్రామ చింతామణిగారు, ఇంజరం	100-0-0
„	మేడవరపు విశ్వనాథంగారు, మండపేట	100-0-0
„	మేడవరపు వెంకటేశ్వర్లుగారు, మండపేట	100-0-0
„	మేడవరపు సర్వేశ్వరశాస్త్రిగారు, మండపేట	100-0-0
„	బొగ్గవరపు సోమన్న శాస్త్రిగారు, మండపేట	100-0-0
„	సామంచి శ్యామలశాస్త్రిగారు, హసన్ బాదా	100-0-0
* „	మార్పి అమ్మాయిగారు, వేళంగి	100-0-0
„	చెన్నుభొట్ల చిరంజీవి అనే వెంకట సోమ సూర్యమాంబగారు, బి. యస్. సి., బి. ఇ. డి.. చామర్లకోట	100-0-0
„	రేగిళ్ళ శివరామశాస్త్రిగారు, కుయ్యేరు	50-0-0
* „	మెర్ల తాతయ్యగారు, వేళంగి	50-0-0
* „	యార్లగడ్డ కొండయ్యగారు, వేళంగి	50-0-0
* „	మెర్ల వీరయ్యగారు, వేళంగి	30-0-0
* „	మెర్ల నారయ్యగారు, వేళంగి	30-0-0
* „	ఇనుపకోళ్ళు వెంకన్నగారు, వేళంగి	25-0-0
* „	మార్పి లచ్చమ్మగారు, వేళంగి	25-0-0
* „	వెలుగుబంటి నారయ్యగారు, కూరాడ	25-0-0
„	మేడవరపు వెంకటేశ్వర్లుగారు, వెల్ల	25-0-0
„	మేడవరపు విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు, వెలంపాలెం	25-0-0
„	మేడవరపు సత్యనారాయణమూర్తిగారు, హసన్ బాదా	25-0-0
* „	మెర్ల వెంకటరావుగారు, వేళంగి	25-0-0
* „	పాతూరి శ్రీమన్నారాయణమూర్తిగారు, వేళంగి	25-0-0
„	ఉండవిల్లి సూర్యారావుగారి కు॥ సూరన్నగారు, నదురుబాదా	25-0-0
„	మెర్ల శేషయ్యగారి కు॥ సూర్యప్రకాశంగారు, నదురుబాదా	25-0-0

(శ్రీ)	గుండు రామలక్ష్మీగారు, నడకుదురు	రు 25-0-0
„	ఉండవిల్లి సత్తిరాజుగారు, నదురుబాదా	20-0-0
„	ఉండవిల్లి పెదగోపన్నగారి కు॥ సత్యంగారు, నదురుబాదా	20-0-0
„	పోతుల రామకృష్ణయ్యగారు, నదురుబాదా	20-0-0
* „	పాతూరి తమ్మిరాజుగారు, వేళంగి	15-0-0
* „	ముత్యాల సత్యంగారు, వేళంగి	15-0-0
* „	మెర్ల చినవీరన్నగారు, వేళంగి	10-0-0
* „	చుండ్రు రామన్నగారు, వేళంగి	10-0-0
* „	కర్రి మాచరయ్యగారు, కుమారప్రియం	10-0-0
„	ఉండవిల్లి రామన్నగారు, నదురుబాదా	10-0-0
„	మాధవభోట సుర్యనారాయణమూర్తిగారు, నదురుబాదా	10-0-0
* „	యార్లగడ్డ సర్వారాయుడుగారు, వేళంగి	10-0-0
„	సానిపిలి బుల్లిఅబ్బాయిగారు, నదురుబాదా	5-0-0
* „	తోటకూర రామస్వామిగారు, కుమారప్రియం	5-0-0
* „	కోన వెంకట్రావుగారు, కుమారప్రియం	5-0-0
* „	చుండ్రు వెంకటరావుగారు, వెంటూరు	5-0-0
* „	పాతూరి వీరన్నగారు, వేళంగి	5-0-0
* „	ఉండవిల్లి పాపాయమ్మగారు, రంగంపేట	4-0-0
* „	వల్లూరి వెంకట్రాజుగారు, వేళంగి	4-0-0

విషయ సూచిక.

విషయము	పేజీ
ప్రీతిక	1
కర్తృవంశావళి	3
షష్ఠ్యంతములు	7
కథాప్రారంభము	8
కౌసల్యాదశరథవివాహము	11
దశరథుడు కైకేయికి వరములిచ్చుట	13
దశరథుడు మునికుమారునిఁ గూల్చుట	14
ఋష్యశృంగచరిత్రము	19
దశరథుడు సంతతిలేమికి వగచుట	24
భూమి బ్రహ్మతో తనబాధలఁ దెల్పుట	27
శ్రీరామజననము	29
రాముని బాల్యక్రీడలు	32
అహల్యాచరిత్రము	35
అహల్యాస్తవము	38
రావణాదులు చాప మెత్తఁబోయి పరాభవ మందాట	44
శ్రీరాముడు శివచాపము విఱుచుట	48
నీశ రామునికంతమునఁ బూలదండనిడుట	50
సీతాపూర్వజన్మచరిత్రము	55
బ్రాహ్మణునకు పాతు దొరకుట	58
రాముఁ డూరేగి వచ్చుట	62
సీతాకల్యాణము	64
సీత యత్త వారిరిటి కేఁగుట	68
శ్రీరామునకు భాగవరాముఁ డడ్డువడుట	70
పరశురామగర్వభంగము	74
పరశురామస్తవము	75
చీపావళికి రామాదులు మిథిల కేఁగుట	81
రాముడు రాజులతో యుద్ధముచేయుట	82
దశరథుడు ముద్గలాశ్రమమున కేఁగుట	87
ముద్గులుడు శ్రీరామునిభానిచరిత్రముఁ దెల్పుట	88
హరికి బృందాశాపము గల్గుట	89
ముద్గులుడు కైకేయాదశరథుల పూర్వజన్మకిధఁ దెల్పుట	92
కలహాచరిత్రము	93
సీతారాముల శోభనోత్సవము	99

విషయము	పేజీ
శ్రీరాముని దై నందినచర్య	101
శ్రీరాముడు తండ్రీకిఁ దత్త్వముపదేశించుట	104
నారదుఁ డయోధ్య కేతెంచుట	107
పట్టాభిషేకప్రయత్నములు	108
మంధర కైకకు దర్శోధముచేయుట	109
కైక వరములఁ గోరుట	112
సీతారామలక్ష్మణులడవి కరుగుట	115
సీత గంగను నుతించుట	116
దశరథుడు మరణించుట	119
భరతుఁ డరణ్యమున కరుగుట	121
భరతుడు రామునిఁ బ్రార్థించుట	121
భరతుడు రావపాదుకలు గొని చనుట	123
రాముడు విరాఘని చంపుట	125
శూర్పణక పర్ణశాల కేతెంచుట	127
శ్రీరాముడు ఖగదూషణాదులఁ జంపుట	129
శ్రీరాముడు మారీచునిఁ గూల్చుట	132
రావణుడు పర్ణశాల కేతెంచి సీతను గొంపోవుట	133
శివుఁడు పార్వతితో రామప్రభావము చెప్పుట	135
కబంధసహారము	136
శ్రీరాముడు శబరికి ముక్తినిచ్చుట	137
సుగ్రీవ సమాగమము	139
వాలి తార నోదాల్చుట	143
వాలి రాముని నిందించుట	144
శ్రీరాముడు వాలి కుత్తరము చెప్పుట	145
వృక్షవర్ణము	146
రాముడు సుగ్రీవునివైఁ గోపించుట	147
లక్ష్మణుడు కిష్కింధ కేగుట	148
తార లక్ష్మణుల ననునయించుట	149
సుగ్రీవుడు కపుల నలుదిక్కుల కంపుట	150
సంపాతి వానరులకు సీతావృత్తాంతముచెప్పుట	152
హనుమంతుడు సముద్రము దాటుట	153
హనుమంతుడు లంకఁ జేరుట	155
హనుమంతుడు సీత నన్వేషించుట	156
మందోదరీజన్మవృత్తాంతము	157

విషయము	పేజీ
హనుమంతుడు సీతం గాంచుట	159
త్రిజటాస్వప్నవృత్తాంతము	162
హనుమంతుడు సీతతో మాటలాడుట	165
హనుమంతుడు డళోకవనంబు గూల్చుట	167
లంకలో రావణదర్శలు	168
హనుమంతుడు జంబుమాలిప్రముఖులఁ జంపుట	168
హనుమంతుడు రావణునితో భాషించుట	170
హనుమంతుడు లంకం గాల్చుట	172
హనుమంతుని విచారము	174
గ జేంద్రమోక్షణకథ	175
గజరాజపూర్వవృత్తాంతము	178
హనుమంతుని గర్వభంగము	180
వానరులు మధువనంబుఁ జేరుట	181
రాముడు వానరులతో నబ్ధిరముఁ జేరుట	184
రావణునిమంత్రాలోచనము	187
విభీషణుడు రాముని శరణమొందుట	189
శ్రీరాముడు ప్రాయోపవేశమొందుట	190
అగస్త్యుడు వింధ్యగర్వ మణచుట	192
శివుడు రామునకు లింగోత్పత్తిఁ జెప్పుట	197
రామనామశక్తిచే నలుఁడు సేతువునిర్మించుట	200
కపి సైన్యములు లంకను ముట్టడించుట	205

విషయము	పేజీ
హనుమంతుడు ద్రోణాద్రి దెచ్చుట	207
రావణశక్తిచే లక్ష్మణుఁడు మూర్ఛిల్లుట	208
హనుమంతుడు కాలనేమిం జంపుట	209
హనుమంతుడు భరతునిం జూచుట	210
విరావణ మైరావణ చరిత్రము	211
రాక్షసులు కుంభకర్ణుని మేల్కొల్పుట	214
ఇంద్రజిత్తు నికుంభిలాహోమముఁ జేయుట	217
లక్ష్మణుం డేంద్రజిత్తుఁ జంపుట	218
సులోచన సహగమనముఁ జేయుట	219
రావణునిహోమమును వానరులు ధ్వంసమొనర్చుట	221
రామరావణయుద్ధము	222
రాముఁ డయోధ్యకేఁగుట	228
భరతుడు విలపించుట	230
శ్రీరామపట్టాభిషేకము	232
రామగీతాష్టకము	233
రాముడు సుగ్రీవాదుల బహూకరించుట	235
శ్రీరాముని గణయజ్ఞవర్ణనము	238
రావణాదుల జన్మవృత్తాంతము	240
రావణుని దండయాత్ర	244
రావణుని శైత్రయాత్ర	245
వాలిసుగ్రీవుల చరిత్రము	250

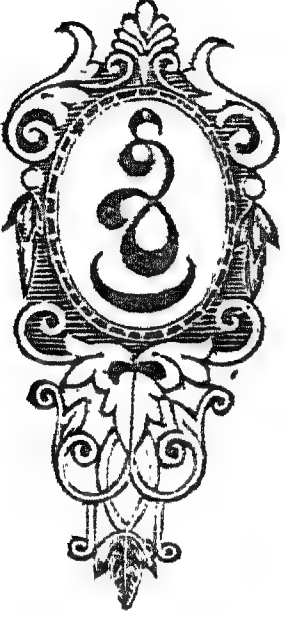
శ్రీ రస్తు.

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః

ఆంధ్రానందరామాయణము

సారకాండము

ప్రథమాశ్వాసము

గారీశివపాదపంకజపురఃస్సీమన్ మహాత్సాహియై
రాగాలాపము కర్ణతాళమును మీశః న్నాట్యముం జేయుచున్
బాగొప్పున్ గురుమోదదుం డగుకరీరఃప్వక్తుండు కావ్యక్రియో
ద్యోగంబున్ ఫలియింపజేసి నను సంతుష్టాత్మునిం జేయుతన్.

1

ఉ. శారదసీరదాంగరుచితసారవినిర్జితసాంద్రచంద్రికా
సార దయాప్రసార కవితసంఘనుతాత్మకళాప్రచార శ్రీ
నారదముఖ్యదేవమునినాథసమర్చితపాదపద్మ యా
శారద సత్కళాతతి విశారదుగా ననుం జేయుఁగావుతన్.

2

ఉ. ధాతకుఁ బ్రాణిసర్జనవిధాతకు వాగ్రమణీయవల్లకీ
గీతకుతూహలప్రకటరకృన్ని జపాణిసరోజతాళసం
ధాతకుఁ బుణ్యపాపఫలదర్శకజీవలలాటపట్టని
రేతకు వాక్సతీహృదయరనేతకుఁ బ్రదాతకు భక్తి మ్రొక్కెదన్.

3

శా. అక్షీణాహవదక్షరాక్షసవిషక్షా ! దేవతాపక్ష ! స
ద్వక్షశ్రీవరలక్ష ! పత్రితవిభాశస్వద్విష్కిరాధ్యక్ష ! భ
క్తక్షేనుంకరకల్పపాదపసదృక్షా ! విస్ఫురత్పుండరీ
కాక్షా ! సర్వవిపన్నరక్షణసుదీక్షాదక్ష ! రక్షింపుమా !

4

ఉ. ఏలలనాకటాక్షలనరమేనియు సోకినమాత్ర నిత్యని
ర్వేలవిశాలసంపదభిరన్మద్ధి కరామలకోపమానమా;

నేలలితాంగిసేవ సకలలేప్సితముఖ్యనిధానమా, సదా
పాలితశీల నయ్యుదధిరబాలను నెమ్మది సంస్మరించెదన్.

5

సీ. ఇంతి! నీహృదయం బరదెట్టిదై యుండునో, పార్వతీనామమే శ పల్కుచుండె
సస్మదీయార్థాంగ శ మాక్రమించుటతోనె, పతిభక్తిమాట సుశస్పష్ట మయ్యె
నీవు మెట్టినచోట శ నిశ్చయంబుగ సర్వ, మంగళం బొట సుశసంగతంబు
చండికానామవిశ్వఖ్యాత వా నీవె, యార్యాహ్వయముఁ గొంట శ యద్భుతంబు
గీ, ఇట్టిదానవటంచు ని శ నైఱిగి, యెఱిగి, పెండ్లియాడితి జగములఁ శ బేరువడితి
ననుచుఁ బార్వతితో మేల శ మాడునట్టి, చంద్రశేఖరు మదిలోన శ సంస్మరింతు.

ఉ. అప్పు శిరంబునం గలుగునట్టిడ వీవిక నే నపర్ణఁ జ
మౌప్పుడు నీవు భిక్షుకుడ శ వే నగరాజకుమారికన్, ప్రభూ!
తప్పవు నీకు నాకు బెడఁగెదల్ సతతం బని ప్రేమ భర్తతో
నొప్పుగ మేలమాడు చతుర్రోక్తివిశారద గారిఁ గొల్చెదన్.

7

ఉ. శ్రీరఘురామచంద్ర! యతఃసీకుసుమోపమనీలదేహ! స
త్తారకమంత్రరాజజపతత్పరభక్తహృదంబుజాతసం
చార! ధరాత్మజాధిప! నిశాచరశుష్కవనీదవానలా
కార! నతార్తిభంజన! జగజ్జనరంజన! నన్నుఁ బ్రోవుమా.

8

ఉ. ఏయెడ రామగాథ వచియింతురొ యచ్చట సానురాధుండై
హాయిగ నిల్చి కంటఁ బ్రమతదాశ్రులు చింద నిసర్గభక్తి గే
జ్జోయిని మోడ్చి మ్రొక్కుచును శ దుష్టి రహింపఁగ రామ! రామ! రా
మా! యని సంస్మరించు హనుమంతుని గొల్తు నభీష్టసిద్ధికిన్.

9

శా. ఏమంతమ్మును నిచ్చలుం దలఁప నే శ సీరీతి విద్యత్కవి
స్తోమానుగ్రహపాత్ర మైతిని కళాశస్తోమమ్ముఁ గైకొంటి నా
శ్రీమత్తారకమంత్రమున్ సుకవితాశ్రీ నిచ్చియున్నట్టి శ్రీ
రామస్వామిబుధేంద్రు మజ్జనకు నశ్రమత్వమ్మునన్ మ్రొక్కెదన్.

10

శా. ఉల్లాసప్రదభర్తృపాదభజనాత్మ్యచ్చైర్యశోరాజసం
పల్లాభాన్విత! యన్న దాననియమప్రఖ్యాత! సుబ్బాంబ! యో
తల్లీ! త్వత్పదపద్మయుగ్మమునకు శ దండప్రణామంబు లు
త్ఫుల్లాత్మన్ ఘటించి కావ్యరచనోద్వోగంబు సాగించెదన్.

11

చ. ఘనఘణిరాడ్వచఃప్రకరశకంధి సుధీపటుమంధరాగమం
ధనభవపాండితీమృదుసుశ్రధారసదానవిశేషసత్త్రియా
జనితయశఃపటావృతవిశాలదిశాంతుని శాంతు మద్గురున్
మనమునఁ బేరయాఖ్యు బుధశ్రమాన్యుఁ దలంచి నమస్కరించెదన్. 12

చ. భువిని జలంబు పాల్గలియఁబోసినఁ బాలనుమాత్ర మంచ పా
టవమునఁ ద్రావురీతిఁ బ్రకటం బగుకావ్యమునక గుణంబె స
త్కవి కని సంతసించు నెమరకం డొకతప్పిద మున్న నట్టిస
త్కవులకు నాదుకావ్యము ముశదం బిడుఁగాక నశేషభంగులన్. 13

ఉ. బాగుగ నొచితీరసవిశ్రభాసురమా కృతిఁ గింకవుల్ రస
శ్రీగరిమంబుఁ గానకయె శ చెడ్డలఁ జూతురు వార్ధిలో మణి
పూగము వీడి నత్తలకుఁ శ బొంచెడికొంగలరీతి నాపురో
భాగులు తప్ప వట్టినను శ వాటిలునే యొకలోటు మత్కృతిన్. 14

— * క ర్తృ వ ం శా వ లి * —

శా. మూలాధారముఖాబ్జపట్కగతుఁడై శ ప్రోద్యత్సహస్రారస
న్నాశీకస్థిరవాసుఁడై చిదచిదాశనందస్వరూపాఘ్యుఁడై
లీలాకల్పితజీవనాటకజనాశలీసూత్రధారుండు నై
జ్వాలాకారత నుండు నిర్గుణపరశ్రబహ్మంబు తా భాసిలున్. 15

చ. తతసగుణస్వరూపమును శ దాల్చెను నిర్గుణ మైనబ్రహ్మ మూ
ర్జితదరచక్రసాధనుఁడు శ కృష్ణశరీరుఁడు లోకరక్షణో
ద్యతుఁడు ధృతవ్రతాభిమతశ్రదాయకుఁ డీశుఁడు నిందిరాసతీ
యుతలలితోరువక్షుఁ డయి శ యుప్పతిలెన్ హరి విశ్వగర్భుఁడై. 16

గీ. అట్టిహరినాభిపద్మమ్మనందుఁ బుట్టి, పూని తత్కృపచే సర్వశ్రభువనసృష్టిఁ
జేయుచును నాల్గుమోములుఁ చెలువుమీఱి, ధాత రాజిల్లు సురసుఖశ్రదాతయగుచు.

ఉ. ఆపరమేష్ఠిమానసముశనందు జనించుట జ్ఞానపూర్ణుఁడై
పాపవిదూరుఁడై నిజతపఃపరిపూతవినిర్మలాత్ముఁడై,
ప్రాపుగ సర్వమానినికరంబులలోఁ దలమానికంబునై
శ్రీపతితుల్యుఁ డార్యజనశేవితుఁ డొప్పు నగస్త్యుఁ డీభువిన్. 18

- సీ. ఎవ్వఁడు వింధ్యాద్రివృద్ధిగర్వంబెల్లఁ, జెనకె యుక్తిగను జేరజేలు మెచ్చ
నెవ్వఁడు సహజభూతమీశుగర్వ మడంచి, పాముగా భూమిపైఁ ర బడ శపించె
నెవ్వఁడు భూసురారూఢుఁ డైన వాతాపి, నుగ్రగర్భాగ్ని నాశహుతి యొనర్చె
నెవ్వఁడు చుదధివారి నెల్లఁ ర జేతను బట్టి, యాపోశనమ్ముగా ర నట్టె పీల్చె
- సీ. ఆయగస్త్యుఁడు కలఱుమీ ర యగుట నతని, కులమువారెల్ల నాగస్త్యగోత్రు లైరి
“గుంగు”వా రని గృహనామ ర ముండె వారి, కాశ్వలాయనశాఖివా ర లైరి వారు.
- సీ. శ్రీభీమవంశలక్ష్మితమును చుల్యాప, గాతీరవాసప్రకాశితంబు
సకలసంపద్భోగసంయుతంబును భవా, నీశంకరాననరనిస్తులంబు
ధర్మకావ్యైతవిరధానాదరానేక, సుజనతావాససంరశోభితంబు
శ్రీరాచుకులనుధారసింధురాకాశశా, కాంతోపమానవేంకటకుమార
- ఆ. వె. మహిపసూర్యరాయఃశమనుజేంద్రసద్బాహు, పాలితంబు దేవతాళినిలయ
విభవయుక్త మైన ర వేశంగినామక, పురము వారి జన్మభూమి యయ్యె. 20
- కం. శాంతులు కవినరనుతధీ, మంతులు శ్రీరామభక్తీమంతులు విద్యా
వంతులు బ్రహ్మనంద, స్వాంతులు నాగస్త్యగోత్రసంభవు లుర్విన్. 21
- ఆ. వె. వారిలోన మున్ను ర భగవత్సుధీచంద్రుఁ, డవతరించి కళల ర నంది మించె
వారిలోన మున్ను ర భగవంతుఁడౌచంద్రుఁ, డవతరించి కళల ర నందినట్లు. 22
- కం. నరమనుజపూజ్యుఁ డాకవి, సరమను దగఁ బెండ్లియాడె ర సాధుచరిత్రన్
సురమనుజపూజ్యుఁ డౌ శౌ, రి రమను మును పెండ్లియాడురీతిని వేడ్కన్. 23
- ఉ. ఆసయశాలిదంపతుల ర కాత్మజుడై ప్రభవించి మించె ల
స్మీనరసింహకౌవిదుఁడు ర శ్రీపతితుల్యుఁడు నుజ్జ్వలద్విశా
మానవతీపటాయితసురమంజులకీర్తియు రాజలోకన్.
మూనితుఁ డాత్మబాంధవసరమాజశిరోమణి సత్కథాభ్యుజ్జై. 24
- కం. ఆమహితుభార్య యగుచుం, గామాంబ ప్రసిద్ధిఁ గాంచె ర ఘనతరభక్తి
ప్రేమాస్పద భూనుతసా, ధీమణి నిరతాన్నదానరవిఖ్యాత కడున్. 25
- కం. ఆమిథునమ్మున రామ, స్వామియుఁ బట్టాభిరామశాస్త్రియు ననఁగా
ధీమణు లిరువురు పుట్టిరి, భూమికి విద్వజ్జనాసురమోదము మెఱయన్. 26
- ఉ. సోదరు లిద్దఱుం బ్రథితరసూరులె గాని ద్వితీయాఁ డందులో
వాదిమదేభసింహ మయి ర వాసిలె నిత్యము శిష్యుకొటి కెం

తో దయ భోజనాదిపరితృప్తి యొనర్చుచు సర్వవిద్య ల
త్యాదర మొప్పఁ జెప్పె హరివంతువిశాలయశశిప్రకాశుఁడై.

27

గీ. స్తుత్యపట్టాభిరామపాంశుత్య మెంత, వర్ణనముఁ జేసినను స్వభావంబె గాని
యతిశయోక్తి రవంత గా ర దహహ ! యతని, పూర్వజన్మార్జితం బగుశ్రుణ్యమేమొ.

గీ. అతనిగృహలక్ష్మి యై లచ్చరమాంబ యొప్పె, నామెసుగుణాలి వర్ణింపరనలని యగునె
అన్నదానంబునం దామె శ్రయన్నపూర్ణ, తతసతీధర్మముల నరుంధతియె యామె.

శా. భూమిం బుట్టిరి వారికిన్ సుతులు సంతపూర్ణజులై నల్పులై
రామబ్రహ్మము రామకృష్ణయయు సుశ్రబాయండుఁ బాపయ్యయున్
రామాదుల్ మునుపుట్టినట్టులు జగత్ప్రఖ్యాతభాస్వద్యశుల్
ధీమంతుల్ బుధలోకవంద్యులుఁ గృతార్థస్థిభూతవిద్యానిధుల్.

30

శా. ఆమాన్యోత్తములందుఁ బెద్ద యయి తా శ్ర నంతర్వచశ్రేష్ఠుఁడై
రామబ్రహ్మమనీషి యొప్పె సుగుణశ్రభాజిష్ఠుఁడై సద్యశః
స్తోముండు రఘురామమంత్రజపసేర్పూతాఘ్నలాఘుండు నై
భూమానందనిధానతత్త్వకలనాశ్రపూర్ణప్రభావాఘ్యుఁడై.

31

గీ. జనకతుల్యతఁ జెందియు శ్ర జనకు మించె, గళలచేతను బరతత్త్వశ్రకలనచేత
బ్రహ్మవిజ్ఞానమూర్తియై శ్ర ప్రబలె నవని, నతని వర్ణింప శేషుని శ్ర కైనఁ దరమె.

క. రామబ్రహ్మబుధేంద్రుఁడు, ప్రేమాంచితమానసుండు శ్ర పెండ్లిలియాడెన్ |

గామాంబను మును శిరిభుఁడు, కామాంబను బెండ్లియాడుతరణిన్ ధరణిన్.

33

క. హితన్పత్తి యగుచు సంతత, పతిపదపద్మార్చనమునఁ శ్ర బద్మకు సరియై
అతిలోకకీర్తివైభవ, యుతయై కామాంబ దనరె శ్ర నుర్విన్ మిగులన్.

34

క. ఆమిధునమ్మున రామ, స్వామిబుధేంద్రుండు పుట్టె శ్ర సౌమ్యగుణుండై
భూమకళాకోవిదుఁడై, భూమినుతానాథపాదశ్రపూజారతుఁడై.

35

సీ. శబ్దశాస్త్రాదిసశ్చాస్త్రంబులకు నెల్ల, నేకవి నిధి యంచు శ్ర నెంచబడెనొ
సాహిత్యవిద్యారశజ్ఞత్వమునకెల్ల, నేకవి నిధి యంచు శ్ర నెంచబడెనొ
ధర్మశాస్త్రక్తిసర్ధారణంబులకెల్ల, నేకవి నిధి యంచు శ్ర నెంచబడెనొ
పౌరాణికగ్రంథశ్రభావబోధంబున, నేకవి నిధి యంచు శ్ర నెంచబడెనొ

గీ. సరససంగీతసత్కళాశ్రసారమునకు, నేకవీంద్రుండు నిధి యంచు శ్ర నెంచబడెనొ
నవరసాలంకృతం బైనశ్రకవనమునకు, నేకవీంద్రుండు నిధి యంచు శ్ర నెంచబడెనొ.

- సీ. ధ్యానించినన్ రామశతారకమంత్రంబు, సీతావిభుఁడు చెంతఁ శ జేరవలయుఁ
జెప్పినన్ బాతముల్ శ శిష్యసంఘంబులు, సుఖబోధమున లోన శ సాగియవలయు
వాదించినన్ బుధశవారణావళియెల్లఁ, బంచాస్య మంచు భాశించవలయుఁ
బట్టినన్ యోగంబు శ పద్మాసనస్థుడై, కపిలుడే యని జనుల్ శ గాంచవలయు
- గీ. నట్టిరామకవీశుని శ యలఘుమహిమ. వర్ణనముఁ జేయ నహి బృహత్స్పతి విధాత.
లైనఁ జాల రనంగ నీశయవనియందు, నల్పమతులకు మాబోంట్ల శ కలవి యగునె.
- కం. లిబ్బులపడఁతిని శ్రీహరి, యుబ్బుచుఁ బెండ్లాడురీతి శ నురుముదము మదిన్
జొచ్చిల రామకవీశుఁడు, సుబ్బాంబను బెండ్లియాడె శ సుగుణకదంబన్. 38
- చ. పరమపతివ్రతాధ్య యయి శ భర్తృనురాగనితాంతరూఢసుం
దరహృదయాబ్జ యై హరిపత్నప్రథమాననిసర్గభ క్తిబం
ధుర యయి యన్నదానపఠిశోషితవర్ధితదీనలోక యై
పరఁగెను సద్గుణైకవిభవమ్మున నెంతయు సుబ్బమాంబ తాన్. 39
- మ. అనసూయాత్రులఁ బోలు సుబ్బమకు రాశమాఖ్యాకసత్సూరికిన్
వనజప్రోద్భవపద్మనాభగిరిజాశ్రపాణేశనీకాశు లై
యనసూయాదిగుణప్రకాండయుతు లై శ యానందసంయుక్తు లై
జననం బందిరి మువ్వు రాత్మజులు భాశస్వత్కీర్తివిస్ఫూర్తు లై. 40
- శా. రామబ్రహ్మమనీషి లక్ష్మణుఁడు సుశ్రబహ్మణ్య మ న్నేర్పల్లచే
భూమప్రజ్ఞులు వార లొప్పిరి కళాశృంజీభవన్మూర్తు లై
రామస్వామిగురుప్రభూతకరుణాశ్రపాప్రప్రియంభావుక
శ్రీమత్తారకమంత్రరాజజపసంశ్రీతాధ్యచిత్తాబ్జు లై. 41
- గీ. వారిలోపల రెండవశవాఁడ నేను, లక్ష్మణాఖ్యుడ శ్రీమ దిశలాసుతేశ
తారకాహ్వయమంత్రసంశ్ఛానలబ్ధ, వివిధకవితావిశేషవైభవము మెఱయ. 42
- గీ. రామచంద్రవిలాస శ్రీశరామచంద్ర, పాదుకాపాలనాదిభరవ్యప్రబంధ
నాటకాదుల రచియించిశపాటవమున, నోజ గడియింపఁ గాంచి ముశ్శన్నొక్కనాఁడు.
- క. నరసింహదా సనం దగు, వరమిత్రుఁడు ముక్కవిల్లిరవంశజుఁ డత్యా
దరమున ననుఁ గని సీతా, వరభక్తిం బలికె మిత్రభావం బలరన్. 44
- ఉ. ఓకవిరాజచంద్ర! సుగుణోత్తమ! సర్వకళావిశాల! య
స్తాకసుధీవ్రభావ! పరిశోషితశిష్యవరా! సురాంధ్రభా

పాకవితావిశేషములఁ శ జక్కనికబ్బములఁ రచించి యా
యాకృతు లిందుశేఖరున శ కర్పణముం బొనరించి శౌ ననన్.

45

మ. భవదీయప్రకటప్రబంధకవితాశ పాండిత్యశౌంఢీర్యమున్
గవితాశ్రీవరసార్వభౌములు శిరఃశంపాయి తానందసం
స్తవ మొప్పార గణించిరేకద బుధేంద్రదా ! లక్ష్మణాఖ్యాకస
త్కవివర్యా ! విను మస్మదీయము భవశత్రూర్యంబు నాకోరికన్.

46

మ. వనజాక్షుం డగురాముగాధ దురితశ్రద్ధాంతార్కతుల్యంబు పా
వనమున్ మోక్షద మాట సర్వజగతీప్రఖ్యాతసిద్ధాంత మో
యనఘా ! త్వన్మధురోక్తిసంపదలతో శ నానందరామాయణం
బనుకావ్యంబును దెల్లు సేయుము రసశ్రజ్ఞానందసంధాయి నై.

47

వ. అను మిత్రవాక్యం బంగీకరించి శతకోటిరామాయణాంతర్గతంబును వాల్మీకిమహా
మునిప్రణీతంబును నగు నానందరామాయణం బాంధ్రీకరింపఁ గృతనిశ్చయుండ నై
యనూచానకవిసంప్రదాయానుసారంబుగా నిరంతరాయకావ్యపరిసమాప్తికై స్వేష్ట
దేవతామాతాపితృగురునమస్కరణపురస్సరమ్ముగా సుకవికుకవిలక్షణప్రకటనం
బొనరించి ప్రబంధోపక్రమయోగ్యం బైన యొకశుభముహూర్తంబున.

48

ప ప్త్యం త ము లు

క. శంకరునకు నిజభక్తశి, వంకరునకు నర్థదేహశభామాంకునకున్
హుంకరణమాత్ర హతమక, రాంకునకును విమలశార్దూదాంబుదరుచికిన్.

49

క. హరునకు నాశ్రితభవభయ, హరునకుఁ ద్రిపురాసురాశీహరునకు స్మరసం
హరునకు దక్షదురధ్వర, హరునకుఁ బరునకును రాజశత్రుచరునకున్.

50

క. మారమణీపతిహితున కు, మారమణీపతికి నటనశ్రమంజులగతికిన్
వారితదనుజోద్ధతికిని, తారకమంత్రైకమననశతత్పరమతికిన్.

51

క. కుంజరరూపనిశాచర, భంజనభయకృత్త్రిశూలశపాణికి యోగీ
ట్టుంజవినిర్మలమానస, కంజాతాంకునకు భక్తగణసేవ్యునకున్.

52

క. రంగదభంగజటాంతర, సంగతచంగ త్తరంగశంఘాతలస
ద్గంగోత్తమాంగునకును ని, పంగీకృతవారినిధికి శ సద్గుణనిధికిన్.

53

క. మంగళసంధాయికి వే, శంగిపురీశునకు భూతిశలలితాంగునకున్
అంగీకృతవృషభాధ్యతు, రంగునకు భవానిశంకరస్వామి కిలన్.

54

వ. సమర్పితమ్ముగా నాయొనర్పంబూనిన యాంధ్రానందరామాయణమ్మునకుఁ గథా
క్రమం బెట్టి దనిన.

కథా ప్రారంభము

ఉ. భూమిజ వామమం దనిలశ్రుత్రుఁడు ముందును వెనక లక్ష్మణ
స్వామియు శత్రుజద్భరతశసంజ్ఞలు ప్రక్కలఁ గోణసీమలన్
ప్రేముడి వానరేశ్వరవిభీషణజాంబవదంగదు ల్దగన్
శ్యామలవర్ణుడై నడుమఁ శ జక్కఁగ నొప్పినరాముఁ గొల్చెదన్.

56.

ఉ. రావణుఁ గూల్చి తీర్థనికశ్రరమ్ములఁ గ్రుంకి జశాశ్వమేధసం
భావితఁడై విలాసి యయి శ ప్రాప్తసతీసుతుఁడై స్నుషార్థమై
తా వసుధం జరించి విదిశతంబుగ రాజ్యము నిర్వహించి పూ
జావిధిఁ దెల్పి స్వీయపదశసంస్థితఁ డౌ రఘురాముఁ గొల్చెదన్.

57.

మ. ఒకనాఁ డద్రుజ వెండికొండపయి సొం శ పొప్పారఁగాఁ బ్రాణనా
థుకడన్ జేరి నమస్కరించుచును సంశతుప్తాంతరంగమ్ముతో
నకలంకస్థితి ముక్తిదాయకసమశ్రగ్గానందరామాయణ
స్థకథాకర్ణనవాంఛ నిట్లనియె విశ్వశ్రేమసంధాత్రియై.

58.

మ. పరమేశా ! శ్రవణోత్సవంబు మెఱయన్ బౌరాణికగ్రంథస
చ్చరితల్ చాలఁగఁ జెప్పియుంటి విక శత్రస్తంబున్ శుభం బై న శ్రీ
ధరణీజాధిపజన్మకర్మవిలసద్గ్రాథన్ వినం గోరెదన్
పరమానందకరమ్ముగా నిపుడు దేవవా ! చెప్పు మయ్యా ! కృపన్.

59.

చ. అన విని శంభుఁ డిట్లనియె శ నగ్గరికన్యకఁ జూచి ప్రేముడిన్
మనమున సంతసించితఁ జరమా భవదీయకుతూహలంబు పా
వనము శుభప్రదంబు భవబంధవిమోచనసూచకంబు నౌ
విను మిఁక రాఘవేశ్వరునిశ్రవిశ్రుతగాథ వచింతు నింతున్ !

60.

వ. ఓ దాక్షాయణీ ! రామకథావిశేషంబుఁ బూర్వాన్వయక్రమమ్మున నుడివెద వినుము.
నాచే నుడువంబడు పుడమిజేండ్లు వరుసగా నొకని కొకఁడు కొమరుం డని తెలి
యుము. ఆదినాయకుండును జతుర్ముఖుండును మరీచియుఁ గశ్యపుండును సూర్యుం
డును వైవస్వతమనునాముం డగుయముండును నిశ్వాకుండును శశాదనాముం డగు
వికుక్షియుఁ బురంజయేంద్రవాహనాముం డగుకకుత్స్థుండును ననేననుండును విశ్వ

రంధియుఁ జంద్రుండును యువనాశ్వుండును శాబస్తుండును బృహదశ్వుండును గువల
యాశ్వుండును దృఢాశ్వుండును హర్యశ్వుండును నికుంభుండును బర్హణాశ్వుండును
గృతాశ్వుండును శ్వేనజిత్తును యువనాశ్వుండును త్రసద్దస్యనాముండగు మాంధా
తయుఁ బురుకుత్సండును త్రసద్దస్యండును ననరణ్యండును హర్యశ్వుండును నరు
ణండును త్రిబంధనుండును సత్యవ్రతనాముండగు త్రిశంకుండును హరిశ్చంద్రుండును
రోహితుండును హరితుండును చంపుండును సుదేవుండును విజయుండును భరుకుం
డును వృకుండును బౌహుకుండును సగరుండును నసమంజసుండును నంశుమంతుండును
దిలీపుండును భగీరథుండును శ్రుతుండును నాభుండును సింధుద్వీపుండును నయతా
యువును ఋతుపర్ణుండును మిత్రసహకల్మాషపాదనాముండగు సుదాసుండును నశ్మ
కుండును నారీకవచనామకుండగు మూలకుండును దశరథుండును నైడవిడుండును
విశ్వసహుండును ఖట్వాంగుండును దీర్ఘబాహునాముండగు దిలీపుండును రఘువును
నజుండును దశరథుండును నను రాజచంద్రు లేతద్వంశసంభూతు లై రంధ్రుఁ గడపటి
వాఁడగు దశరథునిపుత్రుఁడే సుమా రామచంద్రమూర్తి యని మఱియు నిట్లనియె.

చ. అరువదియొక్క-జేండ్ల యుదరయం బిటు లయ్యెను మున్ను భావిల్
నరువదియొక్క-మంది మహితాత్ములు పుట్టెగలారు మధ్యమం
దిరవుగ రామచంద్రుఁ డుదరయించె మునీంద్రులు ప్రస్తుతింపఁ ద
త్పరమయశోనిధాననిరర్థవద్యచరిత్రము నీకుఁ జెప్పెదన్.

62

ఉ. శ్రీతరుణీనివాససరస్వతీసుహమల్లు నితాంతభాసురం
బై తపనీయసాధనికరరాన్విత మై సరయూతటమ్మునం
దాతతనైభనమ్మున సురరాధిపపట్టణతుల్య మైన సా
కేతపురంబు భాసిలు సర కేతన కేతనజాత మొప్పుగన్.

63

ఉ. ఆపురవాసియై దశరథభావ్యాయభూపతి మించె జాంబవ
ద్వీపము నిస్సపత్నసముదీర్ణబలంబున నేలుచున్ నమ
దూభపుడు ధర్మవర్ధితుఁడు ర భూతలవాసపుఁడై జగత్ప్రియ
వ్యాపుతవిక్రమక్రమసరమార్జితదివ్యయశోవిశాలుఁ డై.

64

గీ. ఆపురాభ్యాశమునఁ గోసరలాభ్యదేశ, మమరు నచ్చటఁ గోసలుం ర డనెడితేడు
పుణ్యతముఁ డుండె నతనికి ర ముద్దుపట్టి, కలదు కౌసల్య యనుపేరు ర గలగుణాఢ్య.

ఉ. ఆపెను దండ్ర యాదశరథావనిభర్త కొసంగ సుస్థిర
వ్యాపుతనిశ్చయుం డయి ధరరామరసమ్మతి లగ్ననిశ్చయం

వాసిదపక్ నకుం బిలువ శ నన్నులు నుత్తము లైనదూతలక్
ధీవరిపూర్ణులం బనిచె శ నిస్తులనైభవ మా నయోధ్యకున్.

66

ఉ. అంత నయోధ్యలో దశరథధానిపుఁ డోడపయిక్ సమిత్రుడై
ప్రాంతనిరూఢవందికృతశవర్ణనముల్ జెలువొంద బోగవుం
గాంతలనాట్యశోభ చెలఁగెక్ సరయూజలసీమ రాత్రి న
త్యంతముదమ్మునం జలవిశహారముఁ జేయుచు నుండె హాయిగా.

67

వ. సరిగ నక్కాలమ్మున లంకాధీశ్వరుం డగురావణుండు బ్రహ్మకడ కేగి నమస్కరించి
యోకమలాసనా ! దేవదానవాదిమహాయోధులకైన నవధ్యుండు నగు నాకు
మరణం బెట్లు నిర్ణయించితివో చెప్పు మనిన విని చతురభాషణుం డగుచతురా
సనుం డిట్లనియె.

68

సీ. పావనతర మైన శ భాస్కరాన్వయమున, దశరథావనిభర్త శ దనకుమండె
సతనికిఁ గోసలశక్తితినాథపుత్రిక, కౌసల్య భార్య కాశగలదు జమ్ము
ఆమిఘనమ్మున శ నబ్జనాభుండు శౌరి, పుత్రుడై జన్మించి శ భూరిమహిమ
నీలంక వడిఁ జేరి శ నిన్నని మడియించు, నిట్లు నీమృతి విధియింపఁబడియె

గీ. నేటి కైదవదినమున శ నేలవేల్పు, లరసి మూర్తంబుఁ బల్కిరి శ చూచి కోస
ళాత్మజను జండ్లియాడు సత్త్యము నచితు. రక్కసులజేడ ! నేను మరర్పములాడ.

వ. అను నలువపల్కుల కుల్కిపడి రావణుండు ససంభ్రమమ్మున నాత్మపురమ్మున
కేతెంచి రాబోవు ననర్థమ్మునకు మున్నె ప్రతిక్రియ నొనర్చుట యుక్తం బను
న్యాయం బాలోచించి కౌసల్యను దశరథుండు పెండ్లియాడినఁ గదా వెన్నుండు
నన్నుఁ జంప నవతరించు, దశరథుం జంపి కౌసల్య నపహరించి వినాహభంగం
బొనర్చితివేని యనర్థంబు దప్పు నని నిశ్చయించి ససైన్యుడై పుష్పకం బెక్కి
సరయూనది నోడపై నున్నదశరథు నెదిరించి,

70

సీ. శంఖభేరీధ్వనుల్ శ చద లంటి మాఘ్రోయ, భటసింహనాదముల్ శ ప్రబలుచుండ
శస్త్రస్త్రాస్త్రసంశస్త్రహస్తప్రహస్త, సనికుంభకుంభాదిశస్త్రనికులును
వెంట రా గళరథోత్పీనాఘసైన్యము, గడతేచ్చి నదిలోనఁ శ గలిపినైచి
జేడు ప్రగ్గడ యున్నయోడ నింతింతలు, ముక్కతై నదిలోన శ మునుగఁ దన్ని

గీ. అరిగె నంతట దశరథుం శ డతనిమంత్రి, దైవరక్షితు లగుటచే శ దారుఖండ

మూతఁ గొని గంగ దాటుచు శ నుదధి నొక్క, దీవిదరిఁ జేరి బ్రదికిరి శ దైవకృపను.

- గీ. రక్కసులతోడ జనుజయశ్రరాన మెసంగె, బుష్పకం బెక్కి కోసలశ్రుతికి వచ్చి
కోసలు జయించి కౌసల్యః శ్ర గొనుచు మిగుల, పొంకమున నేగె మది పాపశంకలేక.
- వ. ఇట్లాకాశమార్గమ్మునఁ గౌసల్యః గొని యేగుచు సముద్రమధ్యమునఁ జెరలాడు
నొకతిమింగిలమ్మును గని యిక్కౌసల్యను లంక నుంచితివేని నాశత్రువు లగునిర్జ
రులు గూఢముగా వచ్చి కొంపోవుదురు గాన నీతిమింగిలముచెంత నీమెను దాచి
యుంచుట మంచి దని యెంచి యొకపెట్టెయం దాకౌసల్యం బెట్టి యాపెట్టె నా
తిమింగిలమునకు న్యాసంబుగా నిచ్చి యారావణుండు లంకాపురిం జేరె. 73
- ఉ. అంతఁ దిమింగిలంబు దనశయాస్యగుహస్థలిఁ బెట్టె నుంచి య
త్యంతము వార్ధిసంచరణశతత్పరతః బరునెత్తి యొక్కెడం
బంతము మీఱ దాయ యగుశనంజరముం గని చంప నెంచి యా
స్యాంతరపేటికఁ దటమశనం దొకచో నిడి పోయె లోనికిన్. 74

— * కౌసల్యాదశరథవివాహము * —

- సీ. అంత నాజియు మంత్రి శ్ర యచ్చోటికే వచ్చి, విస్మయం బమర నాశపెట్టెఁ జూచి
క పూడ్చి యం దున్నశ్రకౌసల్యఁ గనుఁగొని, యిదియు రావణకృత్యశ్రమే యటంచుఁ
దలఁచి యప్పుడు ముహూర్తం బొట నారాజు, పెండ్లాడె గాంధర్వశ్రవిధిని నామెఁ
జూతము రానున్నశ్రదోద్యంబు లని మువ్వు, రప్పెట్టెలోఁ జేరి శ్ర యపుడె దాని
- గీ. మూత బిగియించి రమ్మత్యశ్రమును విరోధి, విజయ మార్జించి వచ్చి యాశపెట్టె మరల
నోట నిడుకొని పోయి మశన్నీటిలోన, సంచరించుచు నుండె స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి. 75
- వ. ఓ పార్వతీ ! విధివిహితకార్యము తెన్నియంతరాయము లొదవినను గాకుండునే ?
వినుము. 76
- ఉ. పందిరి శోరణాలి ద్విజశబంధుపురోహితమిత్రవర్గముల్
విందులు పాలకీశ కరులు శ్ర వేశ్యలు మంగళఘోషణంబు లిం
పొందెడి భక్త్యభోజ్యతతు శ్ర లొక్కట్టిసైతము లేకయుండినన్
సుందరి ! వారిపెండ్లి విధిశ్రచోదిత మకాట పోసంగె నవ్విధిన్. 77
- ఉ. రావణుఁ డంత లంకకును శ్ర బ్రహ్మను బిల్చి సభన్ వసించి వ
హ్మ ! విధి ! నీదుపల్కులు యశధార్థము లొనట గాదె నేటికిన్
నీవచనం బసత్యముగ శ్ర నేనొనరించితిఁ జూడు మయ్య ! సం
భావిత మైనబుద్ధిబలపాటవ మున్న నసాధ్య మే మగున్ ? 78

ఉ. ఆజకి కోసలేంద్రసుత శ యాలి యగుం జుమి యంచు మున్ను నా
 వో జితనమ్ముగా భయము శ దోషగఁ బల్కితి కాని యిప్పు డా
 యాజ్ఞఁ జంపి కోసలనృపాత్మజ నొక్కెడ దాచినాడ నా
 కే జయ మయ్యె వెన్నఁ డిక శ నెట్టులు పుట్టునొ యెట్లు చంపునో ! 79

వ. అన విని చతురాననుండు “దంపత్యోః పుణ్యాహ” మ్మని యాశీర్వాచనంబుఁ బలికిన
 నచ్చెరువుం దొందరపాటుఁ దోష దశాననుండు డగ్గుతికతో నేమంటి వేమియయ్యెఁ
 డెల్పు మనిన నజం డి ట్లనియె. 80

గీ. నాఁడు నీకోడ నుడివిననాఁడె పెండ్లి, యయ్యె నిక సందియం జేటిరకయ్య ! వినుము
 దైనకృత్యంబుఁ దప్పింపఁ శ దరము గాదు, నమ్ము గర్వమ్ము మాని శేరద్రిమ్మరీడ !

వ. అనిన రావణుఁ డావిధివాక్య మసత్య మని నిరూపింపఁ దలఁచి దూతలచేఁ దిమింగి
 లముకడ నున్న పేటికఁ డెప్పించి పరమేష్ఠిసమక్షంబునఁ బైకప్పు విప్పించి యందున్న
 కాసల్యాదశరధసుమంత్రులం జూచి డెందమ్మున నాశ్చర్యభయక్రోధసంభ్రమా
 వేశంబు నొంది యామువ్వరం జంప నెంచి యొర నున్న చంద్రహాసంబు దూసిపట్టిన
 నాతని వారించి విరించి యి ట్లనియె. 82

శా. ఆహా ! సాహస మేల ! మీ డెఱుంగ వారరా ! రావణా ! మున్ను దు
 స్టాహంకారతఁ గోసలాత్మజనె కారదా దాచినా విప్పు శు
 త్సాహం బొప్పంగ మువ్వు రై రిటుపయిక్ శ జన్మింపఁడే రాముఁ డు
 ద్బాహుం డై శతకోటిసైన్యయుతుఁ డై శ త్వత్పాణసంహారి యై. 83

కం. కావున సాహస మేలా, కావర మిది యేల ? దీర్ఘకాలము జగతిం
 జీవింపఁగలుగువారల, రావణ ! చంపంగ నీతరంబే తలఁపన్ ? 84

కం. కాఁగలది కాక మానమ, వేగముగా వీరి నిపుడె శ వినయము మీఱన్
 సాగఁగ నంపు మయోధ్యకు, నేగొడవలఁ బోక సుఖము శ లెల్లం గొనుమీ. 85

ఉ. ఆవిధివాక్యమే నిజ మత్రటంచుఁ దలంచి భయంబు మీఱఁగా
 రావణుఁ డంత పేటికఁ ద్వారన్ నిజదూతలచేత నుంచి యా
 భూవరు స్వస్థలిన్ విడిచిరపుచ్చఁగఁ బంచి వసించె లంకలో
 భావివిపద్ధరానుభవరబంధుర మై హృదయంబు మ్రాన్పడన్. 86

సీ. అంత నక్కడ నయోధ్యాపురంబున రాజు, రాకఁ గన్గొని ప్రజల్ శ ప్రమద మంది
 ఘనవాద్యముల నెదుర్కొన నుత్సవము మీఱ, రాజును దనమందిరమ్ముఁ జేరి

సుఖముగా నుండె నీశుభవార్త విని కోస,లాధీశుఁ డంతట శ నతిముదమున
దశరథు రప్పించి శ తనపుత్రిక నొసంగి, పెండిలిఁ గావించి శ వేడ్క-మీఱ

గీ. నల్లునకు నాత్మజాతకు శ నరణముగను, దనదుకోసలదేశమఁశతయు నొసంగె
నాటినుతఁ గోసలేంద్రులు శ నాగఁ దనరి, రర్క-వంశజు లైనధరరాధిపతులు. 87

వ. అంత దశరథుండు మగధరాజపుత్రిక యగుసుమిత్రను గేకయరాజతనయ యగు
గైకేయిని విధ్యుక్తముగాఁ బరిణయమాడి పిదప సప్తశతసంఖ్యాక లగుభార్యల
నచ్చటచ్చట సంగ్రహించె. వారిలోఁ గౌసల్యాసుమిత్రాకై కేయిలుమాత్ర మాభి
జాత్యాధికసౌందర్యయావనాదినంపదభిరామ లై దేవేకు లైరి. తక్కుంగలవారు
భోగిను లై రిట్లు దశరథుఁ డాయువతులతో బహువిధభోగమ్ము లనుభవించుచు
భూలోకదేవేంద్రుడై దానాదిసద్గుణనిధియై చిరకాలము పరమసౌఖ్యము లందుచు
రాజ్యంబుఁ జేయుచుండఁ గాని యొక్కముదితయందైనను బుత్రసంతతి లేకుండుటం
జేసి యాతం డసంపూర్ణమనోరథుం డయ్యె నని శివుండు వెండియు నిట్లనియె. 88

—* దశరథుఁడు కైకేయికి వరములిచ్చుట *

ఉ. అంతట దేవదానవు లశహంకృతి మీఱఁగ రాజ్యలోభులై
వింతగఁ బోరుచుండ వినుశ్రీధి “నజాత్మజుఁ డేడ నుండు నా
చెంత జయం” బటం చొకవిశ్చిత్రరనంబు జనించె వాయు న
త్యంతరయమ్మునం జని యశజాత్మజుఁ బిల్చె మహేంద్రపంపునన్. 89

గీ. ఆలి కై కేయి వెంటరా శ నజసుతుండు, సాహసము మీఱ నిర్జరశసార్వభౌము
నాజ్ఞతలఁదాల్చి నెడలి యశత్యద్భుతముగ,దనుజబలములఁ దాశకె దుర్భక్షుఁ డపుడు.

ఉ. పోరితమందు నొక్కయెడ శ భూపరథాక్షము భగ్నమయ్యె, దు
ర్వారరణప్రసక్తుఁ డగు శ రా జది చూడకయుండఁ గైక యా
లేరున నక్షమట్లు కడుఁశ్రదెంపున వామకరం బమచ్చె నా
భూరమణుండు నిర్జరవిశ్రభుం దనియించె జయంబుఁ గాంచుచున్. 91

వ. అనినఁ బార్వతి పరమేశ్వరుం జూచి ప్రాణేశ్వరా ! కొమలాంగి యగు నాకై కేయి
యతివీరంబగు నప్పని నెట్లాచరింపఁగలిగె ననఁ బరమేశ్వరుం డిట్లనియె. 92

సీ. ఒకనాఁడు కై కేయి శ యుపవనాంతరమునఁ, జెలులతో విహరించి శ చెలఁగి యునట
ఘనతపోనిష్ఠితు శ ముని నొక్కఁగఁ గాంచి, బాల్యచాపల్యంబు శ బరఁగ నతని

వడన మెల్లడ మషీరపంకంబు రుద్దినఁ, దెలిసి యాతఁడు కనుల్ ర దెఱచి చూచి.
“సుందరీ! నీమోము : ముందుగా నెవ్వరు, నుదయమ్మునం జూడరకుండుగాక”

గీ. యనుచు శపియించి యామునైశ్యవనముఁ, జేరఁ బయనెంచుచుండఁగాఁ జిత్తమందు.

భయముఁ జెందుచుఁ గైకేయిభక్తితోడ, మునిసమీపమ్మునకుఁ జేరివినయ మమర.

గీ. తనదు చాకేల నాతని శ దండమును గ, మండలువుఁ గొని యమ్మునైమాన్య హస్త
ములకు నందిచ్చి వందనంబుల నొనర్ప, నందులకు సంతసిల్లి యిట్లనియెఁ దపసి.

గీ. బాల! నీదగు చాకేలైవజ్రలీలఁ, గతినతర పూచు నెద్దానఁగని నాశ

మంద దీశాపమును నినునంటకుండు, ననుచుఁ గరుణించి చనియె నశమ్ముని యధేచ్ఛ.

గీ. కానఁ గైకేయికిని వామరకరము నపుడు, ఇరుసుగా నుంచుటకు శక్తి ర యిట్లు కలిగె

కాని యిది కొమలాంగులైగాదు కతిన, దేహులకుమాత్ర మొనరింపఁ ర దీరునొక్కా!

వ. విను మ మృహారణమ్మునందు దశరథుండు కైకేయి యొనర్చిన మహోపకారమ్ము
నకు డెందమం దానంద మంది యిట్లనియె. 97

కం. ప్రాణముఁ గాపాడితి వో, ప్రాణేశ్వరి! బ్రదికినాడ ర రక్కసిగమివో

నే నున్నతటి రథంబును, హానిం జెందంగనీక ర యాగితి నహహ! 98

ఉ. కాన భవత్కృతం బయిన ర కార్యముచే గడు సంతసించితిన్

మానుగ రెండుకొరకు లిడ ర మానసమందుఁ దలంచెయుంటి నో

మాననతీలలామ! యనునమానము మానుచుఁ గోరుమా యనం

గా నయసూరఁ కైకయును ర గాంతునిఁ జూచి వచించెఁ బ్రేముడిన్. 99

గీ. ప్రాణనాయక! యవసర మైనయపుడు, కోరెదనుగాక వరములఁ ర గోర నిపుడు

కాన మీచెంతనే న్యాసరగతిని దాచి, యడిగినప్పుడె యిమ్ము ధర్మార్థ! యనిన.

వ. దశరథుండును సమ్మతించి కైకను వెంటఁగొని సపరివారుండై యయోధ్యాపురమ్ముఁ
జేరి సుఖం బుండె, నిట్లు కొంతకాలంబు జనినవెనుక నొక్కనాఁ డాదశరథుండు.

—* దశరథుండు మునికుమారుని గూల్చుట *—

ఉ. అద్దమరేయివేళ మృగరయాస్పృహ మీఱఁగ శబ్దవేధి యన్

విద్దెఁ బరీక్ష సేయఁ దగుర వేషముతో సరయూతటాటవిం

దద్దయువేడ్కఁ జేరి యటఁ ర దార్కొను క్రూరమృగమ్ముల న్వడిక్.

హద్దులు దాటనీక ప్రదోరాగ్నికి నాహుతిఁ జేయుచుండఁగా.

- సీ. ఆయరణ్యమునఁ బుట్టంధులౌ తనతల్లి, దండ్రుల శ్రవణాభిరధానవైశ్య
మునికుమారుఁడు ప్రేమురక్షినిఁ గావడి నమర్చి, కాశికాపురి కేగు ర కౌతుకమునఁ
పవలుఁ బోయిన ఘర్మభాధయా నని రేయిఁ, గావడి మోయుచుఁ ర బోవుచుండ
దారిలో వార లా ర తనయునిఁ గని మమ్ముఁ, బీడించుచుండె దరప్పిక కుమార
- ఆ. వె. ఇప్పుడు నీరు దెచ్చి ర యిచ్చిననేగాని, బ్రదుకఁజాల మధిక ర బాధ యయ్యె
ననిన సుతుఁడు వారి ర నచట నొక్కడ నిల్చి, కుండఁగొనుచు నీటిరకొఱకుఁ జనియె.
- మ. సరయునిర్మరమందు నాతఁడు మహోరత్సాహంబుతోఁ గుండ న
త్తటి ముంపంగ వినంబడెం బుడబుడరధ్వానంబు- తచ్చబద్ధమున్
ఖరబాణాంచితచాపుడౌ నృపతి యారకర్ణించుచున్ భ్రాంతిమై
కరి యంచున్ దలపోసి కర్మగతి తరత్కాండం బొగిన్ ప్రేసినన్. 104
- తే. నీరు ముంచెడి వైశ్యకరమారు వక్ష, మందు నమ్ముల్కి నాటిన ర యంత నతఁడు
శివశివా ! యని దరిని మూర్ఛిల్లిపడియె, నపగతప్రాణుఁడును గాక ర యార్తి జెంది.
- క. అటు నిటుఁ బొరలుచు వక్ష, స్తటసంగతపటునిశాతరసారాంబక దు
ర్లుటబాధాయుతుడై యు,త్కటబహునిశ్వాసవాతరకంపితుఁ డగుచున్. 106
- వ. కొంతవడికిఁ దెలిసి గద్గదకంఠరవుండై యిట్లనియె. 107
- తే. ఎవ్వఁడో పాపి నన్ను నిర్హర్షేతుకముగ, నిరపరాధిని యంధులౌ ర గురుల నీరు
వట్టునకు భక్తిమై నీరు ర వట్టుచుండఁ, జావ నేసెను దీనరక్షక ! మహేశ ! 108
- మ. అకటా ! యంధులు తల్లిదండ్రు లట తృష్ణాస్తాయత్తు లైనారు వా
రికి వారిం గొని యీయనైతి నిక వారెం జూచువా రెవ్వరో ?
వికలం బయ్యెఁ బితృణము క్తి తపము ర నిచ్చిన్నమైపోయె మా
మకవార్త నివి గుండె జల్లుమన నెరమ్మాడ్కి నిచ్చారింతురో ? 109
- తే. ఏనె కనుదోయిగా వార ర లింతకాల, మశ్రమమ్మునఁ గడపినా ర రక్కటకట !
యెంతపాపినో ! వార లురన్నంతవఱకు, సంఘిసేవ నొనర్చుభారగ్యంబు దప్పె. 110
- మ. పరమేశా ! యెరు వేడఁగాఁ జనను నే ర బాధింప నేప్రాణి నె
వ్వరితోడం బరుషంబులాడఁ దపముం ర బ్రహ్మవలోకంబు ను
స్థిరభక్తి బిత్తసేవనంబు సుకృతశ్రీకామి నై చేయు నా
కరయన్ శస్త్రముచేతఁ జావు మని వ్రాతయన్ జెల్లునే నీకిటుల్. 111
- కం. కొడుకా ! కొడుకా ! యనుచు, నిడుకుచుఁ దలిదండ్రు లేడ్వ ర మిడుకకుఁ డని యే
కొడు కిఁక నోదార్చు నొకా !, కడసారి జోహారుకై నఁ ర గఱ వయ్యెఁ గటా !

- కం. మునిసుతుడట మునివరు, డట ఘనపితృసేవకుడు నంట శ కాననివారౌ
జననీజనకుల నడచి, ర్పసు జనువానికట శస్త్రవధ శ యట బళిరే ! 113
- కం. నాకుం జా వని యేడ్వను, చీకులు వృద్ధులగు గురులు శ చిత్తం బెరియం
జీకాకు జెంది యీపై, నేకరణి జరింతు రంచు శ నేడ్చెద నకటా ! 114
- ప. అను నార్తరవంబు దశరథు డాలించి యయ్యయో ? ప్రమాదము సంభవించె నని
భయభ్రాంతుండై యట బడియున్న ముసుకుమారుం జూచి దుఃఖితుండై ముని
కుమారా ! నేరవివంశజుడ దశరథాహ్వయుడ నజ్ఞానమ్మున గజభ్రాంతిచే నిన్ను
గొట్టితి దప్పుచేసితి క్షమింపు మన నానైశ్యమునికుమారుం డిట్లనియె. 115
- తే. ఇనకులేశ్వర ! నీదు తశప్పేమి కలదు?, నీవలన నాకు నిచ్చట శ జావవలసి
యుండ నదియేల తప్పు విశ్వక్సమగుట, జన్మ మొందిన నెపుడైన శ జాపు ధ్రువము.
ఉ. కాన భవత్ప్రయుక్తఖరశ కాండము వక్షము నాటె గాని నా
ప్రాణము దీయకున్న దిక శ బాధ భరింపగలేను రాఘవా !
దీనిని దీసివేయు మిక శ దేవపురమ్మున కేగువాడ నో
మానవనాథ ! యంధులు జశమా తలిదండ్రులు వారి జూడుమా. 117
- కం. వడవాత బడినవారికి, జడముం గొన వచ్చి యిచట శ జచ్చితి నీచే
గడన నుదకంబు గొని చని, నడ దీర్చి మవీయగుకుల శ బ్రదికింపు నృపా ! 118
- ఉ. కాని భవత్కృతం బయిన శ కర్ణము మున్నుగ జెప్పబోకుమా
కాననవృక్షమూలమున శ గావడి నుండిరి వారి దప్పిక
బో ననుచేసి మాపిదప శ బుత్రుడు మిమ్ముల వీడి యిప్పుడే
ప్రాణములం ద్యజించె నని శ పార్థివముఖ్య ! వచింపుమా దయన్. 119
- ప. అనిన విని దశరథుం డయ్యయో ! యెంతటి పాపినైతి మీపుత్రం జంపితి నని యీ
తని తలిదండ్రుల కీదుర్వార్త నెట్లు నుడువుదు దైవమా ! దుర్వ్యసనాసక్తులకు జేయ
రాని దారుణంబు లుండునే ? యని విలపించి మునికుమారుని వక్షమ్మున నున్న
బాణంబు నూడదీసిన దత్తణంబు మునికుమారుండును, 120
- తే. దైవతములార ! నాతలిదండ్రులార !, యిదె నమస్కార మనుమతి శ నిడుగు మిమ్ము
వీడి చనుచుంటి దెఱగంటినిటి కిపు డ,టంచు బ్రాణంబు విడనాడె శ నాక్షణంబ.
- ప. దశరథుండు నమ్మునికుమారు మరణంబు జూచి యెంతయో చింతించి నీటికడన
గైకొని యడుగులు తడబడ నడచుచు నెట్టకేలకు న్నుడువులు నుడువక యొక్కెడ

- బడుగులై వడఁగొని పడియున్న చీకులగు నమ్ముదుసలిదంపతులకడ కేగుచున్నతటి
నాతని యడుగుచప్పుడు లాలించి కొడు కని యెంచి యాదంపతులును, 122
- కం. కొడుకా ! యియ్యది యేమొకొ, వడఁ గొని మే మిచట నవయ శ వాహినిలోనం
బడి యీదులాడుచుంటివొ, తడ విటు చేయంగ నీకుఁ శ దగునా ? తండ్రీ ! 123
- తే. నిన్ను నేత్రమ్ముగా నమ్మిరయున్న మాకు, సేవఁ జేయుటలో నిట్లు శ చేయ వెపుడు
కంతనాశము లెండెనో శ కన్నతండ్రీ !, తెమ్ము నీతెచ్చ జలము మారకిమ్ము పుత్ర !
- వ. అనిన దశరథుండును బ్రతివచనరహితుండై జలకుండిక వారల కందిచ్చిన నతిసంభ్ర
మమ్మున నందికొని యందున్న జలంబులు తృప్త దీరునటులు గ్రోలి వడఁదీరి కొడుకు
మారు వల్కఁ డల్కఁ జెందెనో యని యెంచి యతనిదిక్కు మొగంబై యాదంపతు
లిట్లనిరి. 125
- చ. వడఁ గొని డస్సి యుంట నిటు శ వల్కితి మయ్యయ్యె ! యింతమాత్రకే
కొడుక ! క్రుధం గొనం దగునె ? శ కూరిమి మాటల నాడవేల ? నీ
యెడఁద సహింపు మన్న ! యిటు శ లెన్నఁడు మేనునమన్న తండ్రీ ! యీ
బడుగులమైన మాకు నికఁ శ బ్రాపగువాఁ డొకఁడేనిఁ గల్గునో ! 126
- తే. ఆలసించితి వని యిటుశలాడు టొకఁడె, కాని కోపమ్ముచే గాదు శ కాన నిపుడె
రమ్ము మాటాడి కౌఁగిలి శ యిమ్ము తండ్రీ !, యీవుపేక్షించు నెడల మారకేది దిక్కు ?
- వ. అంత దశరథుండు భయప్రచలితాంగుండై కర్తవ్యతాలోచనంబై సాంబుచలత్పక్ష్మ
లోచనంబై నుడువులు దడబడ నయ్యయ్యె ! యీతాపసులు తమ పాపఁ డని
యెంచి మాటలాడుచున్నవారు వీరి కేమొగంబుఁ బెట్టుకొని మీపాపని గూపు
మాపిన పాపి నని చెప్పగలవాఁడ ? దైవమా ! పాపరాని పాపంబు దాపురించె
నేమిసేయుదు నని యెంచి వారికి నమస్కరించి గద్గదాల్పకంఠంబై యిట్లనియె.
- ఉ. ఓమహానీయులార ! భవశు త్తమపుత్రునిఁ జంపినట్టి యు
ద్ధామదురంతపాతకుఁడఁ శ దావకపుత్రుఁడఁ గాను కోసల
క్షామహిశాధిరాడజకుశమూరుఁడఁ బంజ్జిరథాహ్వయుండ మీ
ప్రేమ నిరాశ్రయంబు నొనరించితి నజ్ఞతఁ దప్ప సైపుఁడి. 129
- తే. గజపరిభ్రాంతిఁ గోలచే శ గాడ నేయ, సొమ్మసిల్లి యోతండ్రీ ! యోశయమ్మ ! యనుచు
మిమ్ముఁ బిలుచుచు విడచెఁ బ్రాణమ్ము లకట !, చెప్ప వచ్చితి మీకోడ శ సిగ్గులేక.
- వ. అనిన నాదంపతులు కర్ణకఠోరవజ్రపాతసదృశంబై న నృపవచనంబు విని నంత బుత్ర
మరణశ్రవణదురంతమఃఖపరవశులై పరశుఖరథారానిర్మూలితంబులై కూలు భూజం

బుల నోజం బుడమిం బడి మృతప్రాయులై కొంతవడికి లేచి హా ! పుత్రరత్నమా !
 యని యడలుచు గన్నుగవనుండి నీ రేతై పాట నాహా ! యని యేడ్చి యేడ్చి
 యోదశరథా ! యెంతపని చేసితివి ? మాతెక్కలు విటిచితివి మాకొమరుని జంపిన
 కోలచే మమ్ముఁగూడఁ గూలనేసి మాకు దుఃఖవిముక్తి జేసి పున్నెంబుఁ గట్టి
 కొనుము, మాపుత్రుఁడు పడియున్న తావునకు మమ్ముఁ గొంపొ మ్మన నప్పుడమి
 తేఁడు కావడి నంసమ్మున వహించి యాదంపతులఁ దత్సతసమీపంబు జేర్చిన
 వారడలుచు దమకరమ్ములచే బుత్రదేహ మంటుచు నాయొడలిపై జచ్చిన
 విధమ్మునఁ బడి కొంతవడికి లేచి పుత్రు నుద్దేశించి యిట్లనిరి.

131

ఉ. మమ్ముల వీడిపోకు సుకుశమారకుమారక ! మమ్ముఁగూడ నీ
 నెమ్మహి కేగదో యట కథదే కొని పొమ్మిక లెమ్ము లెమ్ము మీ
 యమ్మను గన్ను సొమ్మసిలి శ యార్తిని గుండెడు సేగి మాన్వఁగా
 ర మ్మిటు లేడ్వఁగాఁ గనికరమ్ము వహింప వదేల పుత్రకా !

132

తే. మాకు నీచేయు సేవలు శ మఱపురావు, నీదు శాంతియు ధర్మవిశసితబుద్ధి
 తపముఁ బితృసేవ యొప్పు వ్యశర్థంబు లగుచు, గడకు నిన్నిటుచేసెనా? శ కన్న తండ్రి!

తే. పిలువఁగ నె వచ్చి వందనశమ్ముల నొనర్చి, యేమిపని యంచు సేవలశ్చెల్లఁ జేసి
 మమ్ము సుఖవంతులుగ జేయు శ మాన్యచరిత !, వందనం బిడ రావేమి ? శ పలుకవేమి?

తే. మాకుఁ దుదికర్మ మకట ! కుశమార ! నీవు, చేయు దని డెందమందు నాశసించియుండ
 హర, హరా! మేమె నీకుఁ జేయంగవలసె, నధికపాపుల మగుట నాశహా ! కుమార !

వ. అని పలవించి పలవించి దశరథుని దిక్కు మొగంబై సక్రొధులై యాదంపతు
 లిట్లనిరి.

136

ఉ. హా ! నరనాయకాధమ ! దుశరాత్మక ! నాసుతుఁ డేమి చేసెరా ?

పూనుల మేము శాంతిమయశ్రమార్గములం జరియించువార మే

హానియుఁ జేయ మెవ్వరికి శ నట్టితపస్వినిఁ జంపి తేలరా ?

మానవరూపరాక్షసుఁడ ! శ మమ్మును జంపినవాఁడ వైతయో ?

137

వ. అని విచారించి సదశరథులై యాదంపతు లక్కుమారశరీరంబుఁ జితిఁ జేర్చి యగ్ని
 సంస్కారంబుఁ గావించి పుణ్యలోకప్రాప్తికై పుత్రు నుద్దేశించి నివాపాదిక విధుల
 నెఱవేర్చి కోప మాపలేక దశరథుని దిక్కు మొగంబై రాజాధమా ! మమ్మిటు
 పుత్రమరణదుఃఖములుగాఁ జేసితి వైన నజ్ఞానకృతంబగుట గొంత సైచితిమి గాని

నీవును మావలె నంత్యకాలమ్మునఁ బుత్రప్రవాసరూపవియోగదుఃఖితుండవై పుత్రా !
పుత్రా ! యని పలవించుచు మరణించెదవుగాక యని శపించి వా రాచితీయందుఁ
గూలి విదగ్ధభౌతికశరీరులై విదగ్ధదివ్యశరీరులై విమానారూఢులై పుత్రుఁ డేగిన
పుణ్యలోకమ్ములకుఁ జనిరి. 139

తే. ఆజి యంతట మనములో శ నార్తి జెంది, నాదు కతమున ముగురప్రాశ్నంబు లేగె
నెంత పాపంబు వ్యసనదుశ్శ్రవ్యత్తివలన, గలిగె నిటువంటి పను లింక శ సలుప నేను.

తే. కుడిచి కూర్చుండలేక యీశఘోరకార్య, మకట ! నేనేల చేసితి శ వ్యాధు రీతి
వేటకాడైన నిటుఘోరశ్రవ్యత్తిజనడు, దైవమా ! యెట్టికర్మమ్ము శ తారసిల్లె. 141

వ. అనుచు బశ్చత్తాపనిర్ముక్తపాపుఁడై యవిముక్తాంతస్తాపుఁడై యాభూషతి పురంబుఁ
జేరి కులగురువగు వసిష్ఠుని రప్పించి యతని కి ట్లనియె. 142

మ. గురువర్యా ! తిని యుండలేక యొక యెశగ్గుం జేసి నే వచ్చితిన్
గరియం చెంచుచు శబ్దవేధినిఁ బరీక్షం జేయఁగాఁ గోరి యా
సరయూప్రాంతమున న్దపస్విసుతుఁడ శ సంహారముం జేయఁ ద
ద్గురు లంధుల్ శపియించి రాత్మజునికై శ దుఃఖించుచుం జావఁగాన్. 143

తే. కానఁ దద్ఘోరపాపంబుకడ చనంగ, నేమి శాంతి విధించెదో శ యిప్పుడు నాకు
దెల్పి చేయించు మద్దాని శ సల్పువాడ, వేగ దయఁజూడు మార్య ! విశవేకధుర్య.

తే. ఆనుడుల్ మానిశేఖరుం శ డాలకించి, రాజుచేతను జేయించె శ వాజిమేధ
మట్టు లొనరించి నిర్దోషుఁ శ డగుచు రాజు, ముదముతో నుండె సా కేతరపురమునందు.

— బు శ్య శ్యం గ చ రి త్ర ము —

ఉ. అంతటఁ గొంతకాలమున శ కాజికిఁ గోసలరాజపుత్రికిం
గంతుని ముల్కియో యనఁగఁ శ గల్కి జనించెను ముద్దు లొల్కుఁగా
శాంత యటంచు నామ మీడి శ చంద్రకళం బలె బెంపుఁ జెందు నా
యింతిని రోమపాదునకు శ నిచ్చె హితుం డని యాజి పుత్రిగాన్. 146

ఉ. అంతటఁ గొన్ని నాళ్ళుచన శ నంగమహీశుని దేశమందు నా
వంతయు వృష్టి లేమిని జరనావళి యార్తినిఁ జెందుచుండ భూ
కాంతుఁడు రోమపాదుఁ డటఁగల్గిన విప్రులఁ బిల్వఁ బంచి త
చ్చాంతినిఁ దెల్పుడన్నఁ బ్రమోదమ్మున వారు వచించి రీగతిన్. 147

తే. రోమపాదమహీశ ! యీశక్తామ మన్య, శాంతులం బోదుకల దొక శ శాంతికర్మ
మదియు దుస్సాధ మైనదియైన వినుమ,టంచు నారాజుతోడ వశించి రిట్లు. 148

ఉ. అంగమహీధవా ! యిటకు శ నంతిక దేశవన్నాశ్రమమ్ములో
నం గలఁ డవ్విభండకుని శ నందను డాఖ్యను ఋశ్యశృంగుఁ డా
సంగవిహీను నిచ్చటికిఁ శ జయ్యనఁ దెచ్చితివేని దేశమం
దుం గల బాధ శాంత మగుఁ శ దోరపుఁ బంటలు పండు భూస్థలిన్. 149

తే. అనిన విప్రుల యభిమతం ! బరసి రాజు, విశ్వమోహనసౌందర్యశ్రవినుతలైన
వారకాంతలఁ బలుపురబనిచె మాని, సుతునిఁ గొనిరండు మీ నేర్పుఁ శజాత మనుచు.

వ. ఇట్లు పంప నవ్వారాంగన లేగి సరసగాననాట్యవిలాసంబులచే నమ్మునిసుతుని
వంచించి యంగదేశమునకుం దెచ్చి రన దాక్షాయణి ప్రాణేశా ! యిది కడు
వితగా నుండె నాశాంతుని వెలకాంత లెట్లు మోసగించి తెచ్చిరో విస్తరించి
చెప్పు మన శంకరుం డి ట్లనియె. 151

ఉ. అంగమహీశుఁ డత్తటి ద్విశజాలి వచించిన తత్త ణంబ వా
రాంగనలం గనుంగొనుచు శ సాదర మొప్పఁగఁ బల్కె ఋశ్యశృం
గుం గొని తెత్తురేని వెలకొమలులార ! ధనంబు లిత్తు మీ
కుంగల శక్తిచేత ననుకూలము సేయుఁడు కార్యమం చనన్. 152

మ. చపలాభావఘనప్రభామిళితసంజ్ఞాంబూనదాలంక్రియా
విపులస్వచ్ఛమణీఘృణిస్ఫురణతావిర్భూతభూరిప్రభా
నుపమప్రవావృతకానకప్రసవసంయుక్తాచ్ఛచిత్రాంబరా
ళిపకీభూతరవిప్రకాశతనువశ్లీయుక్తలై వేశ్యలున్. 153

సీ. ధీరమానవమనోధీరతాహరణకృన్నారబాణావళిసార మనఁగ
భూలోకచిత్రసమాలోకనాయాత, కాలాబ్ధచంచలాశజాల మనఁగ
పాత్రశిల్పికృతాతిశయితభూషాసక్త, గాత్రశోభినువర్ణశృతిక లన
లోకమోహక్రియాశ్రీకుమారనియుక్త, సాకల్యమోహమంత్రతాకృతు లన

తే. రంగులంగాల బంగరుకొంగు లలర, భృంగము లనంగ ముంగుదుల్ శ చెంగు లిడఁగ
సంగరహితుని నాఋశ్యశృంగుఁ గనఁగ, బొంగుచుం బోయె వేగ వాశరాంగనాళి.

వ. ఇటు లేగుచు వారు మధ్యేమార్గమ్మునఁ గులుకుపలుకులు పలుకుచుఁ దమలో దా
మి ట్లనుకొనిరి. 155

పీ. ఈతనిం దేలేమె ? శ యీతఁ డెక్కుడె గాధి, సంభవుండగు మునీశ్వరుని కన్న
 ఈతనిం దేలేమె ? శ యీతఁ డెక్కుడె మంద, కర్ణభవుండైన శ ఘనుని కన్న
 ఈతనిం దేలేమె ? శ యీతఁ డెక్కుడె పురూ,రవుడను నృపముని శ ప్రభుని కన్న
 ఈతనిం దేలేమె ? శ యీతఁ డెక్కుడె రాజ, మునుల కన్నను బ్రహ్మశ్రమునుల కన్న
 తే. ఇవ్వుహిని నారి కెన్నేసి శ కొమ్ము లున్న, మనకు వశ్యులు గానట్టి శ మునులు గలకె ?
 యొంటికొమ్మున్న వీనిఁ జేరకొంట యరుడె?, కొమకుఁ బ్రాయముఁగలవీనిఁ శ గొనగలేమె?

వ. ఇట్లు విచ్ఛలవిడిగా ముచ్ఛటించు కొనుచు. 157

మ మణిమంజీరఝణంఝణక్వణనయూర్జృంధ్రక్రమాంచత్కళా
 చణరక్తాంబుజతల్యరాగతలసంఠచారాచ్ఛపక్షాంగనా
 గణచంచద్గతిదేశికాయితపదాశ్రమం బుర్విఁ గై సేయఁగా
 గణికాజాతిశిరోమణుల్ చనిరి వేరగం బొప్ప నప్పట్టునన్. 158

చ. చని ముసనందనాశ్రమపురేఁజక్కిని నొక్కెడఁ బొంచి యుండి త
 జ్జనకుఁడు లేనివేళఁ గని శ చయ్యన లోనఁ దళుక్కు మంచు గా
 ముని శరపుంజమో యనఁగ శ ముంగిటఁ జేరిన వారి నాతఁడు
 న్మునులు మహానుభావులను శ బుద్ధినిఁ జూచి ససంభ్రమమ్ముగాన్. 159

మ. ముదితా ! పార్వతి ! ఋశ్యశృంగముని స్త్రీశ్రుంసాదిభేదక్రుధా
 మదమోహాదు లనెట్టివో తెలియఁడు శ న్మత్తక్రియ న్సర్వభూ
 తదయాళుత్వము శాంతి దాంతి పితృపాదద్వంద్వవహ్నిర్వచన
 మ్ముఁ దపం బధ్యయనంబు దప్ప నితరంఘంబుం గానఁ జెప్పట్టునన్. 160

ఉ. అట్టి ఘనుండు వారవినితాళి హారంగున వచ్చి మ్రోలఁ గ
 న్పట్టిన యంత లేచి వెలసనారుల చెంతకుఁ జేరి మ్రొక్కుచుం
 జుట్టుఁ బ్రదక్షిణమ్ముఁ బరిశుద్ధమనమ్మునఁ జేసి యోమునీ
 ట్పట్టమహేంద్రులార ! యిటు శ స్వాగతమా ! దయచేయుఁ డర్చిలిన్. 161

ఉ. పాదజలార్ఘ్యము ల్గొనుడు శ పండ్లివె సావడి సాంద్రమా బృసిక
 సాదరులై వసించుచుఁ బ్రశశాంతిని జెందుడు మానులార ! మా
 పై దయ మీరు వచ్చితిరి శ పచ్చరులై శ్రమమొంది యిట్టి మీ
 పాదరజోభియోగమునఁ శ బావనమయ్యె మదాశ్రమం బిటన్. 162

వ. అన విని వారసుందకులు మునినందను డిచ్చు సత్కారమ్ము లందికొని కనుసన్నలఁ
దమలోఁ దా మన్యాపదేశమ్మునఁ జిటునవ్వు నవ్వుచు మునిసుతునిం జూచి
యిట్లనిరి. 163.

తే. మునికుమారక ! యేవనంబునకు నీవు, వచ్చినట్టులు చూడము శ నిచ్చలు నిట
సేమిసేయుదు డేరెవ్వ శ రెనని సుతుఁడ, వనిన వారలతో మునిశయనియె నిట్లు.

ఉ. ఓమునులార ! నాజనకుఁ శ డుత్తమశక్తి విభండకుండు నా
నామము ఋశ్యశృంగుఁడు ధర్మసంజయసేవయుఁ దండ్రీసేవ యు
ద్దామతపంబు బ్రహ్మము నేదంగను యోగము బ్రహ్మచర్యము
స్నేహముగా నొనర్చు చిటశనే వసియించెద నెల్లకాలమున్. 165.

వ. అనిన నమ్మునిసుతునికడ నప్పడఁతుకలును. 166.

చ. శ్రుతుల సమస్వరంబు బరిశుద్ధముగాఁ దగ మేళగించి స
మృతమున మూర్ఛనాస్వరసశమమ్ముగ గ్రామవిశేషతానసం
గతముగఁ దంత్రికానురణన మ్మొనరించుచుఁ దాళయోగసం
భృతతతమర్దళారవసశమీకృతగానముఁ జేసి రత్తఱిన్. 167.

సీ. కులుకుగుబ్బలఁ జైటరకొంగు రంగుహొరంగు, ముంగిటఁ దమతోడఁ శ జెంగు లిడఁగ
మొలనూళ్ళ చిటుగంట శ నులివు కాళ్ళ జెలంగు, గజ్జెల రవముతోఁ శ గలియుచుండ
బదియూఱునన్న మేనన్నంగురంగులు, కడగోడలకు హొయల్ శ గలుగఁజేయఁ
దమలంపు నెత్తావి శ గమగమలాడుచు, జటపూలతావిశో శ జత నొనర్చు

తే. కాళ్ళయందెలు గజ్జెలు శ ఘల్లు మనఁగఁ, గెంపుకేల్లమ్ములం ద్రిప్ప శ సొంపు దనర
బొమలుఁ గన్నులు హావభావములఁ దెలుప, నటనమాడిరి విటధైర్యశఘటముపగుల.

మ. త్రిపతాకార్థపతాకము ల్కొదలు కేరల్ద్రిష్టల్ జెలంగ స్మృమ
ప్రపదాంచద్భహుసవ్యదక్షిణగతప్రక్షేపగోమూత్రికా
నుపమార్ధాదికమండలప్రధితగత్యుద్దామసంచార మే
యపచారంబులు లేక నాట్యములు సేయం జొచ్చి రవ్వేశ్యలున్. 169.

సీ. కల్యాణికారాగకామవర్ణన్యాది, ప్రకటరాగాశిసంపదలు నింప
గీరవాణులొ ! మత్త కేకారవంబులొ !, కోకిలారవములొ శ కోయనంగఁ
దానమాననిదానశ్రమాను తానముతోడి, పదవర్ణపల్లవి శ ప్రకర మమరఁ
జ్జిలువ లాకర్ణింప శ శిలలైనఁ గరగంగ, నెండిన మ్రాకులు శ నిగురు లొంద

తే. మింటఁ దెఱగంటి యచ్చరఁగ మిన్న లెల్ల, “మించిరే మమ్ము నీనెలఁగ మించుబోం”డ
టంచుఁ గనుగొని బళిరే ! యశటంచుఁ బొగడఁ, బాట పాడిరి వేశ్య లశ్రబంబుగాగ.
వ. ఇట్లు గానంబుఁ జేసి మునిసుతుని మరులు కొల్పఁ దలంచి గాఢాలింగనచుంబనాది
స్వజాతిసామాన్యకృత్యమ్ముల నెఱపి యిట్లనిరి. 171

తే. మాఫలమ్ములఁ దిని చూడుఁగ మా యటంచు, శర్కరాఘృతపక్వ భక్ష్యమ్ము లొసఁగ
నసమమాధుర్యవాంఛతోఁగ నారగించి, మదవతులఁ గాంచి యిట్లనెఱముదముఁజెంది.

కం. మీ రిచ్చిన యీఫలముల, పారస్వాదువు లపూర్వభక్షితములు నే
తారవములొ యివి మా కే,తీకున లభియించు నయ్యఁగ ధీయుతులారా ? 173

వ. అని మఱియు మునిసుతుండు వారి ముక్తాహారాదులం గాంచి యదృష్టపూర్వంబు
లగుట నక్కజం బంది యిట్లనియె. 174

సీ. ఖాగళంబులనున్నఁగ మేలిగుండ్రాక్షముల్, తెల్లనై యెఱునైఁగ తేజరిల్లు
యీనారచీరలుఁగ నీముంజమేఖల, లీవేలి దర్శముశ్శ్లేచట నుండు
మీరు తాల్చిన బూదిశసారభంబుగ నుండె, మీకాలిపాదుకల్ గ మృదువుతార !
మీపాడుసామంబుఁగ లోపికతో విన్న, బ్రహ్మముం గలియు టశ్రబంబె తలఁప

తే. మీపదద్వయి సేవింపఁగ నోపియున్న, శాంతుఁ డాపయిఁ దద్భగవంతుఁడె యగు
నామునీంద్రుఁడు నగు గరుశామయుండు, స్వస్తి చెప్పుటలో మీకుఁగ సాటి కలదె ?

కం. ఎవ్వనికడ నేర్చితిరీ, మవ్వపు సామంబు దీనశమధురత తగు మీ
కివ్విధి జెప్పిన సద్గురు, వెన్వఁడొ నాకిట్లు చెప్పఁగనే ? సేవింపన్. 176

ఆ. నె. మీరు గట్టినట్టిశనారలు మున్నుగాఁ, గల్లు నిట్టి వస్తుకాండ మెల్ల
నెచటఁ బుట్టియుండుఁగ నెట్లు మాకు లభించుఁ, జెప్పఁడయ్య ? యోగశిద్ధులార !

వ. అనిన వారకామినులని రోమునితనయా ! మే మపూర్వతపస్సిద్ధులము గాన మా
మాయావాసమ్ములలో నిట్టి ఫలాదులు గల్లు వీనిపై నీ కిచ్చ గలదేని యచ్చటికి
రమ్ము. నీకును లభించు మాసహవాసమ్మున నొక్కనాటికి నీవును మావలె
నపూర్వతపస్సిద్ధుండ వగుదువని నమ్మించి యమ్మించుబోం డ్లామునికుమారు
వెంటగొంచు నంగదేశముఁ బ్రవేశించు నంతలోన. 178

మ. జలదంబుల్ చద లావరించి చపలశసంఘాతరంగత్తళ
త్తళకాంతుల్ మెఱయంగ గర్జలు మహాశ్వానమ్ముతో మ్రోయఁగా
జలధారానికరంబు నంగభువి విశస్తారంబుగా డించె భూ
స్థలి సస్యాదులు వృద్ధిఁ జెందె జన ముత్సాహంబుఁ జెందె నృధిన్, 179

ఉ. అంతట రోమపాదనృపుఁ ధ డాపులతో నెదురేగి పూజ ల
త్యంతముదమ్ముతో సలిపి ధ యాత్మగృహమ్మున నుంచి నిత్య మీ
శాంతుఁ డిటు న్వసించునని ధ సాధ్వియు దత్తతనూజయైన యా
శాంతను ఋశ్యశృంగున కొరసంగి వివాహమొనర్చె నయ్యెడన్. 180

వ. ఇట్లామునెతనయుం డాశాంతను వివాహంబై రోమపాదునింట నుండె నత్తపసి
మిన్న తనదేశమ్మున నుండుటం జేసి దేశం బీతిభీతిరహితంబైనరీతిం జెంది సర్వసస్య
సమృద్ధంబయ్యె రోమపాదుండును కొంతకాలంబు చన నత్తపస్వియాజ్ఞానుసార
మ్ముగా నొక జన్నం బొనర్చి పుత్రసంతానవంతుడై యానందించుచు నాతనివలన
జ్ఞానబోధంబుల నొందుచు సుఖమ్ముగా నుండె. 181

—* దశరథుఁడొ సంతతిలేమికి వగచుట *—

తే. అనఁగ విని గారి భర్తతో ధ ననియె నిట్లు, ప్రాణనాయక ! సాకేతరమందు నాజి
యెట్టు లుండెను పిదప నేరమేమి చేసె, వాని నెల్లను దెల్పుదేరవా ! యనంగ.

వ. దాక్షాయణిగో నిటలాక్షుం డిట్లనియె. 183

ఉ. అంత నజాత్యజండు దనరమాంధ్రురయం దొకదాని కైనను
సంతతి లేదటంచు మదిఁ ధ జాలఁగఁ గుంది వసిష్ఠుఁ బిల్చి యో
శాంతమతే ! సుతా ప్తి కొకరసత్కతు వే నొనరింతు దేనిఁ జే
యింతువొ తత్పదార్థగణశమిస్పదె తే బసుతు న్వచింపుమా. 184

చ. అన విని యవ్వసిష్ఠుఁ డనె ధ నాత్మజలాభముగా సుకేష్ఠే నీ
వొనరిచితేని నీకు దనరయోదయ మా నిది సత్య మైనను
ఘనుడగు ఋశ్యశృంగమునిఁ ధ గౌత క మొప్పఁగఁ దెచ్చి తేని నా
తనని బురస్కరించియె యరథావిధిగా నొనరింతు మిష్టినిన్. 185

తే. అనఁగ నాజియు రోమపాదమని గనంగ, నంగదేశమ్మునకు నేగి ధ యచట నున్న
ఋశ్యశృంగుని నాతనిరయింతిలోడ, వెంటఁ గొని తెచ్చెఁ దనదగు ధ వీటి కెలమి.

మ. ఇటు లేచెంచిన ఋశ్యశృంగుఁ గని మూరసింద్రుల్ సమీపాపగా
తటభూమి న్మఖశాల నేర్పరచి శాశ్రుప్రప్రక్రియన్ సంమద
స్ఫుటపద్మాసనుడై సదారుఁ డగుచుం ధ బుత్రార్థియా తేని న
చ్చట దీక్షాన్వితుఁ జేసి యొంద్ర మగు యశజ్ఞం బొందు సేయింపఁగాన్. 187

వ. అంత వసిష్ఠాదులతో, గూడి ఋశ్యశృంగుఁడు రాజుచే బుత్రకామేష్టి విధ్యుక్తముగాఁ జేయింప నచ్చటి జనంబు లచ్చెరువొంద నగ్నికుండమువలన దివ్యపాయస సంపూర్ణస్వర్ణపాత్రసంయుతకరుండై యగ్ని దేవుం డావిర్భవించి దశరథున కా పాయసపాత్ర మొసంగి యంతర్హితుం డయ్యె నంత.

188

ఉ. పాయసపాత్రముం గొని నృపాలుఁడు వేడుక బాయసాన్నమున్
జాయలకు న్నమంబుగ బ్రసాదముగా నిడ వార లంత నా
ప్రాయన మొప్పుఁ గైకొని మహాముద మొందుచు నుండ సభ్యులు
న్మాయురే ! యంచు మెచ్చి రతిమానుషశక్తిని ఋశ్యశృంగునిన్.

189

ఉ. అంతటఁ గైక తా మది ననాదర మొంది స్వభాగపాయసం
బంతయు నంజనాద్రిపయి శ నప్పుడె పాఱఁగ వైచె, నద్ది త
త్రాప్తాంతమునందు నున్న యొక శ గ్రద్దపయిం బడ నాపులుంగు తా
వితగ దివ్యసుందరసురవిగ్రహచూకా చెలి యయ్యెఁ బార్వతీ!

190

వ. అనిన నాగ్రద్దపైఁ బాయసంబు పడినంతఁ జెలి చూట కేమి కతంబో యిది కడు
వితగాఁ దోచెఁ దచ్చరిత్రంబు నుడువు మన బార్వతితోఁ బరమేశ్వరుం డిట్లనియె.

తే. బ్రహ్మసభలోన మున్నొకశపరి సువర్చ,లయను నచ్చర తన యభిరవయము నందుఁ
దప్పుఁ జేసినఁ గోపించి శ ధాత దాని, గృధ్రి వగు మంచుఁ దా శక్తియించె నపుడు.

ఉ. అంతట నాపడుతి మది శ నార్తిని గుందుచు ధాతఁ జూచి శా
పాంతము జెప్పవే యనుచుఁ శ బ్రార్థనఁ జేయఁగ నంజనాద్రి నీ
వింతిగో ! గ్రద్ద వాచు వసియింపఁగఁ గైకయి పాయసంబు నీ
చెంతకుఁ బాటవైవ నతిశీఘ్రమె నీనిజరూప మయ్యెడున్.

193

తే. అజుఁడు శపియింప గ్రద్దయై శ యంజనాద్రి, నున్న యచ్చర యాబరమాన్నభాగ
మట్లు స్పృశియించి యెప్పటిరయతివ యగుచు, దివిజలోకమ్మునకుఁ జేరెదవిజు లలర.

తే. కైక యారీతి నాత్మభాగంబు విడువ, నాత్మభాగమ్ములను నిసురమంతఁ దీసి
తక్కుఁగల రాజభార్య లిద్దఱును గైక, కిచ్చి ర మ్మువ్వురిటు భుజియించి రపుడు.

మ. పరమాన్నంబు భుజించి యా నృపసతుల్ శ పాండుచ్చవిం బొల్చు సుం
దర దేహప్రభ లొప్పుమీఱ దివిషత్తన్వీవతంసాంగభా
స్వరకాంతిన్ బురుడించి గర్భవతులై శ సంజాతహర్షాఢ్యలై
నిరతంబు న్నిజగర్భదోహదకళానిర్మిద్రలై రెంతయున్.

196

ఉ. చిట్టము లోకిరింతలు రుచింపమి భోజ్యపదార్థపాళిలో
మట్టి దినంగ వేడుక క్రమక్రమమాంద్యపదప్రచారముం
గట్టిగ మాటలాడమి సుఖమ్ముగ నిదిలు టాదిగాగ నా
పట్టపు దేవెరుల్ ప్రకటశభావత వేవిళు లొంది రీగతిన్.

197

చ. బలములు లేనివారు మృదుశభావలుఁ గోమలదేహాలుం ధరా
వలయము నేలు రాజునకుఁ శ బట్టపుదేవులు లేక లేకయే
కలిగెను గర్భముల్ పిదపఁ శ గల్గెను వేవిళు లిట్లు బాపురే!
యిల నిక వారి వైఖరుల శ నెవ్వరు చెప్పఁగలారు కోమలీ!

198

తే. ఇటులు కలిగిన వేవిళు శ లెల్లఁ జూచి, పుత్రులే వారలకు నింకఁ శ బుట్టఁగలర
టంచుఁ బురకాంతలెల్ల భాశవ్యర్థజాత, మందఱకుఁ దెల్పి మది మోదశమంది రపుడు.

వ. ఇట్లు గర్భిణులైన భార్యలం జూచి యానందించుచు రఘువంశకళాధరుండగు దశర
థుండు కుమారసంభవమున కెదురుచూచుచు సుఖమ్ముగా నుండెనని చెప్పటయును.

—: ఆ శ్వాసాంతము :—

భుజంగప్రయాతము. సరోజాక్షమిత్రా! శ శరన్నేఘగాత్రా!
ధరాధ్రాఢ్యచాపా! శ దయాసాందరూపా!
ధరాభారరక్ష శ స్తమోఽర్కప్రభావా!
పరారణ్యదావా! శ భవానీశదేవా!

ఆంధ్రానందరామాయణమున

ప్రథమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

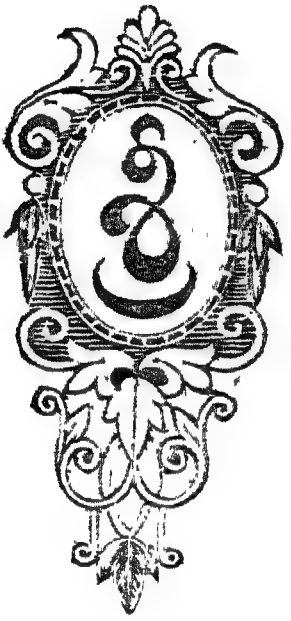
శ్రీ రస్తు.

శ్రీరామచంద్రవరబ్రహ్మణేనమః

ఆంధ్రానందరామాయణము

సారకాండము

ద్వితీయాశ్వాసము

మత్తారకమంత్రచింతనరతా ! శ చిద్రూప ! భక్తావళి
క్షేమప్రాపణశక్తపాదయుగళా ! శ శ్వేతాంగరుగ్భాసురా
వామాంగీకృతశైలరాజతనయా ! శ వందారుబృందారకా
సోమాలంకృతమౌళి ! యోగిజనసంరస్తుత్యా ! భవానీశ్వరా.

1

వ. అవధరింపుము.

చ. అనువుగఁ బ్రాణనాథుఁ గని శ యంబిక గాఢతరానురాగయై
“ఘనతరమైన రాఘవుఁడగాఢ పదంపడి యెట్లు చెల్లెనో
విన నభిలాష మయ్యెడు సరవిస్తరము న్వచియింపుమా” యన
న్విను మని శంభుఁ డిట్లనె నశవినసుధామధురోక్తు లొప్పుగాన్.

2

❀ భూమి బ్రహ్మతో తనబాధలఁ దెల్పుట ❀

చ. దశరథుఁ డుర్వి నేలుతఱి శ దర్పితులై బహుఘోరకర్ములై
దశముఖముఖ్యరాక్షసులశతంద్రత సాధుల నేపరించుటకొ
భృశతరదూఖయై ధరణి శ విశ్వసృడంతికసీమఁ జేరి తా
విశదముగా నిశాటకృతశపిడలనెల్ల వచింప నాతఁడున్.

3

ఉ. ధారుణి నింద్రముఖ్యులగు శ దైవతవర్ముల వెంటఁ గొంచుఁ దా
సారసవత్రనేత్రపదశన్నిధిఁ జేరి నమస్కరించి “యో
మారసహస్రసుందర ! రశమారమణా ! జగదేశ్వర ! స
త్కారుణికాగ్రగణ్య ! హరి ! శ ధారుణిబాధల నాలకింపుమా.”

4

- ఉ. నావలన న్వరాలు గొని శ నాయము వీడి జగజ్జనమ్ములన్
దేవతల స్తుతాలుర యత్తిప్రవరాళిని బాధపెట్టుచుం
దేవనరాహిముఖ్యయువశ్రీమణులం జెఱఁ బెట్టుచున్ కడున్
రావణుఁ డిట్లు లోకముల శ రాయిడిఁ బెట్టుచు నుండె శ్రీపతీ! 5
- ఉ. తోరపు వ్రేగు నెంతయిన ! దూలక మోయుదుఁ గాని యొక్క దు
ష్కారిని మోయలే నిపుడు శ సాధుల బాధలఁ బెట్టు రక్కసుల్
మీరిరి వారి బాధలు నశమేయము లోర్వఁగ లేనటంచు నీ
ధారుణి మొట్ట వెట్టెడి నుశదారగుణాలయ ! దీనిఁ బ్రోవుమా. 6
- తే. మున్ను నాచెంత వరములఁ శ బొందు నపుడు, నరులు గాక యవధ్యతశయెదుల వలన
దాను గోఁచెను వానికి శ మానవుండె, మారకుం డని వ్రాసితి శ మారకుండ. 7
- ఉ. కావున నీవు వేగముగఁ శ గౌతుక మొప్పఁగ మానవుండవై
దేవ ! దయామయా ! వసుమతిం జనియించి కృతాపరాధులౌ
దేవవిరోధులన్ దగ వశించి విపన్నులఁ బ్రోచి యాధరన్
పావనధర్మము న్నిలిపి శ నైశమ యాత్మపురమ్ముఁ జేరుమా. 8
- సీ. అనఁగ బ్రహ్మను జూచి శ యనె వెన్నుఁ డిట్టులు, నే నిల బదితేర్లశ్రతేనియాండ
కాత్మజాతచతుష్టయంబుగా జన్మించి, కడతేర్తు రాక్షసశ్రగణము నెల్ల
సురల వానరరూపశ్రధరులుగా జనియింపఁ, జేయుము నాకని శ సాయ పడఁగ
గాంధర్వి దుందుభి శ మంధరగాఁ జేయు, మాభిషేచనవిఘ్న శ మాచరింప
- తే. దానఁ గానకు నే నేగి శ దానవులను, జంపఁగలవాడ ద్వాపరశ్రసంధియందు
బూతనగఁ బుట్టు మంధరిశ్రక్షాతలమునఁ, గంసనియమితదుష్కర్మశ్రకారిణి యయి.
- చ. అను నభయంబు సేకొని సురరావళి నల్వఁ బురస్కరించి భూ
మిని గతదుఃఖఁ జేయుచు నశమేయముదం బలరంగ విశ్రవ
స్తనయుని చావు నిక్క మిది శ తప్పదు వెన్నుఁడు రాముడై ధరన్
జననముఁ జెందు నంచును బ్రశంస యొనర్చుచు బోయె నిండ్రకున్. 10
- వ. అంత సాకేతపురమ్మున గౌసల్యమున్నగు దేవేరులు మువ్వరకుం గ్రమమ్మున మాస
ములు గతించి యాజవ మాస మేతేర వసిష్ఠానుమతిం జెంది దశరథుండును. 11
- కం. ప్రేమ దలిర్పఁగ దనకున్, శ్రీమద్గుణలైన సుతులు శ చేకూరుట కా
సీమంతినులకుఁ బుంసవ, సీమంతము లపుడు చేసె శ జిత్తం బలరన్. 12

చ. అలసవిలాసలైన సతు శ లంతట మాసము లెల్లఁ బూర్తియై
చెలఁగఁగఁ జంచలాలతలొ శ శ్రీసతులో యన నచ్చకాంతిఁ బెం
పలరుచు పాండుగండముకుశరాంతరబింబితకర్ణపుష్పసం
కలితసరోజ్జలై వెలయఁగా నొకనాఁడు జగత్ప్రియంబుగా.

13

శ్రీ రామ జ న న ము

సీ. శీతమై గంధసఃసేతమై మంధరా, యాతమై మృదువాతశోత మమర
విమలమై విస్ఫురతమలమై గంభీర, కమలమై యాపగార్త్రకమము దనర
తోరమై యాక్రాంతశతీరమై భంగప్రపురమై లసదకూశపార మమర
ఘనములై పట్టనారవనములై విహగని, స్వనములై బహుపుష్పశ్రవనము లలర
తే. హోమనహ్నుల నుజ్జ్వల శ ధామ మమర, ఖలమనమ్మల బహుళదుఃఖంబు గదుర
సాధుహృదయాబ్జము ల్విక శ స్వరత నొంద, నసమనిర్మలకాంతి నాశకసము దనర.

చ. వరమధుమాసమందు సితశపక్షమున న్నవమూతిధి న్నిశా
కరుఁడు పునర్వసుం గలియఁ శ గర్కటలగ్నము రాగ సూర్యుడుం
గురుకుజశుక్రభానుజులు శ కూరిమి నుచ్చపదంబు లొందఁ జం
దురుఁడు స్వగేహమందు గురుశతోడ హేతుండయి కూడి యుండగన్.

సీ. నీలాభకాదంబి శ నీజాలహరినీల, మాలాజిదంగరుశ్ఛాల మమర
ఫాలాలసన్మధురపాలీసమాలకా, భీలాసితప్రభాశజాల మమర
బాలారుణప్రభాశజాలంబు నిరసింప, జాలు కెంగేలి మేల్ శఙ్ఖాలు గ్రాల
రోలంబయుగముతో శ మేలైన దుగతమ్మి, పూలనం గందోయి శ లీల దనర

తే. పాలకడలి వెడలు నెలశబోలు వాని, మేలు సోయగమున మరుశబోలు వాని
గ్రాలురేకల యడుగుల శ జాలు వాని, లీల గౌసల్య యొక ముద్దుశబాలు గనియె.

తే. మఱియు సుకుమారు నర్కసశమానతేజ, నిభకరాభసుబాహు నిశశుభవిశేష
కలితవరలక్షణంబులు శ గల్లు సుభగ, మారుని సుమిత్ర యొక్క కుశమారుఁ గనియె.

ఉ. శ్రీమహితుల్ శుభప్రదవిశేషసులక్షణలక్ష్మితాకృతుల్
ద్యోమణితుల్యతేజు లురుదోర్యుగళుల్ కమలాభలోచనుల్
సోమసుమాస్త్రులట్లు సురలోకభిషజ్మణులట్లు కైకకు
భూమకళాసమంచితులు శ పుత్రకు లిర్వురు పుట్టి రొప్పుగన్.

15

18

కం. పాడిరి గంధర్వులు వెన, నాడిరి రంభాదివేశ్య శ లమరులు మింటం
గూడి వెదజల్లి రంతట, వాడని సామోదపుష్పశ్రవర్ణము నెల్లన్.

19

సీ. నీలాంగరుచితోడ శ నిగనిగ ల్దనరారు, రత్న భూషావళి ప్రభలతోడ
నాజానుదీర్ఘ బాహుఃచతుష్టయితోడ, దరచక్రముఖ్యాయుశధములతోడ,
గనకచేలముతోడ శ గటిసూత్రకేయూర, కంకణముద్రికా శ గణముతోడ
గుండలమ్ములతోడ శ గుముదా ప్తసమముఖ, కస్తూరికాతిలశకంబుతోడ

తే. తమ్మిరేకులఁ బోలు నేత్రములతోడఁ, దిరుగుచుండెడి మేలిముంతగురులతోడ
మంజుతరమూర్తికొసలారత్నజకుమ్రమోల, జూడఁగానొప్పెహరి యామె శ చోద్యమంద.

మ. ఇటు జన్మించిన యాదివిష్ణుఁ గని యెంత తే సంతసం బంది తా
నిటలన్యస్తకరాంబుజాంజలియునై శ నీ రేజపత్రేక్షణా !

పటులేజోయితదుర్నిరీక్ష్య మగు నీ శ భవ్యాకృతిం బొసి ప్రా
కటబాలాకృతిఁ జెందు మన్న శిశునై శ కన్పించె నా చక్రియున్.

21

వ. మఱియు నావిష్ణుని వాన్పగు శేషుండు సుమిత్రకును, పరమాయుధంబులగు శంఖ
చక్రములు కైకకును, స్వస్వరూపములతో నొక్కింతతడవు మ్రోలఁ గాన్పించి
మాతృసంప్రార్థనంబున బాలాకారమ్ములఁ దాల్చి యుండు సంత దశరథుండు. 22

ఉ. బాలురు పుట్టి రంచు శుభశనార్త వినంబడినంత సూతికా
శాలకుఁ బోయి పుత్రముఖశచంద్రనిరీక్షణజాతకౌతుక
శ్రీలలితాననుం డయి వశిష్టముఖాఖిలమహానివాళికి
జేలగజాశ్వధేనుధరశశీమణిదానము తెల్లఁ జేసి తాన్.

23

వ. మఱియుం దక్కిన దాసదాసీజనమ్ములకు యథాభిలషితమ్ముగా ధనమ్ము లిచ్చి
పురంబునం గల్గు నెల్ల బాలికాబాలకులకు నలయువదార్థము లవ్వారిగా నిడి యలం
కరణపురస్కరంబుగా మరంబున మహోత్సవంబుఁ జేయించి సకలదేవాగారంబులం
గల్గు హరిహరాదుల కర్పావిధానంబునఁ బూజలు జేయించి యానంద మొందు
చుండు సంత బదునొకండవ దినమ్మున వసిష్ఠుం డాబాలకులకు జాతకర్మాదినంస్కా
రంబుఁ గావించి కౌసల్యాపుత్రునకు యోగిధ్యేయు డగుట రాముఁ డనియు దివ్య
లక్ష్మణంబులు గలవాడగుట సుమిత్రాపుత్రునకు లక్ష్మణుం డనియు భౌభారవహన
శత్రుసంహరణంబులు గలవారగుట కైకేయియమఖిలకుఁ గ్రమమ్మున భరతుం
డనియు శత్రుఘ్నుం డనియు నామకరణంబులు జేయించె.

24

సీ. అంతః గౌసల్యాదికాంతలు దమతమ, కొమరులకుం బులిశగోళ్లపతక
ములు ముత్తెసరులునుఁ మొలనూళ్ళు మేలైన, ముత్తియంబులు నగ్రమునఁ జెలంగు
రావియాకులఁబోలు శరీవిచూ పతకంబు, లందెలు గజ్జెలు శనందమైన
రంగారు రతనంపురటుంగరమ్ములు మేల్మెఱుంగుడాల్లలు ముత్యగుల జతలు

తే. మున్నుగా నెల్లభూషణశమ్ముల నమర్చి, మోముఁదమ్ములఁ గస్తురిబొట్టు లునిచి
ముద్దుచెక్కిలి జంటల శ ముద్దు లిడుచు, సంతసిల్లిరి తన్మయశస్వాంతలగుచు. 25

వ. ఇట్లు శుక్లపక్షశీతాంశునిక్రియ గళాభివర్చనంబునం బొల్చు సుతులం గాంచి జననీ
జనకు లానందసాగరంబున నోలలాడుచుండి రంత గౌసల్యాంతఃపురమ్మునఁ గౌసల్య
తనపుత్రునకు డోలారోహణోత్సవంబు నిర్వర్తింపఁ బురంబునం గల్గు పురంధ్రీజన
మ్ముల రావించి వారికిఁ జందనాదిమర్యాదలం దీర్చి ముద్దుబాలుడగు రాముని
బంగరు తూఁగుఁబుయ్యెల నుంచె నంత నిరుగడల నాపురంధ్రు లెల్ల నిల్చి యబ్బా
లుని సోయగంబుఁ గాంచి తమలోఁదమ రిట్లనుకొనిరి. 26

ఉ. కన్నులు చూడు మమ్మ చెలి ! కంజము లమ్మ ! మొగంబుఁ గాంచితే !
పున్నమచందుగుండె సుమి శ ముంగురులా ? యివి తేటులా ? చెలీ !
సన్నని మధ్యమంబుఁ బద శ సారసముల్ తనుకాంతిఁ జూడుఁడీ
యన్నవమిన్నలార ! యితఁ శ డారయ వెన్నునిఁ బోలు బాపు రే ! 27

కం. అనుచుం గాంతలు బాలునిఁ, గనుకని యుయ్యాల నుంచి శ కడుసంతసముం
గొని తా ముయ్యెల నూపుచు శ మన మలరం బాడి రిట్లు శ మంజుల ఫణితిన్. 28

కం. జోజో ! సుందరనామా !, జోజో ! కాలాబద్ధామ ! శ సురరిపుభీమా !
జోజో ! భూమిలలామా !, జోజో ! ముఖకాంతివిజితశోమా ! రామా ! 29

ఉ. లాలి పయోజనేత్రునకు శ లాలి భుజంగమతల్పవర్తికి
లాలి పయోదగాత్రునకు శ లాలి పదానతకామపూర్తికి
లాలి పతంగపత్రునకు శ లాలి దిగంతనిష్కర్తికి
లాలి రమాకళత్రునకు శ లాలి ఖలార్తికి రమ్యమూర్తికిన్. 30

వ. ఇట్లతివినోదమ్మున నాకాంత లారామచంద్రునకుఁ గపురంపు టారతు లిచ్చి దీవించి
చనినపిదప గౌసల్యాదికాంతలు తమతమపుత్రులం బెనుచుచుండ నబ్బాలుర కాటవ
మాసం బేతెంచె నంత. 31

- తే. పంక్తిరథుడును సౌవర్ణరసాత్రికలను, బాయసాన్నంబు నల్వరు శ బాలురకును
బుడమివేల్పులుమంత్రముల్ రనుడువుచుండఁ, బ్రాశనమ్ములఁజేయించెఁబ్రమదమునను.
- వ. క్రమమ్మున నాబాలకులు నాలుగై దేండ్లప్రాయంబు గలవారై కలభాషణమ్ముల
జననీజనకుల నానందింపఁ జేయుచుండిరి. మఱియు రామునకు లక్ష్మణుండును,
భరతునకు శత్రుఘ్నుండును, మిత్రులై శబ్దార్థంబుల పోలిక నవినాభావసంబంధ
ముతో భోజనశయనాసనక్రీడాదులం బొల్చియుండి రంత రామచంద్రుండు నీడుజో
డగు సంగడిమలఁగోఁ గూడి బాలకేళీలోలుడై యుండె.

33.

— రాముని బాల్య క్రీడలు —

- ఉ. బాలకులార! నేఁ డిచటఁ శ బార్ధివు నాటల నాడు కొందఱు !
బాలకు లీరు రైతు లట, శ పార్ధివుఁడేనట, మీర లిప్పుడే
యేలికపన్నుఁ డెండన నిరదే యని యల్పశిలాళి బాలకుల్
జాల నొసంగినన్ మదిని శ సంతస మొందెను రామచంద్రుఁడున్.
- 34
- ఉ. దాఁగిలిమూతలాడుదము శ తప్పక నన్గను డంచు రాముఁడుం
దాఁగిన రాము బాలకులుఁ శ దత్పద రేఖల గుర్తు జూచుచున్
దాఁగినచోటఁ బట్టిన నశతండు గ్రహించి శుచిస్మితాస్మ్యుడై
దాఁగురుమూతలాడ నిది శ తక్క మఱొక్కటి యాడ రండనున్.
- 35
- వ. మఱియు నారామచంద్రుఁ డిట్లనుదినంబును గేళీవిసోదతత్పరుండై సంగడిమలం
గూడి.
- 36
- ఉ. ఒక్కసికొక్కు నొడ్డువిడు శ పోమనగుంటలు గట్టెగుఱ్ఱముల్
చిక్కణబిళ్లు గొబ్బిలులు శ సింగనదాటులు బుట్టచెండులుం
ద్రొక్కుడుబిళ్ళ లప్పుచులు శ చూరనతింకము లీలకూత లొ
కొక్కటి యాడి యెల్లరకు శ నుల్లము రంజిలఁజేయు నిత్యమున్.
- 37
- మ. ఒకనాఁ డాజ భుజించువేళ రఘునాథుఁ డచ్చటన్ జేరి యొ
క్కకడిం జేకొని పర్వులెత్తె నృపుఁడో శ కౌసల్య యెట్లేగ బా
లకునిం దెమ్మను నంతలో నతఁడు లీరలం దల్లి గ్రేడించి వ
చ్చి కడిన్ జక్కఁగఁ దండ్రినోట నిడె తరచ్చిత్తంబు లుప్పొంగగాన్.
- 38
- వ. ఇట్లారామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులు బాలకేళీలోలులై జననీజనకుల నానందింపఁ
జేయుచు.
- 39

- మ. కటకాద్యాభరణప్రసాధితతనూశకాంతుల్ దగం దండ్రుచెం
గటఁ బేరోలగమంచుఁ బీఠముల విశ్నానాంబుగా నుండ్రు ప్రా
కటమకా ముక్తిచతుష్టయం బనఁగ భూశకాంతుండు నవ్వారిశో
నిటు నిచ్చల్ ముద మొందు నాతఁ డహహా ! శ యేపుణ్యముం జేసెనో ? 40
- వ. క్రమమ్మున నాబాలకుల కాఱవవత్సరం బేతేర దశరథుం డాచార్యుడగు వసిష్ఠు
నిశో నాలోచించి బ్రహ్మవర్చసకాముడగు విప్రున కైదవవత్సరంబునను, బలకాము
డగు క్షత్రియున కాఱవవత్సరంబునను, ధనకాముడగు వైశ్యున కష్టమవత్సరంబున
నుపనయనసంస్కారంబు విహితం బగుట వారల కుపనయనంబులు నెఱవేర్చి వసి
ష్ఠునికడ విద్యాభ్యాసమ్మున కొప్పగించినంత. 41
- ఉ. వేదము లంగము ల్వివిధరవిద్యలు నాటకముఖ్యముల్ ధను
ర్వేదముఁ దద్విశేషము లశవిస్మృతితోడఁ బఠించి యొజ్జపై
సాదరభక్తిఁ జెందుచు నిరంతరదంతురితాత్మశక్తి సం
పాదితపాండితీసుమహీశమం దనరారిరి విజ్ఞ తా ననన్. 42
- చ. ఇటు గురునింట వారు వసిరయించుచు నిచ్చలు బ్రహ్మచర్యముం
బటుతరనిష్ఠఁ జల్పి గురుశ్రవణ్యుడై సైన్యము దోడరా ధరా
కటకములోని తీర్థములఁ శ గాంచి నిమజ్జన మొంది పూతులై
వటువరు లర్థవర్షకృతశ్రవర్యటనుల్ పుర మేగి రెల్లరున్. 43
- వ. రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్ను లిట్లు సకలవిద్యావిసీతులై గురుపితృజనానురాగ
పునీతులై యయోధ్యానగరమ్మున సుఖం బుండునంత. 44
- సీ. ఒకనాఁడు కొళికుం శ డుర్వీశుఁ బొడఁగాంచి, యతనిచేఁ బూజితుం శ డగుచు వేడ్క
దశరథ ! యొకయజ్ఞశతంత్రంబు నేఁ జేయ, నెంచితి విఘ్నంబుఁ శ గాంచకుండ
సవనరక్షకు రామశ్రచంద్రుని లక్ష్మణుఁ, గొన్నినాళ్లైన నిశమ్మన్న రాజు
నలవసిష్ఠునితోడ శ నాలోచనముఁ జేసి, రాము లక్ష్మణు ముని శ రాజునకును
- తే. అర్పణముఁ జేయ నాకుశి శ కాత్మజుండు, ప్రీతిఁ జెందుచు వారల శ వెంటఁ గొనుచు
నతిముదమ్మున నడచి కారమాశ్రమంబుఁ జేరి, యారేయి యచట వశించె నెలమి.
- ఉ. రేయి గతింప మువ్వరు సశ్రద్ధలమజ్జితు లైనపిమ్మట
బాయని ప్రేమ విద్యలను శ వారికి మహానివరుండు తెల్పుఁగా
నాయతిసౌఖ్యవాంఛ గొని శ యాయతికిం గురుభక్తితోడ న
త్యాయతబాహు లాదశరథాత్మజు లివ్వరు మ్రొక్కి రయ్యెడన్. 46

- చ. కలికి మహేంద్రునందుఁ జిరశకాలనిబద్ధమనస్కు యాటచేఁ
దెలిసియు నాతనికొ సుఖరశతి ప్రమదంబునఁ దేల్చె నంత నీ
వలకు మహేంద్రుఁ డేగుతటి శ వానినిజాకృతిఁ గాంచి గౌతముం
డలుగుచు వారొనర్చిన దుశరాచరణంబు గ్రహించె త్రోవలో. 62
- వ. అని చెప్పి కౌశికుండు మఱియు రామచంద్రునితో నిట్లనియె. 63
- మ. ధనమత్తుల్ పొగరెక్కి కాముకగుణాంశధత్వమ్మున న్వావి వ
త్తనము వ్వర్ణవిభాగము న్విడిచి జాశరత్వమ్ముచే నుత్తమాం
గనల న్మాయల బల్మిఁ గూడిన యశోనాశమ్మునుం జెంది యా
ఘనబాధాకరనారకప్రబలమశోఖం బందరే? రాఘవా! 64
- చ. కులము గణింప రెంతయును శ గొప్ప నశించు నటంచుఁ జూడ రీ
యిల నపకీర్తికి న్నెఱువ శ రేసరివారలు నింద జేసినం
దలఁకరు తల్లిదండ్రులకు శ దైవతకోటికి జంకబోక చం
చలలగు కామిను ల్విటులశసంగతిఁ గూడెద రయ్య రాఘవా! 65
- చ. తనకులధర్మము న్విడిచి శ దారము గట్టినవాని రోసి వం
చనము నొనర్చి బందుగు లశసహ్యముఁ జెందఁగ దుష్టయై ధనాం
గనగతి జారునిం గలిసి శ కామసుఖమ్ములఁ జెందునట్టి యా
వనితను బల్మి నగ్నిఁ బడ్రవైచినఁ బాపము లేదు రాఘవా! 66
- వ. ఇట్లు గౌతముం డాశచీకాంతుం జూచి సురాధమా! ధనమదాంధులగువారలకు
నాశనకాలము సమీపించు తఱి నిట్టి యధమాధమంబగు దురూహ జనించుట
నైజమే కావున నీవును ద్రిలోకీసామ్రాజ్యైశ్వర్యమదాంధుండ వగుట మానప్రాణ
ధనరాజ్యైశ్వర్యనాశంబునకై యీసీచకృత్యం బొనర్చితివి. మున్ను నహుషం
డింద్రుడై నీభార్యయగు శచిని నే సింద్రుడఁ గాన నీ వింద్రాణి వగు మన్న నా
యుదంతమును నీవు పద్రభష్టుడవై పద్మనాళాంతరమున దాఁగి కొంతకాలమునకు
వచ్చి విని యెంత దుఃఖాభిమానరోషవివశుండ వైతివో మఱచితివే? పరభార్య
లట్టివారలు గారా? యానాఁడు శచీకాంతకు మానభంగము రాకుండఁ గాపాడి
రక్షించినవారు బృహస్పతిమున్నగు తాపసులు గారా? ధనమదాంధుడగు నహు
షుని నేత్రమ్ములకు దరిద్రాంజనం బలఁది గ్రుడ్డితనముఁ బోఁగొట్టి మన్ను మిన్ను
గవ్వడునట్లులు పద్రభష్టునిఁ జేసి యిలపై నధమజన్మ మొందునట్లు శపించి నీ కుప

కృతి సేసినవారు తాపసులు గారా? నిన్ను వెండియు రాజ్యరమ వరించునటులు
చేసి త్రిలోకీసామ్రాజ్యసింహాసనాసీనుఁగాఁ జేసినవారు తాపసులు గారా? అట్లు
చెడి బ్రతికి మదాంఘండవై బ్రాహ్మణద్రోహివై విశ్వాసఁగీనుండవగు నోతులువా!
నీ కిప్పుడు తాపసాంగనాభిలాష మయ్యెనా? కానిమ్ము. నీ విఁకఁ దాపసులశక్తిఁ
జూచెదుగాక యని మఱియు.

67

ఉ. పాటు లశక్తు లంచు లఘుశ్రభావము మీఱఁగ నిన్నుఁబోలు దు
ష్కారులు తాపసాళి కపరకార మొనర్చిన సాగివచ్చునే?
యారయ వేనభూపనహుశ్రపాదులు బ్రాహ్మణనిందఁ జేసి య
వ్వారిగ నాశముం గనకె? శ వారలకంటెను నీవు గొప్పవే?

68

వ. కావున నోకామాంధా! నీవు సహస్రదుర్భగశరీరుండ వగుదుగాక యని శపింప
నమ్మునిని బ్రసన్నునిగాఁ జేసికొని తనకుమాత్రమే యోనులుగాఁ గాన్పించుటకును
బెరవారలకు నేత్రములుగాఁ గాన్పించుటకును వరంబు వడసెఁ గాన నింద్రుండు
నాటగోలె సహస్రాక్షుం డనఁగఁ బరఁగె ని ట్లింద్రుని శపించి యుటజంబుఁ జేసి
సక్రొధుండై యహల్యం గాంచి నీ వీనిర్జీవవనంబున శిలవై యుందువుగాక యనిన
నామె పశ్చాత్తాప మొంది శాపముక్తికై పతిం బ్రార్థింప గౌతముండు నీవట్లు
చిరకాల ముండుతఱి శ్రీమన్నారాయణుండు రవినంశమ్మున రామచంద్రాహ్వాయం
బున నవతరించి కారణాంతరమున నీచెంత కేతెంచు నమ్మహనీయపాదపరాగసంస
ర్కమునం బూతనై పూర్వరూప మొంది నన్నుం గూడెద వంచు నుడివెఁ గాన
నోరామా! నాటనుండియు నహల్య శిలారూపము నొంది నీదర్శనమ్మునకై యిటు
తపించుచు వేచియున్నది గాన దీనిం బరమపవిత్రురాలిగాఁ జేయు మన రాముం
డును దనపదపరాగమున నామెను విభూతపాపగా నంగీకృతపూర్వరూపగాఁ జేసె
నంత జేజేలు విరులవానఁ గురియింప మింట గంధర్వగానంబులు జెలంగ నచ్చరల
యాటపాటలుం దనరారఁ దత్కాలం బఖలజంతుసంఘోషకారణం బయ్యె మఱియు.

ఉ. గౌతముఁ డల్కమీఱి నదిగఱా శపియించిన దండకాటవిం

గౌతమి యంచు నామమెనఁగన్ ప్రవహించె నహల్య విశ్వవి
ఖ్యాతరఘూద్వహఁస్త్రికమశ్రలాగ్రపరాగపునీత యయ్యెనన్
స్థితచరిత్రఁ గొందఱు పరచింతురు మానివరేణ్యు లొప్పుగన్.

70

తే. కల్పభేదంబుచే రామగౌత పెక్కు, విధములై యుండు నొక్క శ్రేవిధము గాదు
యెప్పు డేముని యేరితిఁ శ జెప్పు నట్టి, యార్ష భేదము లెల్ల సత్యములె తలఁప. 71

వ. ఇట్లాయహల్య పరమపవిత్రయై రాముఁ బూజించి నిటలతటఘటితాంజలి యై
యిట్లు వినుతించె.

72.

—* అ హ ల్యా స్త వ ము *—

మ. కరుణాసాగర ! పాదభక్తజనరక్షాదక్ష ! దుర్వారదు
ర్భరబాధాకరసంస్మృతిప్రబలపాశరావారసిస్తారకా !
సరసీజాయతలోచనా ! హరి ! నమశ్స్కారంబుఁ జైకొ మ్మిదే
స్మరకొట్టబుద్ధనుందరాంగ ! రఘురాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

73.

మ. ఘనదేహః ! రఘురామ ! రాఘవ ! రమారకాంతాభిరామా ! యటం
చును సెన్నే స్మరియింప నాయఘము లెఱవోచ్చె బోయెనో నేను బూ
తను నిర్దోషఁ గృతార్థ నైతి నహహః ! శ త్వన్నామమాహాత్మ్యము
స్మనమం దెంచఁగ నావశం బగునె ! రాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

74

మ. నిను వీక్షించినమాత్ర మోద మెడఁదన్ శ జేకూతె నాకింత నిన్
గనియుం బెంచిన కొసలాత్మజకు నొ శ కాతూహలం బెంతయో
ఘనులొ యోగులకుం గనంబడని నీ శ కాల్పములం గంటి నో
మనుజాకారరమాసతీశ ! రఘురాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

75.

మ. ఘనపాపం బొనరింప నన్నుఁ గని నాశకాంతుండు నిర్దోషగా
నను జేయం దలపోసి “సర్వవిభుఁడౌ శ నారాయణుం డింతిరో !
యినవంశమ్మున రాముఁడై పొడమి నీ శ యేనస్సుం బోగొట్టు”నం
చనె నట్లయ్యె భవన్మహాత్మ్యమున రాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

76

మ. క్షమ నాకంటెను నీను లేరి ? మఱి సీతకంటెం బ్రదీనావస
క్షము లేరీ ? కరుణాసముద్ర ! యిటు నిన్ శ గానంగ నావాపపం
కము సూర్యాన్వయసంభవుండ వగుటం శ గాబోలు నెండె న్మహా
త్మ్య ! మహాంభోధరనీలదేహ ! రఘురాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

77

మ. వరయోగీంద్రులు యోగశక్తిని భవతృప్తాదారవిందమ్ము లం
తరహృత్ప్రీతమునందు నిల్పి నిరతశ్రద్ధానాదియోగాంగసుం
దరపుష్పంబులఁ బూజ సేసి పరమారానందాప్తితో నుండరే
యరయన్ యోగిజనాభిగమ్ముడవు రాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

78.

మ. సువిరాజన్మధుపాయసాజ్యదధిమశ్చక్తిరమాద్వీకపుం
డవర్షేక్షురసామశర్కర లనంతా ! శాశ్వతస్వాదుతా
ప్రవణంబౌ భవదీయనామరుచికిన్ శ భావింప గ్రిందాగదా
యవనిన్ సామ్య మి కేమి కల్లు రఘురాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా ! 79

మ. భవసాహస్రపరంపర న్మను లసశ్చక్తిప్రపూతాత్మ నీ
మవరాంఘ్రిద్వయి నెంత గొల్చితినో ! సాశ్చస్వాంత ! దీనావన
ప్రవణా ! రాఘవ ! ధన్య నైతి నిక శేభక్తుల్ ననుం బోల రీ
యవని న్నాకొకలోటు లే దహహ ! రాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా ! 80

❀ దండుకము ❀

శ్రీమద్రమాకామినీమానసాంభోజభృంగా ! లసత్పాణిపంకేజభాస్వదభాంగా !
పతంగావళీనాథరంగత్తురంగా ! దయాపాంగసంవిక్షణప్రాప్తినంతుష్టభక్తాంతరంగా ! నమ
ల్లోకపాపాఘభంగా ! భుజంగాధిరాట్టల్పసంవేశితాంగా ! పతంగాన్వయాంభోధిరాకాసు
ధాంగా ! దశస్యందనక్షాతలాధీఘ్రిమారా ! కుమారీచతులాదివాతూలసారా !
సుసాధ్వీమణికొసలేశాత్మజాగర్భసమ్మక్తితారా ! సుమేరూర్వరాధోపమానాభ్య
ధీరా ! జగద్భారనిర్యాపనోరీకృతస్తుత్యమాయామనుష్యావతారా ! మహాతారకాఖ్యా
కసన్మంత్రసమ్యక్పాధీనసద్భక్తచిత్తాబ్జనిత్యప్రచారా ! దిశాస్త్రిణచేలాయమానాషధీ
నాయకాచ్ఛాతపాకారకీర్తిప్రపూరా ! మహాసంపదాభీక్షితేంద్రా ! దయాసాంద్ర !
శ్రీరామచంద్రా ! భవచ్ఛక్తి వర్ణింప శేషాహాభాషేఘ్నిరాచార్యులుం జాల రన్న నృళీ !
మూఢనౌ నేను వర్ణింపఁగానేర్తునే దేవదేవా ! గృహారామవిత్తాదులం దాశ వర్ణించి
యంతర్భవద్వైరిషట్కంబు నిర్ణించి వైరాగ్యముం గాంచి కొనం బ్రవేశించి పద్మాంబు
వాతాదులై యుండి యష్టాంగయోగం బుపార్జించి నిష్ఠా సమక్షోణి పద్మాసనాసీనులై
మానముం దాల్చి యాధారముం బార్జిభాగంబుచే మూసి తత్పూరకాధ్వక్రమం
బొప్పఁగా వాయువున్ లోన బూరించి నేత్రముల న్మూసి యాదృష్టిని న్నాసికాగ్ర
మ్ముపై సూటిగా నిల్పి చిత్తంబు నీమీడికిం జేర్చి యావాయువాధారముం దాటి
పైపైకి వ్యాపింపఁగాఁ జేసి యారీతి బంచాబ్జము ల్దాటి యాగ్నేయముం జెందఁగాఁ
జేసి తన్ములసౌషుమ్ననాడీగతిన్ బ్రహ్మరంధ్రస్థితంబౌ సహస్రారపద్మాంతరాధోముఖ
జ్యోతిరాధ్యస్వరూపమ్మునం చైక్యముం జేసి తద్రూపసాక్షాత్పరబ్రహ్మమై యుండు
నిన్నుం గనంగా మదిం గోర్కి సంధిల్లఁగా జ్ఞానచక్షుష్కులై నిత్య మీరీతి యోగంబు

నభ్యాసముం జేయుచున్నట్టి యోగీశబృందానకై నం గనక శక్యముం గాని నీదివ్యరూపంబు నేఁ జేను మాంసాక్షిచేఁ జూచితని గాన శ్రీరామ ! నేనెంత ధన్యాత్మనో ? నీదు సత్తారకం బెప్పుడుకొ లోన భావించుటం జేసి నీదర్శనం బయ్యెఁ బాపంబు లెల్లం బటాపంచలై నోయె నేనింక నీదివ్యమంత్రంబు పీడం జుమా రామ ! నేనాడు వాక్యములం దప్పులం వ్రోసి మన్నించి నీపాదనీరేజదాసి న్నను న్నిచ్చలు న్నిదు మంత్రానుసంధాన పాఠిణిగాఁ జేసి యానందపాథోధివార్మగ్నగాఁ జేసి తాపత్రయిం బాపి సంసారదుఃఖముల న్మాపి నాపై దయం జూపి యోంకారరూపుండవైనట్టి నీలోన నేకత్వముం జెందఁగాఁ జేసి రక్షింపు మి ట్లెప్పుడు న్వందనమ్ము ల్ఘటించుం జుమా నీలమేఘాభ మూర్తి ! జగన్గీతకీర్తి ! నమద్భక్తకామప్రభు ! ద్యుషచ్ఛక్రవర్తి ! లసద్రూప ! శ్రీరామమూర్తి ! నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః.

81

వ. అని యహల్య భక్తిప్రసాదచిత్తయై నుతించి పూజించినంత రామచంద్రుండును. 82

తే. గౌతమున కామె నర్పించి శ కౌతుకమున, గాధిజాదిమునీంద్ర సంఘముమ్మోడ

కొంత దూరము గడచి తత్ప్రత్యంతమందు, గంగ రంగ త్తరంగనుఁ శ గనియె నెదుట.

వ. అద్దాని దాఁట నుద్యమించి గాధిజాదులు నావపై నెక్కినపిదపఁ దాను నెక్కుట కుద్యమించు రాముని నివారించి నావికుం డిట్లనియె.

84

చ. కడిగెద నీపదాబ్జములు శ కట్టుకు తాతి కడెంతవాసి నీ

యడుగుల ధూళి తాతి నొకశయంగనగా నొనరించె నంచు ని

ప్పుడె యొక గాధ వింటి నిక శ భూవర్ష ! నీపదరేణు యుక్తి నా

పడన పడంతి యైన నుపశవాసములే గతి మాకు నీపయిన్.

85

తే. కలుగు నింకొక్కబాధ యోరకంజనేత్ర, యున్న నొకయాలియింట మఁకొక్కయాలి

యైన నిద్దఱ భరియింప శ నలవి యగునె?, భూతి కలవాఁడఁ గాను నీశపుణ్య మాయె.

తే. అనఁగ రాముఁడు మందస్మి శ తాభి రాముఁ, డగుచుఁ దత్పూజితాంఘ్రిద్వారయంబుమీఱి

నావపై నెక్కి యపుడె జూహ్నువిని దాఁటి, మిథిల దరిఁజేరె మానినశ మేతుఁ డగుచు.

చ. జనకుఁడు పిల్వ రాజులును శ సంఘముగా బహుకొటిసంఖ్య నా

తని నగరంబు చేరిన విశ్రాంతియును రావణుఁ డాలకించుచుకొ

ఘనతరపుష్పకంబున నశ్విండునిశాచర సైన్యయుక్తుడై

చనియెను పిల్వ కుండినను శ జయ్యన నప్పురి మైథిలీస్పృహన్.

88

తే. రామలక్ష్మణు లమ్ముని శ రాజుతోడ, నేగియుండుటఁ బుత్రవిశ్రయోగమునను

డెందమం దెంతయో కుందుఁడెందు కతన, దశరథుం డొక్కఁడే రాక శ తక్కినటకు.

మత్తకోకిల. గాధిజాతుఁడు వచ్చె నంచును శ గౌతుకం బలరారఁగా

మైథిలుం డతనిం గన నిజశ్రమంత్రిమండలితోఁ దదా

రాధనాదరబద్ధభక్తిభరతప్రపూర్ణత నుండ నా

గాధిజాతుని ముఖ్యశిష్యుఁ డొశకండు వచ్చి రయమ్మునన్.

90

వ. ఏను కౌశికశిష్యుండ మాగురువరుఁ డేకాంతమ్మున నీతో నొకవార్త నుడివి రమ్ముని
పంచె నని యాతఁడు జనకకరం బాత్మకరంబుచేఁ గీలించి యేకాంతమ్ముఁ జేరి
యిట్లనియె.

91

చ. కుశికతనూజుఁ డీగతిని శ గూరిమిఁ జెప్పుమనె న్నృపాలకా !

దశరథసూను లిద్దఱును శ ద్వద్వహాసీమకుఁ దోడి తెచ్చితిం

బశుపతిచాప మెక్కిడ సశ్రమర్థుఁడు రాముఁడు సీత నూర్చిశ

న్వశముగఁ జేసి వారికి విశవాహము సేయఁగ నెంచుమా మదిన్.

92

ఉ. మానవనాథ ! యీమఱుఁగుశమాట మనమ్మున నుంచి యిప్పు డీ

మానవనాథసూనులను శ మానుగఁ జెండ్లికుమారు లట్టులే

యేనుఁగుజంటపైన నగ శ రేగునటు ల్గానిపొ మ్మటంచు నీ

తో ననఁ బంపెఁ జాపమును శ ద్రుంచెడు సంతకు గోప్యమం చనెన్.

93

వ. ఇట్లు వచియించి కౌశికశిష్యుండు గురుసన్నిధి కేగునంత జనకుండు నెఱుంగనివాఁడ
పోలెఁ బ్రో లలంకరింపఁ బంచి భద్రగజద్వయంబును గైసేసి మంగళవాద్యపురస్సరం
బుగా నాటబోటుల యాటలు చెలంగ మహారాజోపచారార్హ మంగళవస్తుప్రకరా
న్వితదాసీదాసజనమ్ములతో సుమేధాదిరాజయువతీసముదయంబుతోఁ గూడి విశ్వా
మిత్రునిచెంత కేగినఁ గౌశికుండు వాత్సల్యసర్వస్వములైన శాంతిమధురవీక్షణమ్ముల
నాక్షమాధీశు నాదరించి కుశలప్రశ్నాదుల సంభావితం జేసిన.

94

చ. అనఘుఁడు మైథిలుండు సచిరవాన్వితుఁడై కుశికాత్మజాతునిం

గని నతుల న్నపర్యల నశఖండవిధిం బచరించి స్వాగతం

బనుచు నెఱుంగనట్టులె యశజాత్మజసూనుల రాము లక్షణుం

గనుఁగొని గౌరవించుచు విశకస్వరసుస్వర మొప్ప నిట్లనెన్.

95

కం. వీ రెవ్వరయ్య గాధిజ ?, సారసనేత్రులును జానుశసమ్మితబాహుల్

మారద్వయమో ? యశ్వీకు,మారులొ ? యేపుణ్యరాట్కరమారులొ ? చెవుమా.

తే. అనఁగ విని గాధిజాతుఁ డిట్లనియె జనక !, వీరు దశరథపుత్రు లుశదారబలులు

పూతమకా సూర్యకులమునఁ శ బుట్టినారు, రామలక్షణనామకుల్ శ భూరియశులు.

- వ. అన విని జనకుండు రామలక్ష్మణులను జీనీచీనాంబరాభరణంబులచే నలంకరించి గజారూఢులం గావించి మునిబృందసహితంబుగా మంగళకాహళాదిరవంబు లలర స్వయంవరరంగంబునకుఁ గొంపోవుతఱిని బారసుందరీమణు లెల్ల సౌధోపరితలంబుల దేవకామిను లంబరంబున నున్నగతి నిల్చి గజారూఢులై యూరేగుచు వచ్చు చున్న రామలక్ష్మణులఁ గాంచి యందు రామచంద్రునిం గూర్చి యిట్లనుకొనిరి.
- సీ. ఈతఁడా? తాటక శ నీక్షించి యొకకోలఁ, జంపియున్నట్టి యాశానుభుజుఁడు
ఈతఁడా? యాగాధిరజాతుని జన్నంబుఁ, గాపాడి వెలసిన శ భూపసుతుఁడు
ఈతఁడా? మారీచు శ వాతాంబకముచేత, నబ్ధి వైచిన సుమశహాబలుండు
ఈతఁడా? పదధూళిరచేతఁ జట్రాతిని, నాతిగాఁ జేసిన శ పూతచరితుఁ
- తే. డింతులార! విచిత్రంబు శ లితనిచరిత, లమితతేజోయుతుం డీతఁ శ డమ్మలార!
కన్ను లున్నందులకు సార్థశకంబు గాఁగఁ, జూడఁదగు సుందరాంగునిఁ శ జూడఁగలిగె.
- ఉ. కన్నులు చూడు మమ్మ! యటఁ శ గర్జము లడ్డుగ నుండఁ గాని లే
కున్న శిరంబుఁ జుట్టఁ జనుశనో యనునట్టులు సోగలై తగెం
బున్నమచందురుం దెగడు శ మోముఁ గనుంగొను మమ్మ! వీని నో
యన్నువమిన్నలార! కవుశలైనను బన్నుగ నెన్న లే రహా!
- ఉ. మనసీతమ్మను బెండ్లియాడఁదగు నీరమాన్యగ్రణుం డామె చే
సిన పున్నెం బది యెట్టు లుండెనొ కదా శ శ్రీనాథునిం గూర్చి వం
దనము త్తేయుద మమ్మలార! మనసీతకా రాముఁడే పెండ్లియా
డను మత్కాంక్షితసిద్ధి నీయఁగనులేదా? యిట్లు ప్రార్థించినన్.
- ఆ. సీత కూర్మిశకును శ శ్రీరామలక్ష్మణుల్, తగిన మగలు సుండి శ తరుణులార!
పూర్వజన్మసుకృతశమున నట్టులే యగుఁ, గాక శ్రీహరికృప శ గలుగుఁ గాక.
- సీ. చాననో ' యీరామశచంద్రునిఁ గన్న యా, కౌసల్య యేనోముఁ శ జేసె నమ్మ!
ఈమోహనాంగు నిరీక్షింప సాకేత, పురనారు లెంత చేరసిరా తపమ్ము
పావనం బగు రామశపదసంగతిఁ గనంగ, సాకేతపుర మేమిశసలిపె దపము
ఈరామచంద్రుతోఁ శ బోరాములఁ జరింప, నాపేరు లొందు పురణ్యం బదెంతో?
- తే. మనము నిచ్చట నీసుకుశమారదేహుఁ, గాంచి యుంటిమి కన్నులశకటపు దీఱఁ
గడు ముదం బయ్యె శ్రీనాథుఁడొగొంచినట్లు, జన్మము తరించె మనకు నోశసకియలార!
- వ. ఇట్లాకాంతలెల్ల సౌధాగ్రమ్ములనుండి పూలు జల్లుచు నానందించుచుండ రామ
లక్ష్మణులు మహావైభవమ్ముతో నూరేగి జనకసభాగృహద్వారంబుచంగట నేనుం

గులనుండి భటకరావలంబనులై డిగి మంగళవాద్యపురస్సరంబుగా లోని కేగి రంత
తక్కిన రాజన్య లందఱు నుచితకాంచనపీతసమంచితమంచంబుల నుండి జనకుం
డొనర్చిన రామలక్ష్మణసత్కారవైభవప్రకారం బుపలక్ష్మించి యసూయాన్వితులై
తమలోఁ దా మిట్లనుకొనిరి. 104

చ. జనకుఁడు రామలక్ష్మణుల శ సంతస మొప్పుగ నుత్సవమ్ముతో
ఘనతరమంగళధ్వనులు శ గౌతుక మొప్పుగ మ్రోయఁ దెచ్చెఁగా
మన కిటు చేసెనే? నృపతిమండలిఁ గొందఱ గౌరవించుటల్
మనమున నెంచి చూడ నవశమానము గాదొకొ తక్కువాఁకిన్. 105

తే. మనకుఁ దెలియఁగనీయక శ మైథిలుండు, సీత రామున కర్పించురనో తలంప
మనల రమ్మనుచేల యీశమాత్రమునకు, శివధనుర్భంగపణ మింశదు చేయనేల?

తే. అనెడు రాజన్యనకుల వాశక్యముల నెల్ల, దాశరథులును జనకుండుఁ శ గౌశికుండు
వినిరి పిమ్మట రాజులు శ ధనువు జూడ, వేడ్కఁగొన జనకుండు దైష్ఠ్యించె ధనువు.

వ. అనిన దాక్షాయణి యను నాథా! భవదీయప్రభావయుక్తంబగు నచ్చాపం బచ్చటి
కెట్లు చేరెనో దాని సారం బెంతయో వినఁ గుతూహలం బయ్యెడు నుడువు మన
నీశుం డి ట్లనియె. 108

తే. పరశురాముఁడు నాకడ శ భక్తి మున్ను, సాంగముగఁ జాపవిద్య దాఁ శ జదివియుండ
వాని కిచ్చితి నాధనుశ్చరము సంత, భార్గవుఁడు దానిఁ గొంచు దోశర్థలము కలిమి.

మ. తనతండ్రి నృధియించుకారణమునం శ దచ్చాపముం బూని వే
చని మాహిష్మతినాథునిం దునిమి విశస్తారక్రథం జెంది నెం
ట నె ముయ్యేడగుసాకు లెల్ల ధరణీశ నాథావళిం ద్రుంచి యా
ధనువు నైథిలునింటిలో నిడి ప్రశాంతస్వాంతుఁడై యుండఁగా. 110

ఉ. సీత యొకప్పు డాధనువుఁ శ జేకొని చెంగటి శోటలో సఖి
వ్రాతముఁ గూడి యావిలుఁ దురంగమముంబలె నెక్కి యాడ నా
సీతకుఁ గల్గు లక్ష్మణవిశేషము లన్నియుఁ జూచి యా జగ
న్మాతృపరావతార మని శ తాఁ దలపోయుచు భార్గవుం డటన్. 111

చ. జనకునిఁ జూచి యాగిరిశరదాపము నెక్కిడ నెవ్వఁ డోపు నా
తనికె ధరాజ నీయ శపశఘమొనరింపుము నేడె భేరికా
నినదముతోడ నెల్లధరశణీవరపాళికఁ జాటఁ బంపుమం

చని చనె మానిరాజు నృపుఁ శ డట్ల యొనర్చెఁ గ్రమక్రమమ్ముగాన్. 112

వ. కావున నాజనకుం డొనరించు స్వయంవరరంగమందు రాజన్య లెల్లఁ జేరి ధను
ర్దిదృక్పాత్యత్తులై యుండుతఱి జనకుండును. 113

ఉ. పంచశతప్రమత్తవృషభంబులచే వహియింపఁ జేసి త
న్మంచగతావనీపతిసశ్రమాజము ముందట రంగభూమిలో
నుంచిన రాజులు న్మునులు శ నుత్సవ మొప్పఁగ రామలక్ష్మణుల్
మించిన భక్తిఁ జూచిరి యశ్రమేయసురూపము నీశచాపమున్. 114

ఆ. జనకుఁ డిట్లు ధనువు శ సభలోనఁ బెట్టించి, లేచి నృపుల నెల్లఁ శ జూచి యనియె
నీధనుర్వరంబు శ నెక్కిడువానికి, సీత నిచ్చి పెండ్లి శ సేయుదు నని. 115

వ. అంత రాజన్య లందఱుఁ దమశక్తిసమర్థతలఁ బరస్పరంబు నుడివికొనఁ బుట్టిన
రవంబు కొలాహలంబుగా నముద్రవంబు ననుకరించుచుంటఁ గొంద టిది దుర్భరం
బనువారును, దానిచెంత కెక్కిడ నేగి యెక్కిడలేకున్నఁ బరాభవం బనువారును,
దత్ప్రయత్నమే మాని యాదలలు వంచుకొనియున్నవారును, వచ్చితిమి కదా
యెక్కిడి చూడక యేగుటమాత్రము లజ్జాకరంబు గాదా? యనువారునై, యనేక
విధమ్ముల నుండి రందు. 116

▶ రావణాదులు చాప మెత్తఁబోయి సరాభవ మొందుట ◀

జే. నమము విగియించి యెత్తలేరనా యటంచు, ధనువు దరిఁజేరి కదులుపఁ శ దరముగాక
విన్న నై కాలుజాతి భూశవిభులు నవ్వఁ, బుడమిఁబడియెను సిగ్గురియొడయఁడొకఁడు.

ఉ. ఒక్కఁడు లేచి మీసముల శ నొప్పుగ దువ్వచు మల్లఁ గొట్టి యీ
తక్కెఱవిల్లు నెత్త నరుశదా? యని చేరియుఁ బ్రాణ మెల్లఁ దా
నుక్కఁగఁ బట్టి కేలుగవ శ నుస్సని యెత్తఁగఁబోయి యెత్తలే
కుక్కిరిబిక్కిరిం గొనుచు శ నుర్విఁ బడె న్నరివారు నవ్వఁగన్. 118

ఉ. భూతలనాథుఁ డొక్కఁడు ప్రశభూతరయంబునఁ బోయి చాపముం
జేతుల నెత్తి నారిఁ గొనఁ శ జేరుపలేక తటాలునం గటా!
సీతఁ గొనంగ వచ్చితిని శ సీ! యవమానముఁ గల్గె నంచుఁ దా
భూతలమందు విల్విడిచి శ పోయెను సిగ్గున మ్రగ్గి యూర్పుతోన్. 119

మ. ఇటు లాచాపము నెత్త నెక్కిడఁగ వా శ రెవ్వారలుం జాలకే
పటుదోస్సారముఁ గాల్పనే యనుచు గత్యం బేది పేరాసచే

నిట కేతెంచుటె తప్పు దుర్యశము మా శ కి ట్లయ్యెనం చెంచి పి
మ్మట రాజుల్ తలవంచి యుండిరి కడుక్ శ మందాక్షమందాక్షులై. 120

ఉ. అంతట రావణుండును ద్వశరాస్వితుడై నృపులు స్విదేహభూ
కాంతుడును స్వినం బ్రబల శ గర్వము మీఱగ నవ్వుచున్ ధనుః
ప్రాంతముఁ జేరి యి ట్లసయె శ బాహుబలాభ్యులు గానివారి కా
వంతయు నెత్త శక్య మగునా ? యిక నాదగు శ క్తిఁ జూడుఁడీ. 121

మ. జనకా ! విన్ము సురాసురవ్రజము నే శ సంగ్రామరంగంబునన్
ఘనబాహుబల మొప్ప గెల్చితఁ ద్రొల్కకఖ్యాతి నార్జించితిన్
మును కైలాసముఁ బాతునుం గదిపి యే శ బూబంతి యట్లెత్తితిన్
ధను వేపాటిది నాకుఁ జూడఁడు ప్రసూతనం బట్టు లాడించెదన్. 122

చ. అని మదమొప్ప వామ మగుశహస్తముతో నెగయింపఁ బోయి యా
ధనువుఁ గదల్చలేక మఱి శ దక్షిణహస్తము సాచి పట్టియున్
గొనయుఁ గదల్చలేక మఱిశకొన్నికరంబులఁ బట్టి యెత్తఁబో
యినఁ జలియింపమిం గని బరలే ! యని యచ్చెరు వాత్మఁ దోపఁగన్. 123

ఉ. రావణుఁ డంత నిర్వదికశరంబులఁ బట్టి పెనంగి వాయువున్
తీవిగ బిగ్గవట్టుచుఁ బరటిష్ఠభుజాబల మెల్లఁ దోపఁగాఁ
జేవ చలంబు గర్వమును శ జిత్తములోఁ గడు సందడింపఁగా
నీవిలు నెత్తకున్న హసిశయింపరె జేం డ్లని సాహసమ్మునన్. 124

మ. ఒకకోణం బిల నూతఁ జేసి వడిఁ బెల్లూర్పుల్ చెలంగం గర
ప్రకరంబుం బరగించి విల్పె ధనువుం శ బ్రస్విన్నసర్వాంగుడై
యొకకే లుర్వికి సాచె నారిఁ గొనఁగా శ నూహించి యాలోననే
సకలాంగంబు చలింప వి ల్లెదఁ బడ శ న్నర్వంసహాన్ దాఁ బడెన్. 125

చ. ఉరమునఁ బడ్డ చాపము మశహోజ్వలదీర్ఘ సుపీవరంబులొ
యిరువదిబాహులం బుడమి శ కేపునఁ ద్రోయఁగ లేక భీతుడై
యటచుచు నార్తుడై చెమట శ లంగము నింపఁగ లాల గాట గ్ర
చ్చర ముకుటాళి వీడ సురశత్రువు కచ్చయుఁ జాట దీనుడై. 126

తే. వెలికిఁ బడి నోరు విప్పి తాశ వెట్టిచూపుఁ, జూచు చేమియుఁ దోచక శ స్రుక్కుచున్న
రావణునిఁ జూచి సభలోని శ రాజులెల్లఁ, గరము నవ్వుచుఁ జప్పటల్ శ జటచి రంత.

తే. పంక్తిముఖ మంత్రముఖ పరివారమెల్ల, నేకమై పట్టి చాపంబు శ నైత్తలేక
యేమిసేయుదు మక్కటా! శ యిం కటంచు, నూర్పులెగయంగ నలసటశనందె నపుడు.

చ. జనకుండు లేచి భూమిపతిశసంఘముఁ గాంచి వచించె నిట్లు లో
జనవరులార! రావణుండు శ చానగ నుండిన నూరకుంటి రీ
పని తగు నయ్య? బాహుబలశక్తవులు గల్గిన నీసభాస్థలికా
ధనువును దీసి రావణుని శ దప్పక ప్రాణము నిల్పి కావరే! 129

చ. అన నసమర్థు లొట వసుశ్రధాధిపు లూరక యుండ రాముఁ డా
మునిపతిఁ గనిపైమ నివ్వఱచి శ ముద్దగు రీతినిఁ జూచెఁ దోడనే
మునియును రామ! వీని మృతి శ బొందుటఁ జూచెడె? వేగ నేగి యా
ధను వెడలించి ప్రాణములఁ శ దప్పక నిల్పి యనుగ్రహింపుమా. 130

సీ. అనుటయు రాఘవుం శ డపరిమితోత్సాహ, హర్ష విస్ఫురితాననాశ్రింజుఁ డగుచు
నంగీకరించి తా శ నమ్మనివరు మ్రొక్కి, కంఠహారాదులఁ శ గట్టిపెట్టి
కటిచేలముకుటముల్ శ గట్టిగా బిగియించి, గజగామియై సభాంశగణముఁ జేర
నవనీశు లెల్లరు శ నత్యంత విస్మయచ, తాక్షులై చూచి శ సంభ్రమమున

తే. పలుకఁ జొచ్చిరి వారిలోశవార లిట్లు, మనకె సాధ్యము గాదని శ మానుకొనఁగ
నీతఁ డేగెడు నేలొకొ శ యింతమూర్ఖుఁ, దేమి తలఁచెనొ శివచాప శ మెత్తుటనఁగ.

ఉ. కుండెడి రావణుం గన నొశకొ! చనుచుండెను కాదు కానహా
కండువు గాన నాటలకుఁ శ గాఁ జనుచుండెనొ? కాదు హారముల్
క్రిందుగ వ్రేలకుండఁగ బిరగించుచునుండెను మాని గాధిజా
డిందుధరాధ్యకాక్కుకము శ నెక్కిడఁ బంపె నిదేమిచిత్రమో! 132

తే. దశముఖుండును సకలభూశక్తవులు నిచట, విముఖులై యుండ నిష్పని శ వీని కగునె?
మూఢబాలున కింతటి శ పొగరు తగునె?, బలిర తానేడ? పెన్విల్లు శ బ్బుఁ టేడ?

కం. అని రాజులు తమలోఁ దమ, రనుకొనుచు ని్వంత గమర శ నౌరా! యనుచు
మనమున సంశయ మొందుచు, గనుదమ్ముల రామచంద్రుఁ శ గనుఁగొనుచుండన్.

ఉ. అంతట మైథిలుండు గుశీశకాత్మజుతో ననె రాము నీసభా
భ్యంతరసీమ కేల యిటు శ పంపితి మానివరేణ్య! సర్వభూ
కాంతులు రావణుండు శివశక్తాక్కుక మెక్కిడ నోడియుండి రీ
ప్రాంతముఁ జేరి బాలుఁ డగు శ రాముండు చేయున దేమి గాధిజా! 136

కం. పుడిసెడు జలముం ద్రావినఁ, గడుత్పత్తిం గనెడు చాతశకము తృష గొన్న
న్వడివడిఁ జేరిన సాగర, జల మంతయుఁ బీల్చు గలడె? శ సంయమివర్యా! 137

తే. అనుచు జనకుండు నృపులును శ మనములందు, సందియంబును వింతయుఁజెందుచుండ
రాముఁ డాచీతి నామునిశరాజు నాజ్ఞ, నొదల వహించి యట కేగు శ నవసరమున.

వ. సుకుమారుండు, నభినవమారుండును, సువర్ణప్రభాపటలపరికలితతేజుండును, భక్త
కల్పభూజుండును, బద్ధరాగచరణతలుండును, నిస్తులదోర్బలుండును, శుభలక్షణాం
చితగుల్ఫజానూరుజఘనోదకుండును, నాశ్రితాదకుండును, మహోన్నతపీఠసార
విశాలవక్షుండును, ద్విదశపక్షుండు, నున్నతాంసశోభితత్రివళీవిరాజమానకంబుకంధ
కుండును, గరుణాబంధుకుండును, సహజస్మేరసుందరాస్యుండును, సుజనోపాస్యుం
డును, బింబోష్టలసద్దంతరుచివినిర్జితకుందకుట్టలుండును, నిర్మలుండును, తిలకుసుమ
సదృక్షనాసికాభిరాముండును, మునిజనమనోవిశ్రమా రాముండును, వినిర్మలముకుర
కపోలద్వయుండు, నద్వయుండును, బ్రభాకరకరవికస్వరనవపుండరీకవిశాలలోచనుం
డును, భవబంధమోచనుండును, సుభ్రూసుందరాద్ధేందునిభలలాటుండును, జితనిశా
టుండును, సుస్నిగ్ధనీలకుంచితాలకుండును, సవనపాలకుండును, నానారత్నాలంకార
కీరముక్తాహారమణిమంజీరకంకణనూపుర కేయూరకిరీటముద్రాకాభిరాముండును, సు
గుణధామండును, బీతాంబరకలితండును, లలితుండును, సభారంగన్యస్తస్వకో
దండుండు నగు రామచంద్రుని నెజసాధాగ్రమ్ములనుండి సుమేధాదిరాజకాంత
లానందంబుగా గవాక్షరంధ్రమ్ములఁ గన్నులపండువుగఁ జూచుచు రామచంద్రుఁడే
నారాయణుం డని యెఱుంగక యీతనికన్న వేఱుగ నెచ్చుటనో యెన్నఁ దున్నవాఁ
డని భగవదాభిమ్యుఖ్యం జెంచి యమ్మదనము లిట్లనిరి. 139

చ. హరిహరధాతలార! జనశాంతరమం దగు మాతపమ్ముచే
వరగుణుఁ డీరఘూత్తముఁడె శ వైశము చాపము నెత్తుఁ గాక మా
ధరణిజ వీని కంతమున శ దామము నుంచెడుఁ గాక మీర లం
దఱుఁ గృప జానకీసతికి శ నాథునిగా నొనరింపుఁ డీతనిన్. 140

ఉ. ఈతనిఁ జూపఁ బూర్తి యగుననే? ముద మోసురలార! యీతఁ డా
నీతను బెండ్లియా తఱిని శ సేసలు జల్లెడు వేడ్కఁ జూప మా
చేతము పూర్ణసంమదముఁ శ జెందును జన్మము సార్థకం బగుం
జోతలు మీకుఁ బెట్టెదము శ సొంపుగ నట్లొనరించి ప్రోవుఁడి. 141

న. ఇటు లాకాంత లాదరమ్ముగా రామచంద్రు నీక్షించుచుఁ దమలోఁ దమ రిట్లను
కొనుచుండ.

142.

ఉ. అంతట సీత తోడిజనశ్రాంధ్రుడను గూడియు మేడనుండి యా
గ్రంతల రామచంద్రుఁ గని శ్రీకాతుకభావరసాఖ్యసాగరా
భ్యంతరమగ్నయుక్ బులకీతాంగియు స్వేదముఖప్రసాత్వికా
క్రాంతముఖాబ్జయుక్ విపులశ్రాగయుతాత్మయు నయ్యె నయ్యెడన్.

143.

తే. యెలసి యనుపేర నొప్పు నెశ్చెలిగళంబు, నందుఁ దనకేలు గీలించి శ్రీమందగమన
సుందరంబుగఁ దిరుగుచు శ్రీకెందమం ద, మంద ముదమొంది యిట్ల నె శ్రీమందఘణితి.

తే. చెలియవో! తండ్రి శత్రుని శ్రీచెలువుగాఁగఁ, గతినతరమైన పణము నిశ్కరణిఁ బెట్టె
జాష మిది యేడ ప్రోల్లసశ్చోకుమార్య, భవ్యశుభమూర్తి యీముద్దుశబాలుఁడేడ?

ఉ. ఓ విధి ! యేమిసేయఁ దలఁపొందితొ నీమదిఁ గానరాదుగా
నావరుఁ డంచు రాముని మననమ్మున నెంచితి వీని గాక యే
భూవరుఁ గూర్చితేని మృతిఁ శ్రీబొందెద నిచ్చటనుండి కూలియో
పావకశస్త్రపాశవిషవారిముఖమ్ముల నాశ్రయించియో.

146

సీ. హరిహరచతురాస్యులార ! దుర్గామహా, దేవి ! సావిత్రిత్యాదిశ్రదేవులార !
భాస్కరదేవేంద్ర శ్రీవైవస్వతాంబుప, యక్షరాడగ్నులారా ! సనోజ
వాసిని ! ఖగనాథ శ్రీఘణరాజగుముదాస్త, సకలదేవతలార ! శ్రీసదయులార !
మీరందఱును గూడి శ్రీమేదురదయమీఱ, శివచాపమును బూల శ్రీచెండురీతి

తే. రాముఁ డెత్తెడు నట్లుగాఁ శ్రీబ్రేమ దనరఁ, జేసి నాకొర్కి సఫలంబుఁ శ్రీజేయరయ్య
యిదె నమస్కారశతము మీశక్తేనొనర్చు, చున్న దానను మిము నమ్మియున్న దాన.

తే. ఇటులు మీరొనరించితి శ్రీని ఘోర, దండకాటవిలోఁ జతుర్దశసమంబు
లితనితోఁ గూడి చరియించి శ్రీసతతతపముఁ, జేసి మీకర్పణంబు నేఁ శ్రీజేయుదాన.

వ. అని యిట్లనేకవిధమ్ముల సీతాదేవి దేవతలఁ బ్రార్థించుచున్నంత రామచంద్రుండు
వింటిచెంతకుఁ జేరి.

149

❀ శ్రీరాముఁడు శివచాపము విఱచుట ❀

ఉ. చాపము చుట్టునుం దిరిగి శ్రీశర్వుఁ డలంచి నమస్కరించి మా
తాపితృదేశికాదుల నెడన్ స్మరియించి విలాసవైఖరిన్

దాపల కేల నెత్తి వెస శ దక్షిణహస్తముచేత నారిని

గోపునఁ జేర్చి మీటుచు నశకుంతితశక్తి ధనుస్సు వంచినన్.

150

మత్తకోకిల. ఎత్త శక్యముగాని చాపము శ నేన్గు తూటినిఁ బోలె న

ఘైతి పట్టిన రాముఁ గన్గొని శ యెల్లవా రితఁ డౌర ! లో

కోత్తరుం డని మెచ్చి రంతట శ నూర్జితంబుగ వాద్యముల్

మొత్తమై చెలఁగంగ వందులు శ మోద మంది నుతింపఁగాన్.

151

మ. ఇటు లారాముఁడు భీమచాపమును దా శ హేలాగతిం బట్టుచున్

బటుదోస్సారగుణాతికర్షణభవశక్వాణంబుగా మీటినం

జటులధ్వానముతోడ ముత్తునియ్యలై శ చండాశనిం బోలి ది

క్తటముల్ బద్దలు గాఁగ మిన్నునఁ బ్రతిశ్ధ్వానమ్ముగాఁ గూలినన్.

152

మ. ధరణీచక్రము సంచలించె రవిచంద్రప్రకాశముం బాఁగె ది

క్కరులున్ మ్రొగెను సంద్రము ల్కలఁగె రిశక్కుల్ రాలె లోకమ్ము లా

తురతం జెందె సరోజసంజనితుఁ డెంతో భీతిచేఁ దూగె ని

ర్జరకాంతాళి కవుంగిలించెఁ బతులన్ శ సంభ్రాంతమై యత్తటిన్.

153

ఉ. రామకరప్రఖండితవిశ్రాంతకార్ముకపాతజాతని

స్సీమకఠోరరావవివశిక్యతచంచలభీతచిత్తవై

హైమవతీ ! ననుం గదిసి శ హస్తయుగంబునఁ గాఁగిలింపవో

భామిని ! యాసభం గలుగుశవారలు భీతు లనంగఁ జిత్రమే ?

154

ఉ. అంతట దేవదుందుభి విశ్వానాథససీమను మ్రోగెఁ బూలు నం

తంతను రాలె నచ్చరలు శ నాడిరి వేడుక రంగభూమిలో

వితగ వాద్యఘోషములు శ వేశ్యలనాట్యము మీతె మాగధుల్

ప్రాంతముఁ జేరి రామవిజయమ్ము నుతించి రమందవైఖరిన్.

155

తే. ప్రమదలెల్ల గవాక్షరంద్రములనుండి, రాముపైఁ బూలు జల్లిరి శ ప్రమద మొంది

జయజయధ్వానములతోడ శ సౌధపాళి, నవిరళమ్ముగఁ గరతాళరవము చెలఁగె.

తే. ముకుటములు వీడి కచ్చఁ బెట్టకయె సిగ్గు, వదనముల మీఱ విహ్వలభావ మమర

రావణుం డప్పుడే వెన్కశక్రేవఁ గనక, దీనుఁడై లంకఁ జేరె విశ్రమాన మెక్కి. 157

మ. అనిసేషేక్షణయై ధరాత్మజ మహాశూన్యోత్థరోమాంచయై

ఘనబాహుద్వయసారకర్షణవిధాశఖండిభవచ్ఛాపు రా

ముని సోత్కంఠతః జూచి డెందమున నాశమోదంబు దీపింప సో
ముని దర్శించు కుముద్వతీసతివిధంబుం బొందె దాక్షాయణీ !

158

ఉ. అంతట మైథిలుండు సచిశ్రవాగ్రణులం గని మంత్రులార ! మీ
రంతిపురమ్మునం గల ధశరాత్మజనుం గరిణీస్థః జేసి యం
తంత సమస్తసైన్యములు శ సాయుధపాణులు వెంటనంటిరా
వితగ వాద్యము ల్దనర శ వేఁ గొని రండని యాన వెట్టినన్.

159

తే. అంతిపురికేగి సచివులు శ నచట సీతఁ, గాంచి కేహ్లోడ్పు లాదల శ నుంచి మధుర
ఘణితి గదురంగ నామోశోః శ బల్కి రిట్లు, మానసమ్మున మోదసంభ్రమము లమర.

మ. ధరణీజా ! రఘురాముఁ డీశధను వ్రధద్దండప్రభావాఘ్యుడై
వితీచెం జుమ్మి కృతార్థ వైతివి సుమా శ విష్ణుఁ రమాదేవియ
ట్లరిభీముండగు రామునిం బడయు మాశత్మాధీశుఁగా లెమ్ము త
ద్వరకంఠంబునఁ బుష్పమాల నిడు ముశత్సాహంబు దీపింపఁగా.

161

—* సీత రామునికంతమునఁ బూలదండ నిడుట *—

వ. ఇట్లు నుడివిన మంత్రుల మధురవాఙ్మధుధారాసారంబు శ్రోత్రాంజలులచే నాప్య
యమ్ముగఁ గ్రోలి నిర్భరానందసాంద్రపులకితదేహయై తల్లికి వందనం బిడి తులసి
మున్నగు స్వసఖీజనమ్ముతోఁ గూడి మంత్రసమాసీతాలంకృతభద్రకరిణీసమారూఢ
యై యుండఁ బూర్వాభ్యస్తస్వగమనకళాపునఃపాఠనార్థసమాగతోపాధ్యాయాని
యనందగు నక్కరిణి మందగమనసుందరంబుగ బయల్పెడల వెన్కముందుకైవల
మంగళవాద్యంబులు కర్ణానందంబుగ మ్రోయుఁ జిత్రకంచుకోష్ఠీషస్వర్ణచలద్వేత్ర
ధారులై భటులు నిశ్వాసాయాసంబుతో ముందుఁ బర్విడుచు జనసంఘంబు నదల్చి
బరాబరు లొనర్ప వారవసితాజనతాఘనతాశలయాంచితదైశికాదినృత్యవిశేషంబు
లలర, వందిమాగధసందోహజయజయవాక్యపూర్వకంబులగు కైవారంబులు దైవార,
గాయకతానమానానూనగానంబు దనర, మంగళద్రవ్యపరికరకరలై దాసీయువతులు
భద్రగజంబు జుట్టువాటినడువ, దివ్యాలంకారశోభితలై యుపమాతలు శకటారూఢ
లై వెంటరా, జరతదాసీజనంబులు బురుషాకృతులం దాల్చి బంగరుబైత్తములఁ
గరిణీప్రాంతమ్మున బరాబరు లొనర్పఁ దరుణదాసీకాంతలు శస్త్రాస్త్రధారిణులై
తురగారూఢలై యనుసరింప నల్పవస్త్రగోపితాననలై కంచుకినులు నడువ, దూర
మ్మున మంత్రజనమ్ము లనేకవాహనారూఢులై రథగజాదిచాతురంగికసైన్యసమేతు

లై హర్షాన్వీతులై సంభ్రమింప, గజారూఢదాసికాజనంబులు ఛత్రంబుఁ బట్టి చామ
రంబులచే వీచుచుండ, సౌధాగ్రసంస్థితరాజదారలు బూలు జల్లుచుండ నవరత్న
సంకలితనవకుసుమదామసంఘటితదక్షిణకరయై జానకి చని చని సభారంగమున
గజావరోహణ మొనర్చి, వినిర్మలమండలాకారరంగసరోవరమధ్యమ్మున రామప్ర
భాకరకరగ్రహణకుతూహలకించిదున్నీలితనేత్రపత్రయై యపత్రపాముకుళితశేషాంగి
యై వికసనాభిముఖమైన సరోజంబుపోల్కి నిల్చి కొంతవడి కటు నిటు క్రేగంటఁ
జూచి రామచంద్రు నీక్షించి నేత్రచకోరంబులకుఁ దద్దర్శనసుధాప్యాయనం బొనర్చి
గురుజనానీత యై మందగమనంబున రాముం జేరి తత్కంఠసీమను రత్నకుసుమ
దామం బర్పించి దరస్మితపరిష్కృతానన యై రామపాదారవిందమ్ములపై స్వకేశ్య
భ్రమరాళిం జేర్చుపగిది సాగిలి మ్రొక్కి నిల్చి రంగవిలాసదర్శనకై తవమ్మున
రామచంద్రసుందరదేహవిలాసంబుఁ బలుమాటు వీక్షించి యంతరంగనిగూఢానంద
సందోహ యై లజ్జావనత యై రమాకాంతం బొలి సభారంగసరోజమధ్యమ్మున
నిల్చె సంత. 162

ఉ. రాముఁ డురస్థహారనికరద్యుతి విస్ఫురణాభిరాముఁడై
కామసుసంధితాస్త్ర మనత్రగాఁ దగి రంగభువి న్వసించు నా
భూమిజఁ గాంచి డెందమున శ మోదముఁ జాలఁగఁ జెంది సత్తపో
ధామునిఁ గౌశికుం గని పరదంబులకు న్నతిఁ జేసె భక్తితోన్. 163

తే. గాధిజుండును రామునిఁ శ గౌగిలించి, యంకమునఁ జేర్చి శిరము మురద్దాడి కేల
నతనిదేహంబు నిమిరి బ్రహ్మవలోక, నంబునంబలె మిగుల మురదంబుఁ జెందె. 164

వ. అంత. 165

ఉ. ముగ్యధినాథునంకమున శ భూమిసుతం జనకుండు నిల్వినన్
ధన్యుడ నంచు గాధిజుఁ డేదం దలఁచెం జనకుండు నిట్లనెన్
ధన్యతఁ జెందె మత్కులముఁ శ దల్లియుఁ దండ్రడియు నాదు జన్మమున్
మాన్యుడు రామచంద్రునకు శ మామ యటంచును బేరుఁ జెందుటన్. 166

కం. ఇది యంతయు గాధిజ ! నీ, సదమలదయఁ గల్గె రామశ్రీచంద్రునికతన
నృదసాధ్యమైన ప్రతినయుఁ, దుదిఁ జెందెను కుశికవంశశ్రోయధిచంద్రా ! 167

తే. అనుచు జనకుండు రామగార్హత్యజులను, హరిహరోపములనుభావ శ మాత్మఁజెంది
వందనమ్ము లొనర్చి నిరర్భరత మీఱి, హాయిగా నుండె నత్యంత శ హర్ష మునను.

మ. చపలాభక్త శుభనేత్ర బింబసదృశోశ్మప్రాభవ స్థానకి.

న్నుపు లెల్లం గని తత్కటాక్షశరఖంఠడిభూతచిత్రాబ్జులై
విపులార్తి నివిధి దూతీ దూతీ నిరతోశద్విగ్నాంతరంగమ్ముల
న్విపరీతంపుఫలంబు గల్గె ననుచు శ స్విభాంతులై యుండఁగా.

169

చ. జనకుఁడు రాజవర్మలఁ బ్రశంతులఁ జేసి బహూకరించి యి

ట్లనియె నృపాలులార ! శ్రమశ్రమందఁగఁ జేసితి మిమ్ము నాపయిన్
ఘనకృప నుంచి నాసుతకుఁ శ గాఁగల పెండిలిఁ బూర్తి చేసి చం
దనముఖమత్సర్యల ముతదమ్మునఁ గైకొని యాదరింపుఁడీ.

170

వ. అనిన జనకవాక్యంబు లారాజన్య లసూయాగ్రస్తులై విని మంత్రాలోచనంబులకుం
జొచ్చి రందు శ్రీరాముఁ డస్మదీయమానభంగ మొనర్చెం గాని ధనుర్భంగంబు
గాదనువారును, బలాధికుం డగుట దుర్ఘటకార్యం బొనర్చెఁ గాని మన కేమి యప
కృతిఁ జేసె ననువారును, రామునివలన మన కనమాన మగుట మనమందఱి మా
తనితో యుద్ధ మొనర్చి జయలక్ష్మినైనఁ జేకొని పోవుద మనువారును, దైవబలం
బిపుడు మన కననుకూలంబు గాన రామునితోఁ గలహించిన జయం బాతనికే
యగుఁ గాని మనకుఁ గా దనువారును, దుర్ముహూర్తమ్మున బయల్పడలితిమి
గాఁబోలు నిట్టియవమాన మయ్యె ననువారు, నిష్పటి కాత్మపురమ్ముల కేగి శుభ
ముహూర్తమ్మున ససైన్యముగా వచ్చి రాముని జయించిన సమంజసంబుగా నుండు
ననువారును, జయించుటయే గాదు రామభగ్న శివధనుఃఖండంబులఁ జూచునట్లస్మ
దీయశాతశిలీముఖఖండితరామశరీరఖండమ్ములఁ గాంచినం గాని యీయనమాన
దుఃఖం బడంగునే యనువారు, నిష్ప డీవిరోధభావం బీరాజన్యస్థితో వెల్లడించు
టెల ! సీతావివాహంబుఁ జూచి పోద మనువారునై పలుదెజంగుల నాలోచించి
తుదకుఁ దమయంగీకారంబు జనకునితో వెల్లడించిన జనకుండును సవరివారంబుగా
సీత సంతిపురి కనిచి యారాజన్యులకును మునిజనంబులకు నుపకార్య తేర్పజచి
వారలకు వలయు భోజనమజ్జనాదినతాగ్రార్హ వస్తుజాతం బనల్పంబుగా విడిదలఁ
జేర్పించి రాజమర్యాదలం దీర్చుచుండె నంత.

171

చ. కుశికనుతుం డనె స్తనక ! శ కూరిమిబిడ్డఁడు రాముఁ డిచ్చటం

గుశలముగా సహోదరునిఁ శ గూడి వసించుటయున్ తదీయచూ
పశుపతిచాపభంగము విశవాహమును నివనునట్లు చేసి యా
దశరథు నాప్తయుక్తముగఁ శ దత్త ణముం బిలిపింపు మిమ్మొయిన్.

172

- చ. అన విని మైథిలుండు సచివాగ్రణులన్ రఘురాజధానికిం
బనిచిన వార లెల్లరు జరవంబున నేగి నృపాలుఁ గాంచి వం
దన మిడి రాజవర్య ! శుభశ్రవంబగు వార్తను దెచ్చినాము నీ
తనయుఁడు రాముఁ డెక్కిడి ద్వితీధా యొనరించెను శైవచాపమున్. 173
- ఉ. రాముఁడు చాప మెక్కిడఁ గరరం బనురాగముఁ జెంది నాఁడె మా
భూమిధవుండు మైథిలుఁడు శ భూనుత రామున కూర్మిశాసతిం
బ్రేముడి లక్ష్మణాఖ్యునకుఁ శ బెండిలి సేయఁగ నిశ్చయించె మి
మ్మామహినాథ ! యీశుభమశోత్సవముం గనఁ దోడి తెమ్మనెన్. 174
- తే. కాన మీ రింక వేగంబుగా సుతాప్త, మంత్రపరివారబంధుసారమంతరాజ
కులపురోహితసహితృలై శ కంజరాది, వాహములతోడ రండు విరవాహమునకు.
- తే. అనఁగశుభవార్త దశరథుఁడొలకించి, యెంచమితి లేనిముదముఁదాఁగొంచి యప్పుడె
పెండ్లి కేగుటఁ జాటఁ బంజరించి వేడ్క, భార్యలకుఁ జెప్పి మిథిలకుఁ శ బయన మయ్యె.
- సీ. హితులతోడను బురోహితులతో సుతులతో, నతులసామంతభూశవతులతోడ
కరులతో నసమానశూరులతో మురిపెంపుఁ, దరుణులౌ వారసుంశదకులతోడ
బుధులతో వందిమాశగధులతోఁ బటుమహా, రఘులతో నిపుణసారథులతోడ
సకులతోఁ బ్రాథవాంశికులతోడను మహార, జికులతోడను విదూశషకులతోడ
- తే. కవులతోడను మంత్రపుంశకవులతోడ, ఋషులతోడను బుణ్యపుశ్శకులతోడ
భటులతోడను మంగళాశర్భటులతోడఁ, దరలెఁ బెండ్లికి మిథిలకు శ దశరథుండు.
- వ. ఇట్లు తరలి దశరథోర్వీనాథుండు కొన్ని దివసంబులకు మిథిలాపురికిం జని మంగళ
కాహళరనపూర్వకంబుగాఁ బురోపననంబుఁ జేరి యున్నంత. 178
- చ. ఉపననమందు నిల్చిన రిశ్మితముఁ జూడఁగ మైథిలుండు రా
ద్వీపము పురస్కరించుచు నరడిన్ సచివాదులు ప్రాజ్ఞీయుక్తులై
యపచితివస్తువు ల్గొని రశ్మయమ్మున రా శుభవాద్యము ల్లగ
న్విపులతరోత్సవమ్మునఁ జర నె న్మదిఁ గొతుక మొంది తోటకున్. 179
- వ. ఇ యేగి యచ్చట నావిదేహరాజచంద్రుండు. 180
- ఉ. ఆజికి వందనం చిడి న్మరపార్షణకృత్యముఁ దీర్చి యోమహా
రాజవరేణ్య ! సేమమె ? తిరరంబుగ నీదగు బాంధవమ్మునన్
భాజన మైతి మీదయకుఁ శ బానన మయ్యె మదీయనంశము
న్నాజనియుం గృతార్థ మజరవందన ! ధన్యుడ నైతి నన్నిటన్. 181

వ. ఇట్లు పరస్పరంబుఁ గుశలం బడిగి సంభ్రమసంతోషమ్ము లాత్మ నుష్పొంగుచుండ
జనకుండు మున్నగువారును దశరథాదులును యథోచితంబుగా వసిష్ఠశతానందాది
భూసురులు వివాహాభిషేకవేదమంత్రంబులు నుడువుచుండ నొకరిపై నొకరు
హరిద్రాక్షతంబులఁ బరిహాసానుకూలంబుగాఁ జల్లుకొనిన పిదప వారల సింహాసన
రత్నకంబకాదుల సుఖాసీనులం గావించి వసిష్ఠాదిమునిజనంబులకుఁ దనస్వరోహితుం
డగు శతానందునిచేతను దశరథాదిబంధుమహారాజులకుఁ దానును గౌసల్యాదిదశ
రథసప్తమహిషీసంఘమ్మునకుఁ దనదేవేరియగు సుమేధచేతను మఱియుం దక్కిన
దాసీదాసులకు దాసీదాసులచేత నిట్లు కులాచారపద్ధతులు దప్పకుండ రాజమర్యా
దలం దీర్పించి జనకుండు దానును.

182

చ. కపురపుపీడె మత్తరువు శ గంధముఁ గ్రప్రపుదండ చేరుమా
ల్విపులసుగంధధూపమును శ వీజనముఁ గుచిపానకంబునుం
దపసులకు న్నృపాలురకుఁ శ దత్పరివారజనాళి కీచ్చి యా
నృపతి మనంబు మోడము వశహింపఁగఁ జేసె విదేహుఁ డింపుగన్.

183

తే. అంత జనకుండు దశరథుఁడెంత నున్న, భరతశత్రుఘ్నులను జూచి శ భ్రాంతిఁ జెంది
వారి దేహవిలాసములల్పాటఁ జూచి, వింతదోషఁగఁ దలఁచె నిశ్విధముగాఁగ. 184

తే. రామలక్ష్మణు లీదశరథుని చెంత, కెటులు వచ్చిరి బళిర ! మహాసింధుకడను
మహితమూర్తులు రామలక్ష్మణులు కలరు, ఏమిచిత్రమొ యిదియనిశ్భూమిధవుఁడు..

వ. విశ్వామిత్రునితో నిట్లనియె.

186

ఉ. ఏమిది చిత్రమయ్యెడు మునీశ్వర ! యిచ్చట నిర్వు రిర్వురై
రాముఁడు లక్ష్మణుండును తేరంబుగ నీకడఁ దండ్రుచెంగటన్
మామది విభ్రమంబు ననుమానము నిండఁగ నిల్చి యుండి నో
స్వామి ! వచింపవే నిజము శ వారలు వీరలొ ! ఏరు వారలొ !

187

వ. అన విని గాఢిజుం డను జనకా ! రామలక్ష్మణజననప్రకారంబు వినవే మున్ను
కౌసల్యాసుమిత్రులకు దశరథుం డొసంగిన పరమాన్నభాగంబులలోఁ గొంత కొంత
భాగమును గైకకు వారిచ్చిరి కాదే ? యందుఁ గౌసల్య యిడిన భాగమువలన భర
తుండును సుమిత్ర యిడిన భాగమువలన శత్రుఘ్నుండును గైకకుఁ బుట్టిరి కావున
ఏరును భగవదంశంశసంభవులు యమకులు దాశరథులు రామలక్ష్మణులకు సరి
వచ్చువారు.

188

- సీ. అనుమాట జనకుండు శ నానందముగ విని, యెల్లవారలు విన శ నిట్టు లనియె
రామున కవనిజ శ సౌమిత్రికి మదీయ, తనుజాత నూర్మిళా శ వనజనేత్ర
మాతమ్మకొమరితల్ శ మాండవీశుతక్కిన్, లనువారు నాచేతఁ శ బెనుపబడిరి
వారల నిద్దఱఁ వరుసగా భరతశ, త్రుఘ్నుల కిచ్చి సంశోషమునను
- తే. పెండ్లి సేయుదు నిట్లు కోరడండ్ర నల్వ, రను గ్రహింపఁగ దశరథా ! శ యనుమతించి
నన్ను భన్యుని నొనరింపు శ నరవ రేణ్య!, పాననుడ నాదు నీదు సంబంధమునను.
- చ. అన మునులెల్లరు నిన్విని “తరథా” న్నని రాయజనందనుండునున్
ఘనముద మొంది యొప్పికొనెఁ శ గౌళికుఁడుం బరిశోష మొంది యా
యినకులముఖ్యుఁ జూచి భరతణేశ్వర ! నీసుకృతంబుపెంపునం
దనయుల కొక్కసారి యిటు శ దారపరిగ్రహ మజ్ఞై బాపురే ! 190
- తే. అనఁగ విని యాజి కౌళికరమునినిఁ జూచి, గాఢసంభవ ! నీకటారక్షంబువలనఁ
బ్రాస్త మయ్యెను శుభపరంశపర మహాత్మా!, మీరు దయఁజూడ నొరకనిరే మేలుగలదె?
- వ. ఇట్లందఱు నామోదించుచుండ దశరథుండు జనకపురోహితుండును నహల్యానంద
నుండును నగు శతానందం జూచి భూసురేంద్రా ! నీత భూమిలో నెట్లుద్భవించె
జనకున కెట్లు లభియించెనో యని తత్కథాశుశ్రూషానిబద్ధచిత్తుండ నగు నాకు
నీతాజన్మ వృత్తాంత మామూలాగ్రమ్ముగా నుడువు మన దశరథునితో శతానందం
డి ట్లనియె. 192

శీ తా పూ ర్వ జన్మ చ రి త్ర ము

- మ. మును పద్మాక్షనృపుండు లక్ష్మీని జనరబుల్ నిచ్చలుం గోరుటం
గని డెందమ్మున నిట్లు లెంచెఁ గమలారకాంత నిజాంకమ్మునం
దనయంగా నొనరించెదం దపముచేతక సిద్ధి యానంచుఁ దా
వనజావాసినిఁ గూర్చి చేసెఁ దపమున్ శ భాస్వత్సమాధిస్థుడై. 193
- వ. ఇట్లు చిరకాలము గడచినంత నొక్కనాఁ డాపద్మాక్షనృపాలుండు. 194
- తే. మ్రోలఁ గన్పడు లక్ష్మీని శ బోలఁ జూచి, తల్లిరో ! నీవు నాకింకఁ శ దనయ వగు ను
టన్నఁ బరవశ నీకు న శ న్వెన్నుఁ డీయఁ, దనయ నగుదును వానికై శ తప మొనర్పు.
- చ. అన విని విష్ణు గూర్చి తప శ మృత్యులె చేసి ప్రసన్నుడౌ రమే
శుని గని దేవ ! న స్థుణఁ శ జూచి రమన్ సుతగా నొసంగుమా

యన నొక మాతులుంగఘల శ మాన్యపుచేతి కొసంగి యప్పుడే
ఘనుడు తివోహితత్వమును శ గాంచె నృపాలుఁడు వింతఁ జెందఁగన్. 196

శా. అమ్మాదీఫలముం బగిల్చి యట స్వశ్రద్ధాకారసందీప్తయా
కొమ్మం జూచి నృపుండు సంతసిలి నాశకుం గూతురం చెంచె లో.
కమ్మెల్లక సతి జూచి పద్మ యను నాశఖ్యం బిల్చె నాకన్యతో
నమ్మాదీఫలఖండమం దొకఘలం శ బ స్టట్టిదే పుట్టినన్. 197

తే. దానిఁ గేల ధరించి యాశధారుణీశ, తనయ శీతాంశుగతి నృద్ధిఁదనరుచుండఁ
జెలిమి దళుకొత్తఁ బ్రజల రంజించుచుండి, దివ్యలక్షణయుక్తయై శ తేజరిల్లె. 198

మ. వరుఁ డెవ్వఁడు లభించుఁ బట్టి కని భూశపాలుండు నాలోచనా
పరుడై నిశ్చయ మొందలేక సచివార స్త్రేణీయుం దా స్వయం
వరముం జన్నముఁ జేయఁ బ్రతికల భూశపాలాళికిం దెల్పుఁగా
నరగంధర్వసురాసురాళిగరుడుల్ శ నాగాదు తెల్ల న్నడిన్. 199

తే. యక్షకిన్నరఖగముఖ్యు శ లాదరమున, హారభూషణచేలశృంగారకలితు
లగుచు వచ్చిరి వచ్చె దశశాననుండుఁ, బరిజనావృతుడై స్వయంవరముఁ జూడ.

తే. వచ్చి యున్నట్టివారల శ వరుసఁ గాంచి, పలికెఁ బద్మాక్షుఁ డీకీతి శ భవ్యులార !
మింటి కగు నల్పుడా లేవనిమేనియందు, నలముకొను వాని కిచ్చెద శ నాత్మసుతను.

చ. అన నలు లుంట దుర్ఘట మరటంచు నృపుల్ సురపాళిఁ గూడి రా
ట్టనయ హరింపఁ గోరి నృపశతల్లజుతో నని సేసి వార తె
ల్లను జయ మొందలేక దిశలం బరుగెత్తిన రావణాదిదు
ర్జనులు తదర్థ మాన్యపు దురైరమ్మునఁ జంపిరి ఘోరకర్ములై. 202

ఉ. చంపి తదీయపుత్రికను శ సాహస మొప్పు హరింపఁ బోవ నా
చంపకగంధి తాఁ దెలిసి శ చయ్యన నగ్ని నదృశ్యమై పడెం
దెం పీటుసేయుదానిఁ గన శ దేవరిపుల్ పనిబట్టి పాడు గా
వింపఁగ దగ్ధవన్యయన శ వీడు దగ్ధ గృహదాళి గూలుటన్. 203

కం. పద్మాక్షనృపతి యీగతిఁ, బద్మాయోగమ్మువలనఁ శ బ్రాణధనస్త్రీ
సద్మాదిరహితుఁ డౌటం, బద్ధం గోరరు భజింపఁ శ బరమమునీంద్రుల్. 204

తే. ఇటులు పద్మాక్షనరపతి శ మృతుఁడు గాగ, నావియోగంబు నోర్వకకయతనిసతులు
వాని చితిమధ్యమునఁ గూలి శ ప్రాణములను, వీడి పతికోడఁ దెఱఁగంటి శ వీడు చనిరి.

శే. పద్మః గానమి బిదప రావణుడు మిగుల, విసివి వేసారి పరిజనాశస్వితుడు నగుచుఁ
బుష్పకారూఢుడై దీనశముఖముతోడ, లంకకే పోయెఁ దా నిరాశతంకగతిని. 206

ఉ. ధారుణి నొక్కనాఁ డరివశధమ్మునకై సురయానవాసియై
సారణుతో దశాస్యుడు ప్రశాచారముఁ జేయుచు నుండఁ బద్మ యిం
పారఁగ నగ్నిచెంగటఁ దరదర్చివిధమ్మునఁ గూరుచుండఁగా
సారణుఁ డామెఁ గాంచి తనశసామికిఁ జూపి యను న్మదమ్మునన్. 207

తే. నాఁడు భూపాలముఖ్యు లీశనాతికొఱకు, సకలబాధలఁ జెందిరి శ సామి ! మనము
గూడఁ బురినెల్ల వెదకినఁ శ జూడఁబడక, నేఁడు గనఁబడఁ బద్మను శ జూడు తేడ.

చ. అనఁగ విమానముం డిగి తశనంతికసీమకుఁ జేరఁ బద్మయుం
గని వడి నగ్నిఁ జొచ్చె దశశకంధరుఁ డింతిరొ ! నీమ మాయ నా
కనులకు గోచరించె నినుఁ శ కైకొనెదం గను మంచు నీట న
గ్నిని వడి నార్చి భస్మమునఁ శ గేల్లమిఁగో నెమకంగఁ జొచ్చినన్. 209

తే. ఎంత నెమకిన దానిలో శ నింతి లేదు, తడుమఁగా నందు నైదు రత్నములు దొరకె
బురికిఁ జేరియు రత్నము శ ల్బరిణె నుంచి, నింట దేవగృహమ్మున శ నిడియె దాని.

తే. రేయి బాన్పున మండ్లోదరియును దాను, నుండి యను నింతి ! నీకొఱకుంచినాఁడ
మంచిరతనాలు దేవతామందిరమునఁ, జూచి విడుతువె వాని నోశసుందరాంగి !

వ. అని రాక్షసాధీశుండు సమీపస్థుడగు నొక భటునిం బిలిచి. 212

తే. వానిఁ దెచ్చున్ నేగి యశబ్ధరిణె నెత్తఁ, జాలకయె సిబ్బితిని జెంది శ బేల యగుచుఁ
బతికిఁ దెలుపఁగ నవ్వి రావణుడు నేగి, కేలఁ గదుపఁగనైనను శ జాల కపుడు.

చ. ఇరువదిచేతులం బరిణె శ నెత్తఁగ లేక భయంబుఁ జెంది య
బ్బరిణెకు గప్పుఁ దీసి యొక శ బాలిక నయ్యెడఁ గాంచి భానుభా
స్వరశుభదేహకాంతిఁ గనఁజాలక యెల్లరుఁ గన్ను మూయ దే
వెరిఁ గని దాని జన్మమును శ వృత్తముఁ జెప్పె సుధారి వింతగన్. 214

తే. అట్లు చిత్రంబుగాఁ బుట్టిరనట్టి యింతిఁ, జూచి రెల్లరు బందుగుల్ శసుతులు సుతలు
పిదప మండ్లోదరియుఁ బద్మశవిధముఁ దెలిసి, భర్తతో నెమది రోషశభయములొంది.

శా, ఈకాంతం బురి కేల తెచ్చితివి ప్రాణేశా ! కులధ్వంసిని
నాకద్వేషియుతమ్ముగా నగరము శ న్నాశమ్ము నొందించు నీ
పాకప్రాయమునందె దుర్భర కదా శ ప్రాయమ్మునన్ దీనిదా
డాకన్ పైపఁగలారమే యెఱిగి తేరడా ! యేల యీతెచ్చుటల్. 216

తే. ఇచ్చటనే యుంచిణేని ప్రాశ్నశే! నీకు, మృత్యు వగు జుష్టి! నామాటశత్యమగును
గాన దీనిని దూరమ్ముగాఁ ద్యజించి, కులముఁ బ్రాణము రక్షించుకొనుము నాథ !

చ. అన విని సత్య మంచు సతఁ శ డారసి మంత్రుల మంత్రనిశ్చయ
మ్మున భటకొటఁ బిల్చి యనుఁ శ బొల్పుగ నీబరిణె నివమానమం
దు నెడుచు నిర్భయమ్ముగ సురదూరముగాఁ గొనిపోయి ఘోరమా
వనమున డించి రం డనఁగ శ వారు హసా దని గుంపు గుంపులై. 218

తే. చెలఁగి రక్కసులెల్ల దోశర్థలము కలిమి, నబ్బరిణె నెత్తి పుష్పకశ్రమందు నునిచి
పోవ నూహింప రావణురపాలఁతి వారిఁ, గాంచి యిట్లునె బహుభీతికలిత యగుచు.

తే. అడవిలో నైనఁ బుడమిపై శ విడువఁ దగదు, చూచు వారి నె చంపు నీశసుదతి గాన
విజన మైనట్టి ఘోరమా శ విపినమందుఁ, బాతి పెట్టుఁడు లేకున్న శ భంగ మగును.

తే. జగతి విజితేంద్రియత్వమ్ము దగ వహించి, యాత్మగా నెవ్వఁడుండుఁ జరరాచరాలి
నట్టి గృహిగేహసీమ నీయతివ వృద్ధిఁ, బొంది చిరకాల ముండును శ బొంకు గాదు.

తే. అనఁగ మండోదరీవాక్య శ మాలకించి, బరిణెలో నున్న కన్య యిశ్పగిదిఁ బలికె
దిరిగి వచ్చెద లంకకు శ సురవిరోధి, సహితముగ నీదుభర్తను శ సంహరింప. 222

తే. మూఁడవది యగు సారి యీశపురికి వచ్చి, పొండ్రకుని కుంభజాతు నశప్పటికి నూఱు
తలలచే నొప్పు నీదు భర్తను హరింతు, మఱియు నపు డేగి నాల్గవమాఱు వచ్చి.

తే. కుంభకర్ణాత్మజుని మూలశకుని హరింతు, ననిన నుడి విని రావణుం శ డదరి పడియె
నచట నున్నట్టి రాత్రించశరాఘమెల్ల, గడగడ వడంకె నెడఁదల శ నడలు దోఁప.

వ. పిదప వారు జాగరూకులై బయల్వెడలి బహుఘోరకాంతారమ్ము లతిక్రమించి
తుదకు మామిథిలేశుని భూమికిం జేరి యొక్కచో నబ్బరిణెం బాతిపెట్టి లంకఁ
జేరి రంత. 225

❀ బ్రాహ్మణునకు పాతు దొరకుట ❀

తే. ఆజిభూపతి ! మావిదేశహప్రభుం డొకపుడు సూర్యోపరాగంబుననందు నొక్క
ధరణిసురునకు నొకభూమిదాన మొసఁగ, నాతఁడును సేద్యమునకు నారయత్తుఁడగుచు.

మ. చిరకాలమ్మున కొక్కమూర్తమున నాశ్శక్తమ్ము చున్నింప నా
దర మొప్పు హల మిచ్చి శూద్రు నొకనిం శ దద్యామికిం బంప నా
ధరణిం నున్నచు వాఁడు తద్ధలముభోగ్యం బైన యాపేటిక
ధరణీదేవున కిచ్చెఁ జ మ్మతని సశ్శర్మమ్ము నూహింపుమా. 227

కం. ధరలోనఁ గూలివాఁడును, దిరిపరియును కీనుఁడైన శ దేబెయు నైనన్
బరదారలఁ బరధనములఁ, బరమార్థముఁ గోరువాఁడు శ పట్టఁడు గాదే? 228

సీ. అతఁ డాకరండంబు శ నవ్విపున కొసంగి, భూసురోత్తమ! మంచి శ మూర్త మహాహ!
ధరణి దున్నెడుచో నిరధానంబు లభియించె, బహుధనం బుండె నీరభాగ్య మయ్య !
బరువుగా నున్నను శ బట్టి తెచ్చితి నయ్య !, గూఢముగా దాచిరకొను మటన్న
నాసంపుటముఁ దెచ్చి ! యాద్విజన్ముఁడు విదే,హప్రభుసభలోన శ నపుడె పెట్టి

తే. అనెను మైథిల ! నాకిచ్చిరనట్టి నేల, దున్నుచుండఁగ దొరకె నిరప్పెన్నిధాన
మిదిగొ కైకొ మ్మనంగఁ బృథ్వీశ్వరుండు, బ్రాహ్మణోత్తముఁ గని భక్తి శ బలికె నిట్లు.

వ. భూసురోత్తమా ! నీ కీభూమిని ధారాపూర్వకమ్ముగా దాన మిచ్చియుంటి నందు
లభించు నిధినిక్షేపాదులైన ఫలంబులు నీకుఁ గాక నాకుం గ్రహింప నగునే? దత్తాప
హారదోషంబు గాదే? యని భూపతియును, రాజోత్తమా ! సస్యఫలానుభవమ్ము
లతో నద్ధరణి నా కధీనమ్ముఁ జేసితివి కాని యందు లభించు నిధినిక్షేపములకు
భూపతి యధికారి యని శాస్త్రంబు నుడువుచుండఁ గాన ననర్హార్థమ్ము గ్రహించిన
నాకుమాత్రముఁ దస్కరదోషమ్ము గాదా? యని విప్రుండును నిట్టిద్దఱుఁ గొంత
సేపు నీయది నీయది యని సహేతుకాపూర్వామ్భతాదృష్టాశ్రుతవివాద మంది
రని చెప్పి శతానందుండు దశరథుం జూచి. 230

ఉ. దాన మొసంగ నెంచిన పరదార్థము నిర్మలభక్తి యాచకా
ధీనముఁ జేసి తజ్జమును శ దేని గ్రహించిన యట్టి వ్యాజమా
దానము దానమా? యథునిరధానము శాశ్వతఘోరదుష్ప్రధా
ధానము నిత్యనారకవిరధానము దంభవదాన్యకోటికిన్ 231

ఉ. పానముఖాఘలన్యసనరభావులుఁ దస్కరులున్ ద్విజఘ్నులున్
బోనము నమ్మువారలును శ బుంశ్చలి మున్నగువార లిచ్చు నా
దానము దానమా? యథునిరధానము శాశ్వతఘోరదుష్ప్రధా
ధానము ఘోరనారకవిరధానము కైకొను నర్థికోటికిన్. 232

వ. అనుచుం జెప్పి శతానందుండు మతియు నిట్లను దశరథా ! యట్లు భవిష్యత్కలి
కాలికదంభదాతృయాచకజననీతిబోధకం బగు నబ్బాపతిభూసురపివాదంబు విని
విస్మయానందంబులు వెల్లివిరియ నవ్వికొనుచు మైథిలునితో సభ్యు లిట్లనిరి. 233

ఉ. ఏల వివాద మిందుఁ గల శ దెయ్యదియో మును జూడుఁడి యన
న్నేలని మూతఁ దీసి యట శ మిన్నులమొత్త మనంగ నొప్పుచున్

శ్రీలలనాసమానశుభశచిహ్న సమంచితదివ్యదేహయా

బాలిక నొక్కతెం గనిరి శ పార్థివుఁ డాదిగ నాసభాసదుల్.

234

తే. అట్టు లర్పించి బ్రాహ్మణుం శ డరిగె నపుడు, బాలికను దీసి సంతోషభరితుఁడగుచు
శ్రీనివాసుఁ డొసంగు సంతాన మిద్ది, యనుచుఁ బెనుచుచు నుండె మారజనకరాజు.

వ. ఇట్లు జనకుం డాబాలికను సుతగా గ్రహించుతటి మింటినుండి జేజేలు బూలు
గురిపించి రచ్చరల యాటలు గంధర్వుల పాటలు దుందుభిరావంబులునుం జెలంగె
నంత నాబాలకు జాతకర్మసంస్కారం బొనర్చి భూసుకుల కపారదానంబు లొసంగి
సీత యని నామకరణం బొనర్చె. మఱియు మాతులుంగఘోర్భవ యగుట మాతు
లుంగి యనియు నగ్ని నుండుట నగ్నిగర్భ యనియు రత్నముల నుండుట రత్నవతి
యనియు ధరణివలనఁ బుట్టుట ధరణిజ యనియు జనకపోషితాపత్యం బగుట జానకి
యనియు నాఁగటిచాలునం బుట్టుట సీత యనియుఁ బద్మాక్షరాజన్యనకుఁ గూతు
రగుటఁ బద్మ యనియు నిట్లీసీత కనంతనామంబులు గల, వాకాశనీలవర్ణ దేహుండును
నీయగ్రనుతుండును నగు రామచంద్రునిచే నిఁకఁ బెండ్లి యాడఁబడును గాన నాటి
పద్మాక్షమహారాజప్రతిజ్ఞయు వర్తమానకాలికజనకమహారాజప్రతిజ్ఞయు నెఱి
వేఱఁ గాన నోదశరథా! నీవు పుణ్యాత్ముండవు నలువురు కొడండ్రును గ్రహించి
సంతసింపుము రాజా! సీతావృత్తాంత మంతయు యథామతి నుడివితినని చెప్పిన
శతానందుని వాక్యంబులకు దశరథుం డానందించి యుండె నంత.

236

తే. దశరథుఁడు పిల్వ వరుల మారతామహులగు, మగధకొసలకేకయశ్శ్రూరములు
నాత్మదౌహిత్రపాణిగ్రహణములఁ గన,వచ్చి రప్పుడు మిథిలకుఁ శ బ్రమద మొనఁగ.

తే. మహితభక్తిని రామలక్ష్మణులు చెంత, కరిగి తలిదండ్రులకు జోత శ లాచరింప
వారిఁ గొఁగిట గదియించి శ ప్రమదమునను, దల్లులును దండ్రులును మది శ నుల్లసిలిరి.

ఉ. వచ్చిన బంధురాజుల సరవర్యలచేత బహూకరించి తా
నచ్చుపుఁ బ్రేమతోడ మిథిలలాధిపుఁ డెంతయు నుత్సవంబుతో
ముచ్చట లాడుచుం దనదు శ ప్రోలికిఁ జేరి యలంకృతమ్ము లై
పచ్చనితోరణాళి గల శ భవ్యగృహంబుల నుంచె వేడుకన్.

239

వ. ఇట్లు జనకుండుం బెండ్లివారి నుపకార్యులం బ్రవేశింపఁ జేసి వారికి వలయు వస్త్రపు
లును శయనాసనయోగ్యపదార్థంబులును భోజనపదార్థములును దానీదాసజనంబు
లును నేర్పఱచి దశరథానుమతిం దినగృహంబువ కేగె నంత.

240

సీ. అంతట దశరథుం శ డాచార్యుననుమతిఁ, బుత్రచతుష్టయంబునకు వేడ్క
 స్నాతకాదు లొనర్చి శ శాస్త్రక్రమమ్ముగా, వేదవ్రతాళి గాఢవించి యపుడు
 ధరణీసురాళి గోరదానభూకనకాంబ, రాదిదానములచే శ నలరఁ జేసి
 మునులయాశీర్వాదములఁ జెంది పిమ్మటఁ, గపురంపుటారతుల్ శ కాంత లీయ
 తే. పూనిసుతబంధుమంత్రిసామంతసహితుఁ, డగుచు వ్రడసభత్యభోజ్యములతోడ
 బహుళరాజాన్నములఁ బసాఢపడి వివాహ, వేళ కువ్విళులూరుచు శ వేచియుండె.

సీ. బంగారు జలతా ద్దురంగలించు హొరంగు, సింగార మగు నిల్వూరటంగి నెలయ
 నిల్వూటంగీపైన శ నిగనిగ ల్దనరారు, హొంబట్టుశాలువ శ డంబు మూఱఁ
 దలపైఁ గిరీటశసౌందర్య రేఖకుఁ దోడు, రతనంపుఁబనులతురాయి దనరఁ
 గమ్మపూసదులు మురక్తాహారకర్పూర, హారాళి గళమునం శ దమరియుండ
 తే. ఉంగరమ్ములు మేలైన శ రంగు లీను, కుండలమ్ములు ముంజేతి శ కొప్పునట్టి
 పతకమును మున్నుగా నవారభరణతతుల, రాము భూషించి రుజ్వలశధాము నంత.

సీ. ఒకనీలవేణి తా శ నొయ్యారముగ వచ్చి, మోమునఁ గస్తూరి శ బొట్టుఁ బెట్టి
 నొకయింతి కన్ను మూశయకు రామ యని పక, పక నవ్వి కనులఁ గాఢుక నొసంగె
 నొకయింతి పుడమిఁ బెండ్లికుమారులకు నిల్లె, యని బుగ్గలకు బొట్టులను లిఖించె
 నొకచాన రామ! నీ శ విఁకఁ జూచుకొమ్మంచు, ముకురంబు నొక్కటి శ ముం దమచ్చె
 తే. తరుణి యొక్క తె దివ్యగంధమ్ముఁ బూసె, గలికె యొక్క తె పాదుకల్ శ కాశ్వఁదొడిగె.
 సకలసౌభాగ్యముల రామశచంద్రుఁ డిట్లు, మహితుఁడై యపు పెండ్లి కుశమాదుడయ్యె.

వ. తక్కిన లక్ష్మణాదులకుఁ గ్రమమ్మున నలంకరించి పెండ్లికొమరులుగాఁ జేసి రంత
 జనకరాజాంతఃపురమ్మున సుమేధాదిరాజకాంతలు పరిచారికాజనమ్ములతోఁ గూడి
 కృతమంగళాభ్యంగ యగు సీతం గనకమణిమయాసనంబునం దుంచి. 244

ఉ. సంపెగనూనెతో నెఱులు శ జక్కఁగ దువ్వియు వేణి నల్లగాఁ
 జంపకగంధి యొక్కతె వ్రశస్తసువర్ణవిభూషణానళుల్
 సంపెగ మల్లె మొల్ల విరళజాజులు వేనలిఁ గూర్చె సీత ని
 ట్లింపుగఁ బెండ్లికూతురుగ శ నెల్లపురంధ్రు లలంకరించుచున్. 145

ఉ. కాటుకఁ గన్నులం దిడి మొరగమ్మునఁ గస్తూరి బొట్టుఁ బెట్టి య
 ప్పాటనె మేన గంద మిడి శ పాదయుగమ్మున నంగరాగపుం
 బాటలు దీర్చి బంగరుసుశమమ్ములు గల్గిన పట్టుచీర రా
 బొట్టులు నీటుకుచ్చేలలు శ ముద్దులుగుల్కఁగఁ గట్టి రిమ్ముగన్. 246

- శ్రీ. లలితశృంగారములచే నశలంకరించి, కాంత లెల్లరు సీతాదిరకన్యకలను
జెండ్లికూతులుగాఁ జేసి శ్రీ కీరములను, గూరుచుండఁగఁ జెట్టిరి శ్రీ కోర్కూ లలర.
వ. అంత నక్కడ నుపకారికాగృహప్రాంతమ్మున. 248

❧ రాముఁ డూరేగి వచ్చుట ❧

- శ్రీ. చౌదంతికొలమున శ్రీ సంభవించినయట్టి, చౌదంతులను మొగతసాల నిల్పి,
స్వర్ణభూషణలచేత శ్రీ వాని సింగారింప, మహిఁ గాంచనామ్రమలమాద్రి దనరు
నామతంగజముల శ్రీ రామాదినరు లెల్ల, భటకరాధారులై శ్రీ పై వసింప
భత్రంబులం బట్టి శ్రీ చామరంబుల భటుల్, సూరెల నిల్చి వీరదుఁచుఁ జెలంగ
- తే. జయమహస్సాంద్ర! జయ రామశ్చంద్ర! యనుచు, నందిమాగధజయజయశ్శ్రవణులు సె
లఁగ, వేదనాదమ్ముతో ముసైబృంద మమరఁ, జెండ్లి కూరేగ సాగి రశ్మిండ్లివారు.
- వ. మఱియు హస్తీపకానుమతమందసుందరగమనసమయతుండ్రాగ్రహాత్కారనిర్గతశీకర
వర్షోదయకాలశంకాకలితలలితఘంకారగర్జాడంబరభూషారమణీయమణిఘృణితశత్రు
కాంతితటిల్లతోన్నతదేహజలద్రభాంతిజనకచరద్గిరు లనం దగు కరులును, ఆశ్వికప్రేర
ణానుకూల గమనావసరసంభూతరింఖాఘట్టనోద్ధూత ధరాపరాగ పటలీ సమాచ్ఛాది
తాంబరభూషాఘంఠికాఘశఘళారవమిళితహేషాఘోషావసరవిన్మతతాలుమూలగ
శత్రాణకణంబు లగు గంఖాణగణంబులును, రథికమనోరథపూరణగరుడానిలాఖర్వ
గర్వసర్వస్వహరణకార్యనిర్వహణార్వసర్వాంగీణాలంకరణమణికిరణప్రతిఫలితప్రసాధి
తభూషావిశేషభాసురవాతపోతజాతసమాధూతేత స్తతోయాతాయాతశ్వేతపటకేత
నాన్వీతనూతనభానురథసమానరథవ్రాతంబును, ముదన్వీతసాయుధపంచశాఖద్విత
యశోభితజయజయనాదముఖరీకృతాశాసముదయసముద్భూతప్రతిరావకలితాంబరా
రాతినిరాకరణచాతురీధురీణహేతు లగు బదాతులును, దృగంచలసకృత్కించిత్ప్రస
రణమాత్రసంభవస్తనోభవవివిధాంబకప్రయోగ త్రుటత్పటువిటమనస్సరోజప్రాంతంబు
లగు వారాంగనాసంఘాతమ్ములును, సుతిపాతచణజనగణజోభృష్యమాణజయవాద
మిళితగానకళానిధులగు మాగధులును, మంగళవేదపతనభాసురభూసురనివహంబును,
వైవాహికమంగళద్రవ్యపరిపూర్ణాచ్ఛకాయచ్ఛాయాలలితనవమదోద్ధత ఘశఘళారవ
గళఘంటికాకలితవృషభోహ్యమానవిమానసమానప్రకటశకటంబులును, వీజనభోజ
నభాజనవిరాజమానరాజమాన్యదాసీజనంబులును, వీణాపణనమర్దశపటహదుందుభి
నంశకాహళశంఖనినాదిబధిరీకృతదశదేశానకాశప్రతిరవకలితశబ్దగుణంబు లగు వివిధ

వాద్యశబ్దగణంబులును, జెలంగ రామాదివరు లలంకృతభద్రగజోపరిస్థితిభాసురులై
యూ రేగుచున్నంత. 250

తే. చందురునితోడ సకలసశ్శత్రుసమితి, కూడి వచ్చుచు నున్నదో శ నే డనంగఁ
జంచలాశ క్తినిర్మితాశ్చప్రభాభి, భాసురంబుగ మణిదీపశపటలి వెలిగె. 251

చ. హరికరచక్రవిస్ఫురణశ్రమా యిది ? లేక దినాధినాథవి
స్ఫురదురుమండలాంతరసుశ్శోభితశ్రీక్షమరీచిజాలమా ?
సురపతిహస్తబంధమణశోభితవర్తులరూపప్రజ్వల
త్స్వరుశతకాంతియా ? యనఁగఁ శ జక్రపుగొట్టములెల్ల భాసెలెన్. 252

శా. చంద్రజ్యోతులు టిప్పు టి వ్వనుచు సశ్శత్రుస్థలిం జేరియున్
సాంద్రం బొగతి ఫట్ఫటాధ్వనులు నిఁస్సాణం బనం బేలఁగా
మంద్రప్రక్రియ వానినుండి పడు సశ్శ్లానాధ్యవజ్రాళి నీ
రంధ్రస్యాతసుహారము ల్బలె సకుల్ శ రాలెన్ జను శ్రేలనన్. 253

వ. మఱియుం బంచవర్ణంబులగు నగ్నికణంబులు రాల్చు చక్రకాయ లెగురు గాయలు
ముప్పేలు జువ్వలు నక్షత్రములు ముత్తియంపు మత్తాబులు మున్నగు పలుతెజం
గుల బాణాసంచుల నప్పనివార లానందమ్మున వినియోగింప నిట్లు బహువిధవిన్
దమ్ముల సకలసన్నాహయుక్తులై మందనుందరగమనులై పెండ్లివా రూరేగుచుండఁ
దత్పైరయువతీమణులు గుహాహలమ్మున నిజసౌధాగ్రమ్ముల నుండి గజారూఢులై
వచ్చుచున్న పెండ్లికొమరులం గాంచి సంతసించి వారిలో రామచంద్రవిలాసంబుఁ
గాంచి యచ్చెరు వొందుచు. 254

స్తో. దరహాసవదనసుంధరులైన తరుణులం,దఱు రామచంద్రసౌంధర్య మరసి
పంచబాణుఁడు వీని శ కించుమించును గాడు, చంచదంగవిలాస శ మెంచిచూడ
సీత యీతనికిఁ దా శ నాతియూటకు మున్ను, నేతపం బొనరించెనో తలంప
ఖ్యాతిగా నీతని శ నాతియైనంతనే, సీత తప్పక జగదన్మాత యగును

తే. కోటిమన్మథలావణ్య శ కూటమైన, బోటిరో ! వీని డాకాలి శ గోటికైన
సాటి కాదమ్మ ! మాటల శ కోటు లేల, విమలతరదివ్యమంగళశ్రవిగ్రహుండు. 255

తే. ఘనవివాహపదాగతిశకలితరామ, చంద్రసుశుభోదయాధికోశత్సవముఁ జూడ
సకలజీవాళి సంతోషశసహిత మైన, జనకపతి పొంగిపోవు టాశశ్చర్య మేమి. 256

తే. కవిబుధులతోడ నిత్యసంశ్లేషము గాన, ఘనపదస్థితి నున్నతిఁ శ గాంచుఁ గానఁ
గువలయానందసంధానశగుణుండు గాన, రామచంద్రుఁ డనందగె శ రమణి! యితఁడు.

౭. అనుచుం గాంతలు ముచ్చటించుకొనుచు రామాదులపైఁ బూలు చల్లి నివాళు
లిచ్చుచుండ నప్పెండ్లివారు రాజపీఠులకుం జని చని యలివినోదమ్మున నూరేగి
జనకరాజగృహద్వారంబుకడ నేనుంగులనుండి డిగ్గి నిల్చియున్న రామాదివరులకు
నంతఃపురపరిచారికలు బంగరుపళ్లెరంబులఁ గపురంపుటారతులు బట్టితెచ్చి పాద
ప్రక్షాళనంబు లొనరింపఁ జేసి దృష్టిదోషపరిహారకృత్యం బొనర్చి నివాళు లిచ్చి
సిగ్గున దిగ్గున న్నడలి ముసిముసినగవులు నెమ్మోములందు మొలకలెత్త నీతకుఁ
దగినయాతఁ డని డెందమ్ముల మెచ్చుకొనుచుం జనినపిదప వసిస్తాదులుఁ గన్యా
గృహప్రవేశార్హమంగళశ్రుతులఁ జతురమతిం బల్కుచుండ రామాదులుఁ గ్రమ
క్రమమ్మున నాకల్యాణవేదికాప్రాంతప్రసారితధవళాంబరమార్గమ్మున నడచి పోయి
కల్యాణమంటచాభ్యాశమ్మున భద్రదాసనమ్ములఁ బ్రాజ్ఞులులై కూర్చుండి రంత.

❀ ❀ సీతా కల్యాణము ❀ ❀

చ. జనకుఁడు నంతఁ బుత్రికల శ్రీ సన్నిధిఁ జేరిచి శౌరినికా సురే
శుని సతి యా శచిం దుహితృ శ్రీ శోభనలబ్ధికిఁ బూజ సేసి యా
తనయలుగూడ వారల కశతంద్రమతికా బ్రామతింప భక్తితో
మన మలర నివాహశుభశ్రమండవసన్నిధిఁ జేరి పిమ్మటన్. 259

మ. మును విఘ్నేశ్వరపూజ సల్పి పిదపం శ్రీ బుణ్యాహముం బల్కి నూ
తనపాత్రమ్ముల నంకురార్పణము వేదప్రొక్తమా మాతృకా
ర్చన మాతాన్వయదేవతార్చనము నాశ్చారక్రమం బొప్పఁగా
జనకుం డావిధు లెల్లఁ దీర్చి వరపూజం జేయఁగా నెంచుచున్. 260

తే. వరుల కభిముఖుడై ధర్మశాస్త్రీతోడ, నిట్లు లేతెంచి యున్న లశక్తిశత్రుల్కు
లైన వరులను బూజింతుననుచు మున్ను, ఘనముగింద్రులయాజ్ఞ సంతకల్పమొంది.

చ. వరులకు విష్టరంబు లిడి శ్రీ బంగరుపళ్లెరమందు రామస
చ్చరణసరోజయుగ్మ మిడి శ్రీ జాయ సుమేధ జలమ్ము నోయఁగాఁ
గర మనురక్తచేఁ గడిగి శ్రీ గాంగజలం బని తజ్జలంబుఁ దా
శిరమునఁ దాల్చి పావనతఁ శ్రీ జెందితి నంచుఁ దలంచె నాత్మలోన్. 262

తే. అర్ఘ్య మాచమనోదక శ్రీ మపు డొసంగి, వరమపావనమా మధుశపరకమొసంగి
దిన్యవస్త్రాదు లిచ్చి విరదేహుఁ డిట్లు, పూజ గావించె మదిలోన శ్రీ ముదము గదుర.

శా. ధన్యాత్మండ నటంచు సోజనకుఁ దురత్సాహమ్మునన్ జానకీ
కన్యాహస్తముఁ బట్టి యెత్తి యురుసంధికల్పమ్మునో “భూమిజా
కన్యాంతే ప్రదదామి రామ” యనుచుం శ. గౌతూహలప్రక్రియం
గన్యాదానముఁ జేసె సీతను జగత్సన్మాత న్యశఃఖ్యాతనున్.

264

వ. మఱియుం దక్కిన లక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులకు వరపూజాపూర్వకమ్ముగా నూర్చిశా
మాండవీశ్రుతకీర్తులను యథాక్రమమ్మున నుదకధారాసహితమ్ముగాఁ గన్యాదా
నము లొసంగి జనకుండు రామాదివకులం గాంచి యిట్లనియె.

265

తే. అఖిలధర్మార్థకామకార్యమ్ములందు, నాదుతనుజాతలను విడరనాడకుఁ డన
సతనివాక్యంబు వినుచు రామాదివకులు, పిడ మని రెల్లసభ్యులు శ. వినెడురీతి.

వ. ఇటులు జనకుం డేకవింశతినంఖ్యాకపూర్వోత్తరవంశీయశాశ్వతపరమపురుషార్థప్రాప్తి
హేతుభూతంబులును బహువిధపుణ్యఫలాధానంబులును నగు గన్యాదానంబు లొ
సంగి తత్కాలంబునఁ గృతకన్యాదానసాధ్యుణ్యఫలనిదానమ్ము లగు గోభూకనకాంబ
రాదిదానమ్ములు బ్రాహ్మణోత్తముల కొసంగి వారి యాశీర్వాదంబు లొంది తా
నొకటఁ గూర్చుండి తత్కల్యాణదిదృక్షాపరుండై యుండె నంత.

267

ఉ. ఇందుముఖుల్ ధరాత్మజ నిరీక్షణముం బచరింపఁగా శతా
నందవసిష్ఠమశానులు ఘోనమ్ముగ మంత్రము లుచ్చరింపఁగాఁ
గ్రందుగ వాద్యము ల్దనర శ. గాయకవైణికగాన మొప్ప వా
రేందుముఖుల్ నటించఁగ నశీనజయధ్వను లుల్లసిల్లఁగాన్.

268

తే. మనములో విశ్వనాథసంస్కరణ మున్న, నదియెలగ్నంబు సుదినంబునదియెయదియె
తారలబలంబు నదియె షరద్దారిబలము, నదియె దేవబలంబు విశ్వాబలంబు.

269

సీ. అనుచు వసిష్ఠుండు శ. నాదంపతుల మధ్య, మునఁ దిరస్కరణిని శ. బొందుపఱచి
కార్తాంతికోక్తముశహూర్తకాలముఁ జూచి, మంగళసూక్తముల్ శ. మంగళాష్ట
కాశీస్సు నుడివి గురడాస్వితజీరకం, బుల వధూవరశిరంశీబుల ధరింపఁ
గాఁ జేసి రామ! యీశభూజాతముఖమును, జూడు మంచును బ్రేమశతోడఁ బల్కి

తే. దానికిం దగు వేదసూక్తంబుఁ జదువ, భూమిజాననవీక్షణంశీబునను రాముఁ
డతిముదం బందె సీతయు శ. నందె ముదము, పభున్ లెల్లరు సేసలఁ శ. జల్లిరపుడు.

శా. శ్రీరంజిల్ల గజాశ్వధేనురథధాత్రిసార్వభౌమత్వసౌ
ధారామాత్మజపౌత్రనప్తముఖనంశశానంతవృద్ధిస్ఫుర

త్పారంపర్యశుభానుభూతినిరతో శ్లాహంబుతో నుండి నీ
తారామాదికదంపతుల్ జలధిజాతావిష్ణుల ట్లాప్పెడిన్.

271

వ. అని దంపతుల దీవించి యరుంధతీజాని శతానందాదిమానీంద్రులం గూడి త త
చ్చుతిసూక్తంబు లుచ్చరించుచుఁ గన్యాభిషేకమంగళసూత్రధారణాదిసూక్ష్మోక్త
వివాహవిధానంబుల నెఱవేర్చి మఱియు.

272

చ. గురుఁడు వధూవరాంజలులశకుం బరిశుద్ధి నొనర్చి సేసలం
గరపుటపూర్తి యట్టిడి మశనశ్రిపియ మట్లు పరస్పరంబు మీ
శిరములఁ జల్లుకొండనఁగ శ శ్రీరఘురాముఁడు సీతయుం బర
స్పరముఖవీక్షణార్థముగఁ శ బల్లకు సేసలు జల్లి రొండొరుల్.

273

వ. అంత సుమేధాదిజనకరాజయువతులుఁ గౌసల్యాదిదశరథభార్యలు మున్నగు యువతీ
మణులకు నరుంధతీప్రముఖద్విజపురంధ్రజనపూర్వకమ్ముగా హరిద్రాకుంకుమాంగ
రాగచందనతాంబూలాగరుధూపకళికాసుగంధతైలకర్పూరమాలికాచీనీచీనాంబరా
భరణకంచుకంబు లొసంగి వరబంధుచుర్యాదలం దీర్చిన నవ్వనితాజనంబులుఁ బర
స్పరపరిహాసానుకూలవచనరచనాధురీణలై సంతసించుచు వధూవరులపై దీవెన
బ్రాలు చల్లి మంగళగీతమ్ములతో నివాళు లిచ్చి యానందించుచుండిరి మఱియును.

శా. శ్రీనారాయణతుల్యదంపతులపై శ జేజేలు సంతంత న
మ్మానామోదసుమాళి డించిరి సురీశలాస్యంబు గంధర్వస
ద్ధానంబుఁ జయనాదదుందుభిమృదుశక్త్యాణమ్ములు స్మిజఁగా
నానందించిరి భూజనంబులు వివాశహలోకి నాధీనులై.

275

వ. అంత జనకుండు దశరథాదిమహారాజబంధుసముదయంబునకును స్వయంవరాగత
మహారాజబృందమ్మునకును దక్కుంగలవారికిని వసిష్ఠగాధిజవల్మీకభవాదిమునిజన
పూర్వకమ్ముగాఁ జందనతాంబూలాదిసత్కారమ్ము లొనర్చి సంతసింపఁ జేసి
యపరిమితానందసందోహకందళితాంతరంగుండై దశరథుం గాంచి సవినయమ్ముగా
ని ట్లనియె.

276

ఉ. ఈవు కరంబుఁ బ్రేమమున శ నిట్టులు వియ్యము జెందుటం దప
శ్రీవిలసిల్లు మత్కుల మశ్శేషముగాఁ బరిపూతమా ప్రియం
భావుక ! నీకుమారులకు శ మామ యవంగను నాకుఁ జాలదే ?
భావుక ! కొసలేశ్వర ! శుభంబు లభించెను నాకు నీకృపన్.

277

- వ. అనుచుఁ బరస్పరానందసంభాషణంబుల జనకదశరథు లభినందించుచుండ. 278
- చ. గురుఁడును వీతిహోత్రవిధికోవిదుఁడై బహుబర్హిరాస్తృత
స్ఫురదురువేదికన్ జ్వలనశమున్ శ్రుతిధాయ్యను గీలుకొల్పి సం
స్కరణము సృక్స్పవాజ్యచమశసంబులకు న్నెఱవేర్చి యవ్వధూ
వరులను వెంటఁ గొంచుఁ జని శ వహ్నికి మ్రోల వసింపఁ జేసియున్. 279
- చ. అనలజ్వాలల సృక్స్పవమ్ముల ముఖాశ్వాహుత్యనేకప్రధా
ననవాజ్యాహుతు లగ్నిలో నిడి ప్రధానంబైన లాజాహుతిన్
ఘనపూర్ణాహుతి నిచ్చి యగ్నికి నమశ్స్కారమ్ముఁ జేయించి రా
తిని ద్రొక్కించి ప్రదక్షిణాత్రితయముం శ దీర్పించె వధ్యాశిచేన్. 280
- చ. అనలము వేల్చు రాముఁడు ధశరాత్మజకుం గల మేనిసోయగం
బును గన హోమధూమమిష శ మోము నుదగ్గిశకు న్నెఱల్చి సీ
తను గనె సీతయు న్నొగము శ దక్షిణదిక్కుగఁ ద్రిప్పి రామునిం
గనె ముద మొందుచుండి రిటు శ కాంక్షితలబ్ధికి నవ్వధూవరుల్. 281
- శా. శిష్టాచారముఁ దప్పకుండఁగను వాశ్శిష్టాక్తిమై సృక్స్పవో
త్సృష్టాజ్యాహుతులం బ్రవర్ధితశిఖారదేదీప్యమానాగ్నిని
బుట్టిం జెందఁగఁ జేసి రాముఁ డిటు భూశుక్రతీయుతుండై మన
స్తుష్టిం జెందుచు భక్తియుక్తుఁ డగుచుం శ జోతల్ సమర్పించుచున్. 282
- శా. స్వాహాకారము లుల్లసిల్లఁగఁ గులారవామ్యుండు పశానీంద్రసం
దోహంబున్ శ్రుతు లుచ్చరింపఁగను సంతోషించి రాముండు నై
దేహీయుక్తుఁడు సర్వదేవతలుఁ దృప్తిం జెందఁగా భక్తితో
నాహోమమ్మును బూర్తి చేసె మదిలో శ నానంద ముప్పొంగఁగన్. 283
- ఉ. మాతలచెంత నానృపకుశమారులు భార్యలతోడ నుండి యా
మాతలకుం బురంధ్రులకు శ మానితభక్తిఁ బదమ్ములం దలల్
చేతులుఁ జేర్చి వందనముఁ శ జేయఁగ వాకును వేఱువేఱుగా
నాతఱి దీవన ల్బలికి శ రాదరపూర్ణపవిత్రచిత్తలై. 284
- చ. మఱియును జవ్వనుల్ నృపకుశమారుల వేడ్కకుఁ బెండ్లికూతులం
గరములఁ జంక దాల్చుఁ డనఁగ నానిజవాధ్యపదాంగరాగసుం
దరతరచిహ్నితాంకు లయి శ తాల్చిరి దారల సస్మితాస్మయై
తరుణులు జూచి సంతసెల శ దాశరథుల్ సుగుణాశీరధుల్. 285

వ. మఱియు దీక్షాకృత్యములను సౌభాగ్యవృద్ధికరంబులగు వంశపాత్రనీరాజనాదెసకల
వినాహవిధులం బరిసమాప్తి నొందించి యాదంపతులచే నామరసాభిషేకాదికృ
త్యముల సర్వదేవతల సంతృప్తులం జేయించిరి పదపడి పడ్రసోపేతమంజులమధుర
వ్యంజనములతో సకలతరుణీమణులు బరిహసగీతాదివినోదము లొనర్చుచుఁ దమ్ము
బరివేష్టించి ముదమున నవ్వధూవరులుం భుజించిరి మఱియును. 286

ఉ. రాముఁడు సద్దయాగుణవిశ్రాంతుఁడు సకలాత్ముఁడుం బరం
ధాముఁడు సుందరాంగుఁడు క్షణద్యుతిభాసురచేలుఁడుం ద్రిలో
కీమహిమాధికుం డతులశక్తియు మాక్తికహారకంఠుఁడు
భూమిజఁ బెండ్లియై యతులశ్రృంగవిభాయుతుఁ డయ్యె నయ్యెడన్. 287

వ. అంత రామాదివరులు పరిగృహీతనవోహామృదుకరాంగులు లై మంగళవాద్యపుర
స్సరంబుగా గజారూఢు లై యుపకార్యలం బ్రవేశించిన నక్కుమారవర్గముతో
దశరథుండు జనకప్రార్థితుండై మిథిలాపురమ్మున నొక్కమాస మ్ముండి పిదప నయో
ధ్యాపురమ్మునకుం బోవ నిశ్చయించినంత. 288

❀ సీత యత్తవారింటి కేగుట ❀

తే. జనకభార్య సుమేధ భూతనయఁ జూచి, తక్కువారలు విన నీతిశ్వాచుకంబు
లైన వాక్యములను బ్రేమశ్రమలర నిట్లు, చెప్పఁదొడఁగెను జానకీచిత్తమలర. 289

తే. అమ్మ! సీతమ్మ! సకలధర్మమ్ము లీనె, తెలిసికొనియుంటి నైన నే శరణుపవలయుఁ
దల్లినై యుంటఁ గాంతామతల్లి తల్లి, వరతనూజితకానకశ్రవల్లి! వినుము. 290

వ. ఉత్తమాభిజాత్యాదివిశిష్టసహజసుగుణయుక్త వగుట నీ కీనీతిబోధముతోఁ బనిలే
దైనను లోకసామాన్యమాతృజనకృత్య మగుట నీకంటె నవరజాత లగు నూర్చికా
దులకును దక్కుంగల కాంతాలోకమునకును నీతిబోధకమ్ముగా నే నుడువు నీతులు
విను మని యిట్లనియె. 291

శా. అమ్మా! నాథుని నెల్లకాలము ముదాశయ త్తంపుఁజిత్తమ్ముతో
నమ్మా నాథసమమ్ముగాఁ దలఁచి పాశదాబ్జంబు లర్పించుచుం
దెమ్మా! పూజ్యపతివ్రతాయశము బృశ్యిం దల్లిరో! యిట్లు నీ
తమ్మా! నాదు సదుక్తిచే మెలఁగు మమ్మా! నెమ్మదికొనమ్మతిన్. 292

తే. అత్తమామల కెప్పుడు శరణుతోడ, సేవఁ జేయంగ వలయును శరణు మలర
వారియెడ నాత్మలోఁ బితృభావ మొంది, మెలఁగవలయును కులసతుల శ్రమే లనంగ.

తే. యాతల ననాందలను సహజాత లట్ల, చూడవలయును బ్రీతి మారటాడవలయు
మఱిదులను బుత్రులం చెంచి శమసలవలయు, నమ్మ! సతుల కిదియె ధర్మశమమ్మ! నీత!

కం. సురలంచుఁ దలఁచి భూమి, సురులం గని భక్తిభావశోభితమతితోఁ

గరముల మోడిచియు నమ,స్కరణము లెప్పుడును జేయఁగ వలయుఁ జూమి !

తే. ఆశ్రితులు గారె యంచు బ్రాశ్చాణులఁ జూచి, భక్తిచే మ్రొక్కకుంట శాస్త్రస్తోక్తి
యగునె?, యనవరతసోషితలు నైనశయట్టి యాలఁ, బూజ లొనరించి మ్రొక్కమే?
భూమిజాత !

296

సీ. పతికంటె మును బసాశపడుట కూడదు వాని, కంటె మున్నుగ నిద్రఁ శ గాంచఁ దగదు

పతిచెంత నవ్వఁగా శవలసినఁ జిటునవ్వు, నవ్వ నౌఁ బకపక శ నవ్వఁ దగదు

పరగేహముల కేగఁ శ బాడిగా దెప్పుడు, పరపూరుషులతోడఁ శ బల్కు తగదు

పరుల శయ్యలపైనఁ శ బవళింపఁగా రాదు, భాగ్య మున్నను మిట్టిరపాటు దగదు

తే. చెడిపివెలఁదుల చెల్మిని శ జేయరాదు, దీనులను బ్రోవ మదిని జింతింపవలయు
నంగహీనులఁ జూచి నశవ్వంగరాదు, పరుల నిందింపఁ దగదు నూ! శ పట్టి! వినుము.

ఆ. పతికి మఱియు నాండ్రు శ పదివేపు కున్నను, వారి ననుజ లనెడు శ భావమునను
గాంచవలయుఁ గాని శ కడు నసూయ నహించి, సవతితనముఁ బూనఁ శ జనదు తల్లి !

ఆ. సిరుల కొర్చి యుంట శ సిరి నిల్చు నాయుంటఁ, గల్గి గల్గినట్టి శ బల్మిఁ బట్టి
బడుగు లైనవారి శ బాధించు నాదారిఁ, బోక యుంట యశము శ రాక యంట.

చ. పతి పరదేశ మేగుతఱి శ భాస్వదలంకృతిఁ జెందఁగూడ దా

పతి గృహమందు సుండుతఱి శ భవ్యముదమ్మున నుండనొప్పు నా

పతి యొకవేళఁ దిట్టినను శ నానిని దిట్టఁగఁగూడ దమ్మ ! యా

పతి గతభాగ్యుఁ డైనతఱి శ భక్తిఁ ద్యజింపఁగఁగూడ దింతికిన్.

300

చ. పతిపదపద్మసేవనము శ భార్య యొనర్పక చేయునట్టి స

ద్రవ్యములు దానముల్ జపము శ ధర్మము సర్వము నిష్ఫలం బగున్

సతులకు భర్తృసేవనమె శ సద్రవ్యముల్ బహుదానధర్మముల్

పతిభజనంబు లేనిసతి శ భవ్యగతిం జన దెన్ని చేసినన్.

301

చ. పతిసేవ నిడనాడి శ్రీపతిపదశ్రద్ధంబు సేవింప శ్రీ

పతి దానిం గని సంతసింపఁడు సుమా ! శ పాపస్థలిం ద్రోయు నా

పతియే శ్రీపతి యంచు సేవ లిడు నా శ పద్మాక్షిని జూచి శ్రీ

పతి యాత్మస్థలిఁ జేర్చి సాకుఁ గరుణాపాంగంబు ధీప్లింపఁగా.

302

తే. పతిని గొలిచి యరుంధతిపడసె యశము, బతిని సేవించి యనసూయరపడసె యశము
పతిని సేవించి సావిత్రి ర పడసె యశము, బతిని సేవించు సతియెల్లఁ ర బడయు యశము.

ఉ. ఉల్లము రంజిల నృహుసుఖోన్నతితోడుత ముద్దు లొల్కు మేల్

పిల్లలఁ గాంచి వారలను ర బెంచుచు దేవెరి వయ్యు నీగతి

దల్లివి తల్లితల్లులకుఁ ర దల్లివిగాఁ గడు వంశవృద్ధి వ

ర్థిలుము తల్లిరో ! యెపుడు ర స్త్రీసమదాయసతీమతల్లివై.

304

ఉ. పల్లవపాణి ! పుత్రిక సైబా సనునట్టులు మంచి దైనచోఁ

దల్లికి వచ్చుఁ గీర్తి యది ర తప్పినఁ దల్లిదె దోష మండ్రు నీ

విల్లిలితోక్తి నమ్మి జనియించిన యింటికి మెట్టినింటికి

దల్లిరో ! కీర్తి దె మృతిముదమ్మున నిమ్ముగఁ బోయి రమ్మికన్.

305

వ. ఇట్లు సునేధ సీతాదిపుత్రికల కుపదేశించి యంతర్బాష్పకలితయై కొమరితల దీవించి

యత్తవారింటి కరుగ ననుజ్ఞ నిడి తా నంతఃపురమ్ముఁ జేరి యున్నంత.

306

తే. కంట నీరొల్క గద్గదరకంఠుఁ డగుచు, జనకభూపతి దశరథుఁ ర గనుచుఁ బలికె

ఆత్మజల నత్తవారింటి ర కనుపువేళ, పలుకశక్యమె పితరులు ర పడునవస్థ.

307

తే. పిల్లలను నింతకాలంబుఁ ర బెంచి నీ కు,మారులకు నిచ్చినాడ నోరధారుణీశ !

కరుణతోడుత వారలఁ ర గావు మింక, రవిమహస్సాంద్ర ! దశరథ ర రాజచంద్ర !

వ. ఇట్లు జనకుండు సకరుణమ్ముగాఁ బల్కి దుహితృజామాతృసముదయమ్మున కనంత

రథగజాశ్వదాసీదాసజనచీనాంబరరమణీయమణీభూషావి శేషామూల్యపల్యంకాస్తర

ణరత్నకంబళాదిపదార్థసముదాయంబు ముదాయత్తుండై సుదాయంబుగా నొసంగి

వధూవరులకు దీవనలు బల్కి చని రం డని యనుజ్ఞ నిడి దశరథునకు వందనమ్ము

లొసంగి తదనుజ్ఞాతుం డై నిజగృహంబున కేగినంత దశరథుండును రామాదిసుతు

లతో సీతాదిస్నుషాసముదయమ్ముతోఁ దక్కిన పరివారమ్ములతో బయల్వెడలి

పోవుచు మిథిలాపురికి మూఁడామడల దూరమ్ము జనునంత నమ్మార్గమ్మున.

309

శ్రీరామునకు భార్గవరాముఁ డడ్డుపడుట

చ. ఖగము లపస్వరంబులుగఁ ర గర్జకతోరముగాఁగఁ గూయుచు

ఖగతిని బెంది మండలముఁ ర గట్టుచు నుండఁ బ్రదక్షిణమ్ముగా

మృగములుమాత్ర మత్తఱిని ర మేలును దెల్పుచు సంచరింపఁగా

దిగు లొడవ నృసింహుఁ గని ర దీనముఖుండయి యాజి యిట్లనున్.

310

చ. గురువర ! యేమికర్మ మిది శ ఘోరనిమిత్తము లుష్పతిల్లెడుం
గరము భయంబు గల్గెఁ బ్రతిశ్శకారము లేమియొనర్చువారమో
యరయు మటన్న భూవర ! శుశ్రభాంతభయం బిటఁ గల్గుఁ జమ్ము వి
ష్కిరరవమార్గసంచరణశ్చిహ్నములం గను మోయజాత్మజా. 311

వ. అని వసిష్ఠుం డాగామిఫలంబు నుడివి తాను ! దుశ్శకునదోషపరిహారసూక్తంబు
లుచ్చరించుచుండునంత. 312

సీ. టిప్పు టిప్పు మటంచు శ నవ్వారిగాలిచేఁ, గడల రోదసి ధూళి శ గప్పుచుండఁ
బెనువేళ్లగమి యెల్లఁ శ జెకలి మ్రాకులు గంప, గాలిచే నేలపైఁ శ గూలుచుండ
నెల్లవారలు గుండె శ జల్లు జల్లు మనంగఁ, దల్లడపాటుతోఁ శ బుల్లవడఁగ
గాలిచేఁ జెలరేగు శ ధూళి దూలుచు లోక, జాలము జీకులఁ శ బోలి యుండ

తే. దశరథుండును మిగులఁ దశ త్తజముఁ జెంద, సైన్యములమానసంబులు శ దైన్యమొంద
నండజంబులు మోకము లశ్శండభీతి, నురక యట్టిటుఁ బర్విడుశ్శచుండునంత. 313

సీ. ఝంఝానిలోద్భవశ్శస్థానంబు లన డోలి, కాయితబహుజటాశ్శకాండ మమరఁ
గరులపై కెగురంగ శ గిరినుండి పరతెంచు, హరిమాడ్కి చరణసంశ్శచరణ మమర
హుంకారభవనాసిశ్శోచ్ఛ్వాసవాతావ, ధూతమై మేఘసంశ్శఘాత మమరఁ
గోపారుణాభద్రశ్శగూపాగ్నిచే నాజి, భూపాలజనపాళి శ తాప మొంద

తే. ఒక్కకేలఁ బరశ్వథ శ మొప్పుచుండ, నొక్కకేలను హరిచాప శ మొప్పియుండఁ
బండ్లు గొఱుకుచు సింగంబుశ్శపగిది యటకుఁ, బరశురాముండు చనుదెంచెశ్శభయదరీతి.

మ. ద్విజసింహంబును జూచి సైన్యగజముల్ శ విభ్రాంతిమై భీతిమై
విజహస్తాళిఁ గదల్చు కింతకును మఁశ న్నైతైక్కు నమ్మత్తునుం
ద్యజియించె న్వని బావురుం గనిన దుఃశఖావేశనిశ్చేష్టమా
ద్విజసంఘమ్ముగతికా సమస్తజనముల్ శ దీనాత్ములై రత్తటిన్. 315

ఉ. కట్టుపకాసులే యతనిఁ శ గాంచి కకావికలై భయమ్ముతోఁ
జెట్టులచాటు కేగిరి వశజీకులుఁ గొందఱు నేల నిల్చి జే
బెట్టుచు నుండి రుర్విపయిఁ శ బెట్టిరి యాయుధపాళి నెల్లరుం
దిట్టతనంబు లేక పరిశ్శదేవన మొందిరి రాజసైనికుల్. 316

కం. వచ్చిన భార్గవుఁ గనుఁగొని, పచ్చరుండై దశరథుండు శ భయకంపితుండై
యచ్చపుభక్తిని మ్రొక్కిడి, టిచ్చవడుచు నతనిఁ బలుకశ్శరించెం దుదకున్. 317

చ. చిటుతలు సుమ్ము నాసుతులు శ చిత్తములోఁ గృపఁజూడు మయ్య ! యీ
చిటుతల ప్రాణముల్ నిలిపి శ సేవకుఁడ న్నను గావు మయ్య ! నిక
శరణముఁ జెందినాఁడ నిక శ శాంతిని జెందుము సన్మనీశ్వరా !
పరమదయాగుణాంబునిధి ! శ భార్గవనంశసుధాబ్ధిచంద్రమా !

318

తే. అనుచు వేఁడెడి దశరథు శ నవఘళించి, రాముఁ డనువాఁ డదెక్కడరా? యటంచుఁ
జరచరను బొయి శ్రీరామశ్చంద్రుఁ గాంచి, నుడివెఁ గనలుచుఁ గనోబ్బెమల్తుడివడంగ.

శా. ఏరా ! బాలిశవృత్తి ! నీమదిని నొక్కంతైన జం కొందకే
దూరాజన్యదురంతగర్వవనసంహోహగ్నియై భార్గవుం
డౌ రాముం డొకఁ డీధరం దిరుగఁగా శ నయ్యారె ! యశాకార ! నే
నే రాముండ నటంచుఁ బల్క మతి లేరదే మూర్ఖరాజార్భకా !

320

సీ. గండగొడ్డలిచేతఁ శ గార్తవీర్యాష్టును, సైన్యసమేతునిఁ శ జంపినాఁడ
ముయ్యేడుమాటు లీశభూమిపైఁ బెచ్చి గర్వించురాజులను ఖంఠించినాఁడ
బాహుసారమున భూవరుల నందఱఁ జంపి, మించి యీధర నాక్రమించినాఁడ
జన్న మొక్కటి చేసి శ జన్నంపు దక్షిణ, కిలఁ గశ్యపునకు నే శ నిచ్చినాఁడ

తే. అట్టివీరాధివీరుఁడ శ నైన నన్ను, మించి శూరుఁడ నంచు గరర్పించి యుంటి
వింపుగల నాదు చరిత నాశరింప లేదె?, నీచరిత్రము విన నట్టె శ రాచపట్టి ? 321

తే. ఈశు చాపంబు విఱుచుట శ కేమి కతమొ!, విఱిచినంత నె నీవు గరర్పించు టేల ?
శివునిచాపంబు విఱువ భార్గవుని చేత, నేమి చేటగునో యని శ యెంచ వొక్కొ ?

చ. చివికిన యీశచాపమును శ జేకొని ఖండముఁ జేసినంతనే
భువి బలశాలి నైతి నని శ పొంగెద వేలొకా ! యిద్ది విష్ణుర
శ్రవసునివిల్లు దీనిఁ గొని శ చక్కఁగ నెక్కిడితేని బాలకా !
బవర మొనర్తు నప్పుడు భవదబ్బలముం గనుఁగొందు ముంగటన్.

323

ఉ. ఎక్కిడితేని శూరుఁ డని శ యెంచెద నిన్ను దురమ్మునందు నీ
మిక్కిలి నిక్కు దూల్యేదను శ మీపరివారము నెల్లఁ జీల్చెద
న్ముక్కలు సేసెదం గనుము శ భూపకుమారక ! భార్గవుండఁ జ
మ్మొక్కడి కేగువాఁడ విక శ నీధను వెక్కిడు మక్కజమ్ముగాన్.

324

తే. అనిన నారాముఁ డాతఁడతఁడను భక్తి, భావ మమరఁగ వినతుఁడై శ ప్రణతిఁ జేసి
రాముఁడను మ్రొక్కుచుంటిమా శ ర్తండధామ!, పరమపావనతరనామ! శ పరశురామ.

వ. అనుచు వినయమ్మున నమస్కరించిన శ్రీరామచంద్రునిం గాంచి తనసర్వస్వ
మూరక యపహరించినవానిం గని కోపించునట్లు కోపారుణాక్షుండై నిటలాక్ష
శిష్యుం డన నొప్పి కౌశికదూర్వాను లీతనికి శిష్యు లనం దగి వసోర్ధారాజ్వలజ్వల
నంబుపోలిక మండిపడుచుఁ గటము లదర బొమలు ముడివడఁ బండ్లు పటపటఁ
గొఱుకుచు రాచకుఁనా ! నీవెడఁగుజోతలకు శాంతింపను నుమా ! యనిన భార్గ
వుం గని రామచంద్రుండు మందహాససుందరవదనారవిందుండై యిట్లనియె. 326

తే. పెండ్లియై భార్యతో వచ్చుచుండి నీకు, ధరణిసురుఁ డని భక్తి వంశదన మొనర్ప
దీవనలు లేవు పోనిమ్ము శ తివిరి నన్ను, నాలమున కేల పురికొల్ప శ నేలవేల్పు? 327

శా. వీరమన్యనృపాలు రాజకి నొగిన్ శ బిల్వంగ మే మప్పుడే
వారిం బోర నిశాతబాణములచే శ శాహాబలం బొప్ప సం
హారంబుం బొనరింతు మయ్య ! యిది మాశయాచార మోభార్గవా?
పాఱు లోబ్ధిరికిఁ బిల్చినం జనుదుమే ? శ వారిం గనన్ మొక్కమే ? 328

తే. దేవభూదేవమానిసిగోవులందు, వీరధర్మంబుఁ బూనక శ వినయ మొంది
ప్రణతిఁ జేయుటె కాక విశ్వుట్ట మేము, రాఘవుల ధర్మ మిది వీడ శ రాదు రామ!

తే. అనఁగ నతికోపనుఁడు ముని శ యనియె నప్పు
డొర ? యీయనుమానమా శ యాత్మయందుఁ
జెంది మాతోడ యుద్ధంబుఁ శ జేయ నంటి
వహహ ! తెలిసెను నీయాశ్రయంబు రామ ! 330

ఉ. పాఱు లశక్తు లంచు నొకశభావము లోనఁ దలంచి పైవయిం
బొలులయందు భక్తి యని శ పల్కుచు వారిని వీడి తొక్కొ ? మా
పాఱులు శాపచాపములఁ శ బార్ధివగర్వము నప్పు డప్పుడుం
దీరుపకున్న తేం డిట్లు మరదెం దలపోయుట యుక్తమే నుమా. 331

తే. చాపవశముననో కాక శ శాపముననొ, భూపమద మణఁగించుట శ లోప మైనఁ
బాలకీలను నహుషుని శ పగిది మీరు, రామ ! మాచేత మోయింపరా ! మదించి.

తే. అట్టివారాటచేఁ గాదె శ యవనిపతుల, మ్రందఁ జేసితి ముయ్యేడు శ మార్లు వెదకి
దొంగదండంబులకు నేను శ లొంగఁ జుమ్మి?, దురముఁ జేయక పోను నీశతోడ నేఁడు.

కం. పాఱులు వీరులె కారా ?, పో రొనరింపఁగను లేర ? శ భూరమణులె యీ
ధారుణిలో వీరు లొక్కో ?, యశాశా ! నీ వింతవాడ శ వైతివె రామా ! 334

వ. అనినం బరశురామునితో శ్రీరాముం డిట్లనియె.

335

తే. చంపఁ దలఁచితి వేని నన్ శ జంపు మయ్య, చాపనే పట్ట నన్నచో శ సమర మెట్లు
పోరి కేనోడి కాదు జోహారు లిడుట, యని తలంపుము భూమిదేరవా! మహాత్మ!

తే. అడుగులకు వందనం బిడఁ శ బుడమివేల్పు!, చెడుగులగు తేండ్ల నిప్పుడు శ తడవ నేల?
బడుగు లగువారిఁ జంపిన శ గొడవ లేల?, దీవన లొసంగి సెలవిమ్ము శ దివ్యతేజ !

ఉ. పాఱుల నింద తప్పు సురభావముతో భజియించు టొప్పు దు
ష్కారుల్లు నైన వేననహుఁషప్రభుముఖ్యులఁ దిట్టఁ బాడిమా
పాఱులయందు భక్తి గలవారలు ధారుణి లేరె? పార్థివుల్
వారును వీరు నం చొకవిభాగము లేకయె ట్టివచ్చునే?

338

తే. ఐన భృగురామ ! నిన్నొకఁ శ డడుగవలయుఁ, గార్తవీర్యుడె నీ కపరకారి యైన
రాజు లందఱు జంప ధర్మంబె నీకు, నీవు ధర్మాత్ముడనె కావె? శ నేలవేల్పు !

ఉ. వింటిని నీప్రతాప మతి శ వీరమె కాని జగాన నాడు నా
వంటి నృపాలుఁ డొక్కఁడును శ బాహుబలాఘ్యుడు లేమి నెల్లరం
బంటుదనాన చంపితివి శ పాఱుడ ! దాని నటుండనిమ్ము నా
బంటుదనంబుఁ జూచెదవె? శ నైష్ఠనచాప మిటిమ్ము నా కనన్.

340

ఉ. అంతట రాముఁ డాదశరథాత్మజుతో నను రామ ! దీన భూ
కాంతుల నెల్లఁ జంపితిని శ గావునఁ జేవల వీతె దీనినిం
బంతముతోడ నెక్కిమము శ ద్వంద్వరణం బొనరింతు విప్రభూ
కాంతుల తారతమ్యములు శ గానఁగనౌ నని యిచ్చెఁ జాపమున్.

341

❀ పరశురామ గర్వభంగము ❀

వ. ఓ దాక్షాయణీ! శ్రీరామచంద్రుం డాదినారాయణుండు గాన దద్భార్గవరామనిష్ఠం
బగు స్వాంశ తేజంబు నాచాపంబుతోఁ గూడ నాకర్షించి తనయం దుంచుకొనె
నప్పుడు శ్రీరాముఁ డనుసమానతేజోభిరాముఁ డయ్యె భార్గవుండు సహజనైష్ఠవ
సత్వం బంతరింప మథోద్భూతరాజసతామసగుణసన్నిపాతవికారంబు తేజోహరణ
రసాయనసేవనమ్మున వోయి యంతరితసహజసత్వగుణాభియోగమ్మున శాంతి నొంది
యుండె.

342

తే. మధ్యకాలపు సిరి నమ్మి శ మనుజుఁ డకట!, మత్తునంగ్రిందుమీదు మైశమఱచియుండు
నట్టి సిరి వోవ రాజసం శ బణఁగి మరలఁ, దరలిపోయిన పూర్వసత్వంబుఁ గొనఁడె?

వ. ఇట్లులు గుట్టుచెడి దిట్టతనంబు లేక వట్టి జన్నిగట్టె యిట్టట్ట చూచుచు భీతి నొట్టి
కొనఁ దన్నుఁ గొట్టఁ బట్టిన విల్పట్టనడుమ మిర్జిట్టులఁ బుట్టించునట్టులు సొన బట్టిన
రామబాణంబు నట్టె కనుంగొనుచున్న భృగురాము కట్టెదుట నాకర్షితహరిశరాస
నుండు నారోపితశకుండును లస్తకన్యస్తనామహస్తుండు నాకర్ణగుణాకర్షణప్రశస్త
దక్షిణహస్తుండును నైన శ్రీరామచంద్రుం డాభృగురామునిం గాంచి యిట్లనియె.

ఉ. భాసుర ! యెక్కు వెట్టితి నశమోఘము రామశరంబు దీనిచే
భాసురుఁ డౌటఁ జంప నినుఁ శ బుణ్యాఫలంబొ భవత్పదమ్ములొఁ
జేసెద దీనికిం బలిగఁ శ జెప్పుము రెంటను దేని నిచ్చెనో
భాసురతేజ ! రామ ! యన శ భార్గవరాముఁడు పల్కె నీగతిన్.

345

❀ ప ర శు రా మ స్త వ ము ❀

శా. “ఆయుష్యం భవతే డదాతు విధి రశత్యైశ్వర్య మార్యాపతి
గ్రేయా త్స్వాదువచోవిశేష మిహ వాశ్దగ్ధేవీ రమేశ శ్శ్రియం
భూయా త్తే సకలం మనోరథఫలం శ భూపాల” యంచ స్మృని
ధ్యేయుఁ రాముని దీవన ల్బలికె భూశదేవార్హసత్వాఘ్యుడై.

346

వ. ఇట్లు లోకన్యాయమ్ముగా దీవించి పరశురాముఁడు శ్రీరామునిఁ బరంధామునిగాఁ
దనకుం గల సాత్వికశక్తిచే నెఱింగి యిట్లను రామచంద్రా ! యిప్పటికి నిన్నప్పంక
జనాభుం డని తెలిసికొంటి మున్ను నే గోమతీతీర్థమ్మునఁ దపం బొనర్చుచుండఁ
బురాణపురుషుండగు నారాయణుండు ప్రత్యక్షుంబై నన్నుం గాంచి భార్గవా !
నీకోర్కి నాకుం గోచరించినది నాయంశమ్మునఁ గొంతభాగం బిపుడు నీ కిచ్చెద
దానంజేసి నిరుపమానబాహుబలసాధుండవై భవత్పితృఘ్నుఁ డగు కార్తవీర్యా
ర్జునుం బొలియించి పదంపడి ముయ్యేడుమాల్లు దౌర్జన్యయుక్తులై సౌజన్యమాన్యుల
బాధించు రాజన్యులఁ గడతేర్చి భూభారమ్ము హరించి జన్నం బొం డొనర్చి భూమి
నెల్లఁ గశ్యపున కిచ్చి శాంతుండనై యుండఁ ద్రేతాయుగమ్మున రావణాదిరాక్షస
సంహారమ్మునకై నే నినవంశమ్మున దాశరథినై శ్రీరామనామమ్మున నవతరించి
నీయందుంచిన యంశభాగంబు గ్రహించెదఁ బిదప నీవుఁ దపోనిష్ఠుండవై యుండఁ
గలవని చెప్పి తిరోహితుం డయ్యె నయ్యాదినారాయణుండ వీవె యని గ్రహించితిఁ
గృతార్థుండ నైతి నని మఱియును,

347

మ. ఇనవంశాంబుధిపూర్ణచంద్ర ! జనకాశ్లేశాత్మజానాయకా !
 ఘనయోగీంద్రమనస్సరోజరవిసంశ్కాశాంఘ్రిసంచారకా !
 మునినాథాచ్ఛితపాదపద్మయుగళా ! శ్రీ ముక్తావళీసేవితా !
 మనుజాకారరమాధినాథ ! రఘురాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

348

మ. నినుఁ గన్నంత విరోధభావమున నే శ్రీనిందించితిం దప్పె యై
 నను నీచావళిమైతికన్నను మహాశన్నత్యప్రభావాశ్శయన
 జ్వననైర మృది మేలె నాదయున దోశపం బేగె నుజ్జానము
 న్మనమంఘం జనియించె ధన్యుడను రాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

349

మ. ఘనపాపాణము నంఘ్రిపంకజపరాశగ్రాప్తిచే నాత్రిగా
 నొనరింపక భువి నేరి కైనఁ దరమా ? శ్రీ యోహా ! భవత్పాదసం
 జనితంబైన పరాగరేణువునకు శ్రీ సామ్యంబు లే దన్నచో
 ననుమానం బిసుమంత లేదు సుమి రాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

350

మ. జనకత్కూపతి శైవచాపము నొగిం శ్రీ సజ్జంబు నెవ్వఁడు చే
 సిన నవ్వానికి సీత నిచ్చెద ననం శ్రీ జేయంగ లే కందఱుం
 జన శక్తుండవు గానఁ జేసితివి సశజ్జం బంతటక సీత నె
 మ్మనమందు న్ముద మొందఁ దెచ్చితివి రాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

351

మ. ఘనసంసారసముద్భవాఃఖిలవిపరీధాఘాంధకారార్కకాం
 తినిఁ బోల్పొందగు నీదు తారకము భరత్తం జెంది యెవ్వఁడు నె
 మ్మనమందుక జపియించు వాని యఘముల్ శ్రీ మాయమ్మనా నట్టి స
 న్మనుజుం డున్న తమోదముం బడయు రాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

352

మ. ధరఁ దీర్థమ్ముల కేగ నేల బహుమంశ్రతధ్యాన మేలా మహా
 ధ్వరదీక్షానియమమ్ము లేల జగదాశధారా ! భవత్పాదపం
 కరుహంబుల్ శరణంబు లంచు మది సంరకల్పించి “రామా” యటం
 చరయ న్నిస్మరణమ్మొ చాలదొకొ ? రాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

353

మ. భవకాంతారదవంబు పాపవటలీరవర్షాబ్దవాతంబు నీ
 దు వరాంఘ్రిద్వయసేవన మృదియె కారదో మోక్షసంధాయి మా
 నివరుల్ చేయు తపం బదేమొకొ హరి ! శ్రీ నీపాదసంసేవయే
 యవని న్ముక్తున కిద్దియే తపము రాశమా ! భక్తకల్పద్రుమా !

354

మ. భనసాహస్రపరంవర న్మును నినున్ శ భావించి నీపాద మెం
తవిశేషం బగుభక్తిఁ గొల్చితిన్? మోదప్రక్రియన్ రాఘవా !
భవదత్యద్భుతసుందరాకృతిని దేరవా ! చూడఁగా నయ్యె నే
నవనిన్ ధన్యుడ నైతి నీవలన రామా ! భక్తకల్పద్రుమా ?

355

—: దండుకము. :—

శ్రీమానిసీచిత్తచోరా ! నమద్భక్తనైర్మల్యయుక్తి తకంజప్రచారా ! నవాంభో
దబృందోపమానాంగదీప్తిప్రపూరా ! సువన్తాద్విధీరా ! సరస్వద్దభీరా ! మహావీర !
లీలాన్యపాలావతారా ! మహావిస్మయావానశక్తాభ్యదోహ్యగ్మసారా ! సరోజాస్తనం
శాబ్ధిసంపూర్ణచంద్రా ! దయాసాంద్ర ! శ్రీరామచంద్రా ! చిదానందరూపుండనై
నిర్గుణబ్రహ్మమై కల్పవేళం జగత్సంఘ మాత్మం బ్రవేశింపఁగాఁ జేసి యేకాన్తనం పాతతి
న్నీటిపై నుండి నారాయణాభిఖ్యనం జెంది భాసిల్లియుం జీవసంఘముల న్విండియన్
లీల సృష్టింపఁగాఁ గోర్క జన్మింప నాత్మేచ్ఛచేత న్మహాన్మఖ్యతత్త్వముల న్ముందుగాఁ
జేసి యవ్వానిచే నెల్ల జీవానలీసృష్టిఁ గల్పించి తత్త్వస్వరూపుండనై సాక్షిభూతుండనై
యుండి బ్రహ్మాండము న్నిండి జీవాఖ్యచే దారువం దగ్నిరీతి నిగూఢుండనై జీవసంఘ
మునం దెల్ల భాసిల్లు విష్ణుండ వీవే కదా ! లోక మెల్ల న్భవద్రూపమే గాక వేఱు
న్నదే ? విశ్వమూర్తీ ! మహామాయచే గూఢమై యుండు నిన్నుం గనంగా
ననంగారిముఖ్యామరుల్ జాలఁగాలే రనంగా ధరన్ నాతరంబా ! నరాకారదేవా ! భవ
త్సృష్టమశా కామరోషాదిషడ్వైరివర్గంబునం గూల్పలే కజ్జలై యుండి సుజ్ఞానపారీబ
లన్ దుఃఖ మొందించు పాపాత్ములం గూల్ప శిష్టాళి రక్షింపఁగా యుక్తరూపమ్ముతో
జన్మముం గొందు వీ నంతియేకాక జన్మంబు నంతంబు నీ కున్నదే ! యాదిమభ్యాంత
హీనుండవే కావె ! లోకప్రవృత్త్యర్థమై యీశ్వరాజాచ్యుతాకారము ల్దాల్తు కాదా !
భవచ్ఛక్తులున్ రూపముల్ స్తోత్రముం జేయ నెన్నో గణింపం గణాధీశశేషాదులు
జాల రారీతి జన్మప్రకారంబు నీ కుండుటం జేసి కాదే ! హయగ్రీవదైత్యున్ హరింప
న్మహామత్స్యరూపమ్మునం దాల్చి తీ వంతటన్ దేవదేవారినిర్మధ్యమానాభినిర్మగ్నమ
ధానముం దాల్పఁ గూర్మాకృతిం జెంది భర్మాక్షు నిర్జింపఁ గ్రోడాకృతిం దాల్చి యా
పిమ్మట న్భక్తుఁ డైనట్టి ప్రహ్లాదు రక్షింప నవ్వానితండ్రి స్థూరింప న్నుసింహావతార
మ్మునం జెంది బల్యర్థమై వామనాకారమున్ జెంది యాపిమ్మటన్ దుష్టరాజన్యలం
జంప నారూపుగాఁ బుట్టి తత్కృత్యముం దీర్చి యీవర్తమానమ్మునన్ రావణాదిత్రియా

మాచరాత్యంతదుష్టాత్ములం ద్రుంపఁగాఁ బూతఁజూ సూర్యవంశమ్మునక రామచంద్రా హ్వానం బొంది యున్నట్టి నారాయణస్వామి వీవే కదా! యింక రాఁబోవు కాలమ్మునం గూడ నీరాయభాకారముక బుద్ధకల్కి-స్వరూపమ్ముల న్భాసమానుండవై యుందు వీవే కదా! యోగవాధా! నీమాయ నన్ముంపఁగా మున్ను నిన్నుం గనక లేక నే గర్వముం జెంది సామాన్యరాజన్యఁగా నెంచి నీతో విరోధంబు నేఁ జెందితి న్నే రముం జేసితిం గాన నన్నింక దాసుం డటంచుక దయాదృష్టి నీక్షించి నానేరము ల్గాచి రక్షింపు మోజానకీజాని! నిన్నింక సాక్షాత్పరబ్రహ్మ మంచు న్మది న్భక్తి నేవించి నీతారకాఖ్యాకసన్మంత్రరాజంబుఁ జిత్తాబ్జమం దుంచెదక దోషపుంజమ్ములం ద్రుంచెద న్నోక్షముం గాంచెదక దేవదేవా! బలీ! మానికంబుల్ మహాశాణసంఘర్షణం బొంది కాదే మెఱుం గెక్కుడై యుండు నాకీతి నీతో వివాదమ్మున న్నాదు మాలిన్యముం బోయి శుద్ధాంతరంగుండవై మంగళప్రాపకంబా భవత్పాదయుగ్మమ్ము లోఁగొంచు మోక్షప్రధానుండవై మించు నీయందు నిర్విద్రభక్తి న్మదిం జెందఁగా నయ్యె దేవాది దేవా! రఘూత్తంస! సీతాపతీ! యిట్టి నిన్ను న్మహాస్తోత్రముం జేసి కీర్తింపఁగాఁ బాడియే కాని నే నల్పసంవిద్యుతుండ న్బలీ! నీవు వేదాంతవేద్యుండ వౌట నిన్నుక స్తోత్రముం జేయఁగా నాతరంబా! కరం బాస్థచే నామవీసాగతిం దోచిన ట్లిగతిక స్తోత్రముం జేసితిం గాని శ్రీరామదేవా! కరద్వంద్వము న్మాత్రము న్నా కఫీనమ్ముగా నుండుట నీ కనంతమ్ములౌ వందనమ్ము ల్భటంతం జుమా పూతగోత్రా! భవవ్యాధి వీరుల్లవిత్రా! మహాస్తోత్రపాత్రా! నమద్భక్తహృత్కంజమిత్రా! విచిత్రాత్మభాస్వ చ్చరిత్రా! పతంగాధిరాడ్డివ్యపత్రా! దశత్పద్మపత్రాతిసాందర్యజైత్రాతిభాస్వత్సు నేత్రా! దశస్యందనక్షాతలాధీశపుత్రా! దయాక్షేత్ర! సీతాకళత్రా! నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః.

356

చ. అని నుతియించి యిట్లను మరదంఘ్నులఁ ద్రుంచిన నింద్రశైల మే
యనువునఁ జేరువాఁడ నిక శ నస్మదనూనతపఃఫలంబై కై
కొనుము భవచ్ఛరమ్మునకుఁ శ గోసలరాజతనూజ! యన్న దా
నినిఁ గొని బాణముం దివిచి శ నేర్పున నారఘురాముఁ డిట్లనున్.

357

జే. ఇష్ట మైనట్టి వరము నీ శ కిచ్చువాఁడఁ, గోరు మన మోని నీభక్తకొటిసేవ
నీదు సేవ నొనర్చు మరనీష నిమ్ము, రామ! యన నిచ్చె నట్లై శ్రీశరాముఁ డపుడు.
తే. వరదుఁడగు రామవిభునకుఁ శ గరము మోడ్చి, వందనమ్మిడి సంకోషభరితుఁ డగుచు
ననుమతిని జెంది యమ్మహేంద్రద్రాది కేగఁ, బరశురాముఁడు శాంతభావముతోడ.

సీ. కైలాస మెత్తి లోకములనెల్ల జయించె, నిద్ధతేజుండు లంక కేశ్వరుండు
అట్టిరావణుఁ గట్టి శయవలీలఁగాఁ జెఱయిం దుంచెఁ గార్తవీరర్యాష్టనుండు
కార్తవీర్యాష్టను శగంధగొడ్డలిచేత, బడఁగొట్టి చంపె నీరభార్గవుండు
పరశురాముని గర్వభంగంబుఁ గావించి, జయ మొందె శ్రీరామశచంద్రుఁ డహహ!

తే. రామబాహుబలంబు వర్జన మొనర్పఁ, దరమె ! యెవ్వారికైన దాశరథి యింత
శక్తిమంతుఁ డటన్నఁ దదృశ్య కశక్తి, యనుపమము గాదె భువనత్రయంబునందు.

వ. ఇట్లు పరశురాముఁ డేగిన దశరథ సైనికు లెల్లఁ గాలుసేతులు గదల్చుచు ననిమి
లితలోచనులై నల్లిక్కుల నిర్భయమ్మునఁ జూచుచు భార్గవుం డేగిన తెన్నునంక
బెదురు గదురు చూడ్కులం జూచుచుఁ బునర్జీవితల మైతి మని యెంచుచు
మెలంగుచుండి రంత దశరథుండును రామచంద్రునిఁ గొగిలించి మృత్యుముఖా
గతునిగాఁ దలంచి యానందించుచున్నంత.

361

ఉ. జాతీనకైదువు ల్గొనుచు శ సైనికు లెల్లఁ జూతునుండియున్
భూరుహపాళినుండి నృపశ్రుంగవుచెంతకుఁ జేరి రాఘవా !
పాటుఁడు నాలసింప మనశఃకర్షి కడ్డము వచ్చు నేమొ ? వే
యూరికిఁ జేరు టొప్పు నన శ నూకొని రాజును సంభ్రమించుచున్.

362

వ. సకలపరివారముతో బయలుదేరి యలంకృతంబగు నిజపురంబుఁ జేరి రాజమార్గ
మ్మున గజారాఘులైన రామాదివరులతోఁ గూడి మంగళవాద్యమ్ము లలర వార
నారీలాస్యంబు లాలోకించుచు మహోత్సవమ్మున శుభగృహప్రవేశ మొనరించి
దంపతులచే లక్ష్మీపూజనమ్ము గావింపఁజేసి వసిష్ఠాదులకు మహాదానమ్ము లొసఁగి
యన్నంత దశరథబహుకృతులై బంధురాజు లాత్మనగరమ్ముల కేగిరి. భరత
మాతులుండగు యుధాక్షుఁడు గతిపయదినమ్ము లాయయోధ్యాపురమ్మున నిలిచి
తనపురంబున కరిగె నంత రామాదులుఁ దమతమజాయలతో సకలనైభవమ్ముల
రాజభోగమ్ము లనుభవించుచు జననీజనకుల కానందదాయకులై యుండి రనిన విని
దాక్షాయణి యిట్లనియె.

363

మ. పరమేశా ! భృగురాముఁ డాహరికళాభాగమ్మునం బుట్టె నం
చు రహం జెప్పితి వీవు రాముఁడును నా శ చొప్పొంది జన్మించెనే ?
నరుఁడై భూతలమందు దుర్జనతతి శ న్నాశమ్ము నొందింపఁగా
హరిచారిత్రము జెప్పుమా యన విరూపాక్షుండుఁ దా నిట్లనెన్.

364

శే. ఇరువదెన్నిది రూపముల్ శ హరి భరించె, రామకృష్ణులు పూర్ణాంశరథాము లందు
నాద్యుడగు రాముడు నరిష్టశయ్యె రాము, నకు సమానుడు లేను సూరనగకుమారి!

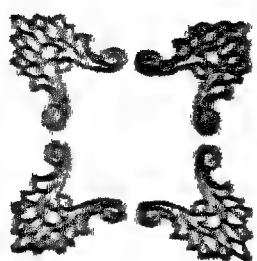
శే. వాసుదేవుండు మేచకశనన్లు డబల!, రాము డట్టిడై కుక్కర గ్ధమయుటయె
జానకీరామకల్యాణశసహితగాథ, నాలకించిన మంగళశ్రవాప్తి కలుగు. 366.

వ. అని చెప్పిన పరమేశ్వరు వచనములు విని దాక్షాయణి తారకరామచంద్రకథా
కన్దనోత్సాహ యగుటం బరమానందకందశతహృదయూరవిందయై యుండె. 367.

మాలిని. హతనతపరితాపా! శ హస్తసక్తాదిచాపా!
దిలిజవిపినకీలీ! శ దీప్యమానత్రిశూలీ!
నతజనపరిపోషా! శ నాగభాస్వద్విభూషా!
శ్రితసమవనభావా! శ శ్రీభవానీశదేవా!

358.

ఇది శ్రీ గుండు లక్ష్మణశాస్త్రి విరచితం బైన
ఆంధ్రానందరామాయణమునందు
ద్వితీయాశ్వాసము
సమాప్తము.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః

ఆంధ్రనందరౌమాయణము

సారకాండము

తృతీయాశ్వాసము

మ త్తారకమంత్రచింతనరతా ! శ చిద్రూప ! భక్తావళి
క్షేమప్రాపణశక్తపాదయుగళా ! శ శ్వేతాంగరుగ్భాస్వరా !
వామాంగీకృతశైలరాజతనయా ! శ వందాదుబృందారకా !
సోమాలంకృతమాళి ! యోగిజనసంస్తుత్యా ! భవానీశ్వరా !

1

వ. ఆనధరింపుము.

చం. అనువుగఁ బ్రాణనాథుఁ గని శ యంబిక పల్కె దృఢానురాగయై
ఘనతరమైన రాఘవుని శ గాథ పదంపడి యెట్లు చెల్లెనో ?

విన నభిలాష మయ్యెడు సరవిస్తరము స్వచియింపుమా యన
న్విను మని శంభుఁ డిట్లనె నశవినసుధామధురోక్తు లొప్పుఁగాన్.

2

ఉ. రాముఁ డయోధ్యలో నిటు ధశరాతనయాన్వితుఁడై యనంతశో
భామహితుండునై సకలభాగ్యసుఖానుభవమ్ము నొంది తా
నేమము భక్తి మీఱ జనశనీజనకాంఘ్రిలసేవఁ జేయు చు
ద్దామయశంబుఁ జెందుచు మురదమ్మున నుండెను సానుజన్ముఁడై.

3

— దీపావళిక రామాదులు మిథిల కేగుట —

ఉ. అంతట మైథిలుండు శరదాశ్వినదర్శ నొనర్చు దీపికా
త్యంతమహోత్సవమ్మునకు శ నాజిని బుత్రసమన్వితమ్ముగాఁ
గాంతలతోడఁ దెండనుచుఁ శ గౌతుక మొప్పుగఁ బంప మంత్రు ల
త్యంతరయమ్మునం దశరథాధిపుప్రోలికిఁ జేరి రిమ్ముగన్.

4

- వ. దశరథుండును స్వాగతసంభాషణపూర్వకముగా వారల సంభావించి యాగమన
కారణం జెడిగి సముచితంబగు తనాహ్వానంబు మన్నించి ప్రయాణసన్నద్ధుడై. 5
- సీ. ఒకనాఁడు మేలుమురహూర్తమ్మున న్మంత్రి, సామంతపరిజనసహితఁ డగుచు
కొమరులు నల్లు రేన్లుల నెక్కి చనుదేర, వింతులుఁ గరిఁజుల శ నెక్కి రాఁగఁ
గోడండ్రతోఁ గూడి శ కొసలాధిపుఁ డెల్ల, సైన్యంబులను గూడి శ సంతసమున
మిథిలాపురికిఁ జేర శ మిథిలేశుఁ డాటించి, పరివారయుతముగా శ వారి కపుడు
తే. ఎదురుగాఁ బోయి పూజలర నెల్లఁ దీర్చి, మంగళారావములను వారరాంగనాళి
నాట్యసంరంభములును గాతనంబు లలర, నుత్సవంబున వారల శ నూరుఁ జేర్చె. 6
- తే. వారు వచ్చెడు నారాచరబాటలందు, సౌధగతకాంత లమితపురష్పములఁ జల్లఁ
గోసలేంద్రుఁడు పరిజనభాసమానుఁ, డగుచు జనకునియింటికి శ నరిగె వేడ్క. 7
- మ. ఇటు లేతెంచినవారి మైథిలుఁడు నెంతే మోదముం జెందు చు
త్కటభక్తి గొని మంగళస్థపనభరత్యవ్యంజనాన్నాదులం
గటకాద్యాభరణాంబరమ్ములఁ గడు శ నృత్యాడఁ గావించి యం
తట దీపావళివేడుకన్ సలిపి యానందించె జిత్తమ్మునన్. 8
- మ. జనకుం డల్లురనుం గొమారితల సురస్వస్థాంబరాలంక్రియా
ఘనశయ్యాసనగోరథావ్యగజసంఘాతమ్మునన్ గౌరవిం
చిన నాజిప్రభుఁడున్ స్ను సౌతనయదాశసేదాససైన్యాళితోఁ
దన ప్రోత్సేరఁగ నుద్యమించి చనె మంతప్రక్రమం బొప్పగన్. 9
- తే. జనకుఁడును గొంతదూతముసాగనంపె, నతనితోఁ గూడి దశరథుఁ శ జాత్యబలము
వెంటఁ గొంచుఁ జనంగ నశస్విటి కనతి, మారమునఁ గానలో నొక్కరత్రోవయందు.

❀❀ రాముఁడు రాజులతో యుద్ధము చేయుట ❀❀

- మ. మును ఖండికృతభీమకార్ముకుని రాముం జూచి తా మోర్వమి
న్మనమం దా పగఁ జెంది భూపతులు దుర్రానమ్మున న్నించి దు
ర్జనవృత్తి జతురంగ సైన్యములతో శ రామున్ జయింపంగ నేఁ
డనుకొ నంచును ముట్టడించి రట సైన్యం బెల్ల నొక్కమ్ముడిన్. 11
- తే. ఆవిధం జెంచి దశరథశూవిభుఁడు, వింతయును వంతయును జెందె శ స్వాంతమందు
జనకుఁడును సైనికావళి శ సాధ్వసమున, నకట! యిది యేమికర్మ మం శ చటమటించె.

తే. అజసుతుం డంత బహుశదుఃఖాబ్ధి మునిఁగి
యేమి సేయుదు నలనాఁడు శ భూమిసురుఁడు
దారి నరికట్టె నయ్యది శ తప్పెఁ గాని
యిపుడు రాఁబోవు గండంబు శ నీగు టెట్లొ ?

13

చం. అని వెతఁ జెందు తండ్రికడ శ కప్పుడె రాముఁడు లక్ష్మణుండునుం
జని రట రామచంద్రుఁడు విశ్చారముఁ జెందెడు తండ్రిఁ జూచి యో
యనఘ ! వృథావిచార మిది శ యర్హమె ! నే నొకకుండ దుష్టుల
జనపతుల ని మేషమునఁ శ జంపెద నందఱ నూఱడిట్లుమా.

14

తే. అనఁగ రామ.నిఁ జూచి యి శ ట్లనియె నాజి
రామ ! నీ కిప్పు డల్పపుఁ శ బ్రాయ మకట !
బాలుఁడగు నీకు యుద్ధమా ! శ చాలుఁ జాలు
బవర మేఁ జేయుదును నీకు శ వలదు తండ్రి !

15

తే. అనిన జనకునిమాటఁ దా శ నాలకించి, రాముఁ డిట్లనుఁ దండ్రి ! యీ శ రాజగణము
తో దురం బొనరింతు నేఁ శ దూలునపుడు, సాయపడు మీవు సైన్యరక్షకుఁడవగుచు.

చం. అని తనతండ్రి జెందు దిగు శ లంతయు మానిచి రాముఁ డుగ్రమహా
ధనువు ధరించి తమ్ములును శ దాను రథమ్ముల నెక్కి వైరుల
జనపతు లున్న తావునకుఁ శ జయ్యనఁ గట్టుపకాసులై వడిం
జని రజసూనుఁడుం బ్రకటశైనికులం బదివేల నంపఁగాన్.

17

వ. అని పరమేశ్వరుండు మఱియు ని ట్లనియె.

18

చం. జనకునియాత్మయందలి విశ్చారము మానిచి సర్వశక్తులం
గొని యశముఁ గడించి జనశక్తు నుఖవంతునిఁ జేయునట్టి యా
తనయుఁడె స త్తనూజుఁడు నిశ్తాంతసుఖాత్ముఁడుఁ బుణ్యశాలి యా
త్తనయుఁడు నై పితౄణమును శ దప్పక తీర్చును జమ్ము పార్వతీ !

19

ఉ. రామునిఁ జూచి వైరులు పరస్పర మాతనిఁ జూపుకొంచు శ్రీ
రామవిభుండె యల్లడుగొ శ రంజిలు నీతఁడు శ్రీకుజం బనం
జామరికధ్వజంబు బహుశస్త్రములుం గల తండ్రితేరిపైఁ
దా ముదమార నుండి పటుశ్చైర్యముతో నిటు వచ్చెఁ జూడుఁడి.

20

తే. అనుచు జనపతు లైకమత్యంబు మీఱి, భేరులరవంబు కడలెల్ల శ బోరుకొలువ
నఖిలసన్నాహములతోడ శ నని యొనర్ప, రాము నెదిరించి రథిశ్చైర్యంబు గదుర.

శా. ఆకర్ణాంతవికృష్టచాపకమలై శయస్త్రమ్ముల స్వీడఁగా
నాకాశమ్మున నవ్వి పంజరములై శయన్యోన్యభిన్నమ్ములై
వీరక న్భూమితలమ్మునన్ నడిఁ బడి శన్విల్విడ్వైలు స్మిట నా
త్మాకాంతుల్ బనరంబు నల్పిరి మహా శ గర్వోక్తిసంరంభులై.

22

శా. హంకారమ్ములతోఁ బదాతిపటుభాశహుస్థాలనప్రక్రియా
హంకారమ్ములతోఁ దురంగకృత పే. శమానంతహస్త్యులన
ద్వీంకారమ్ములతో మహారథసమారకృష్టోజ్జ్వలచ్ఛింజినీ
టంకారమ్ములతో దుర మ్మీఱు నిరూటంకమ్ముగాఁ జెల్లఁగాన్.

23

ఉ. రాముఁడు వారి యస్త్రశరశరాశుల వమ్ముగఁ జేయుచున్ ధను
స్తానుము ద్రుంచు చమ్ములపాదదుల్ శకలమ్ములుగా నొనర్చి యు
ద్ధామపరాక్రమస్ఫురణతామహిమోజ్జ్వలచాపపాండితీ
ధాముఁడు దుర్విపక్షబలశవర్ష మణంచుచుఁ బోరుచున్నెడన్.

24

ఉ. అన్నను ముట్టడించిన నశరాధిపులం గని రోషభీషణా
భ్యున్నతర క్తతోచనయశోజ్జ్వలులై ధనురానివస్తుసం
పన్నరథమ్ము లెక్కి శరశఘాస్వరకక్షనిషంగయుగ్ములై
క్రన్నన లక్ష్మణాదులు తరగన్ జనుడెంచిరి తత్సహాయులై.

25

ఉ. ఓహరిసాహరిం బెనఁగి శ రుద్రగమయూఖసమానబాణసం
దోహము దేహలగ్న మయి శ తోషఁగ భీకరహంకృదుక్తికా
తూహలులై పరస్పరము శ దోధ్యుగశక్తుల రామముఖ్యులా
బాహుజులిట్లు తారకవిశ్రధావసుజాతులరీతి నెంతయున్.

26

మ. సుకరం బొగతి వారు వీరు సమరశక్తోణి ధనుఃపాండితీ
ప్రకటప్రక్రియఁ బోరఁగా రిపుమహీపాలాగ్రణుల్ స్వీయపై
నికవర్గంబులఁ గూడి యొక్కభరతు శ స్వేగంబ నొక్కుమ్మడిన్
సకలాంగమ్ముల బాణము జ్ఞానుప మూశర్చం జెందె నాతం డొగిన్.

27

చం. భరతుని మూర్ఖుఁ బుచ్చి నరశపాలకు లాతనితమ్ముగుఱు న
ట్లరిమురి నేలఁ గూల్చి మఱి శ యట్టులె లక్ష్మణు సోలఁజేసి షెన్
గరువముతోడ రాముపయిఁ శ గాండపరంపర లల్లె వీడు చం
దలు నొకపై చెలంగి విదిరతంబుగ జన్యముఁ జేయుచుండఁగాన్.

28

- నీ. రాముఁ డప్పుడు నైఠరాజుల నెదిరించి, యాలీఢపాదుఁడై శ యట్టె నిలిచి
మండలీభూతకోశదండుఁడై పుంఖాను, పుంఖంబుగా బాణపుంజ మమర
నైరిచాపాంబకారవళి నెల్ల ఖండించి, వాయ్వుస్త్రమున శత్రుశర్వములను
గారాకులవిధాన శ మారనన్థలిఁ జేర్చి, మోహనమ్మున శేషభూమివతుల
తే. బమ్మరిల్లఁగఁ జేసి యశవ్వారిసైన్యమెల్ల ఖండించె దోర్బలం శ జెనకమెనఁగ
నెల్లనారలుఁ గని జగదేకవీరుఁ, డనఁగ శ్రీరాముఁ డలరె నాఁ శ డద్భుతముగ.
- తే. సొమ్మసిల్లినపుత్రులఁ శ జూచి కైక, కరిణి దిగి నచ్చి సుతుల నంశకమున నిల్పి
యకట! మీ కెట్టికష్టంబులయ్యె ననుచుఁ, గంట నీ రొల్క మిగులదుఃఖమ్ముఁ జెందె.
- వ. అంత దశరథుండును శాసల్యాదిరాజదారలును భరతునికై విచారించుచుండ శత్రు
జయం బంది మూర్ఖుఁ డేరినలక్ష్మణుం గూడి రాముఁ డాభరతశత్రుఘ్నులచెంత
కరిగి దుఃఖించుచు వారల నోదార్చి లక్ష్మణుం గాంచి యిట్లనియె. 31
- శే. అనతిదూరమ్మునను మున్దలశ్రమంబు, గలదు నీ వేగి సంజీవశకరణి మున్ను
గాఁగ శుభవల్లులం గొంచుఁ శ గడురయమున, రమ్ము లక్ష్మణ! తమ్ములశసొమ్మఁ దీర్పు.
- ఆ. వె. అమ్మనీశుశక్తి శ నాశ్రమమ్మున నిట్టి, తీవ లెన్నొ కలవు శ తెమ్మనంగ
నరద మెక్కి యపుడై శ యాశ్రమస్థలి కేగి, లతల సంగ్రహించు శ లక్ష్మణునకు.
- చం. వటువులు కొంద అడ్డుపడి శ వల్లులఁ దీయఁగరాదు మాగురు
బటుతరనిష్ఠ దీరునెడఁ శ బ్రార్థనఁ జేసి లతాళిఁ గొమ్మనం
జటుకునఁ గాలసంక్రమణశసంశయ మొందుచు నన్నఁ జేరి యా
వటువులమాటఁ దెల్పుఁగను శ వానికి నిట్లనె రాముఁ డాదృతిన్. 34
- తే. వటువులను నాయుధంబులశవలనఁ గాక, బెదురుగొల్పి నివారించి శ యదలకించి
వల్లులను దెమ్ము లక్ష్మణ! శ నైశముగను, మునిభయం బేమియును నీవు శ పొందవలదు.
- తే. అనఁగ సౌమిత్రి యాశ్రమంబునకుఁ జేరి, వటుల వారించి బల్కిచే శ వల్లులఁ గొని
రాముఁ జేరి యొసంగినఁ శ బ్రేమ నతఁడు, నమ్మనశాషధిఁ దమ్ముల శ సొమ్మఁ దీర్పు.
- తే. లేచియున్నట్టిసుతులను శ జూచి కైక, కడుముదం బంది వారలఁ శ గౌగిలించె
రామచంద్రునిఁ గని దశరథుఁడు ముదముఁ, జెంది వాత్సల్యమున నక్కుఁ శ జేర్చి యలరె.
- తే. అట్లు ముదమొంది దశరథుఁ శ డచట నున్న
మునులతోఁ గూడి యత్సవంశబుల నొనర్చె
సకలపరివారజనములు శ సంతసింపఁ
బుత్రసౌఖ్యంబుఁ గనఁ దండ్రె శ ముదముఁ గొనఁడె ? 38

తే. అచట వడుగులు మదిలోన శ నార్తి జెంది
యమ్మునీశునికడకు హఃశఃరవమ్ము
లెసంగఁ జని లక్ష్మణునికృత్య శ మెల్లఁ జెప్ప
సమయమును వేచియుండి రా శ సవిధమందు.

39

ఉ. నేమముఁ దీర్చియున్న గురుశనిం గని యందఱు బ్రహ్మచారు లా
హా ! మునివర్య ! లక్ష్మణుఁ డరహంకృతితో మము ధిక్కరించి యీ
ధామమహావధు ల్గొని ద్రుతమ్మునఁ బోయె నసాధ్యుఁ డౌట మే
మేమియుఁ జేయలేక వచియింపఁగ వచ్చితిమయ్య ! చయ్యనన్.

40

ఉ. అశ్వకుగు ల్పచింప విని శ యమ్ముని రోషపరీతచిత్తుడై
యెవ్వఁడు లక్ష్మణుం డనఁగ శ నెవ్వఁడు పంపఁగ వచ్చె మిమ్మిటం
గొవ్వున గెంటి యోషధులఁ శ గొంటుకుఁ గారణ మెద్ది యివ్వనం
బెవ్వరి దంచు నెంచె నెట శ కేగెనొ వేగ గ్రహించి రండనన్.

41

ఆ. వె. ఛాత్రులును మహావ్రతసాదం బటంచును, వేగ నేగి యాజీవిభునిఁ గాంచి
గురునియాజ్ఞ లేక శ కుఱ్ఱుల మము గెంటి, లతలఁ దే బనేమి ? శ లక్ష్మణునకు.

తే. అడిగి రం డంచు మాగురుఁ శ డంపె నిటకు
నొడయఁ డగువాని కిట్టియశగడము తగునె ?
రాజులే యిట్లు లైనచోఁ శ బ్రజల కేడు
గడ యెవం డింకఁ జోరశిక్షకుఁ డెవండు ?

43

తే. అనఁగ దశరథుఁ డాత్మలో శ నడలుసెంది, బ్రహ్మవిత్తాపహరణంబుఁ శ బరంగుఁ గాని
బ్రహ్మవిత్తాపహరణంబు శ పాపమునకె, తప్పుఁ జేసితి నేమని శ చెప్పువాడ.

44

వ. అనుచుఁ జిరము చింతించి వినయవినమితాంగుండై యంజలి నట్టి యావటులతో
నిట్లనియె.

45

సీ. రవివంశజుడ దశరథనామధేయుండ, రామాదిసుతులతో శ నేము వచ్చు
దారిలో వైరియుత్తంబు గల్గెను మాకుఁ, దూలిరి భరతశత్రుఘ్ను లవని
వారిమూర్ఖులఁ దీర్ప శ భవదీయవనలతల్, తెప్పించితి మునీంద్ర ! శ తప్పు కలదు
కొమరుల బ్రతికించుశతౌఱకుఁ దెచ్చితి మయ్య !, భవదీయకృపచేత శ బ్రతికినారు

తే. కారణం బిది యన్యంబు శ గాదటంచుఁ, బ్రణతు లెన్నే నొనర్చె నా శ రాజటంచు
మీగురూత్తముతోఁ జెప్ప శ నేగరయ్య !, నేను నిప్పుడె వచ్చెద శ మానిఁ జూడ.

వ. అని ప్రార్థించిన నన్వయపులు తిరిగి యాశ్రమంబున కేగి తమగురూత్తమునకు సర్వము నివేదించిన నతండును తత్వజ్ఞుడగుట రామశబ్దశ్రవణమాత్రపులకితదేహుండై యిబాలకులతో నిట్లనియె.

47

ఉ. రాముఁ డటం చెఱుంగక పరరాకునఁ గోపముఁ జెంది మిమ్ము నా భూమివరాంతికమ్మునకుఁ శ బొమ్మని చెప్పితి మీర లేగి యా రాముని వానితండ్రిని నిరరాకృతిఁ జూపుచుఁ దిట్టలేదుగా దా? మనయాశ్రమావనిలశతల్ కద రామునిఁ జూడ హేతువుల్.

48

❀ దశరథుఁడు ముద్గలాశ్రమమున కేగుట ❀

ఉ. బాలకులార ! రాముఁ డల శ పంకజనాభుఁడు నుండి యీగతికై లీల నరాకృతిం గొనె ఖలించె మదీయతపంబు వానినిం బోలఁగఁ జూడఁగా వలయుఁ శ బోవుద మం చనుచుండ నంతలో మ్రోలఁ గనంగవచ్చి రజశ్పుత్రుఁడు రాముఁడు నెల్లవారలున్.

49

ఉ. వచ్చి యజాత్మజుండు మునివల్లభపాదయుగంబుపై శిరం బచ్చుగ నిల్పి ముద్గల ! మహాత్మ ! త్వదాజ్ఞను జెందకుండియే యిచ్చటి యోషధిగ్రహణ శ మే నొనరించితి నేర మెంచ కో సచ్చరితా ! కళత్రసుతరసైన్యసమేతుని నన్నుఁ బ్రోవుమా.

50

తే. అనఁగ ముద్గలుఁ డాజని శ నట్టె కేలఁ, బట్టి లేవంగఁదీసి భూశపాలవర్య ! నేరమా? యిది మాపుణ్యశసారమయ్య!, మీరటం చేము తెలియమి శ నేర మయ్యె.

తే. చిరవివర్ధితమా లతాశ్రేణీవలనఁ, జూడఁగల్గితి మయ్య ! నీశసుతుని నిచట యజకుమారక! ధన్యుడ శ నైతి నధిక, పుణ్యతనుఁడవు నినుఁ జూడ శ మోద మయ్యె.

వ. అనుచు ముద్గలుం డాదశరథరామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నదుల కర్ఘ్యపాద్యాదు లొసంగి గౌరవించినపిదప రామాదులు రిపువిదారణలబ్ధకీర్త్యుదారులై సదారులై మునికి నందనమ్ము లిడ వారల నాశీర్వదించి సముచితానందసంభాషణమ్ముల సంభావించుచుండ నంత ముద్గలభార్య యగు సుమతి సుమతియై కౌసల్యాదిరాజ మహిషీపురస్సరమ్ముగా నీతాప్రముఖయువతీజనమ్ములకు హరిద్రాంగరాగకుంకుమ చందనాదినతామ్రమ్ము లొనర్చి యవ్వారిని జెంత నిడుకొని సల్లాపానందంబు నొందుచున్నంత దశరథుండు ముద్గలుం జూచి యిట్లనియె.

51

తే. ఆర్య! మిమ్ముల నొక్కటి శయడుగనుంటి, ననిన మాని గ్రహించి యాశతనికరంబుఁ
గొనుచుఁ దులసీవనాంతరశ్చమునవసించి, యడుగుమనఁ బంక్తిరఘుఁ డిట్టుశలనియెనపుడు.

ఉ. మీరు మహానుభావులరు శ మీకు నగోచర మెన్ది లేదు మా
శ్రీరఘురాముఁ డీపయినఁ శ జెందెడు కష్టసుఖంబు లెవ్వయో
కారుణికాగ్రగణ్య! వినఁగా మది వేడుక గల్గె గాన మీ
రారసి సర్వముం దెలుపఁరా! స్థిరమానసవృత్తులె యనన్.

55

చం. వినుచు నిమేషమాత్రమున శ విశ్రుతభూతభవిష్యద్ధర్మముల్
మనమునఁ దోఁప నాన్యపతిశమాన్యునితో సకుతూహలంబుగా
ఘనతరరామభావిశుభశగాధ యిదే వివరింతు నంచు నా
ముని వచియించె నావిజనశభామిని మందతనోక్తి నెఱిగిన్.

56

❖ ❖ ముద్గలుఁడు శ్రీరాముని భావిచరిత్రముఁ దెల్పుట ❖ ❖

శా. శ్రీరాముం డలవంకజాక్షుఁడె భవశ్రచ్చేయార్థియై మానవా
కార మ్మొంది భవత్సతుం డయి జగత్కల్యాణసూపమ్ముతో
దూరక్షోహరణార్థమై పొడమె నిర్ధూతాఘుఁ డైనట్టి యా
శ్రీరాముం గనుఁగొన్నమానవుఁడు ధాశ్రతిఁ ధన్యజన్మం డగున్.

57

మ. మును నీ కిచ్చినకోర్కీ దీర్చుటకు నీ శ భూభారమున్ డింప స
జ్జనరక్షార్థము దుష్టశిక్ష సలుపక శ సత్యంబు ధర్మంబుఁ బెం
పొనరింపం బనిపూని భూతలమునం శ దుత్పన్నుఁ డయ్యెన్ భవ
త్తనయుండై నృపమాళి నీసుకృతవిశస్తారం బదెంతోకదే!

58

మ. విశదానంతయశస్సుధారసముఁ బృశ్నేపాత్రమం దుంచి త
ద్దశదిగ్భిత్తులకు నిర్దేపనకళాధావశ్యముం గూర్చుచుం
దశసాహస్రసమాళిపై దశశతాబ్దప్రాజ్యకాల మ్మిల
న్వశముం జేయుచు సార్వభౌముఁ డగుచుం శ బాలించు రాముం డొగిన్.

59

నీ. ఈరామచంద్రున శ కిద్ద తాత్మజులును, నలుగురు కొండండు శ నరవరేణ్య!
పాత్రు లీతనికి నిశర్వదినల్పు కాదు రీ, రారుదాహితక శ లగుదురయ్య!
యలుపయి లెక్కలేనట్టిప్రపాతాఁగి, గూడియుండును నీదుశకొడుకు బృంద
యనుదానిశాపంబుననుభవింపఁగఁ గొంత, కాలమ్మునకు దండకవని కేగు

తే. మరలఁ బురిఁ జేరి సర్వసాశ్రమాజ్య మేలు
 ననఁగ విని యాజి యిట్లనె శ మునిపరేణ్య !
 బృంద యెవ్వతె ? యెవ్వనిశవెలఁది ? యేల
 హరిని శపియించెఁ జెప్పమా శ యనఁగఁ దపసి.

60

❖ హరికి బృందాశాపము గల్గుట ❖

తే. బృంద యనునామె హరిని శరపించినట్టి, చరిత మెల్లను జెప్ప వాశచందయమింద్రుఁ
 డిట్టు లనె దశరథుఁ గని శ యింపుతోడ, నతనిమనమున సంతోష శ మగ్గలింప. 61

తే. మును జలంధరుఁ డను నొక శ పాలసుదిండి, శితిగళునితోడ యుద్ధంబుఁజేయుచుండ
 వానియిల్లాలు బృంద యశన్పడఁతి తనదు, భర్త చెడకుండఁ దనసతీతత్వమునఁబ్రోచె.

చం. హరునకు వాఁడు లొంగమి సశగాత్మజ చెప్పఁగ నాలకించి శ్రీ
 హరి యపు డాజలంధరునిశయాలిసతీత్వముఁ బాడొనర్పఁ ద
 త్పురమున కేగి యామె యొకరతూరి నిశి న్నిదురించుచుండ దు
 ర్భరమగు నొక్కపాడుకల శ వచ్చునటు లొనరింప నామెయున్.

63

చం. తనపతి తైలసిక్తుఁ డయి శ దక్షిణదిక్కునకుఁ ఖరమ్ముపై
 ననువుగ నుండి ముండుఁడు దిశగంబరుఁడై చనుచున్నయట్లుగాఁ
 గని వడి మేలుకాంచి యధిరకవ్యధతో నిజసౌధపాలి నె
 ట్లును సుఖయింపఁజాలక కరడుంగడు తత్తర మంది యత్తఱిన్.

64

తే. ఉపవనమ్మున కేగిన శ నుపశమించుఁ, దాప మని చెల్లికత్తె లిరద్దఱను గొంచు
 నొకవనమ్మున నుండి వే శ తొక్కవనము, నిటులు తిరుగుచు నొకవని శ కేగియుండ.

వ. అంత నవ్వనమ్మునం గరాశదంతరక్తాక్షులై భీకరసింహరావులగు నిద్దఱరక్కసులం
 గని భయం బంది సంత్రస్తయై సఖివ్యయమ్ముతోఁ బర్విడుచు నొక్కచో మౌన
 ముద్రితుండును, శిష్యయుతుండు నగు నొక్కముని నబ్ధిపతితుండు దీవిం గనునట్టులు
 కని ప్రాణార్తయై తనబాహులతచే నమ్మునికంఠమ్ము వట్టికొని యోతాపసోత్తమా !
 నిన్ను శరణ మొందితిఁ గావు మని ప్రార్థింప నమ్మునియుఁ దద్వాక్యమ్ములు విని
 మౌనంబు విడిచి కనులు దెఱచి చూచి యోబృందా ! యిట నీ కేభయంబుఁ
 గల్గ దూఱడిలు మని చెప్పి యెదురనున్న రక్కసులం గని కొవమున హుంహరిం
 చుచుఁ దర్జనభర్జనమ్ము లొనర్ప నారక్కసులు భయంపడి ప్రాణభీతిమై వెనుకకు

మఱలి పలాయన మొంది రంత నమ్మునిశక్తి కచ్చెరు వొంది వందన మ్మిడి బృంద
యి ట్లనియె. 66

చం. మునివర ! నన్నుఁ బ్రోచితివి శ మోదముఁ జెందితిఁ బ్రశ్న మొక్కఁడే
మనవి నొనర్చికొందు నని శ మానిని పల్కె మునీశుతోడ నా
పెనిమిటి యీశుతో నిపుడు శ బీరముతో ననిఁ జేయుచుండె నా
తనిపని యే మగుం దెలియఁ శ దధ్యముగా దయచేసి పల్కుమా. 67

చం. అనఁ గృపఁ జెంది మాని మిను శ నట్టె కనుంగొన వానరద్వయం
బనువుగఁ జోతఁ బెట్టి మునిశయంతికమందు వసించె మానియుం
గనుబొమ సన్న జేయ గగనమ్మునకుం గవు లేగి యప్పుడే
మునికడ కొక్కశీర్షమును శ మొండెమునుం గొనివచ్చి నిల్చినన్. 68

వ. బృందయుఁ దనభర్తయగు జలంధరునిమ స్తకకబంధమ్ములుగా వానిని గుర్తించి పతి
మరణించెఁగా యని యెంచి దుఃఖితయై పుడమిపై మూర్ఛిల్లిన నమ్ముని కమండ
లూదకమున బృందకు సేదఁ దీర్చినంత బృందయు మునిం జూచి మహాత్మా ! నీవు
సర్వసమర్థుండవు గాన నాపతిం బ్రతికింపు మన నమ్మునియు శంకరహతుని బ్రతికిం
చుట దుర్ఘటం బైన నీయందలి దయచే బ్రతికించెద నని చెప్పి యంతర్ధాన మొం
దినఁ దత్క్షణంబ జలంధరుఁడు సజీవుండై లేచి బృందం గొఁగిలించి విరోధమ్ముల
నొందుచుండె నోదశరథా ! మునిరూపమును జలంధరరూపమునుంగూడ ధరించిన
వాఁడు శ్రీమహావిష్ణువే సుమా ! లోకద్రోహులగు రక్కసుల హీనవేషకృత్యమ్ము
లచేనైన మాయాశక్తిచేనైన సంహరించుట హరికి నైజధర్మమే సుమా ! పిదప
బృందయుఁ దనభర్తయే యనుభావమ్మున నన్వనమునఁ జిరకాలము రతిసుఖం
బనుభవించుచుండె నిట్లు శ్రీహరి బృందాపాతివ్రత్యభంగం బొనర్చినపిదపఁ బరమే
శ్వరునిచే జలంధరాసురుండు హతుం డయ్యె మఱియును, 69

మ. సురతాంతమ్మున నొక్కనాఁ డతని విశ్లేష్ణుం డంచు గుర్తించి యీ
హరినిం జూచుచు బృంద యిట్లనియె శోశసావేశముం బొంది చీ
పరకాంతారతిఁ గోరు నీదునుగుఁడైశ్వర్యమ్ము లీపాటివా ?
ధరలో ధర్మము నిల్పఁ బుట్టితట గాదా ? నిల్పెదో ? యీగతిన్. 70

ఆ. వె. పతుల సంహరించి శ భార్యలఁ జెఱఁబట్టు, రాక్షసాళికన్నఁ శ బక్షివాహ !
నీవిశేష మేమి ? శ భావింప రక్కసుల్, మేలుగాదె ? సిగ్గుదేల గొనవు ?

వ. నాకు మునినై కానుపించి విదప నాపతిరూప మొంది నాసతీత్వభంగ మొనర్చు
టకు వచ్చిన హరి వని యిప్పు డెఱింగితి మున్నిచటఁ గన్పడినరక్కసులు నీదా
వారికు లగు జయవిజయులే. రాక్షసాకారముల నన్ను భయ మొందించిరి. నీ
శిష్యులై నీకు రహస్యముగా వార్తఁ దెచ్చిన వానరరూపులును నీవారగు పుణ్యశీల
సుశీలు లనువారే. నీచెంతనున్న శిష్యుఁడు గరుడుం డిట్లు నీమాయాబాహుశ్చ
మంతయు నాదగు సుస్థిరసతీత్వమున గ్రహించితిని. నాసతీత్వశక్తియును నీమాయా
శక్తియును గాంచెదుగాక నీవు కొలఁదికాలములో రాజన్యుఁడవై పుట్టి రాజ్య
భ్రష్టుఁడవై దండకారణ్యవాసివై యుండ నిద్దఱురక్కసులు నీభార్య నపహరింపఁ
గారణం బగుదురు. నీ వావనమ్మున వానరసహాయుండవై యుండి సర్వేశ్వరుండ
వైనను స్వకృత మనుభవింపక తప్పదు గానఁ గొంతకాల మవ్వనమ్మున భార్యావి
యోగదుఃఖ మనుభవించెదుగాక యని శపించి యాబృంద యగ్నికుండంబునం బడి
ప్రాణత్యాగ మొనర్చె. హరికి బృందాశాప మట్లు కలిగె నని చెప్పి ముద్దులుండు
మఱియు నిట్లనియె.

72

తే. బృంద యనినట్టులే జయవిజయు లిపుడు, రావణుఁడు కుంభకర్ణుఁ డ౯ శరక్తసులుగఁ
బుట్టి లవణాంబునిధిమధ్యమునఁ జెలంగు, లంకలోపల నుండిరి శ శంక లేక, 73

ఉ. వారలె జానకీసతిని శ బంచవటీస్థలినుండి లంకకుం -

జేరిచి యాఱుమాసములు శ సీతను డావఁగలారు పిమ్మట౯

శ్రీరఘరాముఁ డత్తటి హరప్రసవకుం డగు వారిఁ గూల్చి యా

సూరసుతాదివానరులు శ సూరెలఁ గొల్వఁగ నబ్ధిఁ జేరియు౯.

74

తే. రాలచే సేతువుం గట్టి శ రామచంద్రుఁ, డరిపురం బగు లంకకు శ నరిగి యచట

రావణాదులఁ జంపి ధరరాతనూజఁ, గొంచు సాకేతపురిఁ బ్రవేశించి మఱియు.

తే. ఏడుదీవులతోఁగూడ శ నిలను బ్రోచు, జన్నములు యాత్రలును విలాసముగఁ జేసి

సీతతోఁ గూడి బంధుసంతప్రీతిఁ దనరు, నిది రహస్యంబు చెప్పకు శ మెవరికైన, 76

కం. అని రాముఁ డెప్పు డేవని, నొనరించునొ దానినెల్ల శ నుర్వీశునకు

న్ముని చెప్పఁగ నాలించుచు, నినకులుఁ డతిమోద మొంది శ యిట్లనె మఱియు౯.

చం. మునుపటిబాములం దెపుడు శ పుణ్య మదెంత యొనర్చినాఁడనో

ఘనుఁడగు విష్ణుఁ డాత్మజుఁడు శ గారమ కోడలు గా లభించుట౯

ఘనతరస త్తపఃఫలము శ గల్గినఁ గాని లభించు నొక్కొక్క? యో

మునివర ! మత్పురాతనపుఁ శ బుణ్యవిశేష మదేమొ తెల్పుమా ?

78

ముద్గలుఁడు కైకేయాదశరథుల పూర్వజన్మకథఁ జెప్పుట

సీ. అనఁగ ముద్గలుఁ డిట్లు శ్రీ లనియె నోరాజేంద్ర !, సహ్యాదిచెంత విశాలమైన
కరవీరపురమున శ్రీ ధరణీసురుఁడు ధర్మ, దత్తనాముఁడు బహుధర్మవేత్త
విష్ణునతార్చనాశవిధివీక్షితుఁడు ద్వాదశాక్షరమంత్రజరపాదరుండు
నతిధిసత్కారమ్ము శ్రీ లాదరమ్మునఁ జేయు, ఘనుఁ డాతఁ డొకకాంతికంబునందు
తే. ఒక్కహరివాసరమ్మున శ్రీ నుపవసించి, జాగరణ మొంది వేకువశామునందు
హరిని బూజింతఁ బరికరశహస్రుఁ డగుచు, గోవెలకుఁ బోవుచుండఁగఁ శ్రీద్రోవలోన.
వంచచామరము. కరాశిర్ఘ్నదంత శుష్కశకాయ లంబజిహ్వా భీ
కరారవణ దిగంబర స్వీరకారనేత్రయుగ్మ నౌ
క్కరాక్షసిణ ధరామరుండు శ్రీ కాంచి లోనిభీతిచే
శరీర మంతయుం జలింప శ్రీ సంభ్రమించి యంతటన్.

80

మ. కలఁకంబారుమనంబుతో ద్విజుఁడు రక్షకకాంతదేహమ్ముపై
జలజాక్షార్చకుఁ డెచ్చువస్తువుల రోశపం బొప్పఁగా నైచి యో
జలజాక్షా ! మధుసూదనా ! భువనరక్షా ! శ్రీవతీ ! యంచు దా
మలసీమిశ్రితవారిపూర ములలే శ్రీ తోరమ్ముగాఁ జల్లినన్.

81

తే. తులసికామితామలశరణమువలనఁ, బాపలయమైన సాత్వికశభావ మమర
శాంతయై యామె విప్రునిచేంతఁ జేరి, వినతయై జోత లిడి యిట్లు శ్రీ లనియె నపుడు.

తే. బ్రాహ్మణోత్తమ ! మీపూతశనారివలన

నాదుపాపసమూహంబు శ్రీ నాశ మొందె

బూర్వజన్మస్మృతియు నాకుఁ శ్రీ బొడమె దుష్ట

భావ మెటు బోయెనో సాధుశభావ మమరె.

83

ఉ. ఈపయి నేను బుణ్యగతి శ్రీ కేగెడు సాధన మేమొ భూసురా !

నాపయి మిక్కుటంపుఁగదశణం గొని చెప్పు మటన్న భూసురుం

డాపలు కాలకించి మది శ్రీ నక్కజ మొప్పఁగ నానిశాటికో

నీపగిది న్వచించె భయ శ్రీ మేగినచిత్తముతోడ నత్తఱిన్.

84

మ. మును నీ వెవ్వనిభార్య వెవ్వతె విటన్ శ్రీ భూతాకృతిం జెందఁగా

ఘనపాపం జెటు లాచరించితివొ న శ్రీ న్గానంగ మున్నున్న భా

వన యేమయ్యెనో ? నీచరిత్ర మెలమిం శ్రీ బల్కంగ నాలించి నీ

కనువా పుణ్యగతిప్రకారమును దశత్వాప్తి దగం దెల్పెదన్.

85

❖ క ల హా చ రి త్ర ము ❖

సీ. అనఁగ రక్కెస యిట్టు శలనియె సారాష్ట్రమ, న్పురమున భిక్షునాశముఁడు ద్విజుండు
కలఁ డాతనికి నేను శ గాంతను గలహాఖ్య, గలదాన నత్యంత శ కతిసురాల
మగని నేనాఁడును శ మాటలచేనైన, మోద మొందింపఁగా శ లేదు సుమ్మి !
మృష్టాన్న మొకసారిశయేని బెట్టఁగలేదు, నాభాజ్ఞఁ జేయు లేనాఁడు లేదు

తే. పాక మొనరించి యన్నా దిశనస్తువులను, మంచి నెంచుచు మును నే భుజించి పిదప
మగనికిని బెట్టుదును గాని శ మగఁడు తిన్న, వెనుక నెన్నఁడు దినలేదు శ విప్రవర్య!

మ. ఒకనాఁ డింటికి నాదునాథునిసఖుం శ డొక్కండు రా వానిచెం
తకు నాపెన్నిటి చేరి లోని పెనువంతక దీనుఁడై వానితో
హితుఁడా ! నాసతి నాదుమాట విన దిం శ కేసాఖ్యము లేవు నా
గతి యిట్లున్నది దీనికిం దగినమార్గం బేమియో తెల్పుమా ?

87

తే. అనఁగ విని వానిమిత్రుఁ డిరట్లనియె సఖుడ!, యకట! నీ కింత కష్టమేరయయ్యె నొక్కొ?
లేమి గల్గిన గయ్యాశీర లేమి యున్న, వానిసంసారదుఃఖంబుఁ శ బలుక వశమె ?

కం. తనయాలియుఁ దనయాలియుఁ, దనయాజ్ఞ బద్ధులెనఁ శ దగుఁ గాపురముం
దనయాలి చెడ్డయెనక, ఘనదుఃఖము కాపురమ్ము శ గడతేరునొక్కొ ?

89

మ. సతముక భక్తిగఁ జూతు రాంఁడు పతి విరస్తారాశ్వుఁడై యున్నచో
పతి నిర్భాగ్యుఁడై యైన వానినిఁ దృణప్రాయమ్ముగాఁ జూతు రి
ట్టితటిక బుద్ధిబలంబున స్థివుఁడు బోరటి న్వశ్యఁగాఁ జేసి సం
సృతిపాధోధిఁ దరించి మోక్షమును దాఁ శ జేరం దగు నిమిత్తమా !

90

తే. అందులకు నీకు సదుపాయ శ మరసియుంటిఁ, జెప్పెదను విన్ను దీనినిఁ శ దప్పియున్న
దాపురించును బూర్వవిధమ్ము నీకు, మఱవకుము దీని మంత్రంబుమాద్ర గాఁగ.

తే. ఏవనిని నీకుఁ జేయింప శ నిచ్చ కలనొ
దానిఁ జేయకు మంచు వ్యరత్యయము గాఁగ
మాటలాడుము చూడు మీ శ మంత్రమహిమ
మిటులు సంసారసుఖముల శ నెల్లఁ గొనుము.

92

చం. అన విని నాదుభర్త యతఁ శ డాడినరీతిగ నన్నుఁ జేరి యి
ట్లనె సతి ! మిత్రవర్యఁ డొకఁ శ డాగతుఁ డయ్యెను దుష్టబుద్ధి, భో

జనమును బెట్టఁబోకు మనఁ శ జయ్యన లేచియు నేను నంతటక
ఘనుఁ డతఁ డంచు భోజనము శ గౌరవ మొప్పఁగఁ బెట్టితికా ద్విజా !

93

కం. అదిమొదలు నాదుపెన్నిటి, చెదరనిగుఱికోడఁ బనులు శ సేయించుచు నె
మ్మది సంతసించెఁ జక్కని, సదుపాయము దొరకె నింక శ చాగురె ! యనుచున్.

ఉ. అంతటఁ గొంతకాలమున శ నబ్బ గతించిన నాదినంబునం

గాంతుఁడు నన్నుఁ జూచుచును శ గల్కిరొ ! నేఁడు పితృక్రియార్థ మా
వంతయుఁ జేయ నన్నఁ బశుశవా ! యిది తప్పగుఁ గాదె ? బందుగుల్
మంతనమందు నవ్వొకొ ? శ మానిన ని న్నెలిఁ బెట్టుకుందు రే ?

95

తే. ఐనఁ బుడమినిఁ బుత్రకుఁ శ డై జనించి, పితరులకుఁ బైతృకంబైనఁ శ పెట్టుకున్నఁ
బుత్రధర్మంబె ? దుర్గతిఁ శ బొందఁగలవె ? యిస్సినో ! నీకు దుష్పద్ధి శ యేల కలిగె ?

తే. అనుచు ధిక్కార మొనరింప శ నతఁడు నన్నుఁ

గాంచి యిట్లనెఁ జేయఁగా శ నెంచియున్న

సూక్ష్మముగఁ జేయఁవాడను శ నుండరాంగి !

అనిన నే నట్లు కాదని శ యదలకించి.

97

తే. పుడసోపేతభక్త్యభోజ్యంబులెల్ల, విరివిగాఁ జేసియుండిన శ విభుఁడు నొక్క

ద్విజునిఁ బిల్చెద శ్రాద్ధపురవిరివి యేల ? యనఁగ భర్తను దిట్టి నే శ నరిగి యపుడు.

మ. పదునెన్మండధరాసురోత్తముల నే శ బ్రార్థించి రప్పింప న

య్యది తాఁ జూచి ధవ్రండు నిట్లనియె నో శ యబ్బాక్షి ! నాశోడుత

నొదట న్నిపు భుజించి శేషమునె యీ శ భూదేవతాపాలికిం

బిదపం బెట్టు మటన్న సాపడకయే శ విప్రాలికిం బెట్టితిన్.

99

తే. ఇటు నిషేధోక్తిచేత నా శ యింటియతఁడు, పిండదానాంతమగు శ్రాద్ధవిధముఁ దీర్చి

యేను దిన నన్నఁ దప్పదం శ చేను వానిఁ, దినువటులు చేసి పిదప శరనునుభుజింప.

ఉ. అంతట నామగండు సఖుఁ శ డాడినమాట పరాకుఁ జెంది యో

యింతిరొ ! పిండము ల్గానుచు శ నేగి జలమ్ముల నుంచి రమ్మనం

జెంతను గడ్డిగాదములశచేఁ జెడుగొ నొకగోతిలోపలం

బంతముకోడ వైచితిని శ భర్త కనుంగొని లోనఁ గుండుచుకా.

101

తే. మఱిపుఁ జెందితి నాబుద్ధిశమాంద్యమునను, దాపురించెను బూర్వవిధమ్ము నాకు

నని మనమ్మునఁ దలపోసి శ యనియె నిటులు, పిండములఁ దీయకుము నీట శ విడువవలదు.

తే. అనఁగ వెంట నె పిండంబులను గ్రహించి, పావనంబైన జలములోఁ శ బాటనైచి
యిల్లుఁ జేరితి నీగతి శ నెన్నఁడైన, మఱిచియును జేయకుండుదు శ మగనిమాట.

ఉ. ఎప్పుడు చూచినం గలహాశ మే యొనరించుచునుండ నాథుఁ డీ
చొప్పును గాంచియు నివసువురచు న్నది నోర్వక నన్ను వీడి మే
లొప్పినదాని నింకొకతె శ నొప్పుగఁ బెండిలి చూచాడు నంచుఁ దా
నిప్పగిదిం దలంప విష శ మేఁ దిని ప్రాణము వీడితిం జుమా !

104

తే. బల్మిఁ జచ్చిన నక యమరభటులు కట్టి, యమునిచెంతకుఁ గొనిపోయి శ రంతయముఁ
డు, చిత్రగుప్తుని దీనిచారిత్ర మేమి ? , దీని కీదగు ఫల మేమొ శ తెల్పు మన్న.

తే. పత్రములు విప్పి నా పాపరపత్ర మొకటి, చిత్రగుప్తుఁడు చేఁబూని శ చెప్పఁదొడఁగఁ
బాపమే కల్గియున్న దీరపత్రమందు, మనవి సేయుదు విను మోయశమా ! మహాత్మ !

పి. పూని పాపమె కాని శ పున్నెం బెఱుంగదు, మృష్టాన్నమును భర్త శ కిడక తినును
నాయఘమ్మన నల్లురసీయోని జన్మించి, స్వీయాఘఫలము భుజింపవలయు
కాంతుపై ద్వేషించి శ కలహించుఁ గావునఁ, బందియై పుట్టఁగా శ వలయుఁ బిదపఁ
బాకపాత్రమునందె శ యేకతంబునఁ దింట, బిడ్డలఁ దినునట్టి శ పిల్లి యగుచు

తే. పుట్టవలయును భర్తతో శ రట్టుఁ జెంది, బల్మిఁ జచ్చెను గాన నిరప్పడఁతి నింకఁ
బ్రేతదేహంబుతో మరురవిషయమునకుఁ, బంపవలయు నటంచును శ బలికె మఱియు.

తే. అచట బహుకాల మట్లుండి శ యవల మూఁడు, జన్మముల నొందవలయు శిరక్షావిధాన
మిట్టి లుండె నటంచుఁ దా శ నినజుమోలఁ, జిత్రగుప్తుఁడు చదివె నాశపత్రమెల్ల.

వ. ఓ భూసురేంద్రా ! పిదప యమాజ్ఞం గొని కింకరులు న న్నిమరుభూమి కీడ్చి తెచ్చి
నా కీప్రేతరూపం బొసంగి చని రిట్లు పంచదశాబ్దంబులు గతించె నాఁకలిదప్పికలచే
నార్తనై స్వకృతమ్మునకు దుఃఖించుచు నొకవైశ్యశరీరమునం దుండి దక్షిణదిక్కున
నున్న కృష్ణవేణీసాగరసంగమస్థలంబున నుండ హరిహరదూతలు న న్నాశరీరమ్ము
నుండి నెడలఁగొట్టిన నీవలకు వచ్చి యెప్పటిప్రేతరూపము నొంది యాఁకలిదప్పి
కలు నోవం దిరుగాడుచుఁ దుద కిక్కడ నిన్నుం గాంచి త్వదర్పితతులసీవారిసంప
ర్కమున గతపాపనై పూర్వజన్మస్మృతిం జెందితిం గాన నోమహాత్మా ! దయాభూ !
నీవు నాయందు దయఁ జెంది నాకు భావినీచజన్మములు నీప్రేతత్వముఁ బోనటులు
చేసి సుగతి నొందింపఁజేసి న న్నుద్ధరింపుము నిన్ను శరణ మొందితి ననినఁ గలహా
వచనమ్ములు విని దానిపాపానుభవమ్మునకు దుఃఖించి దానిదీనత్వమునకుఁ గరుణ

నొంది శరణాగతరక్షణము ఫలదం బని యెంచి యెట్లు దీనిఁ గృతార్థఁగాఁ జేయఁ
గల నంచుఁ జాలఁగ నాలోచించి దీనదయాశుం డౌట నాధర్మదత్తుం డిట్లనియె.

సీ. నాఁతిరో ! తీర్థదానవ్రతాదులచేత, నాశ మొందును బాపరాశి యెల్ల
నేతదాచరణంబు శ్రేష్ఠతనై యుంటచే, నర్హత లే దిసుశమంత నీకు
నిన్నుఁ జూడఁగ మది శ్రీ శిన్నతఁ బొందెడు, నతివ ! నీపాప మశనంత మయ్యె
జన్మత్రయవిపాకశంభాయిగా నుండె, నీయఘం బసదు పుశ్నైములఁ బోదు

తే. నీదుశ్రేష్ఠత్వముంగూడ శ్రీ నిందితంబు, గాన నాజన్మమత్కార్తికవ్రతార్థ
భాగఫలమెల్ల నీ కిచ్చుశవాడ దానఁ, బుణ్యగతు లొంది సుఖయింపు శ్రీ పాలతి! నీవు-

తే. యజ్ఞదానవ్రతాశులమూత్రలైనఁ, గార్తికవ్రతసత్పుణ్యశ్రీకళకు నైన
సాటి గావంచు శ్రీహరిస్మరణ మొంది, చల్లె మంత్రోదకంబు లాశవానమీఁద.

వ. అని చెప్పి ముద్గలుం డిట్లనియె నోదశరథా ! యిట్లాధర్మదత్తుండు విష్ణుద్వాదశా
క్షరీమంత్రోచ్ఛారణపూర్వకమ్ముగాఁ దనకార్తికవ్రతఫలార్థభాగం బొసంగి తులసీ
మిళితజలముం జల్లిన నాక్షణంబ కలహ ప్రేతదేహంబు విడిచి దహనశిఖాసమాన
దీప్యమానదివ్యదేహయై లావణ్యంబున నూర్వశి యనం దగి యాత్మీయపాపనిర్మో
చనమ్మున నిర్మోక త్యాగమ్మున నాగాంగనావిధమ్మునఁ బ్రకాశించి సంతసించి యా
బ్రాహ్మణోత్తమునకు సాష్టాంగనమస్కారమ్ము లాచరించి యానందబాష్పంబు
మిళితలలితలోచనయుఁ బులకితాంగియు నై హర్షగాల్గద్యంబు దనర నిట్లనియె.

ఉ. భూసురవర్య ! నీదయను శ్రీ బొందుటఁ బాపపుర్రబేతరూపముం
బాసితి దివ్యరూప మిటు శ్రీ పాల్పడఁ బాపసముద్రపాతనం
త్రాసితనైన నక దరివిశ్రధమ్మున నుద్ధరణంబుఁ జేసికౌ !
భూసురసత్సమాగతి శుశ్రభమ్ముల నిచ్చును గాడె ? యేరికిన్.

113

తే. అనుచు ద్విజవర్యుణ్ణి మాట శ్రీ లాడుచుండ, దృష్టిగోచర మయ్యెను శ్రీ దేనయాన
మొకటి హరిదూతయుతము మహాజ్వలమ్ము, నగుచు దరిఁ జేరఁగాఁగనిరయలరెఁగలహ.

చం. అటు గని ధర్మదత్తుఁ డెద శ్రీ నచ్చెరు వొందుచు జెంత కేగి యా
భటులకు వందనం బిడిన శ్రీ వారలు గారవ మొప్ప యుక్తమా
నలులు మృదూక్తు లాడుచు మహాత్మ ! రమాధిపభక్తవర్య ! నీ
పటుతరభక్తి నెన్న భగవంతుఁడు గా కితరుల్ సమర్థులే ?

115

ఆ. కార్తికవ్రతములఁ శ్ర గడునిష్ఠతోఁ జేసి, ఫలమునందు నర్థభాగ మీమె
కొనఁగియుంట నీమె శ్ర దొసఁగులు విడనాడి, పరమపదముఁ జేరు శ్ర భాగ్య మొందె.

ఆ. ఈమె కిట్లు ఫలము శ్ర నిచ్చియుండుటచేతఁ, దరుగు ఫల మటంచుఁ శ్ర దలఁపవలదు
నీవు చేసియున్న శ్ర నిఖిలపుణ్యము విప్ర!, యసలు చెడక ద్విగుణ శ్ర మయ్యె నయ్య!

వ. ఓ విప్రవర్యా! హరివ్రతపరాయణుండును దీనజనరక్షకుండు నహింసాసత్యశమద్ర
మాదియుతుండును నగు నీవంటి భక్తవర్యుని పుణ్య మభివృద్ధి నొందుఁ గాని
యల్పం బగునే? నీ విష్ణుడు మహాపకృతి నొనర్చితి వట్లు కాకున్న బహుజన్మాం
తరమ్ములదనుక నీమెపాపం బంతరించునే? యిక్కాంత నీ విచ్చిన పుణ్యఫలమ్ము
లలో హరివాసరజాగరణాదిపుణ్యమున విమాన మెక్కి సకలభోగానుభవనిధాన
వైకుంఠలోకమునకుఁ బోవుచున్నది. దీపదానాదిపుణ్యమునఁ బ్రేతగూఢము వీడి
దివ్యతేజోరూప మొందినది. తులసీపూజాకార్తికవ్రతాదిపుణ్యమున విష్ణుసామీ
ప్యముఁ జేరఁగలదు. నీ విచ్చిన పుణ్యముచే మహాఘోరపాపినిగా నున్న యీమె
పాపనిర్ముక్త యయ్యె. స్వర్ణకారుఁడు వన్నెతక్కువబంగారును బుటమిడి పదియా
ఱ్విన్నె పసిండినిగా నొనర్చినరీతి నీమెను నిర్మలఁగాఁ జేసితి విట్టియీమె నీ విచ్చిన
ఫలమ్మున వైకుంఠమున కేగుచున్న దన మహత్మా! నీకు లోపం బగునే? యీ
జన్మాంతమున నీవును భార్యలతోఁగూడ విమానమందుండి మావంటి హరిపరిచరు
లచేఁ బ్రార్థనాపూర్వకమ్ముగాఁ గొంపోఁబడి హరిసారూప్యాదిముక్తుల నందఁగలవు.
భక్తాగ్రేసరా! లోకమున నెవ్వరు హరిభక్తితోందిలమనంబు గలవారై హరినిఁ
బూజింతురో వారందఱు నీవలె ధన్యాత్ము లగుట నిశ్చయం బని మఱియు విష్ణు
దూత లిట్లనిరి.

118.

మ. బహుసాహస్రసమమ్ము లీవు సతులున్ శ్ర వైకుంఠధామమ్మున
దు హరిం గొల్చుచు నుండి పుణ్యఫలసంపదోహమ్ము దీపింపఁగా
నిహమం దర్శకులమ్మునన్ దశరథోర్వీశాఖ్యచేఁ బుట్టి తత్
గృహిణీయుగ్మముతోడఁ బొల్చెదు సుమా! శ్ర కేళీసుఖాభ్యుండవై.

119

ఉ. అంతట నీకు నీకలహ శ్ర యర్థఫలంబును బొందియుంటచే
నింతి యగుం జుమీ! వఱలు శ్ర నిమ్మహిఁ గైక యనంగ నీమె, శ్రీ
కాంతుఁడు నీకుఁ బుత్రుఁ డయి శ్ర కాంతుక మిచ్చుచు రామనాముఁడై
యంతము నొందఁజేయును దశశాస్యునిఁ, బిమ్మట రాజ్య మేలెడిన్.

120

ఉ. కావున నీవు నేయు వరశకంజదళాక్షునిసద్వ్రతమ్ముతోఁ

గావు సమమ్ము లిమ్మహి మశఖమ్ములుఁ దీర్థము లెల్లదానముల్

నీ విక నిచ్చ లీగతిని శ నీరజనేత్రునిఁ గొల్పుచుండుమా

యేవపుదంభమత్సరము శ లెప్పుడుఁ జెందక భూసురోత్తమా.

121

తే. మాఖమధుమాధనోర్జసశన్మాసము లను, నాలుగింటను నీవుషశస్నాయి వగుము

చేయు మెప్పుడు నేకాదశీవ్రతంబుఁ, దులసి నెప్పుడుఁ జెంచుము శ జలము నోసి.

తే. బ్రాహ్మణుల గోవులను విష్ణుశ్రభక్తవరుల, భక్తి సేవిండుచుండుము శ వారియెడల

ద్వేష మొందకు మెప్పుడు శ విప్రవర్య!, సర్వసమదర్శనుండనై శ శాంతిఁ గొనుము.

కం, చిఱుశైనగలుఁ దరనాణియు, నెరచియు వంకాయ మొదలు శ నిట్టివి విడుమా

సురపితృగణమున కెయ్యవి, వరభోజ్యము లట్టివాని శ వలయును దినఁగన్. 124

వ. ఓధర్మదత్తా! యిట్లు నియతప్రచారుండనై హరిం గొల్పుచుండిన నతనిం జేరఁ

గలవు. జయవిజయుల మగు నేము హరిభక్తిచేతనే గదా! యిప్పుడు పుణ్యశీల

సుశీలాహ్వయులమై హరిసన్నిధి ముక్తులమై యుంటిమి. కావున నోభూసురేంద్రా!

నీవును ధన్యాత్ముడవు, హరివ్రతపరాయణుండవు. భవదర్శితపుణ్యార్థమున నిక్కలహ

మాచేఁ గొంపోబడి హరిసాలోక్య మొందెడు నిదియంతయు నీవ్రధానమే కదా?

యనిరి. ఓదశరథా! యిటులు హరిపరిచకు లాన్విజన కుపదేశించి విమానారూ

ఘటై కలహతో నైకుంతమును జేరిరి. ధర్మదత్తుం డట్లు జీవితకాలమ్ముఁ గడపి

దేహాంతమున భార్యాద్వయమ్ముతోఁ బరమపదమ్ముఁ జెంది యట ననేకాబ్దసహ

స్రంబు లుండి పిదప నినవంశమ్మున దేవకార్యచిక్కిరచే జన్మింపఁగల భగవంతునకు

జనకస్థానమ్ముగా నీరూపమ్మునఁ బుట్టి నీకును భార్యాత్రయం బయ్యె. క్రీహరి

భక్తుండగు ధర్మదత్తుండ వీవే సుమా! యానారాయణుండు నీకుఁ బుత్రుం డయ్యె.

రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నరూపమున నానినారాయణుం డిట్లనతరించె. ధన్యుండ

నీవు నీయడిగినయర్థంబు నిల్లు నుడివితి నని ముద్గలుండు దశరథునితో హరివ్రభా

వాదుల రహస్యముగాఁ బల్కె నని చెప్పి యీశుండు పార్వతితో మఱియు

నిట్లనియె.

125

తే. ఇట్లు ముద్గలుఁ డాకోసశ్రేంద్రుతోడఁ. బలికి వారలఁ బూజించి శ భవ్యుడైన

రాము నాలింగన మొనర్చి శ రామచంద్ర!, తపము ఫలియించె నీదివ్యశ్రదర్శనమున.

తే. అనుచు రాముననుజ్ఞచే శ మునివకుండు, నాశ్రమముఁ జేరి ధన్యుడ శ నైతి ననుచు

ముదముఁ గనె నంత దశరథభూవిభుండు, పుత్రులం గూడి సాకేతశ్రపుగముఁ జేరె.

ఉ. అచ్చటఁ బౌరమంత్రులు నృశపాగతి విన్పుఁ బురంబునంతటం
బచ్చనితోరణమ్ములు సుశుశుమ్ములు గేతనముల్ గృహంబులన్
రచ్చల రాజమార్గముల శ రమ్యము గాఁగ నలంకరించినన్
వచ్చెను తేఁడు ప్రోలి కట శ వందినుతుల్ శుభవాద్యము ల్దగన్.

128

సీ. రామచంద్రునిఁ బౌరశరామామణు ల్జూడ, బిడ్డలఁ జంకలఁ శ బెట్టుకొనుచు
సాధమ్ములన్ రాజశరణులఁ దగ నిల్పి, కుంభదీపాళులఁ శ గూర్చి విరుల
నర్పించి రామున శ కారతు లిచ్చిరి, వెలయాండనాట్యము శ ల్వలసె మిగుల
గాయకవాంశిక శ గానమ్ము లొప్పారె, బహువిధోత్సవములఁ శ బ్రజలు మించి
తే. రాజి యిట్టులు తనతనశయాశితోడ, నాండ్రతోడను మఱియుఁ గోడండ్రతోడ
సంతసమ్మునఁ బరివారశసహితఁ డగుచు, రాజగేహంబు సొచ్చె నో శ రమ్యగాత్రి!
తే. జనకసచివులఁ గనకభూశషణసుచేల, వాహనాదుల వడ్రసభక్ష్యభోజ్య
కలితలలితాన్నములఁ దృప్తి శ గనఁగఁజేసి, సాగనంపెను మిథిలకు శ సంతసమున.
షే. ఇట్లు పండుగలందు నేఁ శ పేట రామ,చంద్రు జనకుండు మిథిలకు శ సవరివార
ముగను దోడ్తెచ్చి యుత్సవశ్రమ్ముల నొనర్చి, కాన్తలొసఁగుచు నుండు వేరక్షలు ఫలింప.

శ్రీ రామామల శోభనోత్సవము

సీ. అంత షణ్మాసమ్ము శ లరుగ నయోధ్యలోఁ, బదునొకండవయేఁడు శ పరఁగుచుండ
శుభదినమ్మున నొక్క శ శుభముహూర్తమ్మున, నవనిజ పుష్పిణి శ యైన నంత
నవ్వార్త మైథిలుం శ జాలించి సతులతోఁ, బరివారయుతముగా శ బయలుదేరి
సాకేతపురిఁ జేర శ సంతసమ్మున నాజి, యెదురేగి మర్యాద శ లెల్లఁ దీర్చి
తే. పురముఁ జేర్చిన జనకుండు శ ముదముఁ జెంది, తరుణులను గూడి నీతకుఁడగిన శుభవి
ధాన మొనరింప మంగళశస్నాన మెలమి, నువిద లెల్లరుఁ గావించి శ రొప్పమీఱ.
తే. రాము నానాఁడు శోభనశరాముఁ జేసి, జానకీబాల మంగళశస్నాతఁ జేసి
సకలభూషల దివ్యవశస్త్రములచేత, మించువేడుక సతులు భూశషించి రెలమి. 133
ఉ. అంత గురుండు వారల శుశభాసనమందు వసింపఁజేసె సా
మంతనృపావనీసురసశవన్వితుఁడై యజపుత్రుఁ డాసభా
భ్యంతరమందు రామశుభ శ మాదర మొప్పఁగఁ జూచుచుండఁగా
నంతట మంగళధ్వనులు శ హాయిగ మ్రోఁగుచునుండ నత్తటిన్.

134

కం. నిర్భరతేజఃశు కాంచన, గర్భాభుఃశు గురుఃశు కర్మశాండవిధానం

దర్శము దనరంగ నంతట, గర్భాధానాంగహోవశకర్మముఁ దీర్చెన్.

135

వ. ఇట్లు ప్రాతఃకాలమున వసిష్ఠుండు హోమాదికమ్ము నెఱవేర్చి యాశీర్వాద మొసంగిన నాసీతారాములతో సకలబంధుజనమ్ములతో నందఱు రాజాన్నము లారగించి రంత మధ్యాహ్నాంబున వినోదమ్మునకై కేళీగృహాంగణమ్మునఁ బట్టుపరువులపై నన్యోన్యభిముఖమ్ముగా సీతారాముల నునిచి శాంత మున్నగుపడంతులు బంతులుగాఁ గూర్చుండి యాదంపతులచేఁ బూలబంతు లాడించుచుఁ బొటలం బొడుచుఁ జందనతాంబూలాదిసత్కారమ్ము లందికొని సంతసించి రంత నారాత్రిసమయమ్మున.

ఆ. నె. శుభముహూర్తమందు శ సుదతులెల్లరుఁ గూడి, ముదముతోడ భూమిశ్రుతి కెల్ల భూషణాళి మేల్మిశ్రపుట్టంబు ధరియింపఁ, జేసి రాముచెంతఁ శ జేర్చి మఱియు.

వ. రతనంపుగోడలును, బవడంపుమవారంబులును, గవ్వరాలతలుపులును, బూలసరులచే సొంపుగాఁ దీవలమాడ్కిఁ గూర్పంబడి యొప్పు చాందినీలును, గస్తూరికలయంపులును, ముత్తియంపుముగ్గులును, దావిగల పొగలును, మానికంపుదివ్వెలునుంగలిగిన కేళీసాధమ్మున భాసిల్లు విరులపాన్పుపై సీతారాముల నునిచి పుడమి వేల్పులు మున్జదువుల నుడువుచుండ బోటులెల్ల నీటైనపాటలఁ బొడుచు బంగరు పల్లెరంబులఁ గవురంపుటారతులు పట్టి నివాళించి యాదంపతులచే నెల్లరకు దంపతి తాంబూలఫలదానమ్ము లిప్పించి రంత శాంత పరిహాసమ్మునకై సీతా ! మాతమ్మనకు గందమ్ముఁ బూయు మనఁ బూయక సిగ్గునఁ దల వాంచి యూరకున్న సీత నుద్దేశించి నవ్వుచు నిట్లనియె.

138

ఉ. సూనపుబంతులాడుతఱి శ సుందరు లెల్లరుఁ జూడ సిగ్గు లోఁ
బూనక నాసహోదరునిఁ శ బువ్వలచెందునఁ గొట్టునప్పు డే
మైనను లేనిసిగ్గు నిజ శ మట్టులు గందముఁ బూయుమన్న లోఁ
బూనఁగ నయ్యెనే ? యిపుడు శ భూసుత ! యెంతటినంగనాచివే ?

139

తే. విల్లుఁ బట్టుట యను సుంతశ నెలకుఁ బెచ్చు, విలున గల్గిన మారామశ్రవిభునిఁ బెండ్లి
యాడియున్నట్టి జాణ పీ శ వైతి విపును. దొంగసిగ్గుల కేమిలే శ నంగనాచి !

140

వ. అని పరిహాసవచనమ్ము లాడుచు సీతారాముల నన్యోన్యవిలిప్తగంధదేహులఁగా నొనర్చి లక్ష్మీనారాయణుల ట్లన్యోన్యానురాగమ్మున సుఖించెదరుగాక యని దీవించి యాకాంత లాకేళీగృహంబు విడిచి తమతమగృహంబులకుం జన నప్పు

డా రామచంద్రుండును ద్రసావనతాననయై తల్పంబు డిగి తత్ప్రాంతమ్మున నిల్చి
యున్న సీతను రసాలంబు శాఖాహస్తములచే మాధవీలత నాకర్షించు తెఱంగునఁ
దనమ్మదుకరతలమ్ములచే నంకతలమ్మునఁ జేర్చె, నిట్లాదంపతు లనంతవైభవో
పేతులై రతీమన్మథులట్ల లక్ష్మీనారాయణులపోల్కి నన్యోన్యాయురాగభాసురులై
యవిచ్చిన్నానందానుభవమ్మునఁ జెలంగుచుండి రిట్లు లూర్కిశామాండవీశుతక్కిరు
లును దత్తతాళమ్ములఁ బుష్పవతులై జనకకృతశోభనమహాత్మవ లైనంత వారల
తో లక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులును శేఖీవినోదమ్ముల నొందుచు నవిచ్చిన్నసుఖాను
భవమ్మున జననీజనకుల కానందదాయకులై యుండి రంత. 141

చం. జనకుఁడు నాజిచే సకల శ సత్కృతులం గొను చొక్కమాస మా
యినకులునింట నుండి మఱి శ యింటికిఁ బోవ ననుజ్ఞఁ జెంది త
త్తనయల నల్లురం గని మురదమ్మున నుండుఁ డటంచుఁ జెప్పి తా
దనపరివారబంధుసహితమ్ముగఁ జేరె స్వకీయదేశమున్. 142

వ. ఇట్లాజనకుం డాత్మపురమ్ముఁ జేరినపిదప రామచంద్రుండును సీతాకాంతతోఁ
గూడి సుఖించుచు గార్హస్థ్యధర్మం బనుసరించుచుండి దేవభూసురపితృపూజాపరా
యణుం డైయుండుటఁ దత్పురమ్మునందు. 143

ఉ. లేములు లే వనూయలును శ లేవు వివాదులు లే రనాథలా
లేమలు లేరు పాపులు మరలీమనవృత్తులు లేరు నాస్తికుల్
కాముకన్యత్తితో మెలఁగు శ కాంతులుఁ గాంతలు లేనెలే రహా !
రాముఁడు ధర్మరక్షణవిరరాజితుఁడై పురి నుంటఁ బార్వతీ ! 144

శ్రీ రాముని దై నం ది న చ ర్య

సీ. వ్రత్యహంబును రామశభద్రుండు వేకున, యామిని లేచి కారల్యములఁ దీర్చి
యాందోళికారూఢుఁ శ డై తాన మొనరింప, సరయూనదికిఁ జేరి శ స్నాతుఁ డగుచుఁ
దత్తీరపుళినపూతస్థలమ్ముననుండి, ద్విజులతో నైత్యికశవిధులఁ దీర్చి
నిత్యదాసమ్ములు శ నియతితో నొనరించి, పూలచే సరయువుఁ శ బూజచేసి
తే. బ్రాహ్మణుల నెల్లఁ బూజించి శ వసిఁడిత్రాళ్లు, పట్టుపరువులుఁ గౌశేయశపటము గలిగి
యురుమణీభాసురంబునై శ యొప్పియున్న, పూతరథ మెక్కి యింటికిఁ శ బోవుచుండు.
తే. భటులు గరదండముల బరారబకులుసేయ, సతులు బూవులుచల్లి యారరతులొసంగ
రథవిభూషణఘంటికారవముతోడ, స్వగృహ మేతెంచు నారామశచంద్రుఁ డెపుడు.

వ. ఇట్లు లింటికీ జేరి రథమ్ము డిగ్గి చంద్రశాలాద్వారమ్ముకడఁ బాదుకలు వీడి సీతా-
దత్తపాద్యార్థ్యాచమనముండై సీతతో నగ్నిశరణంబున నుండి నిత్యోపాసనవిధాన
మొనర్చి స్ఫాటికలింగమ్మున నోపార్వతీ! మనలసిద్ధులు నావాహన మొనర్చి
సీతాసమాసీతార్చాపరికరమ్ములచే లింగార్చనావిధానపారీణుండై లోకరక్షణ
ర్థము మనల షోడశోపచారమ్ములఁ బూజించి సీత వండి లెచ్చిన పవిత్రాన్నాదుల
నివేదించి బ్రాహ్మణులకు దానమ్ము లొసంగి తదాశీర్వచనంబు లొంది తులసీగవా-
శ్వధాతసీపూజనమ్మును సూర్యోపాసనమ్మును బ్రహ్మయజ్ఞంబు నొనర్చి వసిష్ఠుని
వలన సీతాయుతుండై సపరివారముగాఁ బురాణగాథలు విని సీతాప్రార్థితుండై
నారికేళకపిత్థామ్రదాడిమపనసఖర్జూరాదిఫలభరిత మృగు నుపాహరంబుఁ గైకొని
తాంబూలం బంగీకరించి పిదప దివ్యవస్త్రధారియై దర్పణమ్మున నాకృతిం జూచి
కొని తాత్కాలికసీతాకటాక్షప్రసారజనితస్మేరాంకూరభాసురముఖారవిందుండై
రథ మెక్కి పరిజనాన్వితుండై మంగళరవపూర్వకమ్ముగా మాతృగృహంబుఁ జేరి..

చం. జననులకు న్నమస్కృతుల శ సల్పి సభాగృహ మేగి భూవరా
సనగతుఁ డైనతండ్రిఁ గని శ సాగిలి మ్రొక్కి తదాజ్ఞఁ బొరస
జ్జనఘనరాజకార్యముల శ సర్వముఁ బూర్తి నొనర్చి తండ్రిచే
ననుమతుండై స్వగేహమున శ కాగతుండై యలరారు నెంతయుఁ.

148

తే. తేరు డిగి సీత యిచ్చెడి శ వారిఁ దనదు, నడుఁగుఁదమ్ములఁ గడిగి తానాచమించి
యాసనమ్మునఁ గూర్చుండ శ నవనిజాత, చెంత నిలుచుండి విసరుచు శ సేవఁ జేయ.

తే. సీతతోఁ దాను సభలోనఁ శ జేసియున్న, కృత్యములఁ జెల్పి హస్త్యసంగీతముఖ్య
బహువిద్యలను రక్షింపడయఁ జేసి, ముదమునొందించు రాముఁ డాశ్రమమితనయ.

తే. అంత మాధ్యాహ్నికస్నానమాచరింప, సరయువున కేగి యచట సుశస్నాతుఁ డగుచు
వచ్చి సంధ్యాదికృత్యము శ ల్పరుసఁ దీర్చి, చేరు రాముఁడు భోజనాగారమునకు.

తే. ఎచట రాముఁడు స్నానమ్ము శ నెపుడు సేయు, నట్టిసరగూనదీతీర్థ శ మజులజగతి
రామతీర్థ మటంచును శ బ్రథిత మయ్యె, నచట మఘమాసమున ఫల శ మధికమండ్రి.

శా. ఇష్టామాత్యగణమ్ముతోఁ గలిసి తా శ నిచ్చాప్రకారమ్ముగా

శిష్టుండైన వసిష్ఠుఁ డగ్రమున నాశీనుండు నైయుండఁగాఁ

జేష్ఠాసంచరణారణత్కటకమంశీరప్రకొష్టాంఘ్రియై

మృష్టాన్నమ్ములు జానకీసతి శుభశస్మేరాస్య వడ్డింపఁగా.

153

తే. నింతముక్కలురతనాలశీటమీందఁ, బసిఁడిహరివాణమందు నింశ పెనఁగ రాముఁ
డారగించును గోఘృతశసారపక్వ, మధురభక్ష్యాన్వితాన్నంబు శ మంజుగతిని. 154

తే. భోజనముఁజేసి మృదులతాంశబూల మొంది, శతపదంబులు నడిచి తా శ శయ్యపైనఁ
బదము లొత్తుచు జానకి శ పరిచరింప, లీల నినుమంత నిద్రించి శ లేచి మఱియు.

కం. నిస్తులవేషుఁడు రాముఁడు, శస్తాస్త్రనిషంగభాణశఛాపాదికవి
న్యస్తంజైన రథమ్ముకొ, ముస్తాజై యెక్కి చనును శ బూదోట కొగిన్. 156

వ. ఇట్లు పరివారయుతుండై లీలోపవనమ్ముఁ జేరునెడఁ దెన్నున నిరుగడలనున్న
యభ్యున్నతావనీజసౌధమ్ములనుండి కొమ్మలను కొమ్మలు గిసలయకరమ్ములఁ బరి
మళమ్ముఁ జిమ్ము సుమమ్ముల నమ్మహారాజకుమారుండగు రామునిపై నెదజిమ్ము
చున్నటులు పయింబడి జాఱి నేలపయిం బడి పలుదెఱుంగుల రంగులుగల నెత్తావి
విరులతోఁ గూడుతావులు వశిష్ఠాశ్రిప్తసారితబహువిధాకారామూల్యమణీరమణీయా
పణమ్ములన నొప్పు నాచొప్పుఁ గనుంగొనుచు, రసికసుందరపురుషదర్శనజన్యత
దాలింగనాభిలాషాగతమదవతీయువతీమృదుశబ్దహుద్వయా నిచ్చిన్నాలింగనాభివ్య
క్తసూచకాతిమృదులైలాలవంగగోస్తనీమాధవీమల్లి కాపుష్పవద్వల్లిమతల్లికాక్రాంత
శాఖాచయాలసత్కిసలయరాజవిరాజమానవిశాలబాలరసాలసాలజాలంబు నాలో
కించుచుఁ, గేకీకేకాకారమంద్రారావానుకూలవిపంచీపంచమస్వరకించిదుడంచిత
క్రౌంచీముఖోద్గతమధ్యమశ్రుతిరవానుకూలానువాదక శుకశారికాదికవికచాననవినిర్గ
తతారకపథప్రతిరవజనకతారక శ్రుతి సమవాయాధికాతి మనుష్యజాతిగంభీరగంధర్వీ
గానప్రతిరవశంకావకాశనవరసాలసాలకిసలయచర్వణాఖర్వమదమత్తశ్రోతృజనసర్వాం
గీణపులకోద్గమకారణానందజనకజనకదంబపరిహృతతాపకోకిలాలాపరూపశ్రుతిసంగో
హప్రవర్ధమానారామరంగబాలరసాలసాలావళీ కిసలయసుమశాఖాచలనరూపవార
వనితాసాంగుళీయకారుణతలమృదులహస్తవిన్యాసభాసురగిరిగహ్వరప్రవేశసమయస
ముద్భూతగంభీరవాయురవమృదంగధ్వనిసమంచితామ్రేడిత హంసధ్వని నికరతాళభా
సురం జై నాగవాసంపునాటపాటలవాటంబు నిరూపించు పలుతెఱుంగులగు పులుగు
లనులిపు లాకర్ణించుచుఁ జని చని వికచసరోజసంచరద్భహువిధపక్షిరవకలితలలిత
నిర్మలజలరమణీయమణీమయసోసానభాసురకాసారప్రాంత శీతకిరణమణిగణ వినిర్మిత
మృద్వీకాకాయమానవిరాజమానశీతలతలసంగతవేదికయందు విశ్రమించి వీణాగాన
హాస్యప్రముఖమనోరంజకవినోదమ్ముల నానందించుచు శైత్యమాంద్యసౌరభ్యసమా

కలితమలయోద్భూతేతస్సమాయాతవాతపోతజాతపాతమ్మునఁ బరిహృతలీలోద్భూత
విహారజనితదేహశ్రమస్వేదం డై ప్రాస్తామోదుం డై యిట్లారాముఁ డారామ
విహారాభిరాముఁ డై యానందానుభవమున సాయంకాలమునకుఁ దిరిగి వచ్చి
స్వగేహమ్మునఁ బ్రవేశించు మఱియును, 157

తే. సాయమున రామచంద్రుఁడు శ్రీ సంద్య వార్చి. సాయ పూపాసనమ్మును శ్రీ శ్రద్ధమీఱఁ
జేసి మఱియును సురలఁ బూజించి వేడ్క, నవనిజాయక్తుఁడై యన్నశ్రమారగించు.

తే. హాస్యగీతవినోదమ్ము శ్రీ లాలకించి, జానకిం గూడి శ్రీరామశ్రీచంద్రవిభుఁడు
కేళికాగేహచక్రాంగశ్రీతూలతల్ప,మందుఁ బవళించి సుఖనిద్ర శ్రీ నందు నిశల. 159

కం. శ్రీరాముఁ డీవిధమ్మున, స్వారాట్టన సకలవిభవశ్రీసంయుక్తుఁడై నీ
తారామను గూడియుఁ దా, నీరాచేడులు సుఖంచె నెలమి నయోధ్యన్. 160

శ్రీరాముఁడు తండ్రికి తత్వ ముపదేశించుట

మ. ఒకనాఁ డాజి మనంబులోపల ముదం శ్రీ బొప్పారఁగా ముద్దలో
క్రకథారీతిఁ దలంచి రామవిభుఁ డా శ్రీ దామోదరుం డంచు నెం
చి కడు న్భక్తిగ నేకతమ్ముగ సుఖాశీనుండు నై రాముఁ జెం
తకు రప్పించి యనెన్ సుధామధురవాశ్శార్ధారాధురీణమ్ముగా. 161

కం. రామా ! రఘువంశాంబుధి, సోమా ! యోగీశవినుతశోభననామా !
ధీమాన్య ! మునిజనావన, కామా ! నీతామనోబ్జరఖరకరథామా ! 162

తే. నీవు నారాయణుఁడ వంచు శ్రీ నిఖిలభూమి, భారహరణమ్మునకు నాకుశలమారుఁడ వయి.
పుట్టితి వటంచుఁ గొందఱు శ్రీ బుధులె యందు, రనఘ ! దీనినిజం బేమొరయూనతిమ్ము.

ఉ. జ్ఞానవిహీనుఁడ న్భవకుశభరితుండను విత్తదారసం
తానమమత్వయుక్తుఁడను శ్రీ దామసుఁడ న్మఱి నీదుమాయచేఁ
గానఁగలేను తత్వమును శ్రీ గావున జ్ఞానము నా కొసంగి య
జ్ఞానముఁ బో నణంచి నను శ్రీ సత్కృతిఁ బ్రోవుము పద్మలోచనా ! 164

తే. అనుచుఁ గోరినఁ దండ్రుప శ్రీ లక్కలకించి, రాముఁ డిట్లను యోగీశరంజనంబుఁ
దల్లి కొసల్యయును వినఁ శ్రీ దగినయట్టి, దివ్యతత్త్వంబుఁ జెప్పెద శ్రీ దీని వినుము.

నీ. జగమెల్ల మాయచే శ్రీ జన్మించుఁ గావున, శాశ్వతం బిది కాదు శ్రీ నశ్వరంబు
పరమాత్మయందు నాశభాసమై తోచును, భ్రాంతిచే నిజమట్ల శ్రీ పరఁగుచుండు.

నదియెట్లనన్ శుక్తిశ్చయందు వెండియుఁ గాచ, భూమిలో జలమును శ భూపవర్య !
యెండమావుల నీకుఁ శ గుండలి త్రాడునఁ, గలదంట భ్రాంతిచేఁ శ గాక నిజమె ?

తే. అవ్విధమ్మున జగమెల్ల శ నాత్మభాస, మానమై యుండునంచును శ పశానివకుల
కెఱుఁగనయ్యెడు నజ్ఞాను శ లెఱుఁగలేరు, తథ్య మిమ్మాట యని నమ్ము శ ధరణినాథ!

తే. ఆత్మశుద్ధిందు నిర్వ్యభీకాధికుండు, సచ్చిదానందలక్షణసహితుఁ డెపుడు
వానియంశమ్ముచేఁ జక్షుశరాననాదు, లైన మే మిలఁ బుట్టుదు శ మయ్య! యిట్లు.

వ. మఱియు జగదుత్పత్తిస్థితిసంహారకృత్యమ్ముల నెఱవేర్ప నైకరూపమ్ముల నొంది
యుందుము. పరమాత్మ మాయారూపమ్ముల సంతరాత్మ యైయున్నను బద్ధపత్ర
ముల జలబిందువులట్ల వాని సంటక ప్రకాశించుచుఁ బరమానందస్వరూపుఁ డై
యుండుఁ గాన నోరాజోత్తమా ! నీ వీజ్ఞానసారం బరసి దేహాగారాత్మజాంగనాదు
లయందు మమకారము విడిచి చిదాత్మకుఁడగు పరమాత్మయందు సర్వభారమ్ము
నర్పించి దృష్టిగోచరపదార్థజాలంబెల్ల బ్రహ్మభావమ్మున నారాయణరూపముగా
నెంచి యొక్కఁడైనను బరమాత్మ బహురూపములఁ బ్రకాశించునను నుపనిషదర్థ
మ్ము నమ్మియుండుము. సత్యంబు బ్రహ్మం బసత్యంబు జగ మ్మనునమ్మక మున్నచో
నహంకారమమకారమ్ములకుఁ దా వుండునే ? కావున నీ వట్లెంచితివేని యజ్ఞానము
తొలఁగి జ్ఞాన మ్మొందెద వాజ్ఞానమ్మున మోక్షమ్ము నీకు సులభమైయుండు నని
చెప్పి రామచంద్రుండు మఱియు నిట్లనియె.

168

ఉ. సత్యము శౌచముఁ దయయు శ శాంతియు దాంతియు నోర్పు నింద్రియా
ప్రత్యయవిష్ణుభక్తులును శ బ్రాణులఁ జంపమి వేదమార్గము
న్నిత్యముఁ జెందియుండు మివి శ నీరజనాభపదారవిందసాం
గత్యవివి క్తభక్తులకుఁ శ గౌతుకదమ్ములు మోక్షదమ్ములున్.

169

శా. చౌర్యద్యూతవివాదదంభములు మారత్సర్యంబు లోభమ్మునం
శ్రౌర్యక్రోధభయమ్ములుం బిశునతాశకార్యక్రియాతౌల్యముల్
పర్యాహ్నాయయతిద్విజాదికపఠీభావాన్యనిందాదికా
నార్యంబు ల్విడనాడు మియ్యవి మహాంశహాప్రపాపకంబు ల్జుమా.

170

కం. మును నీవు తపముఁ జేయుచు, దనయుఁక నగువంచ నన్నుఁ శ దగఁ గోరుట నీ
తనయుఁడనై జన్మించితి, ననుమానము లేదు నేనె శ హరి నోజనకా !

171

ఆ. ఏను చెప్పినట్టి శ యీతత్వభోధంబు, భక్తిశూన్య లై నశవారి కెప్పుడుఁ
జెప్పఁబోకుమయ్య శ చిత్తమం దిడు మిది, జ్ఞానదంబు మోక్షరసాధనంబు. 172

చం. అన విని యాఁ నిర్మలహృదఙ్గుడునై హరిభావనాధ్యుడై
కనుగవ మోదబాష్పములు శ గ్రమ్మగ మేనును బుల్కలొందఁగాఁ
దనయుడు గాడు విష్ణుఁ డని శ తత్పదపద్మయుగమ్ము నంటి వం
దనము లొనర్ప రాముఁ డటు శ తండ్రిని లేవఁగఁదీసి యిట్ల నెన్. 173

తే. తండ్రి! తగునయ్య! బాలవంశదన మొనర్పఁ, బుత్రుడుగ నీకుఁ బుడమినిఁ బుట్టియుంటి
విష్ణుఁ డంచును నన్ను భారవించి తేని, డెందమునయందుఁ జేయుమా శ వందనములు.

కం. హరిభావనమ్ము నాపైఁ, దిరముగ నీవొంది నన్ను శ దినదినభక్తిం
బరమార్థబుద్ధిఁ గొని మ, త్వరము ల్గావింపు మెల్లభావమ్ములనున్. 175

కం. అని చెప్పి జనకపదన, ద్వనజమ్ముల కెరఁగి రామభద్రుం డంతం
దన కేలుజోడు మోడిచి, వినతుండై భక్తితోడ శ వినుతించె వెనక. 176

తే. జనకుననుమతిఁ జెంది యాఁజానుభుజుడు, రాముఁ డంతటఁ దేరెక్కి శ భామమునకుఁ
జనియె నచ్చట జానకీసతియుఁ దాను, మించువేడుక భుక్తిఁ గావించి రపుడు.

వ. ఈరామచంద్రుండు నీతతోఁగూడి తల్లిదండ్రులచెంత నెప్పుడు భుజించునో? వారలఁ
దనచెంత భుజించుట కెప్పుడు రమ్మనునో? తమ్ములచెంతఁ దాను దనచెంతఁ దమ్ము
లును భుజింప నెప్పుడు నియమించునో? భార్యాపుత్రజననీజనకసహోదరవారద్విజ
వర్గమ్ముతోఁ గలిసి యెప్పుడు భుజించునో? యట్టివినోదము మన కెప్పుడు చూడ
నగునో యని ప్రజలచేఁ దలంపఁబడుచుండునంత శ్రీరామదర్శనార్థము మును లనే
కులు వచ్చి దర్శించి రామునితో భోజనమ్ము లొనర్చి యచట నైదాటువినంబు
లుండి పుణ్యకథాగోష్ఠులతో రాము నానందింపఁజేసి నిజాశ్రమమ్ముల కేగుచుం
దురు మఱియును, 178

ఉ. ఎప్పుడు రాముఁ డేపనికి శ నిచ్చను జెనునొ యప్పుడప్పు డా
చొప్పుల నింగితమ్ములను శ జూచి గ్రహించి ధరాతనూజ తా
జెప్పకయున్నఁ జేయుచును శ శ్రీరఘురాముడు సంతసింపఁగా
నప్పటిదేవతామణి నిరంతరభక్తి రహించు నెంతయున్. 179

తే. రాముఁ డీరీతిఁ బెండ్లియై శ రమణితోడఁ, గూడి సాకేతపురిలోనఁ శ గురుకమునను
గామ కేరీవిలాససంగతుడు నగుచు, బరమసుఖ మొందె బండ్రిండుశవత్సరములు.

వ. కలియుగమ్మున సహస్రతదశవత్సరపరిమితం బగు కాలంబు క్రమమ్మునఁ గృత
త్రేతాద్వాపరయుగమ్ముల నొక్కొక్కవత్సరపరిమితం బగు కలియుగమ్మున ధర్మంబు
త్రిపాదశూన్యంబు గావున నిట్టిభేదంబు సిద్ధించు నట్లు రాముండు ద్వాదశవత్సర
మ్ములు సుఖభోగి యైయుండె. మఱియుఁ దత్తత్కాలమాత్రలభ్యములగు ఫలపు
ష్పాదికము లన్నియు నెల్లపుడు రామచంద్రప్రభావమ్మునఁ బ్రజలకు లభించుచుండె.
లోకమ్మున ధామడాంబరతస్కరరోగబాధ లెవ్వియు లేక ప్రజలు సుఖించుచుండి
రంత నొక్కనాఁడు యథాజిత్తు తనమేనల్లురగు భరతశత్రుఘ్నులను గైకేయీదశర
థుల యనుమతి నొంది తనపురమ్మునకుఁ గొంపోయె నని చెప్పి శంకరుం డిట్లనియె.

ఉ. రామునిబాల్యగాథ వివరముగఁ దెల్పితి నెన్వరేని ని
స్సీమనిసర్గభక్తియుతశ్చిత్తము మీఁజఁగ దీని విన్నచో
భూమశుభాళి వారి కగుఁ శ బోవును వారి యఘమ్ములెల్ల శ్రీ
రాముఁడు వారిఁ బ్రోచును చిరస్థిరసంపద లిచ్చి నిచ్చులున్.

182

❖ నా ర దుఁ డ యో ధ్య కే తెంచుట ❖

వ. అంత నొక్కనాఁడు.

183

మ. నళినాక్షాంఘ్రిసరోజయుగ్మభజనానందుండు వీణారవా
కలనాభాసితుఁ డైననారదుఁ డెదం శ గౌతూహలం బొప్పఁగా
జతిదద్వారపథాగతుం డగుచుఁ దా శ సాకేతముం జేరె ని
ర్మలభక్తి సురవార్త రామునకు సశర్వమ్ముం దగం జెప్పఁగాన్.

184

ఉ. వచ్చి రఘూత్తముం గని సభాజితుఁడై పలికె న్మహాత్మ! నా
వచ్చినకర్జము నివనుము శ వార్తను దెచ్చితి నీకు రాఘవా!
యిచ్చటనుండి దండకకు శ నేగి దశాస్యునిఁ జంపి యీధరం
జెచ్చెర నేలుమా యని వశచింపఁగఁ బంపిరి నన్ను వేలుపుల్.

185

తే. అనఁగ నారదవాక్యంబు శ లాలకించి, రాముఁ డంగీకరించె నారదుఁడు నంత
రామునాజ్ఞను జెంది బిరరాన నపుడె, హరిని బాడుచు నరిగె దా శ నమరపురికి.

వ. తదనంతరమున.

187

తే. జనకజను గాంచి శ్రీరామశ్చంద్రుఁ డనియె, నాకు మాతండ్రి పట్టాభిషేక మెలమిఁ
జేయ నెంచును నే నంతరాయ మొందఁ, జేసి కానకుఁ బోదును శ నీత! యింక.

తే. అటకు సౌమిత్రితోఁ బోయి రయచట నున్న, రావణాదులఁ జంపి బిరరాన వత్తు
నాదుజనకుని జనని నరనారతంబు, సేవ జేయుచు నుండుము ర నీవు పురిని. 189

వ. అనిన రామచంద్రునకు నమస్కరించి సీత మధురమ్ముగా నిట్లనియె. 190

సీ. నాథ ! నన్ను వనమ్మునకుఁ గొనిపోవుము, కారణంబులు మూఁడు ర గలవునుమ్ము
బాల్యమ్మున మదీయరపాణిరేఖలఁ జూచి, పాఱుఁ డొక్కఁడు సీత ర భర్తతోడ
వని కేగు ననియె నరవానివాక్యము సత్య, మగుఁగాక నాతోడ ర నరుగుమయ్యు !
పదపడి మత్స్వయంశరమందుఁ బ్రాణేశ !, నీవు చాపము నెత్తఁ ర బోవునప్పు

తే. డమరవకులార ! రాము నీ ర సమయమందు, దీని నెక్కిడఁ జేసితి ర రేని నేను
బదియునాల్గేండ్లు దిరిగెద ర వని నటంచు, బలికియుంటిని చెల్లింప ర వలదె దాని ?

తే. మఱియు నొక హేతువుండె రామాయణములఁ, జెక్కులాలించితిని సీతరవిడిచిరాముఁ
డెన్నఁడేనియు వనమున ర కేగె నొక్కొ !, కానఁ గాననవాసంబు ర గలదు నాకు.

తే. కాన నోనాథ ! నాతోడఁ ర గలిసి యేగు, మనఁగ రాముఁడు సమృత్తి ర నంది యట్లు
సీత వచ్చెద నంటకుఁ ర జిత్తమందు, నలరెఁ బిమ్మట నాదశశస్యందనుండు. 193

❀ పట్టాభివేకప్రయత్నములు ❀

మ. ఒకనాఁ డాత్మగురు న్వసిష్ఠుఁ గని తా ర నుత్సాహియై యిట్లనెన్
సకలోర్వీభర మింతకాలమును మరచ్చక్రిప్రకారమ్ముగాఁ
బ్రకటప్రక్రియ నేలియుంటిగద శ్రీరరాము న్యువాధీశుఁగా
నికఁ గావింపఁగ నెంచియుంటి భవదీశయేచ్ఛానుకూలమ్ముగాన్. 194

చం. అన విని రామమాతృనిలయమ్మున మాని వసిష్ఠుఁ డాజితో
ననియె సుమిత్ర కోసలునిరయాత్మజయు న్వి న రాజనర్య ! నీ
తనయుఁడు లక్ష్మణుం గలిసి ర దండక కేగును రావణాదులం
దునుమఁగఁ గైకయీవరముననున్ సఫలత్వ మొనర్పఁ గావునన్. 195

వ. నీ నెఱుంగనివాఁడపోతె నాభిషేచనికసంభారమ్ముల సిద్ధము చేయింపుము, సుమం
త్రాదులచే నెల్ల రాజన్యులకు వార్త లంపుము. రాజా ! నీవు ప్రాణసమానరామ
వనవాసదుఃఖమ్మున మునిశాపానుసారమ్ముగా నచిరకాలమ్మున స్వస్లోక మొందె
దవు. పదంపడి రామచంద్రుఁ డొందెడి సామ్రాజ్యోత్సవంబుఁ గౌశల్య కాంచెడిని
నీవు దివి దేవయాసమ్ముననుండి చూచి యానందించెదవు. రాజోత్తమా ! విధి

లిఖితఫలరేఖః దుడిచికొనుట కెవ్వరును సమర్థులు గారు సుమా ! శుభాశుభఫలం
బనుభవింపక తప్ప దని చెప్పిన గురునివాక్యములు విని దశరథుండును. 196

చం. పనిఁగొని దూతలం బనిచెఁ ర్ బార్ధివులం బిలువంగ, మంత్రులం
బనిచెఁ దదాభిషేచసికశ్రవస్తువుల న్సమకూర్ప రాజులు
న్మునులును వచ్చి రంతఁ బురశ్రము న్భటు లెల్లరు వేడ్క మీఱఁ గే
తనతఱిఁ దోరణావళినశ్రతంద్రమతుల్ గయిసేసి రొప్పుగాన్. 197

చ. అంత వసిష్ఠుండు మంత్రివరుం జూచి యోసుమంత్రా ! రేపటియుదయమున మధ్య
ద్వారమునందు దివ్యాలంకారభూషిత లగు నెనమండ్రు కన్యకలును, బదియా
జేనుంగులు నొక చతుర్దంతదంతియు, నానాతీర్థోదకపూర్ణకుంభంబులును, వ్యాఘ్రు
చర్మత్రయమును, శ్వేతచ్ఛత్రచామరదివ్యాభరణవస్త్రమాల్యాదులును, గుళపాణి
సర్వకర్మకుశలధరణిదేవులును, నటన ర్తకగాయకవాంశికవైణికమార్దంగికవారయున
తీజనంబులును, బహిర్ద్వారమున హస్త్యశ్వరథపాదాతసంకులంబగు సర్వసైన్యం
బును నుండునటు లొనర్చుము. సర్వదేవాగారంబులఁ బూజ లొనర్పంజేయు మని
నియోగించి యాగురుండు రథ మెక్కి రామగృహంబుఁ జేరి తత్పూజితుండై
రామునితో నిట్లనియె. 198

ఉ. శ్రీరఘురామచంద్ర ! యభిరషేక మొనర్పఁ దలంచె రాజు, నిన్
గారడవిం జరింపఁ జనఁగెగా నొనరించును నైక, యైననున్
భూరమణాజ్ఞఁ గైకొనుము ర్ భూసుతతో నుపవాస మొంది యీ
ధారుణిఁ బన్వశీంపు మిటు ర్ బాంతుండనై నియమమ్ముఁ జెందుమా. 199

తే. అడవికిం జని పదునాలు ర్ గబ్బములును, నట వసించియు దశముఖాశ్విద్యసురవరులఁ
జంపి వచ్చినయప్పుడు ర్ శాశ్వతముగఁ, బుడమి నేలెదు సీతతో ర్ భూపతనయ !

తే. అని వసిష్ఠుండు దశరథుఁ ర్ గనఁగఁ జనియె, భావియంతయు గురుఁ డటురవల్కియున్న
రామలక్ష్మణజనను లారరామునందు, స్నేహమున దేవపూజలు ర్ జేసి రపుడు. 201

— మంధర కైకకు దుర్బోధము నేయుట —

ఉ. అంతటఁ గైకకు స్వరవుఁ ర్ జైతగు మంధర నేడనుండి యే
కాంతమునం బురీవిభవ ర్ మారసి నేడిది యేమొనో ? పురం
బంత నలంకరించి రని ర్ యచ్చట నొక్కపడంతిచే గతం
బంత నెఱింగి కైకదరి ర్ కప్పుడె వేగమ చేరి యిట్లనెన్. 202

తే. రాజు రాముని నిక యువరాజు జేయ, నెంచెనట యెల్లియభిషేకశమే యటమ్!
శ్రీకరంబుగఁ బురిని భూశసించినారు, దీనిఁ దెల్పంగవచ్చితి శ దేవి! నీకు. 203

కం. అని చెప్పి యూరకుండిన, విని కైక మహాముదమ్ము శ వేగొని యంతః
ఘనభూషణమ్ము మంథర, కనువుగఁ గాన్కగ నొసంగి శ యభినందింపన్. 204

వ. ఇట్లు సంతసించి తనకుఁ గాన్క నొసంగిన సంతసింపక కైకతో మంథర యిట్లనియె.

ఉ. ఇంతటి మూఢవృత్తి తగుతనే? దరిలేని విపత్ప్రయోనిధి
గొంతకబంటిగా మునిగి శ కూలముఁ జేరఁగలేక యుండియున్
సంతస మందుచుంటివొకొ? శ చాలును చాలును మూర్ఖురాల! నీ
కాంతుఁడు ప్రేమఁ జూచు నను శ గర్వమెకాక యెఱుంగ వన్యమున్. 205

చం. కరుణగలండు నాపయిని శ గాంతుఁ డటంచును విట్టవీగె దా
కరుణ కనంబడెం దుదకుఁ శ గాంచితె? నీసవతాలిబిడ్డనే
ధర కధినాథుఁ జేయునట శ తధ్యపుఁబ్రేమము రాముతల్లియం
దిరవుగ నుంచెనో? నృపతి శ యెంచుము నీవయి నుంచెనో చెప్తే! 206

ఉ. పూత మెఱుంగుచాయగతిఁ శ బుక్కిటిప్రేమపుమాటలాడినం
జేతమునందుఁ బుట్టిన విశేషపుఁ బ్రేమమటంచు నమ్మి యీ
రీతిగ మోసపోయితివి శ తేండ్లను నమ్మిన మోసమే కదా!
వాతెరఁ దేనె డెంద మది శ వాడికటారియె కాదె? తేండ్లకున్. 207

నీ. నీతాపతియె భూమిశనేత యైనను వాని, మాత యీపయి రాజశమాత కాదె?
కౌసల్యకడ నీవు శ కడుభక్తితో నిల్చి, వరవుడమే చేయవలయుఁ గాదె?
భరతుండు రామునిపదముల మ్రొక్కుచు, దాస్యంబుఁ జేయుచుఁడనకుఁ గాదె?
సౌందర్యమదముచే శ సఖ! యెఱుంగ వొకింత, గాని యియ్యది దుఃఖశకరము గాదె?

తే. కాన నెట్లైన రాముఁడు శ కానకేగు, నటులు భరతుఁడె రాజగునటులు చేసి
కొని సుఖంపుము లేకున్నఁగొమరులఁ గొని, యడవిఁ జేరుము ప్రాణములైనదక్కు.

వ. అని యిట్లు సమయానుకూలవచనమ్ములతో నామంథర బోధించినంత, 210

చం. పలుకునెలందినిక సురలుఁ శ బ్రార్థన సేయఁగ నామె కైకకున్
గలసుగుణంబు మార్చి విగుణం బొడఁగూర్చిన మంథరోక్తమున్
ఫలద మటంచు నాముదిత శ నమ్మి తదర్థము నిర్వహింపఁగా
వలయునుపాయ మెట్లు లని శ భావమునం దలపోయుచుండఁగా. 211

వ. అంత మంథర కై కేయిపూర్వగుణంబు మాతె నని తదింగితమ్ములచే గ్రహించి
యిమమతంబు దృఢతర మ్మొనరింప నెంచి ఓప్రాణసఖి ! యని కై కేయిని సంబో
ధించి యిట్లనియె. 212

సీ. ఇది యెట్టులగునని శ యెంచెదో నీమది, నందుల కొకయుపాయంబు గలదు
నీమేలుఁ గోరెడు శ నెచ్చెలి నొటచే, నాయుపాయము మున్నె శ యరసియుంటి
మును రెండువరముల శ భూపతి నీకిచ్చె, నవి దాచియుంచి తీ శ వాతనికడఁ
బదునాలుఁగేడులు శ వనవాసిఁగా రాముఁ, బంపఁ గోరుము సఖి! శ వరము నొకట

తే. ఒకట భరతుఁడె రాజుగా శ నుంటఁ గోరు, మటులు కోరిన నిచ్చితీరకుట నిజంబె
యాడితప్పఁడు నీమాట శ కడుగుదాటఁ, డవనినాథుఁడు నమ్ముమో శ యబ్జనయన!

కం. ఊరక యడిగిన నిచ్చునో, కో? రా జటుగాదు నేడు శ క్రోధగృహంబు
జేరి విరూపతఁ బండుము, గారాబుపడంతి వగుటఁ శ గని కోర్కు లిడున్. 214

ఉ. భూషలు దీసి భూసరపుఁ శ బుట్టముఁ గట్టి యనాస్తృతావనిన్
రోషముమీఱ నూరకయె శ రోజుచు “నుస్సు” రటంచుఁ గోపనా
వేషము రాజువచ్చుతఱి శ వేసి పరుండుము రాజు కామసం
తోషముతోడ వచ్చి కని శ దుఃఖముఁ జెందుచు నిన్నుఁ జేరెడిన్. 215

సీ. అంబరమ్ములు భూషణంబు లిచ్చెద నన్న, మాటాడఁబోకుమీ శ మఱచియైన
రత్నముల్ బంగారురరాసు లిచ్చెద నన్న, మాటాడఁబోకుమీ శ మఱచియైన
ధనధాన్యసంపదల్ శ ధారవోసెద నన్న, మాటాడఁబోకుమీ శ మఱచియైన
మరులొంది ని న్మఱి శ మఱిబ్రతిమాలిన, మాటాడఁబోకుమీ శ మఱచియైన

తే. మరులు గొన్నప్పుడే లొంగు శ మగఁడు గాని, వానివై రాగ్యదశలోన శ వశ్యుఁడగునె
యట్లు లొంగియు నీయిష్టమడుగుమన్న, నపుడు శపథంబుచే గోర్తు లెడుగు మబల!

కం. అని మంథర బోధించిన, విని యట్లె పరుండె గైక శ విభుగేహములం
దున మంథరఁ బోలెడి దు,ర్వనితలు జేరంగఁ జేటు శ వాటిలు గిరిజా ! 217

గీ. రాఘవునియెడ నిరతానురరాగభరిత, యయ్యు నాకైక దేవమారూపిమోహి
తాత్మయై మంథరావచనానుసార, మపుడె శయనించె గ్రోధవిహ్వలతమీఱ.

ఉ. అంతట నాజి క్రోధగృహమం దిలఁ బండిన కైకఁ జూచి పె
న్యంతఁ గలంగి ఖన్నుఁడము శ నాతిశరీరము నంటి యిట్లనుం

గాంత ! యిదేమి ? నీమృదులశకాయము గండఁ గోరభూమి న
త్యంతము దుఃఖకొపవశనై పడియుండఁగ నేల చెప్పమా.

219

సీ. అం చను న్నూదిపా శ న్పమరి యుండఁగ నిట్లు, భూమిపైఁ బవళింపఁ శ బోలు నొక్కొక్క!
రుజ గల్గెనా ? నీకు శ గజమందగామినీ !, వైద్యులఁ బిల్పింతు శ బాగునేయఁ
గలఘాతభూషణశకౌ శేయరత్నములే, వలయునా ? నీకు నోశలజనేత్ర !
ని న్నెన్వరేని నింశదించిరే ? చెప్పు పిల్పింతు నవ్వాని శిశ్షింతు నిపుడె
తే. నీదుకొరికఁ దెల్పుమా శ నీదుమాట, కడుగుదాటితినా ? యెప్పుడైననీ
యేమికోరెదొ కొరుమాశయిత్తునిపుడె, యర్విఁ బవళింప నినుఁజూచిశయోర్వఁగలనె

౨౩ కైక వరములఁ గోరుట ౨౩

చం. అన విని లేచి కైక నృపు శ నట్టై కనుంగొని “యుస్స”టంచు ని
ట్లను నృప ! యాడితప్పుని వ్రతశాఘ్యుడవేని వచింతఁ గోర్క మం
తనమునఁ బల్కువాక్యమును శ దప్పిన సాకికు లుండిరే ? యిట
న్మును శపథంబుఁ జేయు మిఁక శ భూపతి ! పిమ్మట నేను కోరెదన్.

221

చం. అన విని యాజి యిట్లనెఁ గరటా ! నను నమ్మవె ? యాడితప్పు టీ
యినకులమందుఁ గల్గునొకొ ! శ యిప్పుడు నాపయి నీవు సంశయం
బునుగొన నాయమే ? హృదయశమోహిని ! కోరినఁ బ్రాణమైన నీ
కనువుగ నిచ్చువాడ నటశలైన నిదే శపథమ్ముఁ జేసెదన్.

222

ఉ. ఏమహనీయుఁ బ్రాణముగ శ నెంచెదనో ? నిరతంబు నెవ్వఁ డు
ద్దామయశస్వియై యతిముఖవం బొడఁగూర్చునొ నాకు నెవ్వనికొ
జామును జూడకుండినను శ జా వొడఁగూడునొ నాకు నట్టి శ్రీ
రామునితోడ సుమ్మిఁక వరమ్ములఁ గోరుము నిశ్చయాత్మనై.

223

చం. అన విని కైక యిట్లనె సుశరాసురసంగరమందు నీవు నె
మ్మనమున సంతసంబుఁ గొని శ మానుగ రెండువరంబు లీయ నా
కనువగునాఁడు కొందునని శ న్యాసముగా నిడియుంటి నీకడ
న్మనమున సత్య మెంచి యిదుమా యిపు డావరయుగ్మ మర్చిలిన్.

224

తే. ప్రాణనాథ ! చతుర్దశాశ్బదులు రాముఁ, డడవినుండుట యస్మదీయాత్మజనకుఁ
బట్టముం గట్టుటయుఁగాఁగ శ వరయుగంబు, నిమ్ము సత్యంబు నెద నమ్మి తేనియిపుడు

చం. అన విని యాజి భూమిపయి శ నప్పుడె కూలి గతాసుకల్పుడై
 వనటను గుంది నాకు నిది శ స్వప్న మొ ? భ్రాంతియొ ? యేమిమాయయో ?
 తనయుఁ జతుర్దశబ్దములు శ దండక కంపుటయా ? తలంప నీ
 తనువునఁ బ్రాణము ల్జనవు శ దైవమ ! యంచు నితాంతదీనుడై. 226

మ. స్థలదంగావళితోఁ జలన్మనముతో శ స్రస్తోతరీయమ్ముతో
 గళదంబూత్కరలోచనద్వయముతో శ గాద్గద్యకంఠమ్ముతోఁ
 బలుసారుల్ రఘురామ ! రామ ! యని సంభాషించుచున్ దుఃఖియై
 యిలపై మూర్ఛిలి లేచుచున్ దశరథోర్వీనాథుఁ డేడ్చెన్ గడున్. 227

వ. ఇట్లు పలువిధమ్ముల దుఃఖించి కైకయెడఁ గోపించి యనునయించి బ్రతిమాలి మతి
 మాలి దీనునివిధమ్మున నెన్నియోయుపాయమ్ముల నుపయోగించెఁ గాని యూషర
 డ్డేత్రబీజన్యాయమై యుపాయమ్ములు ఫలింపమిఁ గుంది దుఃఖిజాగరణమ్మున
 నుండునంత నకుఱోదయకాలమ్మునందు. 228

ఉ. అంత సుమంత్రుఁ డచ్చటికి శ నాగతుడై విభుఁ గాంచి కైక ! భూ
 కాంతుఁడు వంతఁ జెందుటకుఁ శ గారణ మేమవఁ గైకయున్ ధరా
 కాంతుఁడు రాముఁ జూచుటకుఁ శ గా నిటు లుండెను వేగ రామునిం
 జెంతకుఁ దెమ్మనె న్నపుడు శ చెప్పినఁ బోవుదు రాముఁ దెచ్చెదన్. 229

వ. అని మంత్రి పల్కినంత 230

తే. రామచంద్రునిఁ దెమ్ము బిశరాన ననుచు, దశరథుఁడు చెప్ప మంత్రి సత్త్వరము వోయి
 రామచంద్రునిఁ దెచ్చిన శ రాముఁ డపుడు, జనకుదుఃఖిమ్ముగని చాల శ సంతపించి.

తే. కైకఁ గన్గొని యమ్మ ! భూకాంతుఁ డిటులు, వనటఁ జెందంగ నేలొకో? శ పలుకు మన్న
 నామె వచియించె దనవరాశభ్యర్థనంబు, బిదప రాముఁడు పల్కె సత్కర్మదముమీఱు.

ఉ. అయ్య ! విచార మేల కొనె శ దాడినమాటలు దప్పబోకు మే
 నయ్యటవీచరుం డగుదు శ నన్నఁ గనుంగవ నీకు గ్రమ్మ రా
 మయ్య ! ననుం ద్యజించి చన శ నర్హమె ? నేనికఁ బ్రాణయుక్తిమై
 యయ్యయ్య ! యెట్లు నిల్తుఁ గొడుశకా ! యని యాజి విచార మొందినన్. 231

శా. శ్రీరామం డటు బల్వేతం గలఁగుఁత్రడిం జూచి యోయయ్య ! నే
 నీరేడేడు లరణ్యవాసి నయి యిం శ దేలెంచి త్వత్పద్వయ్యా

నీరేజమ్ముల మ్రొక్కి భక్తిగొని నిశ్చేవింతు నశాంతమున్
ధీరత్వమ్మున నుండుమా యిక వృథా శ దీనత్వము స్వీడుమా.

234

కం. జననిని సీతను గని యీ, వనగమనము నుడివి వంతఁ శ బడకుండుఁడటం
చనునయ మొందించియు నే, జనకా ! వని కేగువాడఁ శ జయ్యన నిపుడే. 235

కం. అని రాముఁడు వలఁగొని యీ, జననికి జనకునకు మ్రొక్కి శ చయ్యన నపుడే
తనతల్లికడకుఁ దాఁ జని, వినతుండై మ్రొక్కి చెప్పి శ విభునాజ్ఞ నొగిన్. 236

ఉ. తల్లి విచారముం గొనిన శ ధైర్యముఁ జెప్పి నమస్కరించుచున్
సల్లలితంపుభక్తిఁ బలురసార్లు ప్రదక్షిణ మాచరించి సం
పల్లలితాత్మగేహమున శ భ్రాతయు సీతయుఁ గోర ప్రేమ రం
జిల్లఁగ వారితో వనముఁ శ జేకుట కియ్యకొనె న్ముదమ్మునన్. 237

చం. అనుమతి నొంది రాముఁ డఖిలార్థధనమ్ముల భక్తి సత్తపో
ధనులగు విప్రవర్యులకు శ దానము లిచ్చి తదీయమైన దీ
వనఁ గొని సాగ్నికుం డగుచు శ భ్రాతను సీతను వెంటఁగొంచుఁ ద
జ్జనకునియాజ్ఞ చేతఁ బదశఁచారుఁడుగాఁ జనుచుండె నంతటన్. 238

ఉ. పౌరులు చూచి యేల యిటు శ పచ్చరుఁ డయ్యెను రాముఁ డక్కటా !
కారణ మేమొ? యంచు నధికవ్యధఁ జెందఁగ వామదేవుఁ డా
నారదవార్త రాముఁడు జననార్దనుఁ డాదశకంఠుఁ జంపఁగాఁ
జేరుచునుండఁ గాన కని శ చెప్పఁగ రంజిలఁ బౌరవర్గమున్. 239

చం. జనకునిఁ జేరి వందనము శ సల్పి రఘూత్తముఁ డంత భక్తిఁ గై
కను గని తల్లిగో ! యిదిగో శ కానల కేగెద నాజ్ఞ నిమ్మనన్
గనుకని నామె మువ్వరకు శ నారల నిచ్చిన రామలక్ష్మణుల్
కొని ధరియింప భూతనయ శ కోక ధరింపఁగ లేకయుండఁగా. 240

తే. ఆలిఁ గని రాముఁ డిది యెన్నఁజేసె నకట !
స్వయముగాఁ గట్ట నెఱుంగునే? శ వస్త్రములను
నిపుడు గట్టంగ వేరక శ యిటులు చూచు
చున్న దని తానె కట్టుచున్నున్న తఱిని. 241

241

వ. అంతః కైక సీతకు నారచీర నిచ్చుటయు సీతకు రాముఁడు నారచీరం గట్టుటయుఁ
జూచి సర్వజ్ఞుఁ డైనను వసిష్ఠుండు తనమనంబున దుఃఖిక్రోధంబులు బెనఁగొన
రోషకషాయితలోచనంఁడై కైకం జూచి యిట్లనియె. 242

ఉ. రాముఁ డరణ్యముం జన ధర్మరాపరిపాలనకృత్యమెల్ల నీ
భూమిజ సేయు దాని కధర్మము ల్వైస నడ్డము వచ్చి రేని మ
ద్యూమతపోగ్ని కింధనసశ్రమూహముగా నొనరింతు వారల
న్నామహిమంబుఁ జూడుఁ డక్షిణ నభయ మొందెను కైక యంతటన్. 243

తే. రాజు మంత్రిని గని సుమంత్రతా ! రథమ్ము, పై వసింపఁగఁజేసియే శ వనముఁ జేరు
నటులు వీరినిఁగొని యేగుశ్రమనిన నతఁడు, నాయిత మొనర్చె నంత నాశయరదమపుడు.

❀ సీతారామలక్ష్మణు లడవి కరుగుట ❀

వ. సీతారామలక్ష్మణు లిట్లు నారలం గట్టి వసిష్ఠదశరథాదిపూజ్యవర్గంబునకును కైక
కును గౌసల్యాసుమిత్రులకును గ్రమమ్మున పాదాభివందన మాచరించి దుఃఖవివశు
లగు వారి యాశిషమ్ములఁ గైకొని స్వందనారూఢులై రాజమార్గమ్మునఁ జనుచు
దైవకల్పితమ్ములగు శుభశకునమ్ములఁ గని యానందించుచుఁ బయనించి నాటికి
తమసాసదీతీరముఁ జేరియుండి రోదాక్షాయణీ ! రామున కష్టాదశవర్షమ్మున
మాఘశుక్లపంచమిని వనవాసమ్మునకు మొదటిదిన మయ్యె నాతమసాతీరమ్మున
నొక్కరాత్రి నివసించి వారు మఱునాఁడు శృంగిబేరపురంబుఁ జేరిరి. పిదప గుహు
నిచే బహూకృతులై గుహాసీతవటక్షీరమ్ముల రామలక్ష్మణులు జడలు రచించి
కొనిరి, యారాత్రి నటఁ గడిపి ప్రభాతమ్మున గుహపరిజనాసీతంబగు పోతంబున
సీతారామలక్ష్మణు లెక్కి రథమ్ముతో సుమంత్రునిఁ బొమ్మని యయోధ్య కనిపి
గంగానదిని దాటుచుండ మధ్యభాగమ్మున కొడ చనునప్పుడు సీతాదేవి గంగా
నదినిఁ జూచి సభ క్తినమస్కారమ్ము లాచరించి యిట్లనియె. 245

❀ సీత గంగను ను తిం చుట ❀

మ. హరిపాదమ్మునఁ బుట్టి దేవనగరశ్రాంతమ్మునం బాటి త
త్సరలోకమ్ముననండి యీశునిజటాశ్రజాటమ్ములోఁ జేరి యీ
ధరకు స్వచ్చిన ని న్భజింప నఘవిశ్ధ్వంసం బగుం దల్లి ! నీ
పరమంబైన మహాత్వ మిట్లు ధరలో శ భాసిల్లు భాగీరథీ ! 246

మ. ముల్లోకమ్ములవారి పాపతతులం శ బోకార్పఁగాఁ దల్లి ! యీ
ముల్లోకమ్ముల నుందు వీ వహహ ! సంరపూర్ణాకృతి నైకసం
పల్లాభమ్ములు గల్గు నీమజలసంరవర్కంబు ప్రాపించినం
దల్లి ! నీస్మరణమ్మో మోక్షకరమాఁ శ దధ్యంబు భాగీరథీ !

247

మ. భవదీయాతిపవిత్రవారి నెపుడుం శ బానాదులం బొందు మా
నపులే ధన్యులు ముక్తు లౌదు రిక జరన్మంబుం గొనంబో రహః !
భవముం బాసి విముక్తి నొందుటకు నెవ్వఁ డాత్మలో నెంచు వాఁ
డవని నిన్ బిజియింప ముక్తుఁ డగుఁ గారదా ? తల్లి ! భాగీరథీ !

248

మ. జననీ ! యేయెడ నైన మానవుఁ డిలక శ సర్వంసహాభర్తయై
జననం బందుటకంఁపెఁ బుల్లయి భవతాన్నిధ్యముం జెందుచో
ఘనమా మోక్షముఁ జెందవచ్చు నఘసంరహితమ్ము నాశంబు నొం
దును బుల్దైనను నేమి ? నీమహిమ నిశ్చిన్తుల్యంబు భాగీరథీ !

249

మ. భవసాహస్రపరంపరాగతమహాశపాపాటవీకోటికిం
దవరూపంబట నీదుసంస్మరణమే శ తథ్యం బగుం దల్లిరో !
భవదీయాంబుకణంబుఁ గ్రోల నని దుర్రావారాతిఘోరాజవం
జవరోగాత్తున కొషధం బట బలీ ! శ సత్యంబె భాగీరథీ !

250

మ. ధరలో నెన్ని నదుల్ మఱెన్ని పురతీర్థంబు ల్మఱెన్నో మహే
శ్వరరూపమ్ములు గల్గియున్న బలీరే ! శ వారాణసి నిన్నఁగాఁ
గరుణాసాగరు విశ్వనాథుని జగత్కల్యాణదుం డంను రా
పురికిం జెంగట నీవు మంటగద యీ శ పుణ్యంబు భాగీరథీ !

251

మ. భవదీయోభయతీరభూములను నే శ ప్రాణ్యాళియైనం గుమా
నవుఁడైన స్మరణించిన స్మరియు నశ్వస్థానికప్రేతమా
నవదేహాస్థియు నీజలమ్మునఁ బడ శ న్నారాయణస్థానమున్
రవివంశోద్భవసాగరు ల్బలెను జేరన్వచ్చు భాగీరథీ !

252

మ. నినువర్ణింపఁగ నాతరం బగునొకో ? శ నీరేజభూముఖ్యులు
న్మునులుం జెప్పఁగలే రనంగ నిక మాశభోఁ టెన్నఁగా శక్తులే ?
ఘనకారుణ్యముతోడ మ మ్మిక జగత్కల్యాణి ! రక్షింపు మో
జననీ ! నీ కిదె చేయుచుంటిని నమశ్శాసరమ్ము భాగీరథీ !

253

తే. నాపతి ననవాసనత, మాపద లొందకయె గడచి శ యానందముతో
మాపురి కేగెడునప్పుడు, నీచదమ్ములకు మ్రొక్కి శ నినుఁ బూజింతున్. 254

తే. తిరిగివచ్చినయప్పు డోరదేవి ! నీకు, మధురమాంసంబు మద్యకుంభముల నిచ్చి
పలురకంబుల బలులను శ భక్తి నొసంగి, పూజన మొనర్చి పోదుము శ పురికిఁ దల్లి!

వ. అని సీత మ్రొక్కిన రామలక్ష్మణులుం గంగకు వందనం బిడి యావలియొడ్డున డిగి
గుహుని విడిచి యట నొక రేయి వసించి త్రివేణీసంగమం బగుప్రయాగకుఁ జని
యట భరద్వాజమునికి వందనమ్ము లిడి యాయనచేఁ బూజితులై యటనుండి
బయల్వెడలి యమున దాటి వాల్మీక్యాశ్రమమ్ముఁ జేరి వానిచే నర్చితులై పోయి
చిత్రకూటమ్ముఁ జేరి స్తంభదారుశాఖాపర్ణలతాదులచే శయనాసనపాక దేవాయత
సంబులు వేర్వేఱ లక్ష్మణుండు నిర్మింప పవిత్రమృగమాంసములచే వాస్తుబలివిధానం
బాచరించి శాలాప్రవిష్టులై స్వగృహమందుంబలె నిచ్చలు నచ్చటి మునులకు నతిఘ
లకుఁ గందమూలఫలమాంసాదుల నాతిభ్య మిచ్చి పూజించుచు సుఖం బుండి రంత.

ఉ. రాముఁ డొకప్పు డచ్చట ధరరాతనయాంకముపైనఁ బండ సు
త్రామజకాకదానవుఁడు శ దారుణతుండనఖాళిచేత నా
భూమిజకాలియంగుటము శ బుష్టిగ నెఱ్ఱగనుంటఁ జూచి వాఁ
డామిషకాంక్షఁ జీల్చిన సుశరారినిఁ దోలదు భ ర్తనిద్రకై. 257

ఉ. అంతట మేలుకాంచి జనశకాత్మజప్రేలిని రక్తతుండమై
స్వాంతభయమ్ముచేఁ జనెడు శ వాయసముం గని రాముఁ డైషికం
బంతట దానిపై విడువ శ నవ్వెనువెంటనె యస్త్ర మేగ లో
కాంతరవాసు లెవ్వరుఁ దదస్త్రభయమ్మును దీర్పలేమినిన్. 258

ఉ. కాకము నంతటం దిరిగెఁ శ గాని ఫలం బిసుమంత లేక చీ
కాకున నారదోక్తిఁ గొని శ క్రమ్మఱ రామునిఁ జేరి వేడినం
గాకము కన్నొకండు బలి శ గాఁగ నిషీకముచేతఁ గొట్ట నా
కాకము నేకనేత్ర మయి శ ఖిస్థలి కేగె ముదమ్ముఁ జెందుచున్. 259

తే. దాశరథి యంత బహువిద్యోదములచేతఁ, గాలయాపన మొనరించు శ చాలి ననుజఁ
బురవియోగవిచారమ్ముఁ శ బొందకుండఁ, గుతుక మొనరించు నాచిత్రకూటమందు.

వ. అని చెప్పిన పరమేశ్వరు వచనంబులు విని దాక్షాయణి తారకరామచంద్రకథా
కర్తనోత్సాహ యగుటఁ బరమానందకందళితహృదయారవిందయై యుండె నంత.

మాలిని. గిరివరతనుజాతా ! శ కేళికాలోలచేతా !

కరధృతగిరిచాపా ! శ ఖండితస్మారరూపా !

పురరిపువనకీలీ ! శ పూతఖండేందుమాళీ !

స్థిరతరశుభభావా ! శ శ్రీభవానీశదేవా !

262

ఇది శ్రీ గుండు లక్ష్మణశాస్త్రి విరచితం బైన

ఆంధ్రానందరామాయణమ్మనందుఁ

దృతీయాశ్వాసము

సమాప్తము.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః

ఆంధ్రనందరావాయుణము

సారకాండము

చతుర్థాశ్వాసము

మ త్తారకమంత్రచింతనరతా ! శ చిద్రూప ! భక్తావళి
క్షేమప్రాపణశక్తపాదయుగళా ! శ శ్వేతాంగరుగ్భాస్వరా !
వామాంగీకృతశైలరాజతనయా ! శ వందారుబృందారకా !
సోమాలంకృతమాలి ! యోగిజనసంరస్తుత్యా ! భవానీశ్వరా !

1

వ. అవధరింపుము.

2

చ. అనువుగఁ బ్రాణనాథుఁ గని శ యంబిక గాఢతరానురాగయై
ఘనతరమైన రాఘవుని శ గాఢ పదంపడి యెట్లు చెల్లెనో
విన నభిలాష మయ్యెడి సఖవిస్తరమున్ వినిపింపుమా యనన్
వినుమని శంభుఁ డిట్లు నె నశపినసుధామధురోక్తు లొప్పుగా.

3

వ. ఓపార్వతీ ! విను మట్లు సీతారామలక్ష్మణులు చిత్రకూటమున నివసించి మునివ్రత
పరాయణులై సాధుజనమునిబృందమ్ములతోఁ బుణ్యకథాగోష్ఠిఁ గాలముఁ గడపు
చుండిరి. పదంపడి,

4

— ద శ ర థుఁ డు మ ర ణి ం చు ట —

కం. అంతట నక్కడ మంత్రియు, సంతర్హుఁ యునుఁ బురికి శ నరిగి ధరాధీ
శాంతికముఁ జేరి తద్వృత్తాంతము వచియించె గర్గదస్వరుఁ డగుచున్.

5

ఉ. మంతరి చెప్పుగాఁ దనకుఁ మారుచర్చితము నాలకించి భూ
కాంతుఁడు తద్వియోగమున శ గాఢవిచారముఁ జెంది రామ ! ప్రా

జాంతముఁ జెందు నాకు భవదాననపద్మముఁ జూచు భాగ్యమా
వంతయు లేకపోయెఁ దనరయూ ! వినయూత్తనయాధ్య ! రాఘవా !

6

తే. ఎచటనుంటివో రామ ! యరహీనధామ !, కొడుకు కేల్వట్టి యసువులరవిడుచుభాగ్య
మకట ! నాకిక లేదు రామా ! కుమార !, రామ ! యనుచును విడిచెనుప్రాణములను.

చ. మృతఁడగు భర్తఁ గాంచి పుడరమిం బడి మూర్ఛిలి కొసలాధిరా
ట్సుతయు సుమిత్రయుఁ బహుళశోకముఁ జెంద వసిష్ఠమాని యా
కత విని వచ్చి భూరమణికాయము నప్పుడె తెలపాత్రసం
గత మొనరింపఁజేసి ద్రుతరగాముల దూతలఁ బిల్చి యిట్లనెన్.

8

ఉ. కేకయదేశ మేగి నృపరగేహమున న్నివసించుచున్న యా
కైకకుమారు లిద్దఱున ర గాంచి గురుండు నయోధ్యలోన మీ
రాకను గోరియుండె నని ర మృగముగా వచ్చియించి నేటిదా
ఏకథయేనియుం దెలుపరకే గొనిరం డింక పోయి రండవన్.

9

చ. గురువరు నాజ్ఞ దూతలును ర గొబ్బునఁ కేకయదేశ మేగి యా
భరతునిఁ దత్సహోదరుని ర బ్రాంజలులై గురునాజ్ఞఁ దెల్పి త
త్తరమున వెంటఁగొంచుఁ బ్రమదమ్ము రహింప నయోధ్యఁ జేర్ప నా
భరతుఁడు మాతృకృత్యము నృపాలమృతిక విని మఃఃకాత్ముడై.

10

ఉ. హా ! యను నేడ్చి యేడ్చి జనరకా ! యను మమ్ముల వీధ నాయమా
నా ! యను నేమిపాప మహాహా ! యను భాగ్యవిశేష మింక లే
దా ! యను రామచంద్రునకు ర దాయను జేసితె కైక ! మూర్ఖరా
లా ! యను ప్రాణముల్ విడుతునా యను చీ ! హతదైవమా యనున్.

11

చ. అని పలవించుచున్ భరతుఁ ర డజ్జననిం గడుఁ దిట్టి తిట్టి చెం
తనె కనవచ్చు మంథర నతంద్రత భీషణరోషయుక్తుడై
చను మెటకేని నీవు నృప ర సద్గమలో నిక నెన్నఁడైన నా
కనులకుఁ గానుపించినను ర గంతముఁ గోయుదు పొమ్ము పొమ్మనెన్.

12

గీ. అంత భరతుండు జనకదేహమున కగ్ని, సంస్కృతి యొనర్చి పైతృక ర శ్రద్ధతోడఁ
బారతాకికవిధిఁ దీర్చి ర పరఁగియుండ, నతనిఁ గని పౌరులెల్ల నిట్లనిరి భక్తి. 13

తే. రాజు మరణించె రాముఁ డరణ్యమునకుఁ, జనెను నీవిక రాజ్యపాలన మొనర్చు
మనఁగ నొల్లక మంత్రిపౌరరాశితోడ, నన్నఁ గొనివత్తు నంచుఁ బ్రయాణమైన.

౧౩ భరతుఁ డరణ్యమున కరుగుట ౧౩

చ. భరతునిఁ జూచి తల్లులు నశవత్యము గల్గినవార తాటచే
మరణము భర్తతోఁ గొనమి శ మానుగ రామునిఁ జూచు కోర్కితో
నరదము నెక్కి తామును బయలెడ్డలంగను వారితోడ నా
భరతుఁడు వోయి తద్గుహసశపర్యలఁ గైకొని గంగఁ దాటియున్.

15

ఉ. రాజితన తపోవిభవశ్చ రాజ్యధురీణుఁడు పుణ్యుడౌ భర
ద్వాజునియాశ్రమమ్ముఁ బరివారముతోఁ జని రాఘవుండు నీ
రేజభవాధుడౌ మునివశ్చేణ్యునిఁ జూచి నమస్కరింప న
య్యాజునుతుం దదాశ్రమమునందు వసింపఁగఁజేసి మౌనియున్.

16

వ. సపరివారుండైన భరతున కాతిథ్య మొసంగ నెంచి తనతపోమహిమమ్మునఁ బర్వతో
న్నతంబులగు నన్నరాశులును బహువిధపరిపక్వశాకాల్పగిరులును లేహ్యచోష్య
పానీయప్రాదమ్ములును హైయంగవీనస్రవంతులును దధితటాకమ్ములును క్షీర
నిపానమ్ములును బహువిధపరిమళమిళితమాంసమైరేయకటాహమ్ములును గజఖాద
నార్థాసీతపుండ్రీక్షుపూలకజాలమ్ములును తురంగమఖాదనసాధనపరిపక్వకుశుత్థరాశు
లును రాజభోజనార్హకనకపాత్రసహస్రధారిణులగు పరిచారికలును నమరించి యెవ్వ
రెవ్వ రేమేమి కావలయునని మనమ్మున నూహింతురో యామూ సకలపదార్థమ్ముల
భోజనభాజనమ్ముల నయాచితమ్ముగాఁ గల్పించె నంత నెల్లరు వలయురుచులతో
భోజ్యమ్ము లారగించి చాలుఁ జాలు నను నులివు లులియ నానందించుచు తృప్తులై
యున్నంత భరద్వాజుం డానందించి యందఱ బహూకరించి చందనతాంబూలాది
సత్కారమ్ము లాచరించి యొకపేరోలగమ్ముఁ గల్పించి యందు భరతుని సుఖాస
నాసీనుం జేసి వారాంగనానృత్యమ్ములును వీణాగానమ్ములును బారిహాసిక వాంశిక
వైతాళిక పౌరాణిక కవీశబృందమ్ములచే ననేకవిద్యావినోదమ్ము లొనరింపఁజేసిన
భరతుం డానందించి యారేయి నటఁ గడపి మఱునాఁడు భరద్వాజోపదిష్టమార్గాను
యాయియై పోయి చిత్రకూటముఁ జేరె మఱియును,

17

భరతుఁడు రామునిఁ బ్రార్థించుట

చ. భరతుఁడు పర్ణశాలకడ శ భార్యను లక్ష్మణుఁగూడి పెన్ జటా
భరమును దాల్చి మౌనివలె శ భాసిలు రామునిఁ జూచి తత్పదాం

బురుహయుగమ్మపై శిరము శ మోపి నిరంతరబాష్పబిందువుల్
దొరలగ భూమిపైఁ బడియె శ దుఃఖభరాతినిరుద్ధకంతుడై.

18

తే. అటులు దుఃఖించుభరతుని శ నక్కుఁ జేర్చి, రామచంద్రుఁడు నందఱి శ సేమమడుగ
నతఁడు నతికష్టమున లేచి యశ్రుజలముఁ, దుడిచికొని గద్గదోక్తుల శ నుడివె నిట్లు.

తే. అన్న! యేమందు నీవియోగార్తకతన, మనుజనాథుఁడు రామ! రాశమా! యటంచు
చిరము పలవించి పలవించి శ జీవితంబు, విడిచె మనభాగధేయముల్ శ గడచె నింక.

మ. అనినఁ రాముఁడు మ్రాన్పడెన్ ధరణికశన్యారత్నమున్ లక్ష్మణుం
డును రోదించిరి, పిమ్మటన్ సకలబంధువ్రాతమున్ మంత్రులున్
మునులున్ బ్రేముడి నూఱడింప రఘురాశముం డంతటన్ స్నాతుడై
జనకుం గూరిచి పారతాకికవిధుల్ శ సాగించె శ్రద్ధాత్ముడై.

21

సీ. కృతకర్ము రాము నీశక్షించి యాభరతుండు, కులగురుసహితుడై శ పలికె నిట్లు
రామ! ని స్వీడి నే శ రాజ్య మేలుట కంత, హీనధర్ముండనే? శ హీనబుద్ధి
కైక తప్పొనరింప శ నాకు శిక్షగ నీవు, రాజ్య మేలక యిట్లు శ రా హితంబె?
రామసోదరుఁడు దుశ్శార్ఙ్గుడన్నఁ గళంక, మరయఁగా నీకుఁ గారదా మహాత్మ!

తే. తావకీనపదారవిందములతోడె, నాదు తప్పేమియును లేదు శ నరవరేణ్య!
రమ్మయోధ్యకు, ధర నేలుకొమ్ము రామ!, పెద్ద వీవుండ రాజుగాఁ శ బిన్నతగునె?

చ. అన విని రాముఁ డిట్లనియె శ నట్టులొనర్చుట తప్పు నాయనా!
జనకుని యాజ్ఞ సేయుట వ్రతశస్త్రము, నన్ను నరణ్యవాసమున్
నిను భువనాధిపత్యమును శ నేర్పునఁ జేయ విధించెఁ గాన నో
యనుజ! తదాజ్ఞఁ దప్పట నిజాన్వయధర్మముఁ దప్పుటే కదా!

23

తే. బ్రతికియుండఁగఁ దండ్రితో శ బ్రతినఁజేసి, యతఁడు మరణింప దానిన్యత్యయముచేయ
ధర్మ మెట్లగు? జనకసత్యవ్రతంబు, నెటులు తీఱు? బిత్తూణంబు శ నెట్లు తీఱు?

ఉ. కావున వీలు గాదు ననుఁ శ గాననవాసమునుండి రమ్మనన్
నీవు ధరాధిపత్యమును శ నేర్పునఁ జేయుము, నేను గోనకుం
బోవుదుఁ దప్ప దీనియతి శ భూమి యడంగిన మిన్ను కూలినన్
నీ విఁక నాలసింపక విఁసితమతి జనుమయ్య! తమ్ముడా!

25

వ. ఇట్లు రాజ్యపాలనానాదకుండై వనవాసాదకుండై పలికిన రామచంద్రుని వాక్య
మ్ములు విని,

26

తే. భరతుఁ డప్పుడు దర్భలఁ శ్రీ బటచి నీవు, వచ్చునందాక యిచటనే శ్రీ పవ్యళింతు
ననుచుఁ బ్రాయోపవేశదీక్షను వసింపఁ, దలఁప రాముఁడు మిగులఁ దశ్ర త్తఱమునొంది.

చ. గురువరుఁ జూచి యిట్లనియె శ్రీ గూఢముగాఁ బరమార్థబోధనం
బరుదుగఁ జేయుమా గురువశ్రరా ! సుకుమారుఁడు ముగ్ధచిత్తుఁ డీ
భరతుఁడు నాయెడం గలుగు శ్రీ భక్తియె కాని యెఱుంగఁ డన్యమున్
ఖరనియమమ్ముతోఁ గుశలఁ శ్రీ గాయముఁ గందఁ బరుండె నావుడున్. 28

చ. గురుఁ డటు నోయి యాభరతుఁడగుర్చి మృదూక్తి ననెం గుమార ! శ్రీ
హరియె సుమా యితండు భవదగ్రజుడై జనియించె రాముడై
ధరణిభరంబు మాన్పు బహుదానవయుక్తిగ రావణాసురుం
బొరిఁగొన నేగుచుండె వనశ్రహుమికి లోకహితార్థ మిత్తటిన్. 29

❖ భరతుఁడు రామపాదుకలు గొని చనుట ❖

తే. అనఁగ రాముని శ్రీహరియని తలంచి, భరతుఁ డప్పుడె యాతని శ్రీ కెఱిగి రామ!
పాలనముఁ జేయఁజాలు నీ శ్రీ పావ లిమ్ము, వాని సేవించుచుందు నీ శ్రీ వచ్చుదనుక.

తే. నేను నీవలె నారలశ్రీనే ధరించి, జటిలత వహించి యూరిచెంగట వసించి
కందమూలమ్ములను చినుశ్రుచుందు నీదు, రాకకై వేచియుందు నో శ్రీ రామచంద్ర!

మ. పదునాల్గేండ్లు గతించు నాదినమునం శ్రీ బ్రత్యూషమం దీవు నా
యెదుటన్ దర్శన మీయవేన్చి యనలం శ్రీ బేజొచ్చెదం జుమ్మి ! యి
య్యది సత్యం బన నల్లై వత్తు నని సీతాధీశుఁడున్ జిత్తమం
దు దయం జెంది యొసంగెఁ బాదుకల సాధుస్వాంతుడై వానికిన్. 32

చ. భరతుఁడు రామపాదుకల శ్రీ భక్తి శిరమ్మునఁ దాల్చి నమ్రుడై
హరియగు రామచంద్రునకు శ్రీ నచ్చటిలోకులు మెచ్చనట్లు కిం
కరుగతిఁ దాఁ బ్రదక్షిణపు శ్రీ కర్జముఁ దీర్చి నమస్కరించి యో
సరసిజలోచనా ! సెల వొశుంగు మటంచును వేడెఁ బిమ్మటన్. 33

ఉ. కైకయు రామచంద్రుఁ గని శ్రీ కారుణికాగ్రణి ! పాపురాల నే
నీ కపకారమున్ ఖలమరసీష నొనర్చితిఁ దప్పుఁ జేసితిన్
లోకశరణ్య ! నీవు వనశ్రలో నివసింపఁ బురంబు డాటఁగా
నాకు వివేక మబ్బె రఘునందన ! దైవికమాయ యేమియో ! 34

ఉ. ఎంతవివేక మబ్బిన నిఁ శ కేల, గతోదకసేతుబంధమే

కాంతలు వేసవేలు పురిఁ శ గల్గఁగ నే నపకీర్తి జెంద జ

న్మాంతరపాప మేమొ తెలియ న్వశమే యెపుడైన నీవు భూ

కాంతుడ వాడు శాశ్వతము శ గాదె మదీయకళంక మీధరన్.

35

సీ. అనఁగ రాముఁడు కైకఁ శ గని తల్లిరో ! నీదు, తప్పేమియును లేదు శ దైవతంత్ర

మిది నాకుఁ బ్రాపింప శ నిచ్చచే మంథరా, ప్రేరణం బొండయ్యెఁ శ గారణంబు

వాణిచే నీ శుభశభావంబు మార్పించి, రమరులు దాన మోహంబుఁ గొంటి

వమ్మ ! నీయందు నా శ కాగ్రహమే లేదు, పోయి రమ్మివు నీరపుత్రుతోడఁ

తే. బదియునాల్లేడు లే వనశవాస మొంది, తిరిగి పురిఁజేరి తల్లులందఱకు నవుడు

వందనమ్ములు చేయుదు శ భక్తితోడ, నిపుడు వనికేగ ననుమతి శ నిండు పొండు.

తే. నాఁగ భరతుండు సకలసైన్యములు గొల్వ, నిజపురికి నేగి యచ్చట శ నిజలజనుల

విడిచి పావలఁ గైకొని శ వేగ 'నంది', యనెడు గ్రామమ్మునం దుండె శ ననుజుతోడ.

వ. ఇట్లు భరతుండు రామభక్తుండై కందమూలఫలాశనుండై జటావల్కలధారియై

రామపాదుకల నొకసింహాసనమ్మునం దిడి ఛత్రచామరాదిరాజోపచారమ్ములతోఁ

ద్రుసంధ్యమ్ముఁ బూజించుచు మంత్రజనప్రోక్తరాజకార్యముల నెల్ల స్వయముగాఁ

బాదుకలచెంతఁ బ్రత్యహంబు నివేదించుచు రామవనవాసవాసరమ్ములు గణించుచుఁ

దదాగమనమ్ముఁ గోరుచు నియతచిత్తుండై యుండె నంత నక్కడ.

38

ఉ. రాముఁడు చిత్రకూటగిరి రాజతగైరికథాతుసంభృతి

భూమితనూజకున్ నుదుటిబొట్టును గండములందుఁ బ్రతముల్

ప్రేముడిఁ దీర్చుచున్ బరిమళించు సుమాలి నలంకరించుచున్

భూమతరప్రమోదమునఁ శ బొల్చెను తమ్ముఁడు సేవఁ జేయఁగన్.

39

తే. ఇటులు సీతనుగూడి తా శ నెల్లసుఖము, లొందుచుండఁగఁ బురజను శ లొక్కొక్కరు

తన్నుఁ జూడఁగవచ్చుసందడికి నోడి, చిత్రకూటంబు విడనాడి శ చేరె వనము.

ఉ. మిత్రకులోద్భవుండును నశమేయగుండగు రాముఁ డిట్లు సౌ

మిత్రయు సీత తన్నునుగఁగింపఁగ నగ్గిరి నుంట మాని యా

యత్రమునీశునాశ్రమగృహమ్మున కేగి విసమదేహుడై

గోత్రము పేరుఁ జెప్పి మునిశకుంజరుఁ జూచి నమస్కరించినన్.

41

ఉ. మానియు రామచంద్రుని సఖమంచితపూజల గౌరవించి యా
జానకి నాత్మజాయఁ గన శ సన్నిధి కంప గుహఁగృహంబులోఁ
దా నననూయఁ గాంచుచు మరదమ్మున మ్రొక్కిడి మ్రోల నిల్చు నా
జానకి నంకమం దిడి ప్రసన్నత నమ్మునిపత్ని యిట్లనెన్. 42

తే. అమ్మ! నీతమ్మ! కుశలమా! శ యతివమిన్న, వమ్మ! నినుఁ జూచి లోకమ్మనందుఁ గొమ్మ
లందఱుఁ బతివ్రతాత్వమ్ము శ నభ్యసింప, వలయుఁగానొకొ? భువి సతీరతిలకమీనె.

తే. కలుములెల్లను గలిగిన శ కాంతుఁడైన, నడుఁగులకు మడుగు లిడుచు నశత్యధికమైన
సేవఁజేయుట కేమి? యశ్రీకుఁడైన, భర్త సేవించు టని పతివ్రతము నతికి. 44

ఉ. కాన జగాన నెచ్చటను శ గాంతల సీసరిదానిఁ గాన నో
జానకి! నీచరిత్రమున శ సంతస మందితి, విశ్వకర్మచే
మానుగ నిర్మితంబులగు శ మర్దులుఁ గుండలముల్ ధరింపు మ
హ్లానసుమాంగరాగముల శ మానిని! తాల్పు మటంచు నిచ్చియన్. 45

తే. అమ్మ! ధరియింపు మీభూషణాంశుకముల, కాంతి కడిగినఁ బోదు సూరకంజనేత్ర!
ఘనతరప్రేమ నీయలంకరణ మొంది, ధవుని రంజించెదవుగాక శ తల్లి! నీవు. 46

కం. అని యత్రయు నననూయయు, ననువుగ మువ్వరకు భోజనాదుల నిడి మీ
వనవాసమైనఁ బదపడి, చని మీపురమందు రాజ్యశౌఖ్యముఁ గనుడీ. 47

తే. ఇటులు మూఁడుదినంబు లరచట వసించి, యత్రకిని మ్రొక్కి వెడలి రోశయద్రుజాత!
అప్పటికి వారి కొకయబ్ద శ మయ్యెఁ బదప, జరిగియున్నట్టి కథ విన్ను శ సరసిజాక్షి!

౨౩ రా ముఁ డు వి రా ధు నిఁ జం పు ట ౬౪

శా. నీతాలక్ష్మణయుక్తుఁడై కదలి యాశ్రీరామచంద్రుండు విల్
చేతం దాలిచి తాను ముందు నడచెన్ శ జేతోముదం బొప్పఁగా
నీతన్ మధ్యగఁ జేసి లక్ష్మణుఁడు సరజ్జీభూతచాపుండు సు
స్థితప్రజ్ఞుఁడు వెన్కఁ దమ్మిరువురన్ శ సేవింప శ్రద్ధాళువై. 49

వ. ఇట్లు చని చని వారు దండకవనంబుఁ జేరి యొక్కెడఁ గాసారంబుఁ గాంచి తజ్జలం
బులఁ గృతస్నానులై పరివర్త్యఫలమ్ముల నారగించి విమలోదకమ్ములఁ గ్రోలి యొక
వృక్షచ్ఛాయఁ గొంతసేపు విశ్రమించియున్న యవసరమ్మున. 50

ఉ. అంత విరాధనామకనిశాటుఁ డొకం డతిభీకరుండు శూ
లాంతరలగ్నమానసశరవాలిగ తాంసుఁడు దున్న బెబ్బలిక

దంతినిఁ గేలఁ దాల్చి ప్రమోదమ్మున భక్షణముం బొనర్చుచున్
జెంతకు వచ్చుచుండఁ గని శ్రీరఘురాముఁడు చాపసాణియై.

51

వ. ఓ లక్ష్మణా ! నీ విచ్చట సీతారక్షణతత్పరుండనై యుండు నే నీరక్కసుఁ జక్కఁడఁచి.
వచ్చెదనని లేచినంత విరాధుఁడు సీతారామలక్ష్మణులఁ గాంచి తన కభిముఖుండై
వచ్చు రామునితో మీ రెవ్వ రివ్వనమ్మున కంగనాసహితులై రాఁ బనేమి ? యని
యడిగిన రామచంద్రుం డారక్కసునితో నిజకులనామధేయాదులను, గై కేయీ
కృత్యమ్మును నుడివె నంత రామునివచనమ్ములు విని యట్టహాసమ్ముతో న వివరా
ధుం డిట్లనియె.

52

ఉ. రాముఁడ ! నన్నెఱుంగవు విశ్రాధసమాఖ్యుఁడ విశ్రుతుండ నీ
ధామము మద్భయమ్ముననె శ తాపసు లెల్లరు వీడిపోయి రీ
భామిని వీడి మీరలును శ బ్రాణములందలి యాస యున్నచో
నేమహి నైనఁ బాఱుఁ డటు శ లేగక యుండిన మిమ్ము మ్రింగెదన్.

53

కం. అని చెప్పి యవివరాధుఁడు, జనకజఁ గొనఁబోవ రామశ్రవంద్రుండును త
ద్భునబాహువు ఖండించినఁ, గనలుచుఁ దననోడు విప్పి శ క్రవ్యాదుండున్.

54

తే. రాము మ్రింగెడియూహ బిశ్రాన రాఁగఁ, గాంచి పాదయుగంబు ఖంఠించినంతఁ
బామువలెఁ బ్రాకివచ్చెడుశవాని నర్థ, చంద్రశరహతుఁ జేసి దాశరథి యపుడు.

తే. భయద రాక్షసుఁ బరిమార్చి పరఁగుధవుని, గొంగిటను జేర్చి ధరణిజరకడుముదంబుఁ
జెంది యుత్సాహమునఁ బ్రశంఖింపె నపుడు, దేవదుందుభినాదముల్ శ దివిఁజెలంగె..

సీ. అంత విరాధదేశహమ్మునుండి జనించి, దివ్యరూపుఁడు రామశ్రేష్ఠఁ గాంచి
శ్రీరామ ! దూర్వాసుశ్రవేత శప్తుండనై, దానవరూపంబుఁ శ దాల్చియుంటి
విద్యాధరుండ నీశవిధముగా నీదయా, దృష్టిచే శాపంబు శ దీతె నాకు

నని రామునకు మ్రొక్కిశ్రయమరయానముతోడ, నమరలోకము నందెశనపుడు రాముఁ

తే. డనుజతోడను సీతతో శ నచలు విడిచి, చనియె శరభంగు నాశ్రమస్థలికి నచట
నమ్మునీశునిచేతఁ దా శ నర్చితుఁ డయి, యొక్కరాతిరి వసియించె శ నొప్పుమీఱ..

కం. శరభంగుఁడు రామునకుం, జిరపుణ్యము దారవోసి శ చితిలోఁ బడి తా
సురయానారూఢుండై, హరిలోకమ్మునకుఁ బోయె శ నమరులు వొగడన్.

55

వ. అంతట రామచంద్రుం డచ్చటినుండి కదలి సుశీర్షాశ్రమమ్ముఁ జేరి యున్నంతఁ
ద్రత్పాంతనానాశ్రమనివాసులగు మానీంద్రులు వేనవే లేతెంచి రాముం జూచి

ప్రార్థనాపూర్వకమ్ముగాఁ దమతమయాశ్రమమ్ములకుఁ గొంపోయి యాతిధ్య మిచ్చి
సంతసింపఁజేయుచుండి నిల్లు తత్తదాశ్రమమ్ముల నేకద్వితీ పంచసప్తదినంబు లొక్కొక
చోటునను బత్తైకమాసార్థమాసత్రిపంచషడ్వైకాదశమాసమ్ము లొక్కొకచోటు
నను సంపూర్ణవత్సరం బొకచోటునను యథాభిలషితంబుగా నివసించుచు దండకా
శ్రమమ్ముల జాయానుజసహితుండై నవవర్షంబులఁ గడపె, నట్లు సంచరించునప్పు
డాయానివాసమ్ముల ననేక రాక్షసులం గడతేర్చుచు నానాశ్రమారామనదీనదతటాక
సరోవర గిరిశిఖరకందరప్రస్థమ్ములను జంఘామ్రపనసఖిష్టారనారికేశ రంభాద్రాక్షాది
వృక్షలతానికుంజమ్ముల శ్రీరాముఁడు సీతాలక్ష్మణులతో బహువిनోదవిహారమ్ము
లొందుచుండె నిట్లు బహుశ్రవమోదభరితంబుగా దండకారణ్యమ్మునఁ గొంతకాల
మరిగిన.

59

తే. అంత వార లగస్త్యానుశాశ్రమంబుఁ, జేర నాముని సుమతి యశ్చింతె బ్రీతి
నపుడు కడుభక్తిమై యగస్త్యాశ్రమంబుఁ, జేరి రాముఁడు తనరాకఁ శ దెల్పె మునికి.

ఉ. వచ్చినవారికెల్ల మునిశవర్గముతో నెదురేగి కుంభజం
డచ్చపుట్రేమ రామవిభు శ నక్కునఁ జేరిచి యాదరించుచున్
దెచ్చి నిజాశ్రమమ్మున కశనేక సవర్య లొనర్చి స్వార్జితం
బిచ్చె నిమంగయుగ్మదివిశేషధనుర్వరఖడ్గరాజముల్.

61

తే. ఆయగస్త్యునిచెంత నాశయనఘు లుండి, కొన్ని దినములకున్ మునిశకుంజరాజ్ఞ
గౌతమికి నుత్తరంబునఁ శ గల్లు పంచ,వటికిఁ జేరఁగఁబోవు తశ్శత్రుధమునందు.

62

చ. జనకసఖున్ జటాయువును శ శైలసమున్నతదేహు నారుణిన్
ఘను నటఁ జూచి మాకు నుపశకారివి గమ్మని వేడి యచ్చటన్
మునువలె నాకుటిల్లొకటి శ ముద్దుగఁ గట్టి మృగామిషమ్ములన్
గొని బలియిచ్చి మువ్వరును శ గూరిమిమీఱి వసించి రాకుటిన్.

63

❀ శూర్పణఖ పర్ణశాల కేతెంచుట ❀

వ. ఇట్లాసీత రామలక్ష్మణులు పర్ణశాలాప్రవేశ మొంది వలయునప్పుడు జటాయువు
సీతాపరిరక్షణతత్పరుండై యుండ నచ్చట సుఖమ్ముగా నివసించువారలకు సార్థవత్సర
త్రయకాలం బతిక్రమించె నప్పు డొక్కనాఁడు లక్ష్మణుండు విహారమ్మునకై చన
నొక్కడ శూర్పణఖాపుత్రుండగు సాంబుం డనువాఁ డొక తరుగుల్మమ్మున ఘోర

తప మ్మొనర్చుచుండ నంతకుమున్నె చతురాననుం డాతనికొఱ కొక మహాఖడ్గం బటనుంచి పోవ నద్దాని నారాక్షసీపుత్రుండు జూడమి నచటనేయున్న యాఖడ్గ మ్మును లక్ష్మణుండు గైకొని తద్దారావిశేషంబుఁ బరీక్షింపఁదలఁచి యచ్చటి లతా తరుగుల్మమ్ముల నజకుచుండుతఱి నాగుల్మముతోపాటు సాంబుండు గూడ ఖండింపఁ బడుటఁ జూచి సౌమిత్రి దుఃఖించి బ్రహ్మఘ్నుండ నైతినని భయమ్ముతో రాము దరిఁ జేరి సహోదరా ! బ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తంబు నుడువు మన సర్వజ్ఞుండగు రాముం డనుజం జూచి లక్ష్మణా ! నీచేత నిహతుండైనవాఁడు సాంబుండను రక్క సుండు గాని తాపసుండు గాఁడన లక్ష్మణుండు సంతసించె నంత నీయుదంతముఁ దజ్జనని యగు శూర్పణఖ విని పుత్రునికై మిగుల దుఃఖించి కామగూపిణి యగుట నచ్చ టచ్చట సంచరించుచు రామాదులపై పగఁదీర్చుకొన నెంచి యొకప్పుడు మనోహర గూపంబుఁ గైకొని కపటమ్మున రామలక్ష్మణులఁ జంపెడు తలంపునఁ బర్ణశాలకు వచ్చి రామచంద్రునిఁ గాంచి మధురవచనరచనాచతురమ్ముగా నిట్లనియె. 64.

సీ. మీరలెవ్వరో యీమోమీకేమియగునొక్కో!, యెటనుండిరాక? యెచ్చటికిఁ బోక? యన రాముఁ డాత్మవృత్తాంతమ్ముఁ దెల్పు నా, రక్కసి ప్రియుఁడ రాశరా! యటంచుఁ గామించి ప్రేలిన శ రాముఁ డంతట వినో, దార్థంబు దరహాస శ మంకురింప మదవతి ! భార్యయునైనదినాకు, నాతమ్ముఁ, డటనుండె పొమ్ము నీరకతఁడె తగును.

గీ. అనిన నువ్విభులూరుచు శ నానిశాటి, పరుగు పరుగున లక్ష్మణు శ పజ్జఁజేరి ఔర ! వగకాఁడ! రమ్ము మీశయన్న చెప్పె, తగుదువట నాకు నెన్నాళ్లు శ దాగితివిర.

వ. అని యిట్లు మదవిహ్వలయై యొడ లెటుంగక పఱతెంచు నారక్కసిం జూచి లక్ష్మణుండు సమయానుకూలవచనమ్ముల సుందరీ ! యేను శ్రీరామచంద్రుని దాసుండఁ నిట్టియధమునిఁ బెండ్లాడిన నీవును దాసి వగుదుగాక యేమి సుఖంతు వన నామె యా నా నని మరల సవేగగమనమ్మున శ్రీరాముని సమీపించి, రాజనందనా ! సభార్యుఁడ వగు నిన్ను క్షణమాత్రమ్మున విగతభార్యు నొనరించి యవరోధమ్ము తొలగింతు నిదె చూడుమని సీతాహననమ్మున కాయత్త మగుచుండ రాముఁ డామెను వారించి వెట్టిదానా ! లక్ష్మణుండె నీకుఁ దగు నిదె నాసందేశరూపమ్ముగా నీబాణమ్ము నాతని కిచ్చిన నతండు నీకార్యము దప్పక తీర్చునని నిషంగమ్మునుండి యొక్కశర మూడదీసి యామె కొసఁగిన మోహోన్మాదిని యగు నామానవా దిని తచ్చరంబును లక్ష్మణున కిచ్చి వివిధకామాలాప్రసంగనిరంతరయై బాధించు చుండ నాలక్ష్మణుండును,

ఉ. అక్కమలాధనేత్రమతః శ మబ్జే గ్రహించి శరంబు వింటఁ దా
నెక్కిడి దానిపై విడువ శ నేగి తదీయ కుచౌష్ణకర్ణములే
ముక్కునుఁ గోసి యాశరము శ పోయెను రామునిచెంత, కంత నా
రక్కెస యేడ్చుచుం జనె ఖరరప్రముఖానుజవర్ణముం గనన్.

67

శ్రీరాముఁడు ఖరదూషణాదులఁ జంపుట

మ. వికృతాకారను సోదరిం గనుచు తరవ్వత్తాంత మద్దానిచే
సకలంబున్ ఖరదూషణప్రముఖరశ్మిస్సంఘ మాలించి యం
తకసంకాశులనుం జతుర్దశసుధాంధశ్శత్రులం బంప నొ
క్కొక బాణమ్మున రాముఁ డాయులుల వీరలోత్సాహియై చంపెఁ దాన్.

68

గీ. అనురు లారాముచేత గతతాసు లగుచుఁ, బాపములఁ బాసి పరిశుద్ధశభావు లగుచు
దివ్యదేహమ్ములను జెంచి శ తేజరిల్లి, ముక్తికాంతను గైకొనఁ శ బోయి రవుడు.

చ. అటు తమవారు సచ్చుట ఖరరాదులు కోపపరీతచిత్తులై
హుతరసూలచాపశరపట్టినయుక్తరథాళి నెక్కి యం
తటఁ బదునాల్గువేలు నిజరదానవవీరులు గొల్వఁగా సము
త్కటరథచక్రచంక్రమణశకంఠితభూతలులై వడిం జనన్.

70

ఉ. రక్కసు లేగుడెంతు రని శ రాముఁడు సీతను దమ్మునిన్ గుహన్
జక్కఁగ నుండఁబంచి సునిశితశరంబులు విల్లుఁ దాల్చి యా
రక్కసిమూకతోడ సుకశరంబుగఁ బోరుచు నద్భుతంబుగా
నక్కడఁ దాఁ జతుర్దశసహస్రవిధాఽకృతిలక్ష్మ్యమాణుడై.

71

ఉ. క్రూరతరాస్త్రపంక్తుల ఖరకున్ మఱి దూషణునిం ద్రిశీర్షునిన్
ధారుణిఁ గూల్చె నిట్లు పమనాలుగువేల నిశాటవీరులన్
శ్రీరఘురాముఁ డంతమును శ జెందఁగఁజేసె ముహూర్తకాలమం
దారయ నామహాభుజుని శ యద్భుతశక్తి వచింప శక్యమే ?

72

తే. ఇట్లు కడతేర్చి వారల శ కిచ్చెఁ దనదు, పరమవైకుంఠపదము దుశ్శాసనజనుల
మైక్రీకన్నను ధరణిలో శ మహితులైన, వారిలో వైరమైనను శ వరము గాడె.

73

వ. గౌతమీతటమ్మున ఖరదూషణత్రిశిరులు మువ్వగును లోకబాధాకరులై యుంట
నచ్చొటు త్ర్యంబకక్షేత్రం బయ్యును త్రికంటకాఖ్యం దనరి రామపదసంచారపూతం
బగుట నాఁడం గోలె పుణ్యక్షేత్రంబై ప్రసిద్ధి నొందెనట్లు జనస్థానము నిహతకంటకం

జాట రాముం డద్దానిఁ దత్రత్యమునులకు నివాసమ్ముగా నొసంగెఁ బిదప విజయ
లక్ష్మీసమాలింగితుండై వచ్చిన ప్రదక్షిణార్హుండగు ప్రాణనాథుని వలగొని భూజాత
ద్వితీయాధర్మమ్మున సమాలింగన మొనరించి ధన్యయై ప్రశంసించె నంత రామ
చంద్రుం డేకాంతమ్మున సీతతో నిట్లనియె. 74

గీ. పడఁతి ! నీ విట మూఁడురూపముల నొందు, మనలమందు రజోగూఢమున వసించి
సత్యమున నాదుదాపల శ సతము నుండి, తామసికమూర్తి రావణాశర్థంబు గొనుము.

వ. అంత నాజానకి తదాజ్ఞానుసారమ్ముగాఁ ద్రివిధరూపమ్ముల నయ్యెచోట్ల నధివసించి
యుండెఁ- బిదప శూర్పణఖ యట్లు వికృతరూపమ్మున రోదించుచు ససంభ్రమ
గమనయై లంకాపురంబుఁ జేరి యాస్థానగతుండైన రావణుం గని శోకరోషమ్ములు
పెనఁగొన నుచ్చైస్వరమ్మున నిట్లనియె. 76

మ. నిను నీపాలనమున్ భవత్ప్రకటమార్శనిత్యమ్మునుం గాల్పనే ?

యనయం బెచ్చట నేమిపుట్టు నది చార్తరాక్షుండ వై చూడకే

వనితాపానవశంగతుం డయిన భూతపాలుండు వర్జిల్లునే ?

మనవారిం బదునాల్లువేల రథులన్ శ మ్రుందించె రాముం డటన్. 77

గీ. మానవుఁడు వచ్చి నీయభిరూపాన మడఁగ, మన జనస్థాన మాక్రమింపచినది కాక

అక్కటా ! రక్కసులనెల్ల శ నుక్కడంచె, దెలియదా నీకు మూర్ఖరాశ్రించ రేంద్ర !

గీ. దానవులఁ జంపి నీమసోదరిని నన్ను, దిక్కుమాలిన దని యెంచి శ ముక్కుసెవులు
గోసి రీతి మానిసిశకుఱ్ఱ లకట !, నీదు త్రైలోక్యవిజయంబు శ నీటఁ గలిసె. 79

చ. అన విని రావణుండును నిరజాంగములెల్లఁ జలింపఁ గోపియై

యనుజను గాంచి యిట్లనియె శ నామనుజుం డెవఁ డేల నచ్చె ? నా

జనమును జంప నేల ? యిటు శ చావఁగ నాత్మఁ దలంచి యెవ్వఁ డీ

పని నొనరించె ? చెప్పు మన శ భామిని రావణుతోడ నిట్లనెన్. 80

సీ. రామలక్ష్మణులను శ రాజపుత్రు లొక్క, రమణితో నుండి రశరణ్యమందు

ఆలేమ మేనిసోయగమెల్లఁ గనుఁగొని, నీ కది తగునంచు శ నేఁ దలంచి

దానిఁ దే దరికేగఁ శ దమ్మునిచే నిట్లు, చేయించె రాముండు శ చెనటి యగుచు

నాపుత్రు సాంబుని శ నటకె నాసామిత్రి, ఖరదూషణాది రాక్షసులు నంత

గీ. దురము చేయంగ రాముండు శ ద్రుంచె నీకు, పౌరుషంబున్న సీతను శ బట్టితెమ్ము
కానిచో లంకలో నాఁడుదానివోలె, నడఁగు మన రావణుండు రక్షక్తాక్షుఁ డగుచు.

గీ. అనుజ నోదార్చి యారాము శ ననుజతోడఁ, జంపి తద్రక్తసిక్తహాశ స్తమున నీదు
కనులఁ దుడిచెద శోకంబుఁ శ గొనకు మింక, ననుచు మారీచుని ంటికిఁ శ జనియె నపుడు.

చ. పరిచితయుక్తిశక్తి నిరశపాయుఁడు మాతులుఁ డంచు వానిమం
దిరమున కేగి సర్వమును శ దేటపడన్ వచియించి భూమిజా
హరణమునందుఁ దోడ్పడఁగఁ శ బ్రార్థనసేయఁగ భీతవృత్తి వాఁ
డరయుచు నల్లుతోడ నిలు శ లాడెను తత్ప్రతికూలవైఖరిన్. 83

మ. అరవాయింగొన వేమిబుద్ధి యిది? యాశరా! మున్ను నేఁ గౌశికా
ధ్వరమం దా రఘురాము సత్కరుణచేఁ శ బ్రాణావశిష్టుండనై
మరుదస్త్రంబునఁ గూలినాఁడ నిట, రామా! యన్న రాద్యంబులై
న రథంబున్ రజతంబు రత్నమని విశన్నన్ భీతిచేఁ గ్రుంగెదన్. 84

గీ. అట్టిరామునితో వైర శ మందులేల?, సిరులు నుసురులు నసుకులు శ పురము చెడఁగ
నిట్టు లెవ్వఁడు బోధించె శ హీనబుద్ధి, మిత్రరూపంబుఁగొన్న యాశశత్రుఁ డెవఁడు?

గీ. రాముకథ వీడుమా నీవు శ రాక్షసేంద్ర!, రాముఁ గనినను నీకు మరణము గలుగు
ననుచుఁ బల్కిన రక్తలోశచనములొప్ప, వానితో నిట్టులనియె రాశవణుఁడు మఱియు.

కం. నా చెప్పుపనిని జేయక, వాచాటుఁడ వగుచు నిట్లు శ వదరెద వేలా?
నీచా! మాతాడిన మా,రీచా! నిన్ని పుడె సంహారించెదఁ గనుమా! 87

వ. రాజశాసనమ్ముగా నీ వొనరింపవలసిన పనిని జెప్పెద విను మీవు నాతోఁ గలిసి
జనన్ధానమ్మునకు వచ్చి మాయాకనకకురంగమరూపమ్మునఁ బర్ణశాలకడఁ దిరుగా
డిన సీత నినుఁ గని తెమ్మని సాభిలాషమ్ముగా రామునిఁ బంపు నట్లు నీకొఱకు వచ్చు
రాముని దూరమ్ముగాఁ గొంపోయి యటనుండి బిగ్గటగా రామకంఠారవానుకార
మ్ముగా “లక్ష్మణా!” యని యటచితేని లక్ష్మణుండును రామభయశంకియై యరుగ
నేకాకిని యగుసీత నేను లంకాపురికిఁ గొంపోవుదు నిట్లు కార్యసిద్ధి యొనర్చితివేని
నీకు లంకారాజ్యార్థభాగం బొసంగెద నన్న నంత మారీచుండు నిర్విణ్ణుడై యారా!
యిట్లు చేయకున్న వీనిచేతను చేసిన రామునిచేతను మరణంబు తప్ప దైన వీనిచేఁ
జచ్చుటకన్న రామునిచేఁ జచ్చిన శ్రేయంబని మనమ్మున నిశ్చయించి మూర్ఖుని
ఛందానువర్తనమ్మున వశ్యునిఁ జేయవలయునను నాశ్మోక్తి ననుసరించి మంచి దని
యంగీకరించి రావణునితో రథాపూర్ణుడై పంచవటిఁ జేరి యచ్చట తదాజ్ఞాను
సారమ్ముగా క్షణమాత్రమ్మున నాతండు. 88

- సీ. రంగారుబంగారురంగుమేనినారంగు, చెంగుచెంగునను దురంగలింప
 మేన పుత్తడి గూర్చు ర మాసికంబు లనంగఁ, జాలినవెలిచుక్క ర జాలు దనరఁ
 దెఱంగంటిరాజాలర తేటఁగు దోచెడి సూది, కొమ్ముల నల్పుడాల ర గ్రుమ్మరిలంగఁ
 బచ్చికల్ మేయుచు ర భయమందుగతిఁదోచు, చంచలాక్షి యుగప్రచార మమర
 గీ. వింటి కెగురుచు నుండుచు ర మేతఁగొనుచు, చెంగుచెంగున దాటుచుఁజిత్రగతుల
 లేడియై నోయి నోయి యరవ్యాడు పర్ణ, శాలకడ కేగి జానకిఁమోలఁ దిరిగె. 89
- వ. ఇట్లు తనకట్టెడుటఁ జిత్రగతులఁ దిరుగు నమ్మామాకురంగముం గాంచి జానకి
 యంతకుమున్నె భర్తాజ్ఞానుసారమ్ముగాఁ దమోగూప మొందియున్నది కావున
 నక్కురంగమ్మునందు సాధిలాషయై రాముం గాంచి ప్రాణనాథా! దీనిఁ బ్రాణ
 మ్ములతోఁ బట్టితె మ్మటులైన నాకిది క్రీడాకురంగం బగు, నట్లు లభింపదేని చంపి
 తెమ్ము, దీనిచర్మమ్ముచే గంనుకంబు నిర్మించుకొనియెద నెట్లైన దీనిఁ గొనక తప్ప
 దనిన రాముఁడు లక్ష్మణుం జూచి నేను వచ్చువఱకు సీతం గాపాడుచుండు మేమరకు
 మని చెప్పి లేడివెన్వంట శరచాపపాణియై చని చని సజీవమృగగ్రహణాపేక్ష నా
 మాయామృగమ్ముచే నతిదూరాకర్షితుడై తుదకు విసివి మృగంబు గాదు వీఁడు
 రక్కసుండు గావలయు వీని నుక్కడింపవలయు నని యెంచి. 90

శ్రీరాముఁడు మారీచునిఁ గూల్చుట

- ఉ. క్రచ్చట రాముఁ డొక్క ఖరకాండము వైచిన నద్ది వక్షమున్
 గ్రుచ్చికొనంగ వాఁ డవనిఁ ర గూలి నిజాకృతిఁ దాలిచి విస్ఫుటంబుగా
 “చచ్చితి లక్ష్మణా! జనకశజా!” యని పెద్దగ రామునట్లు వా
 ప్రుచ్చుచుఁ జచ్చె నా రవము ర గొబ్బున జానకి యాలకించుచున్. 91
- గీ. అడవి లక్ష్మణుతోడ నిశ్చల్లనియె నామె, యార్తుఁడై యందు మీయన్నరయక్కటకట!
 రమ్మనుచుఁ బిల్చె నన్న! బిరరాన నేగి, యన్నఁ గావుము నాతండ్రి! యన్న నపుడు.
- శా. సీతావాక్యము లాలకించి యతఁ డాశ్రీరామతత్వజ్ఞుడై
 మాతా! రామునిపిల్పు గా దతఁడు సామాన్యుండె? వి న్నీజగ
 ద్ర్వాతం బొక్కటియై యెదిర్చినఁ బరశ్రతాణం బపేక్షించునే?
 యేతద్రావము రాక్షసీయ మగుఁ దల్లీ! చింతిలంబోకుమా. 92
- చ. అన విని కోప మొందుచు ధరరాత్మజ లక్ష్మణుఁ జూచి కైకయీ
 తనయునిగూఢబోధన మొదంగొని రామునిచావుఁ గోరెదె

ననుఁ గొనువాంఛ నీవగుమరణంబునఁ గల్గెనాళా? యట్లైన నే
ననలముఁ జొత్తుఁ గాని నిరు శ నంటను నిక్కము నుమ్ము దుర్మతి!

94

ఉ. ఆరహిమాటలాడెడి ధరరాత్మజఁ గన్గొని లక్ష్మణుం డనెన్
శ్రీరఘరామునాళ్లఁ గొని శ సేవకచక్రుగ నిన్నుఁ గాచుచోఁ
గ్రూరమనీచవాక్చరము శ గ్రుచ్చితి నాహృదయచ్చి దంబుగా
నారయ నెంతకష్టభర శ మైనను బోయెన నంక దల్లిలో!

95

గీ. ఐన నొకనూట జెల్పిన శ నాచరింపు. మొంతను మున్నగాని ప్రాశాంతమైనఁ
దల్లి! నే గీయు గీయును (దాటఁబోకు, మనియు నీమేలుకొఱకు నే శ నాచరింకు.

చ. అని తన వింటకొల్పిన ధరరాత్మజ యుండెడి పర్వశాలను
ట్టును నొకగీటు నీచి టకరహంకుల కిద్ది యలంభ్య మమ్మనో!
ఘనపరిఘోషమంబు సుఖకారి పరాకున నైన దాటినన్
జనని! మహర్తి నందెనవు శ సత్కము చమ్ముము బోయినచ్చెదన్.

97

కం. అని సీతకు నందన మిడి, చంద్రును సౌమిత్రి రామరవింధుని బాడన్
గనుకని దశమూఖుఁ డంతటఁ, దనరూపము విడిచి భిక్షురతనువు భరించెన్.

98

— రావణుఁడు పర్వశాల కేతెంచి సీతను గొనిపోవుట —

తే. అటులు రావణుఁ డాపంచరవటికిఁ జేరి, పర్వశాలకు నొ బహిరద్వారసీమఁ
గల్లు రేఖను దాటక శ కపటవృత్తి, నిలిచి నారాయణా! యందుఁ శ బలికె నంత.

చ. అనఘుఁడు భిక్షుఁ డంచును ధరరాత్మజ బిచ్చము చేతఁ బట్టి తాఁ
జని గెరదాటకే కరము శ సాచి గ్రహింపుము బిచ్చ మన్న వాఁ
డనియె నటేల కొందును గృహస్థవిధి న్నెఱవేర్ప నెంచిన
వనజదళాక్షి! యీగెరను శ వైశమ దాటుము కొందు బిచ్చమున్.

100

గీ. ద్వారమైనను కుడ్యంబు శ వరణమైన, నడ్డు గల్గిన బిచ్చంబు శ నిడ్డఁ గొనిన
ఫలము లేదండు రటుగానఁ శ బడఁతి! గీటు, దాటి యిడుమన్న విని ధరాతనయ మదిని.

గీ. తథ్య మని వానికవటంబుఁ శ దలఁవలేక, యీగెరను దాటి యొక్కకా శ లవలఁ జెట్ట
జానకిని బట్టి భిక్షు వేషముఁ ద్యజించి, యరద మెక్కించి చనియె నశ్రయ్యసురవరుఁడు.

చ. అట్లు చనుచున్న నత్తెరువున జటాయు వడ్డుపడి రావణునితో ఘోరసంగ్రామ
మొనర్చి నిజపాదతుండప్రహారముల తద్రథనిబద్ధములగు నెన్నిది వేసెడంబులఁ
దునిమి రథమ్ము వికల మొనర్చి విల్లు విఱచి దశకూటంబులఁ జూర్ణ మొనరించి

వానియొడలెల్ల నల్లగాఱునట్లు చీల్చి మూర్ఛిల్లఁజేసి యీ జటాయువు సీతాసహి-
తుండై కొంతదూర మరిగిన నంత రావణుండు మూర్ఛదేరి లేచి యుద్ధతపదప్రహ-
రముల నప్పలుతేని భీకరంబుగా మర్దించి యెట్టకేలకు నేలఁ గూల్చి మరల సీతం-
గొని యాకాశమార్గమ్మునఁ బోవుచుండ నాసీతయు రామా ! రామా ! యని
పలవించుచు భౌతలన్యస్తలోచనయై యొక్కగిరితటమ్మున వానరపంచకమ్ముం-
బొడఁగని వీరు నాదుర్గతి రామునకు విన్నవించురుగాక యని తనమేనితొడవులఁ
గొన్ని నిజోత్తరీయఖండమ్మున ముడిచి యవ్వానరమధ్యమ్మున విడిచె నంత-
రావణుండు సీతను లంకం జేర్చి యశోకననమ్మున నుంచి నశ్యవు గమ్ముని యనేక
విధమ్ములఁ బ్రార్థించినను నామె నిరుత్తరయై రామగతమానన యైయుండ రక్క-
సుం డనేకరాక్షసీగణమ్ముల సీతకడఁ గా పుంచి యింటికిం జనియె నంత.

గీ. బ్రహ్మదేవునియాజ్ఞచే శ వాసవుండు, వర్షతృప్తిగ దివ్యహా శ పాయసంబుఁ
దెచ్చి గూఢంబుగాఁగ వైశదేహి కిచ్చె, జేత నాపాయనముఁ గొని శ సీత యపుడు-
తే. రామసౌమిత్రిసురభేటశోమునులకు, మును నివేదించి తనసేమశమును దలంచు
హృదయసఖయైన త్రిజట కొశకింత యిడుచు, భక్తిభావంబునను బసాపడియె బిదప.

ఉ. అంతట రావణుండు పదిశయామృతరక్కసులఁ ధరాత్మజా
కాంతుని జంపి రం డనుచుఁ శ గాననసీమకుఁ బంప వార ల
త్యంతరయమ్మునం జనుచు శ నవ్వనమంఘఁ గబంధబాహుయు
గ్మాంతరలగ్ను లైనఁ బదిశయామృత మ్రింగెఁ గబంధుఁ డాకటన్. 106

కం. తా నొకటి తలఁప దైనము, తా నొకటి తలంచు ననుట శ తథ్యము గాఁగ
దాననదురూహ లాత్మ, ప్రాణమ్ములఁ దీసెఁ బాపశఫల మెటు తప్పన్. 107

న. ఓదాక్షాయణీ ! గోదావరీతీరమ్మునఁ బంచవటీక్షేత్రమ్మునం గల్లు విశేషమ్ముల-
నుడివెద విను మని శంకరుండు మఱియు నిట్లనియె. 108

సీ. శ్రీరామశరభీతిచే మృగం బెచ్చటెచ్చట సంచరించె నా శ స్థలములందు
బహుచిహ్నములు కొన్ని శ పట్టణమ్ముల నుండె, బ్రవలాయితకురంగశపదమువలన
నేపట్టునం బడెఁ శ నూపురం బచ్చటఁ, బురవరం బయ్యె నూపురసమాఖ్య
శరహతి మృగ మేడఁ శ జపలాక్షమై కూలె, నయ్యెడఁ జపలాఖ్య శ నమరె పురము

గీ. శరసమాహతమృగచిహ్న శ మరయ తాల, గౌతమీతీరభూమినిఁ శ గానిపించు
నచట సౌమిత్రి గీచినశయట్టిగీత, పంచవటీచుట్టు వాఙ్గఁగ శ బరఁగె మఱియు.

వ. గౌతమీతటమ్మున తాలపై రావణపదమ్ము గర్జరూపమ్మునఁ గానుపించు. రామ
ఖరయధికాలమ్మున సీత నివసించిన గుహ నేటికిని సీతావిగ్రహముతోఁ గన్పించు.
జ్ఞానదృష్టులకుఁ బంచవటీక్షేత్రమ్మున రామలక్ష్మణు లిప్పటికిని నిజరూపమ్ముల
సంచరించుచున్నటులు కానుపింతు రజ్ఞానదృష్టులకు శిలారూపమ్మునఁ గాన్పింతురు.
తత్తీరమ్మున సీతారామలక్ష్మణకృతస్నానతీర్థము లాపేరుననె మహాతీర్థమ్ములై
ప్రసిద్ధమ్ము లయ్యె, సీతారాములు శయనించిన పర్వతంబు రామశయ్యాగిరి యని
ప్రసిద్ధి నొందియుండు, నచ్చట శయ్యాకృతమ్ములగు తృణమ్ములుం గానుపించు నని
చెప్పి శంకరుండు మఱియు నిట్లనియె.

110

ఉ. రక్కసు దున్ని వేగమున శ రాముఁడు వచ్చుచుఁ ద్రోవలోనఁ దా
నొక్కెడ లక్ష్మణుం గని సశహోదర ! సీతను వీడి వచ్చితే?
యక్కట ! యన్న సీత యనినట్టినుడువ వచ్చియించి యాతఁడు
విక్కమొగమ్ముతో నిలిచె శ భీతివిషాదపరీతచిత్తుడై.

111

వ. అంత.

112

గీ. ఆరఘూద్వహుః షాత్మతో శ నటమటించి, దుర్నిమిత్తంబు లెన్నియో శ తోచుచుండ
బహువిధమ్ములఁ దలఁచుచుఁ శ బర్ణశాల, కరిగి యట సీత లేకున్కి శ నడలె నపుడు.
గీ. మనుజభావమ్ముఁ జెంది రాశమప్రభుండు, నిజ మటంచును సర్వభూశ్రవణుఁ దలఁప
శోకమున సీత వెదకుచుఁ శ జూచె నొకట, భూమిఁ బడియున్న వాని నశ్వస్థులైతిని.

కం. అంత జటాయువు నృత్తం, బంతయు నెఱిగించి విడిచెఁ శ బ్రాణము సీతా
కాంతుఁడు వానికి నగ్నాద్యంతిమకర్మంబుఁ జేసె శ నధికశ్రద్ధన్.

115

గీ. ఇటులు కర్మ మొనర్చి సీత తేశుఁ డంత, స్నాతుడై యటఁ గుశమయశసీతతోడ
నగ్నికార్యంబు నెఱవేర్చి శ యచటనుండి, నెడలె దక్షిణముగ సీత శ వెదకికొనుచు.

శ శివుఁడు పార్వతితో రామప్రభావముఁ జెప్పుట శ శ

వ. ఓ దాక్షాయణీ ! అన్నడు నీ వారాముం జూచి కేవలమనుజుం డని యెంచి నాతో
నిట్లంటివి వినుము.

117

ఉ. ఓనిటలాక్ష ! యెవ్వని మహోన్నతుఁ డాఘ్యుఁడు బ్రహ్మ మంచు సం
ధానితభక్తిమై సతముఁ శ దత్పరతః జపియించుచుండువో
యానరనాథుఁ డాలికయి శ యజ్ఞనిహారిక దైన్యయుక్తుడై
కాననసీమలం దిరుగుఁ శ గాంచిశివే పరమేశ ! యంచనన్.

118

వ. నీవాక్యముల కపు డే నుత్తరం బిట్లు నుడివితి.

119

ఉ. రాముఁడు విష్ణుఁడే చుమి ధరరాభరనిర్వరణక్రియాఁగ్ధమై
భూమి మనుష్యరూపమునఁ శ బుట్టి జనాళికిఁ దెల్లచూనటల్
భామలపై మమత్వమునఁ శ బాల్పడువారల కిట్టిదుఃఖముల్.
బాము లవశ్యరూపమునఁ శ బ్రాప్తము లా నొకనాటికేనియున్.

120

మ. అసి తా నీషణయుక్తమానవుల బోశధార్థంబుగాఁ బార్వతీ!
వనిలో దీనత సంచరించెఁ ద్రిజగత్పవ్యప్తప్రభావాఘ్నఁ డై
నను శ్రీరాముఁడు, కానిచోఁ బ్రవిమలారనందాత్మమండైన యా
తని కీమైహికతుచ్ఛభావవివశత్యం బయిటనే యెన్నఁడున్?

121

కం. అను సాదుపల్కు విని నీ, వనుమానముఁ జెంది ధరణీజాకృతిఁ జని రా
మునితో నిట్లంటివి నీ, మనమునఁ దలపోయు మిపుడు శ మఱచితివేనిన్.

122

ఉ. జానకి నేను వచ్చితిని శ సారసనేత్ర! పయోదగాత్ర! యీ
కాననసీమ నన్ గలిసి శ కామసుఖంబుల నొందుమా యనన్
జానకి వీవు గా విఠ నిరజంబుగ నెవ్వతెవో యెఱుంగుమన్
మానవతీ! త్వదీయమగు శ మాయ నెఱుంగ నె? యంతనెఱ్ఱినే?

123

ఉ. ఓతరుణీమణి! సరసిశోభనముఖ్యులు నాత్మమాయచే
వీతవివేకులై యెవనిరపెంపు గ్రహింపఁగలేరొ, యట్టి సు
స్థితచరిత్రు నన్ను మురిశింపఁగ వచ్చితి వేమనందు నా
రా! తగు నంచు నవ్వి పరిహాసము లాడఁడె రాఘవుం డటన్.

124

చ. అన విని నీవు రాముఁడు మహాత్ముఁడు విష్ణుఁడె యంచు నమ్మి నె
మ్మనమున సిగ్గు నొంది మఱుఁపూటల నాడక వందనమ్ము లా
ఘనున కొనర్చి వచ్చి ననుఁ శ గాంచి త్వమక్తమై నిక్క మంచు ము
న్నవనాకొ! యట్టి డిప్పుడు నశరాకృతిలీలలఁ జేయు నద్రిజా!

125

గీ. ఎచట “నీవెవ్వతె” వని నీరతేశుఁ డడిగె, “త్వంక” యనుదేవి నైతి వశవ్వనిని నీవు.
ఎచట సిగ్గొంది యుంటివో శ యచట పురము, సంభవం బయ్యె, పేరు లజ్జాపురంబు.

❖ క బ ం ధ స ం హా ర ము ❖

మ. అటు లారాముఁడు లక్ష్మణుండు వనిలో శ యామ్యాశ్రయం బోవుచో
నటవీచారుల యాతుధానుల ననేకాకారులన్ గూల్చి య

చ్చటఁ దా మిర్వరునుం గబంధభుజపాశశద్వంద్వసంబద్ధులై
పటుహేతు ల్గొని తద్భుజద్వయముఁ గోశపం బొప్ప ఖండించినన్.

127

వ. అంతఁ గబంధుండు వికృతరూపంబు నోవ దివ్యరూపధరుండై యిట్లనియె. రామా!
మున్ను నే నొక గంధర్వండును బ్రహ్మాదత్తవరమ్మున నవధ్యత్వ మొంది గర్వనై
యుష్టముఖుండగు నొకమునివరుం జూచి పరిహసించిన నతండు గోపించి వికృత
రూపమ్మున రక్కసుండ వగు మని నన్ను శపించి మత్స్పార్థితుండై త్రేతాయుగ
మ్మున రామలక్ష్మణులు వచ్చి యోజనాయతంబులగు నీబాహువుల ఖండింతు
రప్పుడు శాపవిముక్తుండ వగుదు వనియె, బిదప రక్కసుండనై నే నొక్కనాఁడు
పురుహూతు నెదిరించిన నతండు వజ్రమ్ముచే నాపాదమ్ములు శిరమ్మునుంగూడఁ
గుక్షిలో నడంగునట్లు కొట్టె నంత వరకారణమ్మునఁ జానకున్న నన్నుం జూచి
నోరు లేకున్న వీఁడెట్లాహారంబుఁ దిను నని కరుణించి యాయుధుఁడు మదీయ
వక్షంబున నోరుండునట్లునుగ్రహించి యోజనాయతబాహువు లొసంగి బాహు
ద్వయాంతరాశపతితసకలజీవసమాకర్షణశక్తి నొసఁగి సుఖమ్మున జీవింపు మని
యరిగె నాఁటినుండియు భవదాగమనార్థినై యెట్టెటో జీవింపుచుఁ దూద కిట్లు మీ
వలనఁ గృతార్థుండ నైతి, నోరామచంద్రా! యిట కనతిదూరమ్మున మతంగాది
మునిజనపరిచారిక యగు శబరి యను పడఁతి నీదర్శనమ్మునకై వేచియున్నయది
యచటి కేగిన నీతావృత్తాంతంబెల్ల నీకుఁ బరిజ్ఞాతం బగు నని చెప్పి యాకటం
ధుండు విమానారూఢుండై నిజవాసమగు దివి కేగె ననంతరమ్మున.

128

❀ శ్రీరాముఁడు శబరికి ముక్తి నిచ్చట ❀

చ. అనఘులు రామలక్ష్మణులు శ నాశబరిం గనఁబోవ నామెయున్
మన మలరన్ రఘూద్వహుల శ మంజుపదమ్ముల భక్తి మ్రొక్కి పూ
జన మొనరించి వన్యఫలశాత్రులఁ దృప్తి నొనర్చి రామునిం
గనుఁగొని ధన్య నైతిని జగన్నుత! షంకజపత్రలోచనా!

129

మ. భవదీయాంఘ్రిసరోజదర్శనము నే శ వాంఛించి యెల్లప్పు మా
ధవ! నీనామజపమ్ముదక్క పెఱచింతల్ మాని యిట్లుంటి రా
ఘవ! యీనాఁటికిఁ దావకీనకృప సాశకల్యంబుగాఁ గొంటి నో
యవనీజాహృదయాంబుభార్గ! రఘురామా! భక్తకల్పద్రుమా!

130

మ. నిను యోగీంద్రులె చూడలే రసినఁ దండ్రడి ! యెంత ధన్యాత్మనో
మును నే నేమితపంబుఁ జేసితినొ ? నీశపుణ్యాకృతిఁ జర్మపుం
గనులం జూచునదృష్ట మబ్బెఁ ద్రిజగత్కల్యాణ ! దీనావనా !
మనుజాకారరమాసతీశ ! రఘురాశమా ! భక్తకల్పదుమా !

131

వ. అని వినుతించి మఱియును,

132

మ. చితిలోఁ జేరి వికుంతలోకమునకుం శ్ర జేరంగఁ దా నెంచి, చెం
చెత రాముం గని ఋశ్యమూకగిరిపైఁ శ్ర జెన్నారు సుగ్రీవుఁ డ్
మతిమన్మంత్ర సహాయుడైనకపి, త శ్ర నైత్రి గొనన్ భూమిజా
గతిఁ జెప్పన్ రఘురామ ! తద్దిరికి వేరగం బొప్పఁగా నేగుమా.

133

గీ. రామ ! నీవేగఁబోవుమాశ్రయమునఁ బంప, యను సరస్సుండుఁ ద త్తీరమునఁజెలంగు
కుజములందలిఫలములఁ శ్ర గోసి మెసవి, తజ్జలమ్ములఁ గ్రోలుము శ్ర తనివిదీర.

చ. విలసితభక్తిభావనుపశ్చిత్రిత యామె యిటుల్ వచించి యం
జని ఘటియించి రామునకు శ్ర సాగిలి మ్రొక్కి లిప్రసన్నయై యటన్
జ్వలనము సొచ్చి దగ్ధ యయి శ్ర భవ్యతనూవిభవాభిరామయై
జలజదళాక్షలోకమును శ్ర జయ్యనఁ జేరె సురల్ నుతింపఁగా.

135

ఉ. చెంచెత కిల్లు ముక్తి నిడి శ్ర శ్రీరఘురాముఁడు పంపఁ జేరియున్
మంచివియైన పండ్లు దిని శ్ర మానుగఁ దద్విమలాంబుపాయయై
పంచశరా ర్శో సతిని శ్ర భావమునం దలపోసి ఋశ్యమూ
కాంచితవన్యచిత్రముల శ్ర నారయుచుం జనెఁ గీశపుం గనన్.

136

చ. ఇటు లగుడెంచవారలఁ గత్తెంద్రుఁడు చూచి భయంబు నెంది య
చ్చట సచివాళిఁ గాంచి ననుఁ శ్ర జంపఁగ వాలియె వీరిఁ బంపెనో !
పటుతరచాపబాణు లయి శ్ర వచ్చుచునుండిరి చూడు మయ్యయో !
హుసమరూప మొంది చని శ్ర వారల నారయుమయ్య ! మారుతీ !

137

చ. అరసియు వారసాధుహృదయంబులు గల్గినవారలేని నీ
కరమును సన్న జేయు మటుశగాక నుసాధువు లైనచో విక
స్వరముఖసారసుండ పయి శ్ర చక్కఁగ నవ్వచ్చుఁ జూడుమా యనన్
గరువలిపట్టియున్ వడుగుశక్త వడి గూపముఁ జెంది యంతటన్.

138

❖ సుగ్రీవ సమాగమము ❖

ఉ. దూరము నేగి తత్పదనశతుం డయి రమ్యతఁ బల్కె నిట్టు లో
పూరుషముఖ్యులార ! యెటు శ బోయెద రెవ్వరు మీర లివ్వని
న్నారలు గట్టియుండు మునిశనాథుల కాయుధ మేల తాల్ప, మీ
పే రెవ రయ్య ! చెప్పఁ డనఁ శ బ్రీతిని లక్ష్మణుఁ డన్నయానతిన్. 139

ఉ. మారుతిఁ జూచి పల్కె జనశమాన్యుఁడు రాముఁ డితం డుదారుఁడు
గారుణికుండు తండ్రినుడిఁ శ గాననవాసముఁ జేయ వచ్చి తా
దారను గోలుపోయి మతిఁ శ దప్పి చరించుచునున్నవాఁ డీటన్
సూరతనూజుచెల్మిఁ గొనఁ శ జూచెడి చెంచెతసల్కుచొప్పునన్. 140

చ. అన విని వాయునందనుఁడు శ నర్కతనూజునిఁ జూచి నవ్వుతోఁ
దననిజరూప మొంది యను శ దాశరథుల్ ! వినుఁ డేను వాయునం
దనుఁడ మదంసపీతవిహితస్థితృతా మిము ఋశ్యమూకమం
దినజనిమోల కిప్పుడె వశహించుచు నేగెద నంచు వారలన్. 141

గీ. అటులు గొంపోయి ఋశ్యమూశ కాద్రిపైనఁ, జెట్టునీడను గూర్చుండఁ శ జేసి యతఁడు
అర్కసూనున కెఱిగించి శ యతనిఁగూడ, రామవాదాంతికంబు బిరరానఁ జేర్చె.

వ. అంత. 143

గీ. రామసుగ్రీవు లున్నతశ్రేమ మలర, నగ్నిసాక్షి కమకా సఖ్య శ మవధరించి
కరముఁ గరమునఁ గీలించి శ కౌఁగిలించి, రతితరానందబాష్పసిరక్తాంగు లగుదు.

గీ. అనిలపుత్రుఁడు సమయజ్ఞఁ శ డగుచు నెదుట, నాకులం గొమ్మలను సమశ్రద్ధాసనముల
నమరుపఁగ నర్కవంశజు శ లర్కసుతుఁడు, నధివసించిరి కౌతుక శ మతిశయింప.

ఉ. అంతట రామచంద్రునృపుశనానతిఁ దత్సహజన్ముఁ డాత్మవృ
త్తాంతమునెల్లఁ జెప్ప విని శ యక్కపినాథుఁడుగూడ జానకీ
కాంతునితోడ వాలికృతశ్రష్టములెల్ల వచింప నెంచి సు
స్వాంతుఁడు ప్రీతి ధైర్యవినయమ్ములు మీఱఁగఁ బల్కె సీగతిన్. 146

సీ. వాలిదుష్కృత్యమూల్ శ వచియింతు వినుమయ్య, మిత్రగోత్రపవిత్ర ! శ మేఘగాత్ర !
మయపుత్రుఁ డైన దుశ్శృదనాముఁ డొకనాఁడు, కిష్కింధకును జేరి శ కెరలి వారిఁ
బ్రధనమ్మునకుఁ బిల్వ శ వాలి వేగమ వచ్చి, పిడికిటఁ బొడువంగ శ నడలి వాఁడు
బహుభీతిచే నొక్కఁగుహఁ జేర మాయన్న, వాని వెన్నంటి పోవంగ నేను

గీ. సాయపడఁబోవ ననుఁజూచి శ సాయమేల? తమ్ముడా! నిల్చు మీగుహాశద్వారమందు
సనుచు గుహఁజేరె నొకమాస శ మైనపిదప, విపులర క్తంబు ప్రవహించె బిలమువలన.

వ. అట్లు ప్రవహించు ర క్తపూరముం గాంచి దుర్మదునిచే వాలి మరణించియుండు నని
తలంచి దుర్మదుండు కీష్కింధ కేగుడెంచి యాక్రమించు ననుభీతిచే గుహాద్వారమ్ము
నొకమహాశిలచే మూసి పురంబుఁ జేరితి నంత మంత్రజనమ్ములు నాయనిష్ఠమ్ము
గణింపక న న్నొడయనిం జేసి రిట్లు కొంతకాలమ్ము చనినవెనుక మాయన్న దుర్మ
దుం జంపి పురంబుఁ జేరి రాజ్యపదస్థితు నన్నుం గనుంగొని రోషతామ్రాక్షుడై
పడఁదన్ని నలియఁగొట్టి ప్రోలు వెడలించి సర్వలోకమ్ములయందును సుగ్రీవుఁ
గాపాడినవాఁడు నాకు వధ్యుం డని దుందుభిధ్వానపూర్వకమ్ముగాఁ జాటఁ బంచి
నంత నేనును శతవిధమ్ముల నాయనపరాధిత్వంబు విన్నవించుకొనియుఁ దదనుగ్ర
హము పడయఁజాలమి సకలధరాతలమ్ముఁ దిరిగి తిరిగి యెచ్చటను వాలిబాధచే
మనఁజాలక తుద కీమతంగాశ్రమస్థితంబగు ఋశ్యమూకంబున నిర్భయుండనై వసి
యించితి రామచంద్రా! యీమతంగాశ్రమమ్మున వాలిభయంబు లేకుండుటకుఁ
గారణంబు గలదు విను మని మఱియు సుగ్రీవుం డిట్లనియె.

148

ఉ. సైరిభరూపదుందుభిః శశాచరుఁ డొక్కఁడు రేయి వచ్చి వా
లీ! రణకాంక్ష వచ్చితిఁ జరలింపక రమ్మన వాలి యంతటన్
వీరత వచ్చి యాదనుజరవీరునిఁ జంపి తదీయదేహమున్
ఘోరముగా మతంగమునిశకుంజరుమోలఁ బడంగఁ దన్ని వన్.

149

గీ. ర క్తసంసిక్తమైన యాశ్రమముఁ జూచి, యత్తుతంగుండు వాలి కృత్యం బటంచు
నెఱిగి నెంట నె శపియించె నిచటి కెపుడు, వాలి వచ్చునో యప్పుడేరకూలుననుచు.

వ. తచ్చావభయంబునంజేసి యిటకు వాలి రా నోడుఁ గావునఁ జిరమ్మునుండి యప
గతభయుండనై యిచ్చటఁ గృతనివాసుండ నైతి నని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె.

ఉ. అన్న భయంబు లే కిచటఁ శ బ్రాణముతో వసియించుచుంటి నా
పన్నశరణ్య! నీచెలిమి శ బాల్పడ నేటికి ధన్యుడైతి నే
బన్నుగ మున్నుగాఁ బ్రతినఁ శ బట్టి వచించెద నీతఁ దెత్తు నా
యన్న భయంబుఁ బోనడఁచి శ యాశ్రితు నన్ను ననుగ్రహించినన్.

152

ఉ. రావణుఁ డంబరమ్మున ధరరాతనయం గొనిపోవఁ జూచితిన్
దేవ! ధరాజ వస్త్రమున శ దివ్యవిభూషల మూటఁ గట్టి యీ

గ్రావముపైఁ ద్యజించె నది శ కాంచియు మాటను దాచినాడ నా
దేవియలంకృతుల్ గనినఁ శ దెల్ల మగుం గద నీకు రాఘవా !

153

మ. అనుచు మాటను దెచ్చి చూపెఁ గపిరా శ జావేగియై రాఘవుం
డనుజా ! భూషల నానవాలు గనుమా శ యన్నఁ రఘూత్తంసుతో
ననె సౌమిత్రి తదంఘ్రివందనముచే శ నంఘ్రిస్థభూషాళి నేఁ
గనియుంటిఁ బెరవాని నే నెఱుఁగ నిశక్తం బందె లాతల్లివే.

154

గీ. భూషణమ్ములఁ గని రఘుశృంగవుండు, కీశపతి చేయు ప్రతినచే శ నాశ జెంది
సీత దొరకినయట్లుగాఁ శ జిత్తమందు, నలరి సుగ్రీవునకుఁ బ్రత్యశయంబు గాఁగ.

సీ. తనదుపాదాంగుష్ఠశ్రమున దుందుభిశిరంబు, పదియామడలదవ్వు శ బొఱఁజిమ్మి
సర్పదేహముమీఁద శ సంజనితంబైన, చక్రగూఢకతాళసప్తకంబుఁ
గని వాని భేదింపఁగా నెంచి లక్ష్మణు, కాలియంగుటమును శ గాంచి యపుడు
తనకాలియంగుష్ఠశ్రమున మర్దనముఁ జేయఁ, బొముదేహము ఋజుశభాన మందె

గీ. ఆది శేషునియంశచే శ నైన పాము, శాపమును వీడి శ్రీరామశచంద్రుఁ జూచి
మ్రొక్కి కింకరురీతి నాశచక్కి నిలిచె, రాముఁ డంతట తనధనుశర్వరముఁ బట్టి.

చ. అనుపమవిక్రముం డొకఖరరాంబకముం గొని చక్రగూఢపహా
ఘనతరతాళసప్తకము శ ఖండితముం బొనరించె, వాలి తా
మును గుహ సప్తతాళఫలశ్రముల్ గొని దాచిన వానినెల్ల శే
షునికళఁ బుట్టు బా మొకటి శ చోద్యముగా గ్రహించి దాచినన్.

157

ఉ. వాలియు సర్పకృత్యమును శ భావములోనఁ గ్రహించి సర్పమా !
తాళము లేడు నీయొడలఁ శ దప్పక పుట్టెడు నన్న నంతటఁ
“దాళము లేడు నెవ్వఁడు విశదారణముం బొనరించు నాతఁడే
కొలను నిన్నుఁ గూల్చు” నని శ గూఢపదంబు శపించె వాలినిన్.

158

గీ. ఇట్లు ఖరబాణమున రాముఁ శ డేడుతాళ్ల, ఖండన మొనర్పఁగాఁ జూచి శ కపివకుండు
సంతసంపడి యారామశచంద్రుతోడ, వాలిశక్తిని దెలుపఁగఁ శ బలికె మఱియు.

సీ. రామచంద్రా ! దేవశరాజ మున్నొక పూల, మాలికఁ బ్రీతిచే శ వాలి కొనఁగె
నామాలికను జూచినంతనే రిపుశక్తి, వాలినే చెందును శ పార్థివేంద్ర !
ఘనతపమ్మున దానిఁ శ గశ్యపుఁ డీశుని, వరముచేఁ గొని యిచ్చె శ వాసవునకు
వాసవుం డద్దాని శ వాలి కిచ్చెను వాలి, కంతమ్ముననె దాల్చుఁ శ గాన రామ !

- గీ. వాలిఁ జంపఁగ నీ వేగి శ మాలికఁ గన, సత్వ మెల్లను బొలివోవు శ సత్వ మిడ్చి
అనఘ! దానికిఁ దగునుచా శ చుచ్చు నరసి, వానిఁ బొలియింప యత్నంబు శ పూనఁదగును.
- గీ. శూలిఁ బోలిన భుజబల శ శాలి వాలి, వితతరాత్రించరాళి దుర్వృషినకీలి
అసమసుమమాలి తేజోజ్ఞతాంశుమాలి, పాలితాళులకపిపాలి శ భవ్యశీలి. 161
- కం. కావున సదుపాయం బొకఁ, డీ వాలోచించి వాలి శ నెదురం జనుమా
యేవిధినైనను గుశలము, తో విజయముఁ గొనుట యొప్పు శ తోయజనేతా !
- వ. అనిన రామచంద్రుండును దాశచ్ఛేదనమ్మున ముక్తశాపంబైన సర్పముం గాంచి
నావలన శాపనిముక్తి నొందితివి గాన నావచనప్రకారము నీ వీరేయిఁ గిష్కింధ
కేగి నిద్రింపవానరాధీశుని గళసమాహితంబైన యాదివ్యమాలికఁ దెమ్మన నా
సర్పం బేగి తల్పమ్మున ననల్పప్రభావభాసురం బగు నాపుష్పదామమ్మును గూఢ
మ్ముగాఁ దెచ్చి రామానుమతి నొంది వాసవున కిచ్చెఁ బదపడి రామప్రేరణమ్మున
సుగ్రీవుఁడు వాలిని యుద్ధమ్మునకుఁ బిల్వ నాశ్చర్యసంభ్రమాన్వితుండై యతండు
చనుదెంచి యెదిరింప నిర్వురకు నతిఘోరంబగు సంగ్రామం బయ్యె నంత. 163.
- గీ. కలిసి యుద్ధంబుచేయు నశక్త-పియుగంబు, దివ్యరూపంబుతో నుంటశ్రద్ధామణిసుతుఁడు
చచ్చునో యని రాముఁడు శ శరము విడువ, కూరకున్నంత నడలుచుశూరసుతుఁడు.
- ఉ. కయ్యము మాని గూర్తుఁ డయి శ కాయము నెత్తుటఁ దోగ వచ్చి యే
మయ్య! యిదేమికర్మ మిటు శ లన్నను బిల్బుమటంచుఁ బంపి నే
గయ్యము చేయ వానివయిఁ శ గాండము వైచి వధింప కిట్లు రా
మయ్య! యుపేక్షఁ జేయఁ దగునయ్య! యిటేల యొనర్చి తయ్యమో! 165.
- ఉ. వాలిని జంపలేవో? మృదుశభావమునన్ గడు మోసగించి నన్
గూలుప నెంచినావో? రఘుశకుంజర! నన్ వధియింప నెంచుచో
నేల వృథాప్రయాస యిపుడే వధియింపుము నీవె, నైరిచే
గూలఁగఁ జేయ నెంచు టది శ కూడునొకొ నినుఁ బోలువానికిన్. 166
- గీ. ఔర! నిను నమ్మి వాలికో, శ బోరుఁ గొంటిఁ, గాని వాలిని గొట్టఁగా, శ గలిగితేని
ఇంతకాలంబు నీకష్ట శ మేల యిపుడు, నీకుసఖ్యం బిదేల, యిశబాధ లేల? 167
- వ. అనిన విని రామచంద్రుండు కరుణాపూరితాంతరంగుండై సుగ్రీవుం జూచి యిట్లనియె.
- కం. మీ రిద్దఱు యుద్ధమునన్, సామూహ్యముఁ బొందియుంట శ శరమును వింటన్
సారించి విడువ నడలితి, నూరక మిత్రఘ్నుఁ డౌదురనో యనుశంకన్. 169

శ్రీ. ఆడితప్పుట మావంశ శ్ర మందె లేదు, ఏమి చేయుదు నెంత యూహించి యేమి ఫలము ? విడిచినశరము నీశ్రవాణములను, బలిగొనిన సర్వకార్యము శ్ర వ్యర్థముగద.

శ్రీ. మించినది లేదటంచు సాశ్రమిత్రిచేతఁ, బుష్పమాలిక గళమునఁ శ్ర బొందుపలుపఁ జేసి యిక్కఁ బొమ్మ యుద్ధంబుఁ జేయుమన్న, రాముపల్లాలకించి యర్థజ్ఞుఁడు మఱియు.

ఉ. పోరెదఁగాని దేవ ! రఘుశ్రుంగవ ! పూర్వవిధమ్మునన్ గటా !
సారతతాంబకమ్ముఁ గొని శ్ర చంపక వాని నుపేక్షఁ జేయుచో
నారణసీమఁ జంపు నిక శ్ర నన్న ననుం గరుణింపఁబోనఁ డో
శ్రీరఘురామ ! నమ్మితిని శ్ర చెల్మిఁ దలంపుము నీకు మ్రొక్కెదన్.

172

చ. అన విని రాముఁ డిట్లనియె శ్ర నర్కజ ! సందియ మేల ! యేగుమా
యన నతఁ జేగి వాలిని రక్షయమ్మునఁ బిల్వఁగ నాలకించి వీ
నినిఁ గడతేర్ప కట్లు కరుణించి త్యజించితి మున్ను దాన నే
డనికయి పిల్చుచుండె నికఁ శ్ర బ్రాణముఁ దీసెద నంచు నాలియున్.

173

వ. ప్రాణవల్లభయగు తారం గాంచి కోమలి ! సుగ్రీవునితోఁ బోర నేగెద ముఖం
బుండుము.

174

చ. అన విని వాలిభార్య యను శ్ర నంగదుఁ డిప్పుడె చెప్పె నాథ ! యా
యినకులజండు రామవిభుఁ శ్ర డిమ్ముగ నీసహజన్ముచెల్మిఁ జే
కొనెనట ! యేమికిడు సమశ్శూరునో ! రాము సమాశ్రయించి నీ
యనుజని యశావరాజ్యపద శ్ర మందు తిరంబుగ నిల్పుమా యనన్.

175

౨౩ వా లి తా ర నో దా ర్చ ట ౬౪

చ. సురపతిసూనుఁ డిట్లనియె శ్ర నుందరి ! యీరఘురామచంద్రుఁడే
నరపతిరూపమందిన జశనార్దనుఁ డంచు నెఱుంగుదుం జుమీ !
దురమున రామచంద్రుఁ డల శ్ర శోయజనేత్రుఁడు నన్నుఁ జంపఁగా
హరిపద మేగెదన్ గడుఁ గృతార్థుఁడ నయ్యెద నమ్ము ప్రేయసీ !

176

చ. నిరుపమభ క్తితత్పరమశనిషులకంఠెను వేమడుంగు లా
హరిపయి వైరమున్ నెఱపునట్టిజనుల్ కడు ధన్యు లుగ్రసం
గరమునఁ దవ్వెఘాతులయి శ్ర కాంతురు మోక్షము నమ్ము మిట్టిదా
తరుణము వచ్చునొక్కొ బహుశ ఘా పలవించిన నన్నుఁబోల్లకున్.

177

ఉ. కావున నీవు సూర్యజునిఁ శ గాంతునిగాఁ గొనుచున్ సుఖంపు మీ
పావనమైన నాహృదయశభావము నూన్పఁదలంపఁబోకు మో
దేవి ! హరిన్ మహాత్ముని మరదిన్ స్మరియింపుము బిడ్డ నంగదున్
బ్రోవుము మాలతో ముగిసిరపోయెను నాబ్రతుకెల్ల మానినీ !

178

గీ. నాకు రామునిచే మరణంబు ధ్రువము, ధన్యమగు నాదు వంశవిశ్వాస మనుచుఁ
దార నోదార్చి పౌరుషోత్సాహ మలరఁ జనియె సుగ్రీవుతోఁ బోరు శ సల్పుటకును.

గీ. పోవుత్రోవ మహాత్పాతశములను జూచి, సంతసించుచు నిర్భీతిఁ శ జని దురంబు
సోదరునితోడఁ జేయఁగాఁ శ జూచి రాముఁ, డచట నొకవృక్షపార్శ్వమ్ము శ నధివసించి-

మత్తకోకిలము, వాలివక్షము గాడఁగా నొక శ బాణ మేసిన దాన న

వ్వాలి సోలుచు నేలఁ గూలెను శ వానిభార్యయుఁ బుత్రుఁడున్
నేలపైఁ బడి యేడ్వఁగా మహానీయుఁడౌ రఘురాముఁ డా
వాలిచెంతకు రా నతం డనశవద్యవైఖరి నిట్లనెన్.

181

❀ వా లి రా ము ని నిం దిం చు ట ❀

ఉ. అన్యునితోడ నే దొడరి శ యాలముఁ జేయుచునుండ, సర్వస
న్మాన్యుడ వయ్య నీపొదలశమాలున డాగి కిరాతులీల సా
జన్యము వీడి నన్నిటలు శ చంపుట నీ కపకీర్తి గాని నే
ధన్యతముండ ముక్తుడను శ దాశరథీ ! పదిమాట లేటికిన్.

182

ఉ. కారణ మేమి నన్నిట లశకల్మషుని న్వధియింప రాఘవా !
శూరులు నిన్ని దేమనఁగ శ సుద్దులు నేమని వక్కఁజెందువో
వీరుడవే కదా, యెదుట శ విల్లు ధరించి దురం బొనర్ప నీ
వీరము నాదుశక్తియును శ విశ్రుత మానుగదోయి ! సర్వమున్.

183

గీ. లోటు గల్గినవారికిఁ శ జాటు గాని, వీరధర్మంబు గల్గిన శ వారి కేల ?

పొంచి కఱచెడి పామును శ బోలి తీవు, ఏమనంచును నిన్ను నశహీనచరిత !

184

చ. పరవశయైనభార్య గలవాడవు నీవు, భవత్సమానుఁ డీ

ఖరకరసూతి, వహ్వరె ! ప్రశంసితసఖ్యము గల్గె మీకు- ని
ద్దఱు నసమర్థులే యరివశధమ్మును భూమిజఁ గొంట మీకు నీ
తరమునఁ గల్గునే ! ప్రభితదర్పుని రావణు మీరు గెల్తురే ?

185

ఉ. ఆతనిఁ జంపఁ బోవుచు సశ్చాయత కేగద యల్పసారుడౌ
 నీతనిఁ జెట్టపట్టితివి ? శ హీనుఁడు వీనివనేమి రాఘవా !
 నీతను దెచ్చి పెట్టుమని శ చెప్పితివేని దశాస్యుఁ జంపి భూ
 జాతను తావకీనపదశసన్నిధి నుంచ నె లిప్తమాత్రలో.

186

గీ. చేతఁగానట్టి సుగ్రీవు శ చెలిమిఁకొఱకు, పాప మొడిగట్టి ధర్మంబు శ పాడువఱచి
 మాయురే ! రామ ! రేపు ధర్మజ్ఞసభల, నెట్లు తల యెత్త నేర్తువోరయీ ! మహాత్మ !

శ్రీరాముఁడు వాలి కుత్తరము చెప్పుట

చ. అను హరిసూనుతో ననియె శ నారఘువీరుఁడు వాన రేంద్ర ! యీ
 యనుజుని దోషహీనుని మహాత్ము విధేయు బహిష్కరించి త
 ద్వనితను జెట్టఁబట్టు దురితప్రథితు న్నిను శిక్షఁ జేయఁగాఁ
 జనదొకొ ? దండ్యదండనము శ క్షత్రియధర్మము నీ వెఱుంగవే ?

188

ఉ. చేసినకర్మకున్ ఫలము శ చేకుటె నేటికి వ్యర్థభాషణా
 యాసము శాంతిపూర్ణవిమలలాత్మ లభించునుగాక నీకు నో
 వాసవనందనా ! దురితశపంకనిమగ్నుఁడ వయ్యు మచ్చర
 శ్రీసముపాత్తమైన మృతిశచే గడు ధన్యుఁడ వైతి వియ్యెడన్.

189

గీ. అస్మదంబకనిహతుఁడ శ వైతి కాన, ద్వాపరమ్మునఁ గృష్ణావతార మొంది
 నేఁ బ్రభాసంబునం దుండ శ నీవు పూర్వ, వైరమునఁ గొట్టి ముక్తిని శ జేరఁగలవు.

గీ. అనిన రాముని వచనమ్ము శ లాలకించి, వాలియను రామ ! విన్ను నా శ ప్రార్థనమ్ము
 నాదుసుతుఁ డంగదుం డి ట్లనాథుఁ డయ్యె,వానిఁ గావుము దేవదేవ ! దయాళు !

చ. అని విడనాడె వాలి తన శ ప్రాణములన్ రఘురాముఁ డాతనిం
 గని దిగులొందు నంగదునిఁ శ గాంచుచు ధైర్యము చెప్పి వాని నా
 జనకున కంత్యకర్మమును శ సర్వముఁ జేయఁగఁ బంచి తోడనే
 యినజునిఁ గూడి చేరెను మహాహితలనాకము ఋశ్యమూకమున్.

192

ఉ. అర్కతనూజుఁ డాదశరథాత్మజుఁ జూచి నమస్కరించి కో
 ట్యర్కసమానతేజ ! కరుణాకర ! రాఘవ ! రామచంద్ర ! యీ
 మర్కటరాజ్య మేలుకొనుమా ! భవదీయవదారవిందసం
 పర్కముఁ జెంది కింకరునిశ్చైఖరి నే వసియింతు భక్తి మై.

193

వ. అనిన రామచంద్రుడు లక్ష్మణుం జూచి నీ వీసుగ్రీవునివెంటఁ గిమ్మింధకేగి పట్టా
భిషేకమహోత్సవంబు నిర్వర్తించి యీతని రాజుం జేసి యంగదుని యువరాజుఁ
గావించి రమ్మన సతం డటు లేగి సర్వంబు నిర్వర్తించ సుగ్రీవుండు రాజై తారా
రుమాసహితుఁడై సకలసుఖమ్ము లనుభవించుచుండె నిట రామలక్ష్మణులు వర్షా
కాల మాసన్న మగుటఁ బ్రవర్షణశైలశిఖరమ్మునఁ బ్రతపుష్పలతాన్వితంబగు
స్ఫాటికగుహంతరాళమ్మున సుఖం బుండి రంత. 194

❀ వర్షర్తు వర్ణనము ❀

మ. హరినీలమృతసాంద్రమేఘపటలీశవ్యాప్తాంబరంబై లస
ద్ధరిదశ్వప్రతిభాతిరస్కరణతోరద్యజ్జీవదృగోధదు
స్తరగాఢాంధతమఃపిధానకలితాంశతస్సర్వవిశ్వంభరా
హరిదాకారము గల్గి వర్ష సమయం శ బావిర్భవిం చెన్ రహిన్. 195

మ. పటుకాలాంబుదవిస్ఫరత్క్షణవిభాశభాస్వద్రుమల్ మీఱఁగాఁ
జటులాబ్దధ్వనిభిన్నది క్తటమునై శ సాంద్రాంబుధారావళీ
తటవిచ్ఛేదకవారిఘట్టనసముద్భూతత్రుట తీరస
త్కుటమై యొప్పుగ వానకా రలరెఁ గేశకుల్ కేసుచుం గూయఁగన్. 196

సీ. పటుమేఘనిస్వనశ్రపాకట్యవశమున, నుచ్చిలీంధ్రమ్ముగా శ నుర్విఁ దనర
సురసతీరతిగళశచ్యుతమాక్తికాళినా, వారిధారావళుల్ శ వసుధఁ బడఁగఁ
బరిపక్వననచూతశఫలరాజి యలరంగ, నీపాదికుసుమంబు శ లేవుఁ జెందఁ
బద్మాలయాశలఁ శ బాపి చక్రాంగముల్, మానసాదృతి నుడశ్చహికిఁ జేర
గీ. మహితశీతలవాయువుల్ శ మలయుచుండ, నననియెల్లను జలమయశ్రమట్లు తనరఁ
గేకిసంఘము పురివిప్పి శ కెరలియాడ, భాసురంబుగఁ దనరారె శ వానకారు. 197

వ. ఇట్టివర్షాసమయమ్మున రామలక్ష్మణులు ప్రసవణగిరిగుహంతరనివాసులై యెట్లో
కాలముఁ గడపుచున్నంత నొక్కనాడు. 198

ఉ. గౌతమి శ్రద్ధమీఱ నవశగాహితుఁడై చనుదెంచి లక్ష్మణుం
డాతటి సాత్వికాకృతి ధరరాత్మజ నన్నసమీపసీమ సం
ప్రీతి వసించుదానిఁ గడుశ్రవిస్మితుఁడై కని మ్రొక్కినంత నా
సీత యదృశ్య యయ్యె వెలశన్ రఘువీరుడు పూర్వమట్లుగా. 199

వ. భ్రాతృదేవుండగు సౌమిత్రియు మాయాప్రభావమ్మున నిదమిత్థ మని నిర్ణయింపఁ జాలక ప్రాకృతుండు వోలె నపగతసంశయుండై యుండె, నాప్రవర్షణశైలమ్మున రామలక్ష్మణులు నిత్యస్నానముఁ జేయు గోదావరీప్రదేశమ్ములు రామతీర్థంబు లక్ష్మణతీర్థం బనుపేరఁ బుణ్యస్థలంబులై యొప్పె, నిట్లు క్రమమ్మున వర్షాకాల మతిక్రమించి దండయాత్రార్హ శరత్కాల మాసన్న మగుచున్నను గిష్కింధాపుర మ్మున సుగ్రీవుండు. 200

గీ. రాజ్యసౌఖ్యప్రమత్తుడై శ రాత్రిఁబగలు, పానవనితాప్రసంగదుశ్శర్వసనుఁ డగుచు నంతిపురి నుండె రాజకీయముల మఱచి, యంత హనుమంతుఁ డరిగి యిల్లనియె వాని.

గీ. వ్యసనివైయున్న రాజకార్యములు చెడవె, రామకార్యంబు మఱవ ధర్మంబె నీకు? వానకారు గతించె నిశ్చిహ్నమైనఁ, గపులఁ బిల్పింపు వేగంబుగ మహాత్మ! 202

వ. ఇట్లు మారుతివాక్యంబులఁ బ్రబోధితుండై సుగ్రీవుండు నానాదేశనివాసులగు వానరు లకు వార్త లంప నవ్వనరులును వేనవేలుగాఁ బ్రత్యహమ్మును గిష్కింధ కేగు దెంచుచుండి రంత శరత్కాల మరుదెంచుటయు సుగ్రీవుండు కామాంధుండై సీతా స్వేషణప్రయత్నము చేయక తన్ను స్మరింపకుండుటఁ దలఁచి కోపాన్వితుండై రాముండు సహోదరునితో నిట్లనియె. 203

❀ రాముండు సుగ్రీవునివె కోపించుట ❀

మ. ధర సస్యాన్విత యయ్యెఁ గాశసుమవిశస్తారంబు రాజిల్లె భా స్కరతిగ్మంశువిశుష్కపంకసికతాంతచ త్తీరయుగ్వాహినుల్ పరఁగె మందతరప్రభావవిమలాంభభాషద్భయుక్తంబులై తరుజాతంబు చెలంగె బల్లవసుగంధప్రాజ్యపుష్పాఢ్యయై. 204

వ. ఇట్లు శరత్కాలావిర్భావం బైనను. 105

మ. మదిరావానవశంవదుండయి వధూశమధ్యస్థుడై సంతతో న్మదుడై యుండె గపింద్రుఁ డిప్పగిది నశస్మద్దండయాత్రార్హమై ముదిరావర్జితనిర్మలాంబరమునై శ పుల్లాబ్జకాసారమై పొదలె శారదకాల మిప్పుడును తరదోభగేచ్ఛ చల్లాటదో? 206

చ. అనుజా! చూడుము వానరాధిపునియశ్శన్యాస్థితిఁ స్వీయమా పని దీతెం గద యం చుపేక్షఁ గొనె బో శ భార్యావియోగార్తిచే తను నేనిచ్చట వేచియుండ, నిటు కాంతాపానలోలాత్కుడై మనలఁ నుంత స్మరింపఁ జేయుపకృతి శ మన్నింపఁ డొక్కింతయు. 207

గీ. కాన నీ వేగి కోపవారక్యములచేత, మందలింపుము వాని నుగ్ధన్మత్తు నింత
అంతియేకాని ద్రోహ మారవంతయేని, మదిని దలఁచుట మిత్రధర్మంబు గాదు.

గీ. అనఁగ సౌమిత్రి యన్న తో శ ననియె నిట్లు, వానిసాయంబు మన కెంత? శ పాపియైన
వారిఁ జంపితి వీ వట్లు శ వానియనుజు, ద్రోహి సుగ్రీవహతకుని శ ద్రుంచి వత్తు.

ఉ. వాలముచేతఁ గట్టి మును శ వార్ధిని ముంచి జయించె రావణున్
వాలి, యతండు నీశరమునన్ మరణించె నిమేషపూత్ర నా
వారికి నోడు నీపిఱికిశంక సహాయము చేయు టెంత? భూ
పాలవ రేణ్య! దీనజనశపాలనవృత్తిని బ్రోచి తఱియే.

210

గీ. అల్పబుద్ధి కృతఘ్నుఁడు శ నైన రవిజు, నధిపుఁ జేసినఁ గాపేయ శ మడఁగు టెట్లు?
కుక్క సింహాసనమ్ముపై శ గూరుచున్న, సహజగుణ మేల మాను నోశనదయహృదయ!

గీ. దుష్టశిక్షయు సాధుసంశ్చిన్మి నీకు, సహజధర్మంబు గాన భాశస్కరతనూజుఁ
గొట్టి చంపితి సాయమే శ కోరియున్న, వాలినే కోరుదుము సురశనైరిఁ జంప. 212

చ. అన విని రాముఁ డిట్లనియె శ నాత్మసఖున్ శరణంబు వేడువా
నిని బగవానినైనఁ గడు శ నేర మొనర్చినఁ బుత్రురీతిగాఁ
గనుచును బ్రోవఁగావలయుఁ శ గాని వధింపఁ ద్యజింపఁ గూడునే?
యనుజ! స్వదోషముల్ తెలియ శ నాకపినాథు నదల్చి రమ్మనన్.

213

❀ లక్ష్మణుండు కిష్కింధ కేగుట ❀

గీ. అంత సౌమిత్రి కిష్కింధ శ కరిగి యచటఁ, గాపుగా నున్న కపులను శ గోపదృష్టిఁ
జూచుచుఁ గపింద్రుఁ డున్న యాశరాచనగరు, మోసలనునిల్చె స్త్రీలకునోసరిలుచు.

వ. ఇట్లు సక్రోధుండై రామానుజుండు వచ్చెనని విని సుగ్రీవుండు మారుతిం గని
మున్ను నీ వేగి యాభీషణాకారు శాంతునిగాఁ జేయు మన వాయునందనుండును
సవినయమ్ముగా నెదు రేగి సముచితసంభాషణమ్ముల నాసౌమిత్రిని నెంటఁగొని
మధ్యకక్ష్యకు వచ్చి యనూనయపూర్వకమ్ముగాఁ గోపోపశమనం బొనర్చుచున్నంత
వానరపతి చతురభాషణచతురయగు తారం గని యిట్టితటి కోపం బుడుప నీవంటి
యువతులకుఁ దక్క యితరులకు శక్యంబు గాదు, కావున నీ వేగి మృదుమధుర
వచనరచనల రామానుజమనంబు గరఁగింతువేని నేఁగృతార్థుండ నగుదు లేకున్నఁ
బ్రమాదం బగునని ప్రేరేపింప నామెయు సవిలాసగమనయై సౌమిత్రికడ కేగి
స్నేరాంకూరవికాసభాసురవదనయై సుభూభంగకటాక్షమ్ముల నెఱపుచు నిట్లనియె.

తార లక్ష్మణు ననునయించుట

ఉ. దేవర ! కోపముం గొనఁగ ర దేవరకుం దగునయ్య ? మీకు సు
గ్రీవుఁడు సోదరుండె కద ర కీశుఁడు గావునఁ జంచలత్వసం
భావితుఁ డయ్యె, నైనఁ బిలువంబనిచెన్ గపులన్ మహాత్మ ! నీ
తావరభక్తుఁ డాతఁడు కృతజ్ఞుఁడు కాని కృతఘ్నుఁడే ప్రభూ ! 216

గీ. వానరులఁ బిల్వబంపిన ర వార్తఁ దెల్పు, రామసందర్శనార్థమై ర తానితప్పు
కలదు దానికి హేతువు ర గలదు సుమ్ము, చిత్తగింపుము కరుణాప్రవృత్తిమీఱి.

మ. కలికిం బాయుటగాక సర్వజగత్తీర్థిండంబునం దెచ్చటన్
నిలువన్ నీడయు లేక యాశ్రమమున ర న్నిల్చెన్ జిరం బియ్యెడన్
లలి సామ్రాజ్యము మీకృపం గొని కడున్ ర లావణ్యసంయుక్తయా
కలికిం గూడెను నానరేంద్రుఁడు మహాశక్తిరాపరాధీనుడై. 218

ఆ. వె. చిరవియోగ మంది ర చిన్నారికలికితో, రతులఁ దేలువాఁడు ర రాత్రి బవలు
నెఱుంగఁడన్నఁ జిత్ర ర మేమి కల్లు శరీర, మెట్టు లెఱుంగు నన్య ర మే మెఱుంగు?

చ. కుశికజనంతవాఁడు నొక ర కొమలిపై మరు లొంది మోహియై
దశసమకాలముల్ వశము ర దప్పి చరించెనటన్నఁ గామినీ
వశుఁడయి నీసహోదరుఁడు ర వానరరా జిటు లుంట చిత్రమా ?
దశరథనందనా ! మదనశర్మము లిట్టి నె సుమ్ము ధాదుడన్. 220

గీ. బొనుగానీ, యిదేమి నీ ర యాగడంబు, యెవ్వ రడ్డం బటంచు నీ ర విచట నుందు
వనుచుఁ గే ల్వట్టి లక్ష్మణు ర నంతిపురికి, వెంటఁ గొనిపోయె బరిచితశవిధము గాఁగ.

గీ. అట్లు మధురమ్ముగా మాట ర లాడి పిదప, గరముఁ బట్టినఁ గోపంబు ర మఱిచె నతఁడు
కఱుకుదనమెల్ల వెన్నయై ర కరఁగె నొర!, సాంత్వనం బెంతకై నను ర జాలుఁ గాదె?

ఉ. లోనికి నేగి దోషవర్తిలోహితభీషణవీక్షణాగ్నిచే
వానరరాజుఁ గాల్చుపరుశవమ్మునఁ జూచుచు లక్ష్మణుం డనన్
వానర ! రాముని న్మఱితురవా ? మఱి వాలిని జంపుసాయకం
బేని దలంపు మింక వధియించెదఁ బంచెద వాలిచెంతకున్. 223

చ. అన విని వాయుజం డనియె ర నయ్యయై ! కోపము మాను రాఘవా !
యినజాడు రామకార్యమున ర నేమఱలేదా రవంత వానరుల్

కనుగొనుమా యసంఖ్యములుగఁ జనుదెంచి రనం గపీశుఁడు
మనమలరంగ లక్ష్మణు సశమంచితపూజల నాదరించె దాన్. 224

- గీ. శాంతభావుఁడు సౌమిత్రి శ సంతసింపఁ, గవులతోఁ గూడి ఋశ్యమూఠకమున కేగి
రామునకు మ్రొక్కి వానరశరాజఁ జూపి, వినయవినమితుఁడై కపిరవిభుఁడు పల్కె.
- వ. రామచంద్రా ! భవన్ని దేశమ్మునంజేసి జగతీతలమ్మున నానావిధవిపినపర్వతపట్టణాది
నివాసులగు వానరయూధపు లిచ్చటం గూడియున్నవారు, అష్టాదశపద్మసంఖ్యాకు
లగు సీయూధపులు గాక యసంఖ్యాకులగు వానరు లెల్లరు నిచ్చట సీతాన్వేషణ
తత్పరులై యున్నవారు, కావున భవన్నియోగమ్మున వీరలఁ గార్యోన్ముఖులఁ
జేసెద నని తదనుజ్ఞాతుండై. 226

❖ సుగ్రీవుఁడు కవుల నలుదిక్కుల కంపుట ❖

- కం. తక్కినదిక్కుల కేగుట, కక్కపినాథుండు గవుల శ నంపి యమాశం
జక్కఁగ నెమకఁగఁ బంపెను, పెక్కుర బలశౌర్యభువనశ్రవిశుతుల వడిన్. 227
- సీ. వాయుజండును జాంబవంతుఁ డంగదుఁడును, నలమైందశరభులు శ నలనుపేణు
లనువారి యామ్యాశ శ కనిపి యందఱఁ జూచి, మాసంబు దాటించి శ మసలువారు
వఘ్యులొదు రటంచు శ వారికి నియమింప, ఘనుఁడు రాముఁడు ముద్రీకను సమీర
జాతున కిడి దీని శ సీతకుఁ జూపించి, యానవా లొకటి తె శ మ్మామె నడిగి
- గీ. యనుచుఁ దనమంత్ర మొసఁగి శ్రీధర్మాత్మ లక్ష, పరిమితిగ దీని జపియింప శ వ్రాయ దివ్య
శక్తి చేకూఱు, నవనవోత్సాహ మమరు, ననుచు దీవించి పంపె నా శ యధికసత్వ.
- వ. ఇట్లువదేశమంది పాదాభివందన మొనరించి యేగ నుద్యమించుహనుమంతు నుద్దే
శించి మరల రామచంద్రుండు. 229
- గీ. చిత్రకూటాద్రి మున్ను నే శ సీతనొసల, గైరికమ్మున బొట్టును శ గండములను
పంచవల్లుల లిఖించుశవార్త సీవు, వ్రత్యయంబుగ నామెతోఁ శ బలుకు మనియె.
- వ. పిదప వానరులెల్ల నయ్యైదిక్కులకుఁ జని రనంతరమునఁ గొన్నిదినంబులకుఁ బ్రాక్ష్
శ్చిమోత్తరగతులైన కపినాథులు తిరిగి కిష్కింధ కే తెంచి యాయాదిక్కుల సీతఁ
గాన్పింపమి విన్నవించిరి, దక్షిణమ్మున కేగిన యంగదాదు లచ్చటచ్చట నెమకుచుఁ
గన్పడిన రక్కసుల రావణుం డని యెంచి పోరిగొనుచు నలసి దప్పికచే దూఁగా
డుచు విధివశమ్మున నొకగిరిగుహప్రాంతమ్మున విశ్రమించి జలాశ్వు లైయున్నంత.

చ. బిలముననుండి యార్ద్రముఖశివస్మిరముత్ చనుదేరఁ గాంచి యీ
బిలమున నీరు గల్గునని శ వేగము తద్గుహ సొచ్చి పోవఁగా
నెలమి దినమ్ము లేగఁ బదుర నెన్నిది, చీకటి దాటి పిమ్మట
వెలుగున రత్న దేహమున శ నీరలు గాంచిరి భామ నొక్కతెన్. 232

గీ. వారు తమవృత్త మెఱిగించి శ పల్కి రిట్టు, లెవ్వతెవు నీవు పే రేమి శ యిట వసింప
నేమికారణ మనుచుఁ దశద్వృత్త మడుగ, వారిఁ బూజించి పలికె నశ్వనిత యిట్లు.

చ. విశ్వకర్మసుతయగు హేమ యను పడంతి నాట్యమునఁ బరమేశు మెప్పించి తదను
గ్రహమ్మున నీరత్నమయగృహమ్ము బడసి యిటఁ జిరకాల ముండి దినమ్మున
కేగుచుఁ బరిచారికనగు నన్నుం గాంచి నీ విట రామాగమనమునఱకు నివసించి
యామహాత్ముం బూజించి యథాశక్తికమ్ముగాఁ దత్సాహాయ్య మొనరించి కృతా
ర్థనై రమ్ము నేనా నారాయణస్థానమ్మున కేగెద నని చెప్పి పోయె నోవానరోత్తము
లారా! నేను స్వయంప్రభ యనుదాన రామకార్యార్థమై మీకు వలయు సాయ
మేమైన నావలనఁ గొనుఁ డన వార లిట్లనిరి. 234

తే. వెలువరింపుము గుహనుండి శ వెలఁది! మమ్ము
గడువు మీఁతెను మారాజు శ కతినుఁ డన్న
కనుల మూయించి కపుల నాశక్షణమునందె
యీవలకుఁ దెచ్చి యాకాంతి శ యిట్లు లనియె. 235

చ. కపివరులారా! రామకార్యమ్మునకుఁ గొంచెపుసాయ మొనర్చినను పరమార్థ
లాభంబగు నీవిధమ్మున నేటికి రాముఁ బూజించినదాన నైతి నీక నే నేగెద
ననుచు నాస్వయంప్రభ దేహంబు విడిచి దివమ్మున కరిగె నంత వానరులును.

మ. బిలమందే గడు వేగ భూమితనయన్ శ వీక్షింపకే చన్నచో
బలిమిన్ గీశవిభుండు క్రోధవశుడై శ ప్రాణమ్ములం దీయు నీ
స్థలమందే మరణింప మే లనుచుఁ బూతస్వచ్ఛదర్భాళిపై
నెలమిం బండిరి వానరోత్తములు నీర తేశున్ మదిం గొల్పుచున్. 137

గీ. అచట ప్రాయోపవేశము శ నంది కపులు, రామకార్యార్థమై మున్నరణ్యమందు
మనవలెనె యాజటాయువుశ్రమరణమందె, ననుచు భాషించుకొనుమాటలాలకించి.

ఉ. ఆతటి నాకటం గపుల శ నందట మ్రింగ సమీప మేగి సం
పాతి జటాయురంతమును శ వారికడన్ విని తర్పణాంజలుల్

భ్రాత కొసంగి వానరులశపజ్జకుఁ జేరి ధరాజవార్తలన్
బ్రీతిగఁ జెప్పె నాఘనులు శ వింతఁ జెవుల్ నిగిడించుచు నివనన్.

239

౨౩ సంపాతి వానరులకు సీతావృత్తాంతముఁ జెప్పట ౬౪

మ. లవణాంభోనిధిమధ్యమం దలరెడికఁ శ లంకాపురం, బాపురో
పవనం బొప్పు నశోకనామక మటకఁ శ నైదేహి యుండెం జుడి
ధవురాకకఁ మదిఁ గోరుచుండె నను సీతాదేవియున్ సీత నే
బ్రవిలోకించుచునుందు మయ్యెడకుఁ బోవంజాల నీ వృద్ధతకఁ.

240

గీ. గృధ్రమైయుంట దూరనిరీక్షణంబు, గలదు గావున సీతను శ గాంచుచుంటి
పక్షహీనుడ నగుట రాశవణునిఁ జంపి, సీతఁ దేకుంటి లంకకుఁ శ జేరి నేను. 241

మ. మును నేనున్ మఱి మాజటాయువు రవికఁ శ ముట్టం బణం బొడ్డి క్ర
న్నన దూరంబు జనంగ పోలు ననుజు శ న్నాతెక్కలం గప్పి నే
జనఁగా తెక్కలు కాలె సూర్యఖరతేజస్సంగతికఁ దమ్ముఁ డా
వనమందుం బడె నేను నీగిరితటశ్రాంతమ్మునం గూలితిన్.

242

ఉ. ఏ నిటఁ జంద్రనామకమునీంద్రునకుం బ్రణమిల్లి నాకథకఁ
మానుగఁ జెప్పినంత ననె శ మానియు రాఘవకార్యభారమున్
బూనిన వానరావళికి శ భూసుతవార్త వచించితేని నీ
వ్రానెదు తెక్క లంచును నశహా! కనుఁ డయ్య ! లభించెఁ బక్షముల్.

243

ఉ. భూసుతఁ గొంచు నేగు పదిశమోములరక్కసుఁ గంటినం చిటకఁ
నానుతుఁడే వచించెను, రక్షణమ్మున రావణుఁ గూల్చి మూర్ఖుఁడా!
భూసుతఁ గొంచురాక కడుశబ్దవిహీనుడ వైతి వన్న నా
ఘోషడ మోర్య కాతఁ డెటు శ లేగెనా? నేటికి రాఁడు న న్ననన్.

244

ఉ. ఓనగచారులార ! శతశయోజనసాగరసంప్లవంబు మీ
లో నెవఁ డొందు నాభుజబలలుం డటు లేగి శుభప్రయానుడై
జానకిఁ గాంచుఁగా కనుచు శ సంతస మొప్పు వచించి పుల్గులే
డే నిదె పోవుచుంటి నని శ యేగె వియద్గతి నాత్మభూమికిన్.

245

ఉ. ఆతని వాక్యముల్ విని వశనాటవసుల్ ప్రమదంబుమీఱ సం
పాతిమహాత్ముఁ డిచ్చె మనశ్రాణము లంచును శ్రేష్ఠవారుచుక

జాతివిచేష్ట లొందుచును శ సాగరతీరముఁ జేరి యందఱున్
సీతను జూచువేడ్కఁ గొని శ సింధువు దాట భయంబు జెందుచున్.

246

చ. జలనిధి దాటువారలు స్వశక్తుల నారసి చెప్పఁ డంచు వా
రలు తమలోనఁ దా మిటులు శ ప్రాశ్నికు తాతటి నందు నెల్లరున్
జలనిధి దాటలేమి నుడి శ సాగక యూరకయుండ వాయుజం
డలవు జలంబు గల్గుఘనుఁ శ డైన నశక్తునిరీతి నుండఁగాన్.

247

గీ. జాంబవంతుఁడు వానిని శ సన్నుతించి, వైనతేయుఁడు నీవును శ వాయు వొకఁడు
గాక నాల్గవవాఁ డేడి శ కడలి దాటఁ, గాన నీబింకములు మాని శ కడలి రమ్ము.

ఉ. సీతను జూచివచ్చినటు శ చెప్పినఁగాని తిరంబు తానె సం
పాతి యొసంగుప్రాణములు? శ వాయుజ ! నీ విడు ప్రాణదానమే
ప్రీతి నొసంగు, శక్తుఁడవు శ వేగమె దాటుము నీదురాకకై
చాతక మంబుదాగమము శ చాడ్చునఁ జూచుచునుందు మియ్యెడన్.

249

చ. అన విని లేచి పొంగుచు మరహాబలనందనుఁ డిట్లు పల్కె వా
ర్ధిని గవులార ! గోష్పదమురీతిని దాటుదు నూఱుమార్లు యో
జనములు నూఱు లెక్కయె నిశజంబుగఁ గోటిసహస్రయోజన
మ్మును నెగురంగనేర్తు నిదె శ పోయెద భూసుతఁ జూచివచ్చెదన్.

250

౨౩ హనుమంతుఁడు సముద్రము దాటుట ౬౪

చ. ఇలవయి నిల్చి మింటితెరు శ వేగగ దూకెడి నాదు పద్మజిన్
జలనముఁ జెంది క్రుంగుచు రసాతల మంటదె భూమి? కాన నీ
బలరిప్పుశైల మెక్కి చనురవాడను మింటి కటంచు నల్లె ని
శ్చలతఁ బదద్వయి న్నిలిపి శ చక్కఁగ నిక్కుచు మల్లఁ గొట్టుచున్.

251

సీ. పదఘట్టనమ్ముచేఁ శ బర్వతం బిలఁ గ్రుంగ, నుర్వీజములగుంపు శ లుర్విఁ గూల
గిరిచరమిఘనముల్ శ గిరి వీడి పరువెత్త, భూతజాలంబెల్ల శ భీతిఁ జెంద
వాల మల్లార్చుచు శ వంగి యూర్ధ్వాక్షుడై, వాయువుఁ బూరించి శ భక్తిమీఱ
మదిలోన రామసంస్మరణమ్ము జేయుచు, నువ్వెత్తుగా దూకి శ యూరు వేగ

గీ. జన్యవాయుసమాకృష్టశాళి యగుచుఁ, బక్షయుతమైన గిరివోలఁ శ బటురయమున
రామబాణం బనంగఁ దాశరాపథంబుఁ, జేరె న వ్యాయుసూనుఁ డశ్చేరువు దోవ.

గీ. వార్ధిదాటెడు హనుమంతురబలముఁ గనుట
కమరు లహిమాత యగు సురశసాఖ్యసుదతి
ననుప నామెయు మారుతి శ కభిముఖముగఁ
జని ప్రవేశింపుమా నోట శ ననఁగ నతఁడు.

253

గీ. రామకార్యంబుకొఱకు నోరరమణి ! నేను, పోవుచున్నాఁడఁ దిరిగిరాఁతబోవునపుడు
చొత్తు నీనోట నీతను శ జూచివత్తు, నమ్ముమా నాదుమాట నిరక్కమ్ముగాఁగ.

ఉ. ఆరఘురామకార్యమున శ కమ్మరొ ! సాయముఁ జేయు మిట్లనన్
గ్రూరత నామె యాఁకలిని శ గూడితి నిన్నిఁక వీడనం చనన్
మారుతి మేనుఁ బెంచె, నహిమాతయు నోరును బెంప నాఘనుం
డారసి యంత సంగుటమునంతటిరూపముఁ జెంది వ్రేల్చిడిన్.

255

గీ. ఆస్యగుహ సొచ్చి యీవల శ కపుడె వచ్చి, యాత్మరూపంబు నెప్పటియట్ల తాల్ప
నతనిశక్తిఁ గనుంగొని శ యభినుతించి, సురస యేగిన ననుమ యంబరముఁ జేరె.

వ. అంత.

257

శా. పారావారవచఃప్రకారము జలశ్రపాదుర్భవంబై మణి
సారాంచచ్ఛిఖరమ్ములన్ మనుజభావల్ టూట మైనాక మా
మారుత్యధ్వపరిశ్రమాపనుతికై శ మర్యాదగాఁ బల్కె నో
వీరాగ్రేసర ! స్వాదువక్యఫలముల్ శ విశ్రాంతి భక్షింపుమా !

258

వ. ఓ మరున్నందనా ! నీ కొఱకే నేగుదెంచితి నినుఁ బూజింపఁదలఁచి కోరుచుంటిని.
మున్నింద్రునకుఁ బర్వతమ్ములకును యుద్ధము జరుగునప్పు డింద్రునివలన భయంబు
రాకుండ దశరథుండు న న్నీ సాగరంబున మనిచె, దాన నవిపక్షుండ నైతిఁ గాన
నీ కవిపక్షుండనే జుమా ! తత్కృతప్రతికృతికై రామకార్యార్థ మేగు నినుఁ బూజిం
చిన దశరథుండు పూజితుం డగుఁ గావున నిట విశ్రమించి స్వాదుఫలమ్ము లార
గించి నన్ను మన్నించి యేగు మన వానిం జూచి మారుతి యను నశ్రమునకు విశ్రమ
మేల ? రామకార్యంబు సమాప్తి నొందునంతవఱకు విశ్రమంబు ఫలాహారాదుల
నొల్ల నన మైనాకుం డోపూజ్యుఁడా ! భవత్కరస్పర్శనలాభంబైన నా కొడఁగూర్చి
యనుగ్రహింపు మన నట్లొనర్చి యేగుచు.

259

శా. వాయుస్థానమునుండి వాయుజుఁడు పోవం జూచి తచ్చాయనున్
ఛాయాగ్రాహిణి పట్ట మారుతగతి శ స్తంభత్వనిశ్చేష్టుడై

యా యంభోధి వశంబుఁ దప్పి పడి భీతతాత్ముండు నై సింహదై
తేయిగ్రస్తశరీరుఁడై తలఁచెఁ దత్త్సింహాసురిం జంపఁగాన్.

260

ఆ. వె. కడుపులోననుండి శ ఖరనఖరాలిచే, నాంత్రములను ద్రెంచి శ యధికరోష
మొంది పొట్టఁ జీల్చి శ యుసురులఁ బోఁగొట్టి, మింటి కెగసిపోయెఁ శ దొంటియట్లు.

హనుమంతుఁడు లంకఁ జేరుట

ఉ. ఈవగిదిం బయోధిఁ దరిశయించియు నావలియొడ్డుఁ జేరి లం
కాపురిచెంత నిల్చి యటఁ శ గ్రొంచి యనంగ దశాన్యుఁ జెల్లెలన్
గోపముతోడఁ జంపి నిశిఁ శ గొంచెపురూపున నూరు సేర లం
కాపురనామరాక్షసి యశఖండరుమం గపి నాఁగి యిట్లనెన్.

262

ఉ. ఎవ్వఁడ వీవు ప్రోలి కిటు శ లేగఁగనీ నటుపాటిపా మ్మనన్
నవ్వుచు వామముష్టిహతి శ నాఁతిని మూర్ఛిలఁ జేయ లేచి తా
నవ్విధివాక్యముల్ దలఁచి శ యశ్రులు రాల్చుచు నామె పల్కె న
న్నివ్విధి నీవు గెల్పుటఁ గరపి! పురికెల్లను జేటు మూడెడిన్.

263

చ. నలువ యొకప్పు డిట్లనియె శ నాఁతిరొ! నిన్నొకవానగుండు దా
బలిమి జయించు నంతటనె శ పట్టణమెల్ల నశించు రావణుం
డలరఘురాముచేఁ జెడు నశటం చనె గెల్చితి వీ వశోకమం
దలధరణీజఁ జూడఁ జనుశమా యనుమా! యనుమాన మేటికిన్.

264

ఉ. లంక వచించుపల్కు విని శ లాఘవ మొప్పుగ వాయుజుండు ని
శ్శంకత వామపాదమును శ సాలముపై నిడి ప్రోలుఁ జేరి న
ల్వంకలఁ జూచి నెమ్మది సెలబాసని మెచ్చుచు గాలికిన్ గడున్
జంకగు నీపురిం జొర నశసాధ్యము దీని జయించు టెంతయున్.

265

శా. లంకాపట్టణ మింతయొప్పునొకొ హాశలాపానమాద్యన్ని రా
తంకప్రాజ్యనిశాటవర్యటనయుత్తంబై ధరాస్వఃపురీ
శంకం గూర్చుచు సన్మణీమయమహాసాధాన్వితంబై ధరా
లంకారాకృతి నొప్పి భాసిత నహా! శ లక్ష్మీనివాసం బనన్.

266

ఉ. అంబరచుంబిగోపురగణగ్రవిరాజితశాతకుంభకా
దంబమణీఘృణీవచురతాలలితంబయి దృష్టిరోధకా

లాంబుదతుల్యగాఢతిమిరరాళితిరస్కృతిదక్షయామినీ

ద్వింబయుతాంబరంబువలెఁ శ్రీప్రీతి నొసంగు కరంబు బాపురే !

267

మ. కలధౌతామలసౌధజాలవిచరతత్కాంతాళిసోపానమం

జలసంచారపదాబ్జనూపురయుగశస్యూతాలసద్ధుంటికా

కలనాదమ్ములు శంఖనుందుభిమృదంగధ్వానముల్ మీఱ శ్రీ

లలనావాసమునై పురంబు కడు నుశల్లాసప్రదంబై తగ్గె.

268

హనుమంతుఁడు సీత నన్వేషించుట

ఉ. ఆనగరీవిలాస మిటు శ్రీ లాతఁడు గాంచుచు దివ్యసౌధసం

తానములెల్ల సూక్ష్మతనుశ్రధారిగఁ దూఱుచు నొక్కచో గుహ

స్థానగతుఁ ఘటశ్రవణదానపునిం గని వెన్క భక్తిసం

ధాను విభీషణుం గనియె శ్రీ దానవసద్గుణశూన్యు నొక్కెడ.

269

గీ. ఒక్కయింట సులోచనాశయుక్తుఁ డగుచు, నిదురఁ జెందెడి దేవతానీతృజేతఁ

గాంచి మారుతి యాదశశకంఠగృహముఁ, జేరి నెమకుచు నుండె నాశసీతకొఱకు.

గీ. వాయురూపముతోడ నశ్వాయునుతుఁడు, అచటిదివ్యైల నన్నియు శ్రీ నార్పి నిదురఁ

జెందు నారావణాదుల శ్రీ చేలములను, బరియలుగఁ జించి దిసమొలరవారిఁ జేసె.

సీ. కొఱవిచే రావణు శ్రీ కఱకుగడ్డము మీస,ములు గాల్చి రక్కసశ్రమూకనెల్ల

వెన దిగంబరలఁ గాశించి మారుతి నీటి, కడవల రక్కసిగమికిఁ గట్టి

తోకఁ జుట్టఁగఁబెట్టి శ్రీ దూతలఁ గొట్టిన, వార లొండొరు భీతిఁ శ్రీ బల్కి రిట్లు

కారణం బేమియుఁ శ్రీ గల్గకుండఁగ నిట్టి, వివరీతములు సంభవించుటేమొ

గీ. సీత మదిలోనఁ గోపంబుఁ శ్రీ జెందెనేమొ, మనకుఁ బ్రాణాంత మగునొ! భూతనయఁ

దెచ్చె, రక్కసులతోడ సతుల నిశ్రాకరింపఁ, జేటు లొందక సుఖములుఁ జెందఁదరమె?

గీ. అనెడి వారలనుడులెల్ల శ్రీ నాలకించి, సీతఁ గానక పుష్పకశస్థితుని నసుర

వల్లభునిఁ జూచి యాచెంతఁ శ్రీ బవ్వలించు, తత్సతిం గాంచి చకితుఁడై ధరణిజ యని.

చ. తలఁచుచు లక్ష్మణోక్తమగు శ్రీ తజ్జనకాత్మజసేనిలక్షణ

మ్ములు నట లేమి సంశయముఁ శ్రీ బొందియు సీతను బోలుట మది

గలవిలపాటుఁ జెంది యటుఁ శ్రీ గాంచుచు నుండె మరుత్పుత్రుం డన

బలికె మహేశుతో నపుడు శ్రీ పార్వతి సంశయమగ్నచిత్తయై.

274

గీ. రక్కెసను జూచి సీత యకారధ్రమ మదేల!, ధరణిజాంశాంశముల భువిదరుణులెల్లఁ
బుట్టియుందురటంచుఁ జేరవ్వదురు దాని, నిజము సెలవిమ్ము మృదుభాషభుజగభూష!

❀ మందోదరి జన్మవృత్తాంతము ❀

గీ. అనఁగఁ బరమేశుఁ డిట్లనె శ నద్రుజాత !, కలుగుకారణ మెల్లను శ బలుకువాఁడ
వినుము మందోదరియు సీతయును వికుంత, ధామనిర్మితలే సుమ్ము శ తథ్యముగను.

ఉ. రావణమాత కైకసి కశరంబు వెతంగొని పుత్రుఁ జూచి యో
రావణ ! నాదులింగ మహారాణ్యుఖివాయువుచే నభోగతిన్
భూవివరంబుఁ జేరె శివుఁ శ బూజలఁ దన్ని తదీయలింగమున్
నీవు గ్రహించి తెమ్మిటకు శ నే ముదమందఁగ నన్న నత్తఱిన్.

277

ఉ. గానముచేత నన్నసుర శ కాతుక మందఁగఁజేసి భక్తిమై
మానుగ రెండుకోర్కు లిడుతమా శివ ! తల్లికి శైవలింగమున్
దానము సేయు మద్రుజను శ దారగ నా కిడు మంచు వేడినన్
దానవనేత కిచ్చితిఁ బరదంపడి నిన్నును నాత్మలింగమున్.

278

వ. ఇట్లెచ్చినఁ గైకొని యేగనున్న రావణుం గని యే నిట్లంటి.

279

శా. ఓ లంకేశ్వర ! నాదురూపమగు నీ శ యుత్కృష్టచూ లింగమున్
నేలం బెట్టితివేని యచ్చటనె నే శ నిల్తుం జుమా ! యన్న వాఁ
డాలింగమ్మును నిన్నుఁ గైకొని రయంబారంగఁ దాఁ బోవుచో
శైలేంద్రాత్మజ ! నీవు విష్ణుని మదిన్ శ సద్భక్తిఁ బ్రార్థించినన్.

280

చ. హరి ముదమందుచున్ మలయరజాదికవస్తువిశేషశక్తిచే
సిరి యన నొప్పునుందరిని శ జేసి మయుం గని వాని కిచ్చె నా
సరసిజనేత్ర పుత్రి యని శ సంతసమంది పరిగ్రహించి వాఁ
డరిగి రసాతలమ్మునకు శ నామెను బెంచుచునుండఁ బ్రేముడిన్.

281

చ. హరి యొకపాటుండై సరణి శ నద్దశకంతుని జూచి యిట్లనెన్
బరమశివుండు కృత్రిమపుత్రబార్యతి నీ కిడె సత్యపార్యతిన్
సురసరలోకచారి వటఁ శ జూడ వటంచు రసాతలంబునం
దరయఁగ దాచె దా మయగృహంబున నచ్చటి కేగి చూడుమా.

282

చ. హరుఁ డిటు మోసగించెఁ జుమి శ యాతని కిమ్మికఁ గృత్రిమాద్రుజన్
సరసిజవాసినీనమను శ సత్యగిరీంద్రజఁ దెచ్చి భార్యగా

నిరుపమసౌఖ్యముల్ గొనుము శ నీ వన నిక్క మటంచు రావణుం
డరసి మదీయసన్నిధికి శ నాగతుడై యిటు పల్కెఁ బార్వదీ !

283.

చ. ననుఁ గని నవ్వి యీశ ! తగుశనా యిటు మోసముఁ జేయ మాయబొ
మ్మను సతి యంచు నా కిడియు శ మంతనమందు యథార్థపార్వతిం
గొని బలిగేహమం దిడుట శ కూడునె? చా లిక గుప్తపార్వతిం
గొనెద నటంచు నిన్విడిచి శ గొబ్బున నేగె దశాస్యుఁ డత్తతీన్.

284.

వ. ఇట్లు నిన్ను నా కర్పించి రసాతలజగమిషతోఁ జని చని మధ్యమార్గమ్మున మున్ను
జూచిన నేలవేల్పుం గని యాతం డను నోద్విజవర్యా ! నీచెప్పినచొప్పున రసాతలం
బున కేగెదఁ గాని యాలింగంబును ముహూర్తకాలమ్ముఁ గైకొను, మేను శుచి నై
కాల్యంబు నిర్వర్తించి కైకొందు నన నవ్విప్రుం డను నొక్కముహూర్తకాలంబె
దీనిం దాల్తుఁ దత్కాల మతిక్రమించిన దీని నే భూమిం బెట్టి పోదు నన నంగీకరించి
రావణుం డాలింగము నాతని కిచ్చి స్వకృత్యము నెఱవేర్చుకొన నేగిన సంత భగవ
న్మాయచే రావణుండు కొండొకసే పాలించుట ముహూర్తకాల మతిక్రమింప
నాద్విజరూపహరి యాలింగమును బశ్చిమసముద్రతీరమగు నప్పుడమి నిడి తన
తావున కేగె. రావణుండును గృతశౌచుండై వచ్చి భూగతలింగముం జూచి కాల
మతిక్రమించెఁగాఁబోలు నని యెంచి తల్లింగశిరోభాగంబును గరంబుచేఁ బట్టి
కైకొననెంచి లాగినఁ గదలకుండుట కచ్చెరు వొందె, నాలింగశిరోభాగంబునఁ
గర్జరంధ్రసదృశరంధ్రం బయ్యె, దాదృశలింగసహితభూమియగుట నయ్యది గోకర్ణ
క్షేత్రం బన నేటికిం బ్రసిద్ధి నొందియుండు, సంత రావణుండు దుఃఖించి లింగనిరా
శుండై రసాతలంబుఁ జేరి మయునిఁ బ్రార్థింప మందోదరీనామకతనుజాత నాతని
కిచ్చి వివాహం బొనర్చి మఱియును,

285.

సీ. మయుఁ డల్లునకు బహుశమానంబుగా శత్రు, ఘాతియు దృఢ మమోశఘంబు నైన
శక్తి నిచ్చిన వాఁడు శ సంతసం బెద నొంది, మందోదరిని గొం చశమందగతిని
బురిఁ జేరి యున్న నా శ పుత్రుని నొకనాఁడు, కైకసి నిందింపఁగ నతండు
తపముఁ జేసెద నంచుఁ శ దత్త ణంబున నేగె, గడుముదమ్మునను గోశకర్ణమునకు

తే. తపముచే బ్రహ్మ మెప్పించి శ దానవుండు, కామ్యముల నొంది పిదప లోశకత్రయంబు
స్వవశముగఁ జేసి సర్వసంశయదలతోడ, లంకఁ బాలించుఁ దా నిరాశతంకగతిని. 286.

చ. హరికృతయైన రావణునిశయాలియు సీతయు నొక్కరూపుగాఁ
బరఁగుట కిద్ది హేతు విటు శ పావని రావణవత్సఁ జూచి తా

ధరణిజ యంచ భ్రాంతిః గౌనః శ దజ్జనకుండు మయుండు వానిసో
దరుఁడు గయుండు బ్రహ్మవరశదర్శితు లప్పరినుండి రిమ్ముగన్.

287

వ. ఇట్లు బ్రహ్మవరగర్వితులయిన సోదరులలో గయుండనువానికి రావణునివలన
మరణం బను విధివాక్యంబు నెఱింగి హనుమంతుఁడు మున్ను దాను విప్పిన
గయునివసనంబు రావణపర్యంకమున సిడి యిటులు కాపేయకృత్యముల నొనర్చుచు
సీత నంతట నెమకి పిదప సప్రాసాదంబగు రమణీయాశోకాపవనంబుఁ జేరి శింశుపా
వృక్షమూలమ్మున రాక్షసీగణవరివృతయైన సీతం గాంచి తద్భూజపద్మాంతరలీనుండై
యుండి మఱియును.

288

హనుమంతుఁడు సీతం గాంచుట

చ. మలినవటావృతం గృశను శ మానసదుఃఖయుత న్నిశాచరీ
జలధరమాలికాంతరలతసచ్చపలాకృతి నున్నదాని భూ
తలగత నేకవేణిని నితాంతవియోగజదుఃఖమగ్నయై
సలలితరామనామమును శ సంస్మృతిఁ జేసెడుసీతఁ గాంచుచున్.

289

ఉ. మారుతి యామె నంతట క్షణమానుత యంచుఁ దలంచె నాయలం
కారములందు మున్ను గిరిఁ శ గాంచిన భూషలు లేవు గాన నీ
సారసనేత్ర రామవిభుశజాయయై సందియ మేమి? బాపురే!
మారుతి సీతఁ గాంచెనను శ మాన్యయశంబు లభించె నా కిలన్.

290

వ. ఇట్లు తలంచుచు హనుమంతుం డసామాన్యతదీయదివ్యలక్షణంబుల నవలోకించుచు
సీత యని నిశ్చయంబంది సంతసించుచుండునంత.

291

సీ. ఆరేయి నిద్రలో శ నసురవల్లభుఁ డొక్క, కపి వచ్చి యాయశోకననమందు
నవనిజఁ గని మాట శ లాడినట్టులు కలఁ, గాంచి యప్పుడె లేచి శ కాసలేయు
వలన మృత్యువు నాకుఁ శ గలుగు నిక్కము గాన, సీతను భీతిల్లఁ శ జేయుదు నిపు
డట్టులైనను వార్త శ నారాముఁ డాలించి, సత్వరమ్మున వచ్చి శ చంపు నన్ను

తే. ఆరఘూత్తముచేత నే శ హతుఁడ నగుచు, ముక్తికాంతను జేకొనఁ శ బోదు నింత
కంటె నాకింకఁ బున్నెంబుశగల్గునొక్కొ, యనుచు నిశ్చయ మొంది యూయసురవరుఁడు.

చ. సరసిజలోచనన్ గొలువ శ సంభ్రమ మొప్పుఁగ దీపికావళిం
గరములఁ దాల్చి పార్శ్వములఁ శ గాంతలు రాఁగఁ గిరీటభూషణం

బరములఁ దాల్చి రావణుఁడు శ భావములోపల మాతృభక్తి, పై
నరయఁగఁ గామము న్వలయ శ నాయవనీజను జూడ నేగుచోన్.

293

ఉ. కాంతలకాలియందెలనిశ కామఘశంఘశరావము స్వనా
క్రకాంతతదీయపాదయుగశఘట్టనరావము నాలకించి లో
వంత జనింప రావణుఁడు శ వచ్చెడు సంచును సీత సాధ్వసా
క్రకాంతమనస్కయశాచు రఘుశరాముఁ దలంచుచు నుండె దీనతన్.

294

ఉ. బాలిశుఁడైన రావణుఁడు శ పావనయా ధరణీజఁ గాంచి నీ
వేలొకొ సిగ్గు నొందెదవు శ హీనుఁడు రాజ్యనిరస్తుఁ డాప్తబం
ధ్వాళిధనాదిహీనుఁడు వశనాటుఁడు నీయెడఁ బ్రేమలేనిదు
శ్శీలుఁడు నైన రామువయిఁ శ జిత్తము వీడి నను స్వరింపుమా !

295

తే. జడలు నారలు ధరియించుశజడుఁడు రాజ్య, భోగశూన్యుండు జనకుఁడుపొమ్మనంగఁ
గాన కేగు నశక్తుఁ డేకాకి యట్టి, హీను విడనాడి న న్భజియింపు మబల.

296

సీ. లోకముల్ నాయాజ్ఞలో నుండె మద్బాహు, బలముచే నెల్లరు శ వశ్యులైరి
న న్జయించెడివాఁడు శ నరుసురామల లేడు, దేవవేశ్యలచేత శ సేవగొందు
మందోదరీముఖ్యశుందరు లెల్లరు, నిన్ను సేవించురు శ సీరజాక్షి !

నారాజ్యసంపదల్ శ నాజీవితంబును, నీయధీనములుగాఁ శ జేయువాఁడ

తే. నన్నుఁగూడుము త్రైలోక్యనాయకుండ, సిరులుగలవాఁడ నినుఁజూచిరమరులుగొంటి
రాముఁ డెప్పుడైన నిచటికిరరాఁగలండె, యట్టియడియాస మానుమారయనఁగ నంత.

ఉ. క్రిందికిఁ జూచుచుం దృణముఁ శ గేలను నడ్డుగఁ బట్టి జానకీ
సుందరి యిట్లనెన్ ఖలుఁడ ! శ చోరునిరీతిగ రామభీతి లో
నొందియె భిక్షువైఖరి సశహోదరు లిద్దఱు లేమి యాగస
న్మందిరహవ్యము స్సరమశమాద్రిగఁ దెచ్చితి నన్ను మర్మతీ !

298

ఉ. ఆకవటంపుసేతకు ఘోరానుభవం బిఁక నీచ ! వేగమే
నీ కగు రామబాణములు శ నీదగు కాయముఁ గండకండగాఁ
బోకడఁ బెట్టువేళ రఘుశూపశిఖామణి రాముఁ డెట్టిఁడో
నాకవిరోధి ! నీమనమున న్న్రహియింతువులెమ్ము రావణా !

299

సీ. జగములెల్లను గెల్చు శ జగజెట్టి వైకేని, రామచంద్రునిఁ గొట్టరాదె నాఁడు
ఖరదూషణాదుల శ ఖండించె ననువార్త, విన నీకుఁ జెవులు లేవే దురాత్మ !

ఆపగఁ దీర్ప శూశరాగ్రణి వైయున్న, రాముమ్రోలకు రా వశదేమి మూర్ఖ !
 సోదరు లేకుంటఁ శ జూచి తస్కరవృత్తి, నిటకు నన్ దెచ్చి సిగ్గేలకొనవు
 వే. కాల మాసన్నమైన యాశకారణమున, నన్నుఁ దెచ్చితి దశకంత ! శ నాశమొందు
 నీదులంకాపురంబెల్ల శ నిశ్చయంబు, సతుల బాధించుఖలులకు శ బ్రతుకఁ దరమె ?
 చ. అని పరుషంబు లాడెడి ధశరాత్మజఁ గ్రోధనిరీక్షణంబులం
 గని తల లూచుచు న్నరులు శ గాదు సురాసురకిన్న రాదులున్
 నను దురమందు గెల్తు రన శ నమ్మకుమా రఘురాముఁ డన్న నేఁ
 గనియెద నొక్కకీటకము శ గా నతనిం గడతేర్చు టబ్రమే !

301

శిఖరిణి. తిరంబై యీలంకన్ శ “ద్రి”దశవదనాతివ్యధ యగున్
 హరుం డైనం గానీ శ “య”సుకరము న న్నాజి గెలువన్
 విరాధద్విట్టుచ్చైశ్శ “ర్వి”పదసుఖలబ్ధిం గొను జయో
 త్కరం బారాముం జెంత “ద”దు కొనెద నే తన్నుద మిలన్.

302

చ. అన విని సీత యిట్లనియె శ నాసురవల్లభ ! నీదుపద్యమం
 దున నలుకాలులందు వెసఁ శ దోచెడు సప్తమమైనవర్ణముం
 బనివడి వీడి శిష్టమగు శ పద్యముఁ బాఠము సేయ నర్థ మే
 యనువునఁ దోచు నట్లగుఁ జశమా యనుమానము లేదు సుంతయున్,

303

చ. అని వచనాంబకంబుల ధశరాత్మజచే హతుఁ డౌట రావణుం
 డనుపమరోష మొంది భయశదాకృతి ఖడ్గముఁ గేలఁ దాల్చి నీ
 తను వధియింతు నంచును ద్రుతంబుగఁ బైఁ బడఁబోవునంత నా
 తనిసతి యాఁగి తత్కరముఁ శ దాఁ గొని వీఁగనివీఁక నిట్లనెన్.

304

తే. నాథ ! ననుబోలు చెలువంపునారు లుండ, దీనఁ గృశ దీని నేలొకో శ దేవురింప
 నన్ను మించినయంద మీశనాతి కున్నె, ఏల విభ్రాంతిఁ గొనఁగఁ బ్రాశ్నేశ ! రమ్మ.

చం. అనఁగ దశాస్యుఁ డంత నసురరాంగనలం గని పల్కె మీరు సీ
 తను బహుసాంత్వనమ్ములను శ దర్జనభర్జనసాధనంబుల
 న్నను వరియించునట్టులు పోనర్పుడు మీ తగునేర్పు లేర్పడం
 గనుఁ డిటు రెండుమాసములశకాలము దా నటు లొప్పుకుండినన్.

305

తే. గడువులోపల నాతోడఁ శ గలియకున్న, శయ్యపై జేరకున్న నీశచానఁ జంపి
 క్రవ్యమును వండి భోజనశకాలమునకుఁ, డెందు మీరలు తృప్తిమై శ దినెద నవుడు.

సీ. అపుడు రావణుఁ జూచి శయనె సీత మణిరూప, మున నున్న నన్నీవు శపురికిఁ దేవె
బాలనై బరిణెలోపలనుండి పల్కితి, విస్మృతిఁ జెందితే శవీరమాని
యిపు డేగితిరిగి యే శనేతెతు నిచటికిఁ, బ్రతాదియుతు నిన్నుఁ శబాలియఁజేయ
నని చెప్పియుంటి రాశమునిచేతఁ సూల్పించి, మాయయోధ్యకు నేనుఁ బోయి మరల
తే. వచ్చి మాతామహునియింటఁ వఱలువాని, పొండ్రకుని కుంభజునిఁ జంపిరవానికొఱకు
నరుగుదెంచినవాని శరతాస్యరావ, శాసురుంగూడఁ జంపెద శనద్భుతముగ. 308

తే. పుష్పకాయాశనై వచ్చి శ పొలసుదిండి!, నాలుగవసారి నీదగు శ ప్రోలుఁ జేరి
కుంభకర్ణోద్భవుఁడు మూలశకుండు నాఁగఁ, దనరువాని హరింతు శరస్త్రములఁ గలన.

చం. మునుపటిబ్రహ్మవాక్యమును శ బొల్పుగ లోనఁ దలంపు మీవు రా
మునితలిదండ్రుల న్నొదటఁ శ బ్రోలికిఁ దెచ్చియుఁ బెట్టె నుంచి వా
రిని హరియింపఁజూడఁగ విరరించి యదల్చిన మాని వారలం
బనుప వాకో యయోధ్య కటు శ వాక్పతివాగ్జ్ఞనితాతిభీతిచేన్. 310

తే. చచ్చుటకె నీవు నన్నిటు శ తెచ్చియుంటి, వరుగు మింటికి భోగంబు శ లనుభవింప
శ్రీరఘుస్వామి నినుఁ జంపు శ శ్రీఘ్రముగను, బారతాకికసుకృతసంఘాది వగుము.

తే. జనకజావాక్చరాహతశసర్వమర్ము, డగుచు రావణుఁ దేగె నిరజాలయమున
కంత రాక్షసభామిను శ లధిపునాజ్ఞ, వివిధబాధలఁ బెట్టి రుర్రీతనూజ. 312

సీ. వికృతంబుగా నోడు శ విష్ణుచు నొక్కతె, సీత మ్రింగెద నంచు శ జెలఁగి యూర్చె
గరవాలమున సీతఁ శ గడతేర్తు నని యొక్క, రక్కెస చిందులు శ త్రొక్కె నచట
రాక్షసేశున కింక శ రాణివి కానున్నఁ, జంపెద నిన్నునె శ జాన యొకతె
రావణదారవై శ రాజ్య మేలఁగరాదె, హీనుడౌ భర్తకై శ యేడ్వ నేల

తే. వట్టియడియాస లేల జరవ్వనము దూల, ముదిమి యగువేళ భోగము శ ల్పొంద నేల
తెలియ వినవేల యకట! నీ శ తెలివి గాల, యంచు వారలు సీత బాధించువేళ.

వ. వారల నివారించి విభీషణజాయాసహచారిణి యగు శ్రీజట యారాక్షసాంగనలతో
సాదరంబుగ నిట్లనియె. 314

❖ శ్రీ జటా స్వప్న వృత్తాంతము ❖

మ. కలఁ గంటె సతులార! సీతకు సమశస్కారమ్ము లర్పింపుడి
లలితాకారత వచ్చి రామవిభుఁ డీ శ లంకాపురిం గాల్చి యీ

పలలాశాధిపు రావణుం దునిమి దీర్వ్యత్పుష్పకాగూఢుడై
కలకంఠిఁ ధరణీజఁ గూడి చనఁగాఁ శ గంటిఁ ధనేశాశకున్.

315

చం. భయములఁ బెట్టఁబోకుఁ డిఁకఁ శ బ్రాణవిభు న్రఘురాము నాత్మ నెం
తయు విమలంపుభక్తిఁ గొని శ తత్పరయై తలపోయునీతతో
జయ జయ రామచంద్ర యని శ సన్నతిఁ జేసిన నామె మెచ్చు మీ
భయములు వోవు ముక్తిఁ గొనవచ్చును రాముని సంస్మరించినన్.

316

చం. మఱియును రావణుండు పలురమాలు హసించుచుఁ దైలసిక్తుఁ డం
బరరహితుండునై ఖరముఁపై వడి నెక్కి యమాశఁ బోవు చం
తరమున గోమయహ్రాదమునం బడినట్టులు చూచితిం జుడి!
పురమునకెల్లఁ జేటనుచుఁ శ బొల్పుగఁ దెల్పెడు స్వప్న మక్కటా!

317

తే. ఇట్లు కలఁ గాంచి యుంటి నో శ యింతలూర! నీత సేవింపవలయును శ జెడ్డసేత
వలదు మనమీదఁ గృప నీమె శ కలిగియున్న, రామచంద్రునిచేఁ గీడు శ రాదుమనకు.

తే. తెలియఁజాలక నీత బాధించిరేని, విభునితోఁ దెల్పి మనలఁ జంఝించు మఱియు
సేవఁ జేయంగ మనల రక్షింపఁజేయుఁ, గాన నీతను గొల్వొడీ శ కాంతలూర!

చం. అను త్రిజటోక్తి నమ్మి యసురరాంగన లెల్లరు భీతచిత్తలై
వనరుచు నీత నంతఁ గడుభక్తి భజించుచుఁ దర్జనాదివ
ర్జనమతి నస్మదీయమగు శ ప్రాణము మానము దక్కు పెట్లొక్కో
యని మఱుమాటలాడకయె శ యచ్చట నుండిరి రావణాజ్ఞచేన్.

320

ఉ. ఆసురకాంతలెల్ల రిటు శ లాడినకర్ణకకోరవాక్యముల్
భూసుత లోఁ దలంచుచును శ బొక్కుచుఁ గన్గవ నీరు గార ను
చ్చాసపరంపరం గొనుచుఁ శ బ్రాణవిభుం దలపోసి పొక్కుచున్
దోసము లేమి చేసితిని శ దుఃఖము లీగతిఁ గల్గె నక్కటా!

321

ఉ. భూమి జనించి మైథిలుని శ పుత్రికనై రఘురాముభార్యనై
భూమయశంబు నొందియును శ భూపరిపాలన మాచరించు శ్రీ
రామునిరాజ్యపీఠమున శ రంజిలుపుణ్యఫలంబు బ్రహ్మ నా
మోమున వ్రాయఁడయ్యె వనభూముల కేగ విధించె నయ్యయో!

322

తే. అల్పపుణ్యం బొనర్చి మరహాఫలంబుఁ, గోరుకొన్న లభించునే శ యేరికైనఁ
బాప మొనరించి సౌఖ్యము శ ల్వడయఁ దరమె, పాపఫల మేల తప్పు నెవ్వారికైన.

మ. కడుసౌఖ్యాన్వితులైనదంపతుల కైకాకలంబునం దేను ము
 న్నెడఁబాటుల్ ఘటియించినానొ ఘల మిట్లీబామునం బ్రాప్తమై
 యెడఁబా టీగతి సంభవించె బతితో శ నీజన్మ మేలా యికన్
 గడతేరం దగుఁగాక యెంతకని యీశకష్టంబు లే నోర్చెదన్.

324

ఉ. నాథపదారవిందభజనం బది రాజ్యసుఖంబుకంటె మో
 దాధిక మంచుఁ గానలకు శ నాతనితోఁ బయనించి నచ్చితిన్
 నాథుని వీడి యీయసురశనాథబలాహృతనై మహాశుగం
 భోధి నిమగ్ననైతిఁ దటరభూమికిఁ జేరఁగలేను దైవమా !

325

సీ. కై కేయి పురిఁ బాపి శ ఘనుని నానాఘని. వనవాస మొనరింపఁ శ బనువు పేల
 నాఁడు నే బంగారు శ లేడి దెమ్మని రామ, భద్రుని బలిమిమైఁ శ బంప నేల
 నన్నుఁ గాచుటకుఁ దా శ నాథాజ్ఞఁ గొనిన రా,మానుజుఁ దిట్టి నే శ ననుచు పేల
 గెర దాటరాదని శ మఱిది చెప్పిన మేల్మీ, మాట దానవమాయ శ దాట నేల
 తే. పురుషనియమంబుఁ దప్పినపువ్వుఁబోండ్లు, మాయకులమాట నమ్మెడుమానవతులుఁ
 జేటు లొందక సుఖములఁ శ జెందఁగలరె, నేనె సాక్షిని దీనికి శ నిక్క మకట !

మ. అకలంకాత్ము నగారబంధుహితదాశరార్థమ్ముల స్వీడి యూ
 రక రాము న్ననుఁ గొల్వవచ్చినఘనున్ శ రామానుజుం దిట్టు నా
 ప్రకటాఘ మ్మది ఘోరదానవసతీశవారమ్మునం ద్రోచి న
 న్నకటా ! బాధలఁ బెట్టుచుండె గృత మేలూ పోవు వ్యర్థమ్ముగాన్.

327

శా. ఆనాఁ డాడినమాటలం దలఁచి నాశయాత్మక్ వ్యధాభార మి
 ట్లీనాఁ డెంతయుఁ జెందనయ్యెనుగదా ! శ యేదోషము లేనివాఁ
 డానాఁ డెంతగఁ గుండెనో మఱిది యాశహా ! సాధుసంతాపముల్
 పో నాధారముఁ గల్గునే ఘల మిలన్ శ భోజ్యంబు గా కక్కటా !

328

శా. ప్రాణంబుల్ విడనాడుటే తగిన ప్రాశయశ్చిత్తమా, లేదు సం
 త్రాణం బన్యము, లేవు చత్తు నన నశస్త్రంబుల్ విషాగ్న్యాదులున్
 వేణిం గంతముఁ గట్టి యీకుజమున శ న్వేలాడుచున్ జచ్చెదన్
 ప్రాణాంతమ్మునఁ గాని పోవు కుజలుం శ బ్రాపించుదుఃఖమ్ములున్.

329

వ. అని చిరము చింతించి పార్శ్వచారిణులగు రాక్షసాంగనలు నిద్రాముద్రితలై యుం
 దుట గుఱుతించి యాభూజాత యశోకభూజశౌఖాంతికమ్మున మరణమ్మున కుద్య
 మించి.

330

ఉ. చాగురె ! యెట్టిదాని కెటు శ సంభవ మయ్యె నవస్థ ? భర్తృసం
యోగఫలంబు నొందు సుకృతతోన్నతి లే దింక నెన్నఁజేని నీ
లాగున దుఃఖ మెట్టినవశలాలకుఁ జేకురకుండుఁగావుతఁ
రాఁగలజన్మమందు రఘుశరాముఁడె నాధవుఁ డౌనుగావుతఁ.

331

హనుమంతుఁడు సీతతో మాటలాడుట

చం. అని మరణేచ్ఛనుండెడి ధరరాత్మజఁ గాంచి మరుత్సుతుండు రా
మునిచరితంబు సర్వమును శ మోదకరమ్ముగ సీత లంకకుం
జనుదనుకం గ్రమమ్మునఁ బ్రశస్తవచోమధురార్థసంపద
న్వినిచిన సీత సంతసము శ వింత మది న్నొని పల్కె నీగతిన్.

332

చం. కల నిటు గంటినా ? నిదురఁగనమి స్వప్న మడెట్లగు నిద్ర
త్తలమున రామసత్కథ సుశ్రావమధురంబుగఁ బుట్టె వింటి నా
పలికినపుణ్యశాలి ప్రియశవాది ననుం గరుణించి మోలనే
నిలిచి వచించుఁగాక నవశసితసుధామృదుమాధురీగతిన్.

333

చం. అన విని యామరుత్తనయుఁ శ డాక్షణమందె ధరాజచెంతకుం
జని జననీ ! యటంచు నతి శ సల్పి గతించినగాథఁ దెల్పి రా
మునిరుచిరాంగుళీయకము శ మోదముమీఱి నొసంగె నంత వం
దనములతో గ్రహించి నిజశనాథుని జూచినరీతిఁ బొంగుచున్.

334

చం. అతిముదమంది సీత మరుదాత్మజుతో నను వాననోత్తమా !
మృతిఁగొననున్న నా కిటులు శ మేలగువార్తను దెల్పి పుణ్యుఁడా !
బ్రతకఁగఁజేసి తీవు నినుఁ శ బ్రస్తుతిఁ జేయఁగ నాతరంబె యే
గతి నింకఁ దీర్తు నీఋణముఁ ? శ గైకొనుమయ్య నమశ్శతమ్ములన్.

335

ఉ. వింటివి కాదె ? రావణుని శ వింతనుడుల్ గడువిచ్చి పోకయుం
గంటివి కాదె ? రక్కసలు శ కాటులు ప్రేలుచు బాధపెట్టు లే
నొంటిగ దీననై యిచట శ నుండుట గంటివి నాయవస్థలన్
బంబుతనంబు నిల్పికొన శ నైశమ రామునిఁ దెమ్ము మారుతీ !

336

వ. అన విని సీత నోదార్చి హనుమంతుం డిట్లనియె.

337

ఉ. అమ్మరొ ! “విన్నవింతు సకలార్థము రామున కాతఁడు” మదం
సమ్ములపై వసించి పటుశసారభుజాధ్యములైన కోతిమొ

త్తమ్ములతోడ వచ్చి తనశతమ్ముడు చెంత వసింప నింక రే
ద్రమ్మరియకా దశాస్యుని వరధించి నినుం గొనిపోవు నమ్ముమా !

338

చం. అని “యితఁ డల్పదేహుఁడుగదా రఘురాముని మోయఁజాలునే
యని ధరణీజ సందియము శ నందు” నటం చతఁ డెంచి సీతకు
ఘననిజరూప మచ్చటఁ గనంబడఁజేసి వచించె దల్లి ! లం
కను బెకలించి యెత్తి దశశకంతయుతంబుగఁ గొంచు నేగెదన్.

339

సీ. అని భూమిజకుఁ బ్రత్యక్షయార్థంబుగా రాముఁ, డానాఁడు చిత్రకూటాద్రియందు
మణిశీలచేఁ దాను శ మకరికాపత్రముల్, తిలకంబు బెట్టుటాశనిగ సమస్త
పూర్వవృత్తముఁ దెల్పి శ ముదమొందు సీతను, గాంచి యిట్లనె దల్లి ! శ కదలిపోదు
ననుమతి నిడినాకు శ నానవా లిమ్మనఁ, జూడామణిని వాయుశుతున కిచ్చి

తే. చిత్రకూటాద్రిఁ గాకచాశిత్ర మెల్లఁ, బలికి రామున కిది యానశవాలు గాఁగఁ
దెల్పుమా యను తాముశదేవి కెఱఁగి, మదిని దలపోసె నట హనుశమంతుఁడిట్లు.

తే. స్వామికార్యంబు సర్వంబు శ సలిపియుంటి, నేను వచ్చినవార్త యీదానవులకుఁ
బ్రకటనముగాఁగ వికృతంపుఁబని యొకండు, సల్పి దశకంతుఁ గాంచియే శ చనెదఁబడవ.

చం. అని మది నిశ్చయించి జనశకాత్మజతో ననుఁ దల్లి ! యాకలిక
గొని యిటు డస్సియుంటి నిటఁ శ గోరినయట్టులు పండ్లు దిందు నీ
వనుమతి నిమ్మనంగ సతి శ హస్తగకంకణ మూడ్చిపట్టి దీ
నిని నెలఁబెట్టి యంగడిని శ నీకు హితంబగు పండ్లు మెక్కుమా.

342

తే. తనివిసనఁ బండ్లు దిని నీరుఁ శ ద్రావి చనుము, పరవనఫలాళి నిటఁ బసాశపడఁగ నేల
యనఁగఁ దల్లిరొ! పరకరప్రాప్తఫలము, లనుభవింపనివ్రతము నా శ కమరుఁజమ్ము.

తే. కొని తినన్వలయునొకొ మారకోతులకును, కలవు తెన్నునఁ బండ్లు కంఠకణ మిదేల
తీయకుము కేలఁ దాల్పుము శ దేవి! యిదిగొ, యేగెద నటన్న జానకియిట్టు లనియె.

శా ఆరామం బిది రావణాసురునియాశ్చాధీన మవ్వాడు దు
శ్చారితుండు గదా తదీయఫలముల్ శ సాధ్యంబు లెట్లననన్
“శ్రీరామ” యనుమంత్ర మెవ్వఁడు మసిం శ జింతించు నవ్వాని కే
దూరక్షస్సులు శుష్కమాతృణముతోఁ శ దుల్యంబు లోతల్లిరొ!

345

సీ. శ్రీరామమంత్రంబుఁ శ జింతించువానికి, సకలసౌభాగ్యముల్ శ సంభవించు
శ్రీరామమంత్రంబుఁ శ జింతించువానికి, దారుణాఘవనాళి శ దగ్ధమగును

- శ్రీగామమంత్రంబుఁ శ్రీ జింతించువానికి, నవవర్గసత్ఫలార్వాప్తి గలుగు
 శ్రీరామమంత్రంబుఁ శ్రీ జింతించువానికి, నపకారులగు వైరు శ్రీ లణఁగిపోదు
 శ్రీ. రట్టిరామునిమంత్ర మే శ్రీ ననుదినంబు, సంస్మరించెదు నాకు రారక్షసభయంబు
 గలుగనేరదు తల్లి ! యొక్కడకుఁ జనిన, రామదాసుఁడ నమ్మ ! నా శ్రీ కేమిలోటు.
 శ్రీ. అట్టిమంత్రంబు జపియించునట్టివాఁడఁ, గాన వచ్చితి శ్రీకున్నఁ శ్రీ గడలి దాటి
 లంకఁ జేరఁగ రక్కసులకొ జయింప, నావశంబొకొ రాముఁడే శ్రీ నాకుఁ దోడు.

— హనుమంతుఁ డశోకవనంబుఁ గూల్చుట —

- చం. అన విని యట్టులైనఁ దనరయా ! కపిబాలక ! ఊటలోనఁ గ్రిం
 దునఁ బడియున్న పండ్లుగొని శ్రీ తుష్టిగ సావడుమన్న నట్లనే
 యని చని తోఁకతోఁ దువు శ్రీ లల్లల నాప్పుచుఁ బండ్లు రాల్చి వా
 నినిఁ దిని తత్కుజంబులను శ్రీ నేలకుఁ గూల్చుచుఁ దత్కుజావళిన్. 348
- ఉ. వాలముచేత నన్యతరుశ్రవర్గముపై నిడి వానికం డ్గిలకొ
 రాలిచి వానినెల్లఁ దిని శ్రీ రాజులు నాకపిఁ జూచి తద్వనీ
 పాలకులైన రక్కసులు శ్రీ వచ్చిన నాతఁడుఁ జెట్లచేతఁ ద
 త్పాలకదేహముల్ జదియఁ శ్రీ బాదుచుఁ బాఱఁగఁద్రోల నెల్లరన్. 349
- ఉ. ఆతటి వాయుజం డతిరయమ్మున వృక్షములెల్లఁ గూల్చి యా
 సీతవసించుశింశుపము శ్రీ శేషముగాఁగ ననంబునెల్ల నీ
 రీతిగ వృక్షశూన్య మొనరించి పదంపడి చైత్యసౌధమున్
 భూతలమందుఁ గూల్చె నటఁ శ్రీ బుణ్యజనావళితోడ వ్రేల్చిడిన్. 350
- ఉ. అంతట రాక్షసాంగనలు శ్రీ నాయవనీజను జూచి సీత ! నీ
 చెంతను మాటలాడి యిటు శ్రీ చెట్లను బాడొనరించుకొఁతి యే
 ప్రాంతమునుండి వచ్చె, నెవఁ శ్రీ డంపఁగ నీపురిఁ జొచ్చె వీనివృ
 త్తాంతముఁ జెప్పుమన్న నసురరాంగనలం గని సీత యిట్లనెన్. 351
- కం. రక్కసులు కామరూపులె, యొక్కడ కెవఁ డేల పోవు శ్రీ నే నెఱుఁగుదునే ?
 యొక్కకులం బొటను మీ, రక్కసులకె మాయ గోచరంబగుఁ గాదే ? 352
- గీ. కపటసన్యాసియై వచ్చి శ్రీ కాననమున, మున్ను మీరక్కసులతోడ శ్రీ నన్నుఁ దెచ్చె
 నిప్పు డీభూమికనుదాల్చె నేమొ మాట, లేమి యాడెనొ యామాయఁ నెఱుఁగనేను.

❖ లంకలో రావణచర్యలు ❖

చం. అన విని భీతిఁ జెందుచు దశశాస్యున కిద్ది వచింప రక్కెసల్
జనునెడ నంత నక్కడ నుశస్సమయమ్మున రావణుండు శ
య్యను గయువస్త్రముం గని గరయాసురుఁ డాలినిఁ గూడె నంచుఁ గ
త్తినిఁ గొని యాత్మభార్యను వశింపఁగ సంభ్రమ మొంది యేగుచో. 354.

గీ. వనిత లెల్లరు నడ్డుగా శ వచ్చి వలదు, వనితఁ జంపఁగఁ దగదని శ వలుకఁ గనలి
యేగి నిదురించుగయుఁ జంకిత ముంటి కేగె, సూన్యతముఁగందు రే మద్యశపానరతులుః

చం. మఱియు విభీషణుండు గని శ మంచముపై దశకంఠచేలమున్
సరమ దశాస్యుఁ గూడె నని శ చంపఁగఁ బోవ సతుల్ మఱల్చి రా
సురవతిశాధ నారయుచుఁ శ జూచు విభీషణుఁ డన్నచావు నీ
కరణిఁ బరస్పరంబుఁ గపి శ కల్లఁగఁజేసె విరోధ మప్పురిన్. 355.

చం. కొలువునఁ గంట నీ రొలుకఁ శ గుందుచునుండు దశాస్యుచెంత కా
కలుకులు వచ్చి వానరుని శ కర్జముఁ జెప్పిన రోషమూర్తియై
పలికెను జంబుమాలిఁ గని శ వైశముగా నియుతంపుసైనికా
వళిఁ గొనిపోయి వానరుని శ బంధితుగాఁ గొనితెమ్ము పొమ్మనన్. 356.

❖ హనుమంతుఁడు జంబుమాలిప్రముఖులఁ జంపుట ❖

ఉ. వాఁడు 'హసా' దటంచుఁ బరివారముతోఁ జనె వాయుజుండుఁ దా
నోడక బొబ్బ వెట్టిన మశహోగ్రులు రక్కసులెల్ల వానిపై
వాడిశరంబు లేయఁ గపి శ వారలఁ గంబముచేతఁ జంపియుం
దోడనె జంబుమాలితలఁ శ ద్రుంచెను దాశమహీరుహమ్మునన్. 358.

గీ. అంత నవ్వార్త విని రావణాసురుండు, పంచసేనాధిపతులను శ బంచె లక్ష
సైన్యములతోడఁ దోరణశస్త్రంభముననె, వారినందఱఁ బొరిఁగొనె శ వాయుజుండు.

తే. అదియు నాలించి రావణుఁ శ డాత్మసుతుని, 'నక్షు'డనువానిఁ ౭౦పె నాశ్రయనిలజుండు
గుదియఁ జేవట్టి వానినిఁగూడఁ గూల్చె, సైన్యసహితంబుగా ఘోరశజన్యమందు.

ఉ. అంతట నిందజిత్తును దశాస్యుఁడు బిల్చి కుమార ! వానరుం
డంతము జేయుచుండె నెవ శ రడ్డము సొచ్చిన నేమివితయో

వంత జనించె నాకు నిక శ వాసవజేతపు నీవు సైన్యముల్
జెంతలఁ గొల్వ నేగి కపి శ జేకొని తె మ్మటుగామిఁ జంపుమా.

361

చ. అన విని యింద్రజిత్తు రథ శ మప్పుడె యెక్కి ధనుశ్శరాదిసా
ధనధరుడై బలిష్ఠమగు శ దానవసైన్యము కోటి కూడిరాఁ
జనియె శతాంగచంక్రమణజన్యగభీరరవంబు పూజఁగాఁ
గనుకని సైనికుల్ కపిని శ గట్టి వధింతు మటంచు నార్వఁగా.

362

శా. శంఖారావము లుప్పతిల్లఁ బటుదోశస్సాకుల్ బదాతుల్ జనన్
రింఖాఘట్టనభూరజోన్వితరణోర్వీవ్యాప్తహేమారణ
త్కంఖాణోపరిసాయుధస్థితరణోత్కంతాశ్వికుల్ మీఱఁగా
ప్రేంఖత్పుష్కరఘాతకృతాంబువిలసదృంహద్దజాళు ల్దగన్.

363

ఉ. వాసవజేత యిట్లు చని శ వాసకుతో నెదిరించి పోరె దే
వాసురసంగరోపమితశ్మై రణ మొప్పుఁగ వాయుజుం డనా
యాసతఁ దోక సైనికుల శ కావరణమ్ముగఁ జుట్టి రోకటన్
వాసవజేత భీతిల నశవారితుడై కడతేర్చె నెల్లరన్.

364

గీ. పిదప మారుతి దృఢమైన శ వృక్ష మొకటి, చేతఁగొని చని యాయింద్రజిత్తు మొత్త
నడలి భిన్నాంగుఁ డగుచు గురహంతరంబుఁ, జేరి దా గెను వాసవజేత యవుడు.

ఉ. తోయజయోని వచ్చి కపితో వచియించె మదస్త్ర మేసినన్
బాయక బద్ధుడట్లు నిలువంబడుమన్న హసించి యూకొనెన్
వాయుజుఁ డాయజుండు నట శ వాసవజిత్తును జూచి నీబలం
బేయెడ కేగె గట్టు మిక శ నీతని నాదగు నస్త్ర మేయుచున్.

366

తే. కట్టి యీతని మీతండ్రికడకుఁ గొనుచుఁ, జనుమటం చని పరమేష్ఠి శ చనినపిదప
నటులు కట్టియె యింద్రజిత్తుతనిఁ గొనుచుఁ, దండ్రికడ కేగె విజయమోదంబుతోడ.

వ. ఇటు లస్త్రపాశంబునఁ గట్టి తెచ్చిన సుతునిం గని మెచ్చి బంధితుడై మ్రోల
నున్న మారుతిం గాంచుచు రోషం బంది తనకు సమీపవర్తియగు ప్రహస్తుం గని,
యోప్రహస్తా ! యీవానరవృత్తాంతమ్ముఁ దెలిసికొమ్మని యీజ్ఞాపించె.

368

ఉ. అంతట రావణాజ్ఞను బ్రహస్తుఁడు వాయుజుఁ జూచి పల్కె నే
ప్రాంతమువాడ వెవ్వ రిటు శ లంపఁగ వచ్చితి వన్న రామవృ
త్తాంతముఁ దెల్పి వాయుజుడ శ నారఘరామునిదాసుడన్ హనూ
మంతుడ నంచుఁ జెప్పి దశరథుఁడగు గాంచుచు నాతఁ డిట్లనున్.

369

❀ హనుమంతుఁడు రావణునితో భాషించుట ❀

- గీ. నీకు బుద్ధులు దెల్పు నో శ నిర్జరారి!, యేగుడెంచితి నిటకు నారహితము విన్న
సకలశుభసంపదలు నీకు శ సంభవించు, శ్రద్ధ వినుమంచు ననిలపుశ్రతకుఁడు వల్కె.
- ఉ. నైరము, షాఢ్యము నివిడిచి శ పంక్తిముఖా! యిక నాత్మజాప్తస
ద్వారముఁ గూడి జానకిని శ భక్తి సమర్పితఁజేసి మ్రొక్కి త
చ్చీరఘురామపాదముల సేవ నొనర్చుము నిర్భయఁడనై
ధారుణి నుందు వాశితహారతంకరుఁ డాతఁడు విశ్వబంధుఁడున్.
- 371
- చ. గిరిసమదేహు లుద్బలులుఁ శ గేసరితుల్యనఖద్విజాయుధుల్
గిరిచరు లాత్తవేగు లయి శ కేరుచు నీపురిఁ జేరి మిమ్ములం
బారిఁగొనఁజేయు నప్పనికిఁ శ బూనకమున్నె ధరాజ నిచ్చుచున్
శరణము వేడు మాప్రభుని శ సౌఖ్యములం గొనునాన యున్నచో.
- 372
- ఉ. దేవతలుం గిరీశుఁ డరుశదెంచుచు నిన్నిటఁ గాచియుండినన్
దైవతనేతమృత్యువు ముదంబున నిన్ దొడఁ జేర్చి దాచినన్
జేవ తొలంగి భోగవతిఁ శ జేరిన రామవిరోధి వాచు నో
రావణ! చానకుందువె దురరమ్మున? మేలగుమార్గ మొందుమా!
- 373
- గీ. అనుచు శుభహితపూతమై శ యలరునట్టి, వాక్య మక్కపి పల్క రావణుఁడు దాని
గైకొనకయుండెఁ దా నవిశ వేకుఁ డగుచు, జావఁగలవాఁడు వెజ్జనోషధముమాడ్కి.
- వ. అంత నారావణుండు సక్రోధుండై యను నోవావరాధమా! యెవ్వనిబాహుబల
మ్మున ముల్లోకమ్ములును జేజేలును నిర్జింపఁబడిరో యట్టి నన్నల్పునిగా నెంచి
ప్రలపించెదు నాప్రభావ మ్మొకింత నుడివెద నాలింపు మని యిట్లనియె.
- 375
- సీ. పరమేష్ఠి పంచాంగశపాతకుండై యుండు, బ్రతిహరుండై యుండు శ భాస్కరుండు
శశి ఛత్రధరుఁ డయ్యె శ జలవాహి వరుణుండు, గరువలి యిండ్లలోఁ శ గసవు నూడ్చు
నగ్ని చాకలి యయ్యె శ నమ రేంద్రుఁ డిటఁ బూల, నూలిక లొనరించి శ మాకొసంగు
దండపాణి యముండు శ దాసికల్ సురసుతుల్, మార్తండుడే మాకురమంగలి యిట
- గీ. గణపతియె మాదుపశువులతఁగాంచుచుండు, కుజుఁడుమొద లేడుగాములెక్కటకుమెల్లు
దాది మాబాలకాళి కింశ్రదాణి యయ్యె, శ్రీదు గెల్చితి నెత్తితి శ శివునికొండ.
- 376
- గీ. అట్టి నాచెంత కోతి! భరమంబు లేక, ప్రేలెదవు రాముఁ డెవ్వఁడు శ విపినచరుఁడు
నానరాధిపయుతుఁడగు శ నానరాధి, పతిని బారిఁగొందు, నిను నేడెతమృతునొనర్తు.

- చ. అని భయదోగ్రఖడ్గమున శ్రీ నక్కపిఁ ద్రుంపఁగ నేగుచున్న యా
తని మఱలించి రాజనయశతత్పరుడైన విభీషణుం “డహా !
ఘనభుజ ! దూతఁ జంపుట యశకార్య” మటంచును దెల్పుఁ గోఁతితోఁ
కను మొదలంటఁ గోయ దశశకంధరుఁ డాజ్ఞ యొనర్చె సంతటన్. 378
- చ. అనుపమవిక్రముల్ సునిశితతాసికుతారముఖాయుధమ్ములన్
గొని చని వానివాలమును శ్రీ గోయఁగఁ బోయిన నాయుధాళి త
ద్ధనతరవాయుఘాతమున శ్రీ ఖండితమై పొడి యయ్యెఁ గేశమై
నను దెగకుంట కాయసురశనాఘఁడు మారుతిఁ గాంచి యిట్లనెన్. 379
- ఉ. మారుతి ! వీరు లాత్మమృతిశ్రమాత్రము దాచరు నీదువాల మే
తీరున ఖండితం బగును శ్రీ తెల్పు మనన్ గపి యే సమర్థుడన్
గారణ మిద్ది యన్న నది శ్రీ కాదు నిజం బెఱిగింపు మంచు ర
క్షోరమణుండు వేడఁ గపిశకుంజరుఁ డిట్లు తలంచె నాత్మలో. 380
- ఉ. ఆరయ నగ్ని మత్పితృవశయస్యుఁడు కాల్పుఁడు నన్ను వానితోఁ
జేరిన తోఁకతోఁ బుర మశశేషముఁ గాల్చెద నంచు నెంచి యా
మారుతి పల్కె నగ్నిశిఖశ్రమాత్రన నియ్యది ధ్వస్త మాను మీ
వారినిఁ బంపి పుచ్చమును శ్రీ బావకుచే దహియింపఁజేయుమా ! 381
- చ. అన విని రావణుం డపుడె శ్రీ యాతనితోఁకను దైలసిక్తమా
ఘనపటరాశిఁ జుట్టి యిక్కఁ శ్రీ గాల్పుఁ డనన్ బవమానసూతి తోఁ
కను మఱి పెంచె, గేహపటశజాలము చాలమిఁ జేలహట్టమున్
గనుకని చేరి యందుఁ బటశకాండముఁ దెచ్చిరి పూన్కిఁ దద్భటుల్. 382
- గీ. అంతకంతకు వాల మశత్యధికమైన, నూరిలోనున్న వసనంబు శ్రీ లూడఁబెఱికి
తెండటంచును తేడఁ విశధింప భటులు, బల్మి బట్టలఁ గొనితేరఁ శ్రీ బరువులెత్తి.
- వ. పురమ్మునంగల్లు నరవారీద్విజబాలకపరిచారకాదులవస్త్రంబు లూడ్చియుఁ గపిలాం
గూలమ్ముఁ బూరింపనేరమి మందోదర్యాదిరాజదారలనుంగూడ వివస్త్రులఁ జేసి
యు నకృతార్థులై తలపాగలం గేతనమ్ముల శయ్యాసభామందిరప్రసారిణీవసనమ్ములఁ
గంచుకంబుల మఱియుఁ బటమాత్రంబుల సూత్రమాత్రంబులఁ గాన్పించినవానినెల్ల
సంగ్రహించి తెచ్చియుఁ దుదకు సీతావసనంబుకొఱకుఁ బర్వెత్తుచుంట గ్రహించి
మారుతి తత్రమాదంబు దప్పింపఁ దనవాలం బుపసంహరించుటయు రావణకిం

- దులు కృతార్థులట్ల గర్వించుచు ఘృతతైలాదిన్నిగ్ధద్రవ్యములచేఁ దడిసిన వసనమ్ము
లాతనివాలమ్మునకుఁ జుట్టి రంతఁ బ్రతిగృహమ్మునను దైలవసనార్థమ్ముగాఁ గోలా
హలం బుప్పతిల్లెఁ, గౌపీనమాత్రమునకేని వసనమ్మును దీపమ్మునకుఁ దైలమ్మును
లేక పురజనులందఱు దిగంబరు లయ్యు లజ్జారహితులై యుండిరి. కాని విభీషణాది
మానధనులుమాత్ర మత్తటి సిగ్గున మ్రగ్గి యెటకైనఁ బోవలయుఁ గాని యీ
దుశ్శాసనునికడ నుండలే మనుచు విచారించుచుండి రోపాగ్వతీ ! యిట్లు పురంబెల్ల
సంక్షుభితంబై సాధుజనబాధానిరంతరం బై యుండె మఱియును. 384
- ఉ. అంతఁ గపీంద్రపుచ్ఛమున ర కగ్నినిఁ గూర్చి భటాళి భస్మికా
త్యంతవికంపనమ్ములఁ దరదగ్ని రగుల్పఁగఁజాలమిన్ హనూ
మంతుఁడు వారితో ననె శ్రమంపడఁబోకుఁడు రావణుండె యీ
చెంతకు వచ్చి ఘోరత్తులఁ ర జేసిన మండును మీకు సాధ్యమే ? 385
- చ. అన విని రక్కసుల్ దెలువ ర నాదశకంతుఁడు వచ్చి తద్దశా
ననములతోడ నూదిన ఘోరనమ్ముగ నుజ్జ్వలితాగ్నిచే దశా
ననములఁ గూర్చముల్ క్షణమునం దగులంబడఁ గేల్లమిం దదా
ననముల మొత్తికొంచు దహనచ్ఛట లొప్పుచు నార్చె నెంతయున్. 386
- చ. కని తనబంధుమిత్రులె పరకాలున నవ్వఁగ వాయుజం డిసో !
యన నవమానఁబున్నఁడు దశాశస్యుఁడు మారుతిఁ జూచి యెంతయున్
గనలుచు వీనిఁ బౌరులకుఁ ర గన్పడ వీధులఁ ద్రిప్పఁ డన్న వా
రనుమను గట్టి పాశముల ర నంతటఁ ద్రిప్పిరి వాడవాడలన్. 387
- గీ. వాద్యములతోడ రక్కసుల్ ర వానిఁ ద్రిప్ప, సంజ యగుదనక పురవిశేషమ్ము లరసి
వానరస్వామి సూక్ష్మరూపమ్ముతోడ, బంధనము లూడ్చి పశ్చిమద్వారము చని.

హనుమంతుఁడు లంకం గాల్చుట

- ఉ. అంతకు మున్నె వాగధిపురనస్త్రము వీడి చనంగ స్వేచ్ఛ నా
ప్రాంతపులోహదండమున ర ద్వారనివిష్టనిశాటకోటిఁ దా
నంతము నొందఁజేసి పుర ర మగ్నికి భోజ్య మొనర్చి తృప్తి గా
మింతు నటంచు లేచి చనె ర వింతగ సర్వగృహగ్రచారియై. 389
- ఉ. చెచ్చెర సంచరించి దయరచేత విభీషణునిల్లు వీడి తా
నచ్చటఁ గల్గు గేహముల ర నన్నిట నగ్ని రగిల్చి దూరమం

దుచ్చతనోష్ఠ సాలమున శ నుండి పురం బటు కాలుచుంటకున్

మెచ్చుచుఁ బాణితాళముల శ మేలగుపాటలు పాడుచుం గన్.

390

సీ. లంకాపురంబు గాఢలఁగఁ జూచి భీతిమై, హాహారవంబుల శ నటించువారు

నిద్రితబాలకశనికరంబు విడనాడి, యిలు వీడి వీధుల శ కేగువారు

పావకపరిదగ్ధవస్త్రాలకాంగులై, హితసుతాదులఁ బిల్చి శ యేడ్చువారు

సౌధాగ్రములనుండి శ వీధికి రాలేక, చిచ్చులోఁ బడి కాలి శ చచ్చువారు

గీ. దగ్ధనిజబంధుధనవస్తుతతిఁ దలంచి, యేడ్చి ప్రాణేచ్ఛ బయటికి శ నేగువారు

నై పురంబునఁ గల రాక్షససాళియెల్ల, దిక్కుమొక్కును లేక కోరిందించి రపుడు.

వ. మఱియు నంబరాంబుధరగజవికీగీష నేగు ప్రతిగజసంఘమ్ములమాడ్కి భుగభుగా

రవంబులతోఁ బొగలు మింటి కెగయు ఖద్యోతప్రకరంబు లన మిణుంగురు తెగుర

బహురూపపదార్థదహనసంక్రాంతబహువిధజ్వాలాజాలం బమరపతిధనూరుచి ననుక

రించి యంబరచుంబయై బహుముఖప్రవర్ణమానమై యలర కనకరాజతమణికుడ్య

స్తంభగోపురప్రాసాదసౌధాట్టాలకాదిరాజగృహమ్ములఁ గాల్ప సీతాశాపాగ్నియు,

రాజబంధుగృహసౌధాదులఁ గాల్ప సీతాదుఃఖాగ్నియు, నిర్ధనుల పర్ణశాలాదులం

గాల్ప రావణప్రాపితకపివాలాగ్నియు నపూర్వతేతాగ్నులై యోపార్వతీ ! మున్ను

మున్ను మదీయలలాటాగ్నిదగ్ధపురత్రయమ్మునుం బోలి యేకజ్వాలగాఁ గాలుచున్న

లంకాపురమ్ముం గాంచి రావణుండును,

392

చ. చనఁ బదికోట్లరాత్రిచరశసైన్యము వెంబడి రాఁగ యుద్ధముం

గొని కడతేర్తు వీని నని శ కొపముతోఁ గషి జేర వారలన్

ఘనతరమైన కంబమునఁ శ గాలెడివాలముచేతఁ గొట్టి చం

పెను బదికోట్లరక్కసుల శ వీరశిఖామణి మొత్తై రావణున్.

393

ఉ. వాలకృశానుఘాతమున శ వానిశరీరమునంతటన్ లతా

జాలములీల వాత నిడి శ చయ్యన మూర్ఛిలువాని రామభూ

పాలునికీర్తికై యపుడు శ పట్టి వధింపక వీడె నాయెడన్

సోలినతండ్రిఁ జచ్చిపడుశూరతతిం గని మేఘనాథుఁడున్.

394

గీ. ఆత్మ భయమంది వానరుం శ డరసెనేనిఁ, జంపు నని యెంచి ప్రాణరక్షణముకొఱకుఁ

బర్చె సౌమిత్రికిని కీర్తి శ పరిభవిల్ల, వాని విడిచెను కనియు నశ్వవ్యాయుజుండు. 395

ఉ. లంక సమస్తమున్ గపి చరలంబునఁ గాలించి లబ్ధకీర్తులౌ

లెంకలఁ గోటిసంఖ్యగ బరలిం గొని శ్రీరఘరామనాటకై

కాంకపుగుర్తనంగ రిపు శ్ లందఱ కొక్కొక్కయంక ముంచి య

గ్నంకము వాల నూర్పఁ జనె శ్ సంబుధితీరము నొక్కదాటునన్.

396

శా. ఆతీరమ్మన నిల్చి వాయుజుఁడు తశ్చాదోఽభిరక్షార్థమై

చేతం దజ్జలపూరముం గొనుచుఁ దశ్చేకమ్మునన్ వాలమున్

శీతం బొగతి నార్చి ధూమజనితశ్శేష్మమ్మునుం బాసి సు

స్థితంబౌ తటమందుఁ బ్రీతిమెయిఁ దా శ్ విశ్రాంతిఁ జెందెన్ గడున్.

397

హనుమంతుని విచారము

ఉ. అంతటఁ గొంతసేపటికి శ్ నాహనుమంతుఁడు సీతఁగూర్చి తా

నంతరమందు నెంచి తనశ్హస్తముచే నెదఁ బాదికొంచు నే

నెంతవివేకశూన్యుఁడ నిశ్శసీ! పురి గాల్చెడివేళ నామె నే

ప్రాంతమునైనఁ జేర్చ కిటు శ్ వహ్నికి నాహుతిఁ జేసితిం గటా!

398

సీ. చపలుఁడ మూఢుఁడ శ్ స్వామ్యాజ్ఞ నిటు వచ్చి, వై దేహిఁ జంపితిఁ శ్ బాపి నగుచు

ఈజన్మమును గాల్పురనే? కాలకుందునే?, పురిలోనఁ గాలని శ్ భూమి లేదు

రామునికడకు నే శ్ నేమొగమ్మునఁ బోదు?, నీవార్తఁ జెప్పు టశ్చెట్లు నాకు?

వాలబంధనముచే శ్ బ్రాణమ్ము విడిచెద, నదియె ప్రాయశ్చిత్త శ్ మగునుగాక

గీ. నేను బోలేను రామసశ్నిధికి నింక, కార్య మొనరించి తుది వివేకమ్ము లేక

జాతిచాంచల్య మొంది యీశరీతి సీతఁ, జంపితిని నాకు తగుగతి శ్ చా వొకండె. 399

వ. నే నేగినవెంటనే రామవిభుండు సీతావృత్తాంత మడిగి నావలనఁ దదవస్థను విని

శోకాతిభరమ్మున హతాస్మరణ మొందు నది గాంచి క్రమమ్మున లక్ష్మణసుగ్రీవాం

గదజాంబవదాదులును రుమాతారాదికవానరప్రమదలును సకలవానరకొల్లును

మరణింతు రటఁ బంచదశాబ్ద మ్మేగుదెంచినను రాముజాడఁ గానమిఁ దద్వియో

గమ్మున భరతశత్రుఘ్నులును శౌసల్యాసుమిత్రులును బుత్రమరణఘ్న యగు కైకే

యియు నూర్మిళామాండవీశ్రుతకీర్తులును శ్రీరామభక్తితత్పరులగు సాకేతపౌర

మంత్రిసామంతాదులును దండకారణ్యవాసులగు మునులును వరాజకులగు సర్వ

భూప్రజలును చరాచరజీవసంఘమ్ములును హవ్యకవ్యవిహీనులయి దేవతలును

మరణింతు రిట్టి యకాలప్రళయమ్మునకుఁ గారణభూతుండనై నే నేగుటకన్న నిచటఁ

జచ్చుట మేలు కాదే? యని కృతమరణనిశ్చయం దైయున్న మారుతి నుద్దేశించి

దైవప్రేరితయై యేశరీరవాణి యిట్లు చెలంగె.

400

ఉ. ఏల విచార మొందఁగఁ గరవీంద్ర ! ధరాత్మజకున్ శుభంబె నూ
కాలును గాదె సీత కపరకారముఁ జేసిన వీతిహోత్రుఁడున్
నైశమ లేచి నీమదిని శ్ర వంతఁ దొలంగి ధరాత్మజాతకున్
మేలుగ మ్రొక్కి రామునిసరమీపముఁ జేరుము నీకు సేమసూ.

401

గీ. అనఁగ విని వాయుజాతుఁడు శ్ర హర్ష మొంది, వేగముగ సీతఁ గానఁగా శ్ర నేగుచుండి
పురముచుట్టును బంగరుశ్రుడమిఁ జూచి, వింతఁ జెందుచు జానకిరచెంత కేగె. 402

❀ గ జేంద్ర మోక్షణ కథ ❀

వ. అని చెప్పి శంకరుం డను నోపార్వతీ ! లంకాపురంబుచెంత బంగారు గలుగుటకుఁ
గారణంబు నుడివెద వినుము. క్షీరోదమధ్యమ్మున రాష్ట్రాయనస్వర్ణమయశిఖర
త్రయంబుతో పార్థకనామధేయంబగు త్రికూటపర్వతంబు గలదు. తచ్చిఖరకాంతిచే
సాగరనిగ్రోదసీభాగమ్ములు ప్రకాశితమ్ము లగుఁ దత్సాలదేశమ్మున సురనారీసంచ
రణయోగ్యమ్మును వరుణపాలితమ్మును నగు ఋతుమంతం బను లీలోద్యానంబు
గల దందు వికచకాంచనకమహోత్పలప్రభావిరాజమానంబగు నొకసరోవరం బమరుఁ
దద్దానిఁ గృతఘ్ననృశంసనాస్తికులు గనఁజాలరు, తదంతర్జలమ్మున దుష్టంబును
గజమారకంబును వికృతంబును నగు నొకమకరంబు నివసించు నచ్చటి కొక్కనాఁడు.

మ. కరణీమూఢసమన్వితం బయి తృషాశ్రకాంతమ్ము నై మత్తపహా
ద్విరదం బొక్కటి యేగుడెంచి జలము శ్ర న్విక్షించి పానార్థమై
కరిణీసంఘముతో సరోవరము వీరకం జొచ్చి పేరాసతోఁ

గరమున్ ముంచి జలమ్ముఁ గ్రోలుచు మదిన్ శ్ర గౌతూహలం బందఁగా. 404

చ. జలరుహలీన ముగ్రబలశశాలియు నా మకరంబు మెల్లఁగా
జలమును గ్రోలుచున్నకపిశచక్కిని జేరి పదంబుఁ బట్టినన్
వలఁగొని హస్తీ దానిని జశవమ్మున నొడ్డున కీడ్వ గ్రాహమున్
జలములలోనికిం గరిని శ్ర సాహస మొప్పుగ నీడ్చుచుండఁగాన్.

405

తే. తీరమొందిన కరిణు లాశద్విపముఁ జూచి, యార్తనాదంబుతోడ భరయంబుఁ జెంది
యంగలాప్పుచుఁ జూచుచుండంగఁ గరిని, గ్రాహమే బల్మి లాగె నశగాధమునకు.

ఆ. వె. కాలిక్రిందికైనఁ శ్ర జాలనిమకరంబు, కొండఁబోలు గజము శ్ర గోకుఁ గూల్చె
మకర మనఁగ నెంత శ్ర మత్తేభ మన నెంత !, స్థానబలము మిన్న శ్ర సర్వమునకు.

చ. పరగజరాజి వచ్చి కని శ పార్వతలంబును బట్టి పట్టి యా

కరి దరిఁ జేర్ప సాహసముఁ శ నైకొని యూకున నెంతలాగియున్

దరికిని జేర్పలేక చనెఁ శ దజ్జలచారి నెదిర్చి యోర్పుతోఁ

గరి సమరంబు ఘోరము నశ్శుండముగా నొనరించుచుండఁగాన్.

408

మ. ఒక వేయేం డ్లిటు హస్తయు న్మకరమున్ శ యుద్ధంబు గావించె మా

నక రాత్రిందివముం బరస్పరసమారసప్రపాధి దీపింప దీ

ర్థకకోరద్విజపాదఘాతజనిరశ్శక్తసావసిక్తాంగతం

బ్రకటాహంకృతితోఁ బరస్పరజయార్వాప్తి న్మదిం గోరుచున్.

409

సీ. తుండపూత్కృతివారిశోఁ దోన నెగయుచు, మకరమీనంబు లంబరముఁ జేరఁ

బదఘట్టనల గూఢశపదకూర్మసంఘముల్, నిలువఁజాలక రసాశతలముఁ జేర

విపులాంగవిచ్చిన్నరేఖసకాంక్ష విడనాడి, చక్రాంగములు మానశసంబుఁ జేరఁ

బరివర్తనార్తిచేఁ శ బద్మాదరరథాంగములు విష్ణుపదమును శ గొలువఁ జేర

తే. నైజగురుదేహసంఘర్షణమ్ముకతనఁ, దత్తటాకంబు కల్లోరైతంబు గాఁగఁ

దనకుఁగల శక్తి నంతయు శ దారవోయు, గతిని మకరంబుతోఁ గూడ శ గజము పోరెన్

సీ. వాలవిక్షేపణోద్భవవేగవిచలితాం, భఃపూర మావర్తరపటలిఁ దాల్పఁ

బరివర్తనక్రియాశపరిమర్దితకుశాది, కలితాంబుపూర మాశవిలత నొంద

నుచ్చాస్పదహుళవాశయాద్దమానుగములై, భుగభుగరావబురద్బుదము లెగయ

నిభరాట్పదాకర్షణేతస్తతశ్చల, త్పుతభంగములు తీరశభూమి ముంపఁ

గీ. బదిము వీడక ప్రబలసంశపద హరించి, పిన్నయైనను గ్రమబలశ్రవృద్ధిఁ జెంది

మత్తగజమును బాధించె శ మకర మకట !, కాలగతి దాట భువి నశశక్యంబు గాదెన్

వ. తదనంతరమున.

412

మ. మతి దప్పెం గతి దూలెఁ బ్రజ్ఞ చనె నుశ్శన్మాదస్థితు ల్గూడె న

ర్పతతు ల్పాశములట్ల చుట్టుకొనెఁ దోశరం బయ్యె నూర్పు ల్లతా

గతవృత్తిం గొనెఁ బ్రాణము ల్చెమట లంగంబందు నిండెన్ రణో

ద్ధతి డిందెం గరి భీతి శ్రీహరివదరధ్యానైకనిష్ఠాత్మయై.

413

చ. కరమునఁ గాంచనాబ్జమును శ నైకొని మానసపూజచేత శ్రీ

హరికి నివేదనం బొసఁగి శ యంబుజపూజ నొసంగి నిర్మద

ద్విరదవసుండు గ్రాహముఖవిద్ధవసుం డయి యావదభిని
స్తరణముఁ గోరి యాహరిని శ దత్పరుడై నుతియించె నీగతిన్.

414

సీ. ఇందిరాహృదయసశన్మందిరావాసాయ !, భవనాశకాయ తుశభ్యం నమోఽస్తు !
అరవిందనేత్రాయ ! శ గిరిజేశమిత్రాయ !, భక్తప్రియాయ తుశభ్యం నమోఽస్తు !
నిజభక్తకల్పాయ ! శ భుజగేంద్రతల్పాయ !, భవ్యరూపాయ తుశభ్యం నమోఽస్తు !
యోగేంద్రమిత్రాయ ! శ భోగిభుక్ష్మిత్రాయ !, భార్గవీశాయ తుశభ్యం నమోఽస్తు !

తే. భానుకోటిప్రభాయ తుశభ్యం నమోఽస్తు !
పరమపురుషార్థదాయ తుశభ్యం నమోఽస్తు !
ఆశితజనాదరాయ తుశభ్యం నమోఽస్తు !
భక్తమందార ! శుభహరి ! శ భయవిదూర !

415

చం. హరి ! పరమాత్మ ! కేశవ ! జనార్దన ! దీనజనావనవ్రతా
దరణ ! నతార్తరిసంహరణ ! శ దానవభంజన ! యోగిరంజనా !
ఖరరిపుభీషణా ! సుభగశక్తోస్తుభభూషణ ! భక్తపోషణా !
సరసిజలోచనా ! దురితశజాలవిమోచన ! ముక్తినూచనా !

416

మ. కరుణాసాగర ! దీనరక్షక ! శ ఖలగ్రాహమ్ముచే గ్రస్తుండం
దరుణీలోలత నాకు సంస్మృతిసుఖశ్రద్ధానమ్మునం గాలమున్
జరిగెన్ వ్యర్థముగా భవత్పదసరోజద్వంద్యముం గొల్తు నిన్
శరణం బందితిఁ గావు మార్తజనరత్నాదక్ష ! నారాయణా !

417

చం. అని మొఱవెట్టు నగ్గజము శ నాదర మొప్పగఁ బ్రోవ నెంచుచున్
ఘనుడగు తార్క్ష్యనాహనుడు శ కాంచనచేలుడు నిందిరాసతీ
మునిసురసంఘయుక్తుఁ డతిశమోదమునం గమలాకరంబుచెం
తను గననయ్యె నుజ్జ్వలసుతదర్శనవిస్ఫురితాగ్రహస్తుడై.

418

తే. వచ్చి తృటిలోన నాభక్తవత్సలుండు
ధర్మలోలుడు తనచక్రధారచేత
గ్రాహమును జంపి కరిని రక్షణ మొనర్ప
నగ్గజంబును సంతోష శ మందె నపుడు.

419

వ. అని చెప్పి శంకరుండు దాక్షాయశేషంప్రార్థితుడై గజరాజపూర్వవృత్తాంతం
బిల్లని వచియించె.

420

✽ గజరాజపూర్వవృత్తాంతము ✽

- సీ. ధరణిఁ బొంద్యేశుఁ డింద్రద్యుమ్ననాముఁడౌ, భూపాలుఁ డొకనాఁడు శ భూరినిష్ఠఁ
దపముఁ జేయుచు నుండి శ ధ్యానతత్పరుఁడైన, సమయమ్మునకుఁ గుంభశ్రజన్ముఁ డటకు
వచ్చిన వానికిఁ శ బాద్యాదు లొసఁగమిఁ, గనలి యగస్త్యుఁ డశ్రగంబుగాఁగ
దర్శింపక తపోమశ్రిదమ్మున ననుఁగాంచి, లేవకుంటివి గాన శ భూవరేణ్య !
- గీ. ఘోరవనమున మదమత్తశకుంజరంబ, వగుదు గాకని శపియింప శ నతఁడు తెలిసి
మునిని బ్రార్థించె శాపవిముక్తికొఱకు, మునియు శాంతించి శాపవిముక్తిఁ దెలిపె.
- ఉ. రాజవరేణ్య ! నీవు గజశరాజమవై యొకనాఁడు ప్రస్ఫుటాం
భోజనకోవరంబుఁ జొర శ మున్నటఁ గల్గిన గ్రాహ మొందు ని
న్వే జితుఁ జేయుఁ బట్టుకొని శ విష్ణుఁడు దానిని సంహరించి త్వ
త్పాజితుఁడై ప్రసన్నుఁ డయి శ ముక్తి నొసంగును నీకు భూవరా ! 422
- వ. ఇట్లు శాపవిముక్తిఁ దెల్పి ముని యథేచ్ఛం జనియె నంత భూపాలుండు గజరా
జయ్యె, నాగజరాజం బట్టినమకరముగూడ శాపగ్రస్తమే నుమా ! తచ్ఛరితంబును
నుడివెద నాలింపు మని శంకరుండు మఱియు నిట్లనియె. 423
- మ. మును గంధర్వుఁడు “హూహూ” నాముఁ డతిసశ్రమ్మాదమ్ముతో నప్పరోం
గనలం దోకొని యీశరస్సుననె ముశ్గన్ వేడ్క నేతెంచి యం
దు నఘాభావతకుఁ జిరస్థితుని నిశ్చోషాత్మకుఁ దేవలుఁ
గని వాని న్వెడలింపఁగా మకరమై శ కాల్యప్తై పూయావియె. 424
- మ. మకరంబై ననుఁ బట్టె వీఁ డని మహాశివుండుతో మానియున్
మకరంబై యిట నుందుగాకని శపింపన్ వాఁడు ప్రార్థింప న
య్యకలంకుండగు దేవలుం డనె ఖలా ! శ యజ్ఞాక్షుఁ డేతెంచి చ
క్రకరుండై నిను సంహరించునపుడే శ కల్లుం జూపి మోక్షమున్. 425
- వ. అని శాపాంతమ్ము ననుగ్రహించె నిట్లు దేవలశాపంబున గంధర్వుఁడును, సగస్త్య
శాపంబున నింద్రద్యుమ్నుండును తమ తమ పాపఫలమ్ము లనుభవించి రని మఱియు
శంకరుఁ డిట్లనియె. 426
- గీ. వారలిద్దఱు నీసరోవరమునందు, కరిమకరరూపముల నంది శ కలహ మొంది
విష్ణుకృపచేత దేహముల్ శ విడిచి యిందు, పుణ్యవశమున ముక్తినిశ్చందె రంత.

- గీ. హరి గజేంద్రుని రక్షించి శ యరిగె నవుడు, నాగజగ్రాహదేహాయశ్శాశనేచ్చ
హరిని గోరి ఖగేశ్వరుడచటి కేగె, నంతకునుమున్న భూభంగ శ మనెడిగద్య.
- వ. వచ్చి శవసన్నిధి నున్నం గని గరుడుండు వానిం జంపి తచ్చరీరం బొకకాలను, గజ
మకరదేహంబు లొకకాలను దాల్చి భక్షింప విశాలస్థలం బరయుచు క్షీరోద
ప్రాంతమున శతయోజనోన్నతాయామంబగు నొకసువర్ణమయజంబూభూజంబుం
గని దానిశాఖపై నిల్చిన నది పెళపెళమని విడిగె, నందు పష్టిసహస్రసంఖ్యాకులగు
వాలఖిల్యమును లఘోముఖులై తచ్చాఖావలంబనులై యున్నం గని శాపభయమ్మున
నాశాఖను నేలం బడకుండ తుండాగ్రమ్మునం బట్టి వియత్తలంబున కెగిరి యుచిత
స్థలం బరయుచు నకృతార్థుండై తుదకు తండ్రియగు కశ్యపుని సమీపించి తనయవస్థ
నివేదింప నతండు శతయోజనలవణసాగరాంతమ్మున లంకాప్రదేశమ్ము గలదు,
తత్ప్రాంతవిశాలస్థలమ్మున భుజంపు మని చెప్పిన విని గరుడుం డట కేగి తనతెక్క
లపైఁ దచ్చాఖఁ గుదురుపఱచి, తచ్చవంబుల భక్షించె, నట గరుడత్యక్తకీకసము
లెల్ల ముత్తైఱంగులగు శిఖరంబు లయ్యె, తచ్చిఖరయుతం బౌట నటగల్గు శైలంబు
త్రికూటం బయ్యెఁ దచ్చిఖరంబుల గరుడుండు మున్నాత్మపక్షాగ్రస్థాపితంబగు
సువర్ణమయజంబూవృక్షశాఖను పదిలమ్ముగా నునిచి యథేచ్ఛం జనియె.
తచ్చాఖావలంబనులగు మునులును గ్రమమ్మునఁ దపస్సిద్ధులై ముక్తు లైరి. తత్కనక
భూరుహశాఖయు గిరిశిఖరాంతరాళమున శిలారూపము నొంది శైవలాక్రాంతమై
ప్రచ్ఛన్నముగా నుండె, మారుతదగ్ధలంకాగ్నిచేఁ దచ్చాఖాగతసువర్ణంబు కరఁగి
ద్రవరూపంబై బహురాక్షససంహారకంబుగాఁ బ్రవహించిఁ లంకాపురంబుచుట్టును
నలమియుండె, నద్దానిం గాంచి మారుతి యాశ్చర్యభరితుడై యశోకవని కేగి
జానకిం గాంచి అపరిమితానందరససంసిక్తహృదయుడై పులకితాంగుడై యిట్లనియె.
- ఉ. అమ్మరొ ! కాలయాపనము శ నందఁగ నేల మదీయపీవరాగ
సమ్ముల నెక్కి రామవిభుశసన్నిధిఁ జేరు మటన్న నామెయున్
సమ్మతి నందునే వతి ? యశసాధ్యభుజాబలుఁ డాఘనుండె రే
ద్రిమ్మరులన్ వధించి ననుఁ శ దెంపునఁ గైకొని యేగుఁ గావుతన్. 430
- గీ. అనుచు భూజాత రాముని శ యంగుళీయ, కమును మారుతి కిచ్చి రాశఘవున కిమ్మ
టంచుఁబలికిన నద్దానిఁగొంచు నామె, యంఘ్రులకు మ్రొక్కి చనె సువేలొదికడకు.
- ఉ. అంతట బ్రహ్మ వాయుజనశ్రమాగమనాదిసమస్తకార్యవృ
త్తాంతము వ్రాసి పత్ర మొకఁ శ డాతని కిచ్చె నతండుఁ గొం చెదన్

సంతస మంది యవ్విధికి శ సాగిలిమొక్కి సువేల మెక్కినన్
వింతగఁ జూర్ణ మయ్యె గిరి శ విన్నున కేగఁ గపింద్రుఁ డుద్ధతిన్.

432

❖ హనుమంతుని గర్వభంగము ❖

మ. రన మొప్పంగను మింటిత్రోవఁ జనుచున్ శ రత్నాకరోదీచ్యభూ
ప్రవిబద్ధాక్షియుగంబుమీఱఁ దన గశమ్యప్రాంతమం దొక్కచో
నవశుండై దిగజాతి యచ్చట తపోశవ్యాసంగుడౌ తాపస
ప్రవరున్ జూచి నితాంతగర్వమున నాశవాతాత్మజుం డిట్ల నెన్.

433

ఉ. మౌనివరేణ్య! రాముపని శ మాన మెలర్పఁగఁ జేసి వచ్చితిన్
బూనితి దప్పికన్, గమలశపూర్ణసరస్సులు జూపుమా యనన్
మౌనియుఁ దర్జనిఁ దెలుప శ మారుతి పత్రము నంగుళీయమున్
మానికమున్ మునీంద్రుకడ శ న్యాసముగా నిడి పోయె నీటికై.

434

గీ. అచట మఱియొక్కకపి రామునంగుళీయ, మామునీంద్రుకమండలుశవందు నునిచి
పోయెఁ బత్రమణుల్ గొని శ వాయుజుండు, నంగుళీయక మేదియం శ చడిగె మునిని.

గీ. అనఁగ ముని చూపెఁ గుండిక శ నక్షి సంజ్ఞ, మారుతియుఁ గాంచె శౌనికశమండలువును
అందుఁ దత్తుల్యరామముశ్రదాళిఁ గాంచి, యద్భుతం బంది వాయుజుం శ డనియె నంత.

గీ. రామముద్రక లోమునిశరాజ! దీనఁ, జాలఁగా నుండె నెక్కడి శ వేల వచ్చె?
నిందు నాతెచ్చుముద్రక శ యేది యనిన, వాయుసుతుతోడ మునిరాజు శ పల్లెనిట్లు.

శా. రామాజ్ఞా ధరణీజలం గన సమీశరప్రోద్భవుల్ లంకకున్
బ్రేమం బొప్పఁగ నేగి సీత యిడు నా శ శ్రీరామముద్రాళి నా
ధామంబందు నిడం గమండలువులోఁ శ దన్నుద్రలన్ వానరుల్
తానే యుంచిరి వీనిలోఁ బ్రకృతముశ్రదం జూడు మో మారుతీ!

438

చం. అన విని రాము లెందఱు? ధశరాత్మజ లెంద? టికెందఱో మరు
త్తనయులు? నెన్నిసారు లిటు శ దాటిరి సంద్రము? వింత యయ్యె రా
మునికథ లెన్ని యయ్యె మునిశముఖ్య! వచింపుమటన్న నేను లె
క్కను వచియింపలే నివుడ శ కైకొని ముద్రకలం గణింపుమా.

439

చం. అన విని వాయుజుండు తనయంజలితో రఘురామముద్రకల్
కొని గణుతింప వేలు మఱి శ కోటులుగా నొక్కచోట నుంచుచుం

- గనుఁగొన నక్షయం బగుటఁ శ గాంచి గణింపఁ దరంబె యంచు వా
నిని గొని కుండిక న్విడిచి శ నెమ్మది వింతగొనె న్ముహూర్తమున్. 440
- చం. మునికి నమస్కరించి తన శ మో మటు నెల్వలఁబొలుచుండఁగాఁ
దనవలె నెందఱో యిటులు శ దానవప్రపోలికి నేగి యాధరా
తనయను జూచి వచ్చిరట శ తత్కపివీరులకన్న మిన్న నే
యని మది గర్వము న్విడిచి శ యచ్చటినుండి క్రమక్రమమ్ముగా. 441
- గీ. చనియె నాత్మీయవానరశసంఘ మున్న, చోటి కాతని వానరుల్ శ చూచి ముదము
గాంచి వాలమ్ము లల్లార్చి శ కాఁగిలించి, సీతఁ గని వచ్చితినటంచు శ జెప్ప వినిరి.
- మ. పరమానందము జెంది కేసుచు బలీ ! శ నహ్వరె ! యో మాగుతీ !
కరముం గప్టము లోర్చి వచ్చితివి నీ శ కాశల్య మల్పంబె ? వా
నరజీవంబులు నిల్పి తీ వవనిజానాథుం గనంబోదమం
చు రయంబారఁగఁ బోయి త్రోవఁ గని రా శ సుగ్రీవునారామముల్. 443

❀ వానరులు మధువనంబుఁ జేరుట ❀

- ఉ. తేనెలుఁ బండ్లునుం గలవు శ దీననటం చభయంబుగా ఫలో
ద్యానమునం గదాజ్ఞను మూడమ్మునఁ జేరి సమస్తవానరుల్
తేనెలు ద్రావి పండ్లు దిని శ త్రేన్పులు పూటఁగఁ దృప్తి జెందుచు
న్వానరచేష్ట లొందు చనిరవారితరీతిగ సంచరింపఁగాన్. 444
- గీ. వలదటంచును దధిపక్తిరవానరుండు, వారి వారింప వినక యశవ్యానిఁ బట్టి
వాన రేశున కీతఁడు శ మేనమామ, యని యెఱింగియుఁ బడ మొత్తి శ యనిచి రవుడు.
- గీ. దధిముఖుం జేగి వానరధవునితోడ, నంగదాదులు చేసిన శ యక్రమంబు
లన్నియును దెల్ప సీతను శ గన్నవారె, కాన నామధుకాననాశీను లైరి. 446
- ఉ. వీరలు సీతఁ గాంచుటను శ వీతభయాత్మకులై వనంబునం
గోరి ఫలాదు లైరనుచుఁ శ గోతులతోడు గ్రహించి మామతో
వారల కడ్డు వోక ఫలభక్షణముం బొనరించి పిమ్మట
శ్రీరఘురాముచెంత కతిశీఘ్రత రమ్మనుమయ్య మాతులా ! 447
- గీ. వారు కృతకార్యగౌరవశవంతు లయ్య, తెలియ కీ వడ్డు వోవ మరదించి రేమొ
కాన క్షమియింపు మవ్వారి శ గౌరవమున, నతిరయమ్మున నిటకు రమ్మనుమ పొమ్ము.

చం. అన విని యాతఁ డేగి యట శ నంగదముఖ్యులఁ జూచి ప్రేమతో
నను మహనీయులార ! యిదీశయంతయుఁ జెప్పితి టేనితోడ ర
మ్మనియె మిమున్ రయమ్మున ఫలలాదులఁ దిన్నయనంతరంబె మీ
కనుచిత మే నొనర్చితిని శ యజ్ఞత దాని సహింపుఁడీ దయన్.

449

చం. అన దధివక్త్రవాక్యముల శ నంగదముఖ్యులు నాలకించి వే
జని రఘుగామచంద్రునకు శ సాగిలి మ్రొక్కిరి మ్రొల నిల్చి పా
వని పరమేష్ఠిదత్తశుభశపత్ర మొసంగి ధరాజ యిచ్చు నా
ఘనమణి నిచ్చె రామునకుఁ శ గాకకథ న్వచియించె నమ్రుఁడై.

450

ఉ. మారుతివాక్యముల్ సుజననమాన్యుఁడు రాఘవుఁ డాలకించి బ్రా
హ్మీరమణీయపత్రగతశృత్తమునెల్లఁ బఠించి లంకలో
మారుతి చూపినట్టి యతిశమానుషపౌరుషమున్ గ్రహించి యా
ధీరుని గౌఁగిలించి కడుఁ శ దృప్తి దలిర్పఁగఁ బల్కె నీగతిన్.

451

ఉ. ఓ మరుదాత్మజా ! యిటు మశహాపకృతిం బచరించినా వహా !
యీమహనీయకార్యమున శ కే నిడఁజాల సమోపకారక
శ్రీమహితార్థ, మందులకుఁ శ బ్రేమమెయి న్నినుఁ గౌఁగిలించితిన్
మామకభక్తవర్యులకె శ మత్పరిరంభణభాగ్య మబ్బెడిన్.

452

వ. ఓ దాక్షాయణీ ! అనంతకొటిసంఖ్యాకులగు వానరులలో హనుమంతుం డెంత
ధన్యాత్ముఁడో చూడుము. లీలామానుషవిగ్రహుండగు శ్రీరామునివలన స్వయం
కృతానితరలభ్యపరిరంభణమహాఫలం బందె గావున నామరుదాత్మజుండు రామ
బ్రహ్మైకాంతికభక్తుండు జీవన్ముక్తుండు నయ్యెఁ జుమా యని శంకరుండు మఱియు
నిట్లనియె.

453

ఉ. ఏమహనీయుపాదయుగ శ మెప్పుడునుం దులసేదళాదులన్
భూమిజనుల్ యజించి యతిశమోదము మీఱఁగ ముక్తిఁ గందు రా
రాముఁడు ప్రేమపూర్వ పరిరంభణభాగ్య మొసంగె నద్దిరా
యీమరుదాత్మజుం డవని శ నెంతటిప్రణ్యుఁడో ? యెంతధన్యుఁడో ?

454

చం. అన విని భీతభీతుఁడు చలలాంగుఁడు నై మరుదాత్మజుండు రా
ముని గని దేవ ! త ప్పొకటి శ మూఁడుడనై యొనరించినాఁడఁ ద్రో
వను మునిచెంత నుంగరముఁ శ బాఱఁగవైచితి దానిఁ బిమ్మటన్
గనుఁగొనలేక వచ్చితిని శ కావుము నాయపరాధ మోవభూ !

455

చం. అనుటయు నవ్వి రామవిభుఁ య డాతనితో నను మారుతాత్మజా !

మునినయి నేనె కన్పడి సరముద్ధితగర్వము మాన్ప నీయెడం

గనికర ముంచి మున్నటులు యైకొనినాఁడ మదంగుళీయమున్

గను మిది నీకడం గొని ప్రకాశతఁ దాల్చితి నీకనిష్ఠికన్.

456

గీ. అనిన రామునియంగుళీరయకముఁ గాంచి, మదము విడనాడి చిత్రసర్వదము లొంది

ఈరఘుస్వామి శ్రీవిష్ణుఁడే మదీయ, శక్తి కీతని దయయె బీరజంబు నిజము.

457

న. అని తలంచుచు హనుమంతుండు నాటినుండియుఁ బరమభక్తుండై గర్వరహితం
డైయుండె.

458

మ. సుదతీ ! పార్వతి ! రామభక్తుఁడు మమరత్సానుండు రామార్థమై

విదితుండై యొనరించు సత్కృతివిధానవిస్తారముం గూడి స

మృదమున్ ముక్తియు భుక్తి సర్వవిధకారమ్యం బిచ్చుచున్ బాపని

ర్ణదమై యొప్పెడి సుందరాఖ్యకథ నీరూపమ్మునం జెప్పితిన్.

459

వ. అని చెప్పిన పరమేశ్వరువచనమ్ములు విని దాక్షాయణి తారకరామచంద్రకథార్ణ
నోత్సాహ యగుటం బరమానందకందళితహృదయారవింద యయ్యె.

450

మాలిని. వితతసుజనరమ్యా ! య వీతరాగానుగమ్యా !

స్మితలసితసుభాషా ! య శేషభూషావిశేషా !

శ్రుతిసముదయవేద్యా ! య సూరిసంఘాతహృద్యా !

శ్రితసమవనభావా ! య శ్రీభవానీశదేవా !

451

ఇది శ్రీ గుండు లక్ష్మణశాస్త్రి విరచితం బైన

ఆంధ్రానందరామాయణమ్మునందుఁ

జతుర్థాశ్వాసము

సమాప్తము.

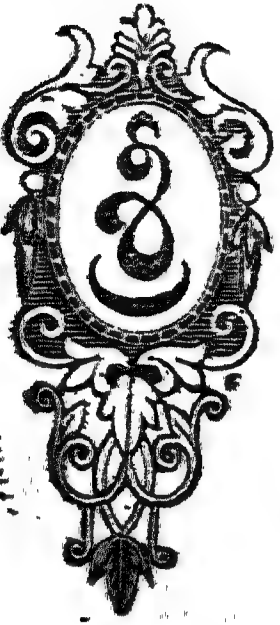
శ్రీ రస్తు.

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః

ఆంధ్రానందరావాయణము

సారకాండము

పంచమాశ్వాసము

మత్తారకమంత్రచింతనరతా ! శ చిద్రూప ! భక్తావళి
క్షేమప్రాపణశక్తపాదయుగళా ! శ శ్వేతాంగరుగ్భాసురా !
వామాంగీకృతశైలరాజతనయా ! శ వందారుబృందారకా !
సోమాలంకృతమాళి ! యోగిజనసంస్తుత్యా ! భవానీశ్వరా !

1

వ. అనధరింపుము.

2

చం అనువుగఁ బ్రాణనాథుఁ గని శ యంబిక పల్కె దృఢానురాగయై
ఘనతరమైన రామవిభుఁగఱ పదంవడి యెల్లు చెల్లెనో
విన నభిలాష మయ్యెడు సరవిస్తరము న్నచియింపుమా యన
స్విరు మని శంభుఁ డిట్లనె నశ్వినసుధామధురోత్తు లొప్పఁగాన్.

3

❀ రాముఁడు వానరులతో నబ్ధి తీరముఁ జేరుట ❀

ఉ. మంగళవాక్యముల్ నుడువు శ మారుతితో నను రాఘవుండు నీ
తం గని క్షేమవార్తలవిధంబు వచించి మదీయచిత్త ము
ప్సొంగఁగఁ జేసియుంటి వట శ భూసుత యెంతటిమోద మాత్మలో
నం గొనెనో ? మహాత్మా ! యిక శ నాకు నినుం గొనియాడ శక్యమే.

4

ఉ. మారుతనందనా ! సుజనమాన్య ! దశాస్యపురీవి శేషముల్
శూరులసంఖ్యయు న్మఱియుఁ శ జూచినచిత్రములెల్లఁ జెప్పమా
క్రూరదశాస్యకృత్యములకుం దగునట్లుగ నెంతయుం బ్రతీ
కారము నేమ నెంత సరిగఁ వివరింపుము చూచినట్లుగన్.

5

ఉ. వాయుజః డిట్లనెన్ దివిజశ్చైరిపురంబు త్రికూటమందు రా
మా ! యతివర్ణనీయరుచిమన్మణికల్పితసాధజాలమై
ఆయతనిర్మలాంబుపరిభాస్వితమై సుమవాటికాళిశో
భాయితమై యనంతవిభవమ్మున నొప్పును నాకమో యనన్.

6

చం. నలుగడలందువారములు శ నాలుగు తాజిలుఁ బశ్చిమంబునన్
బలియురు హస్తీపుల్ సుపరిపాలన జేయుదు రుత్తరంబునన్
బలువురు నాశ్వికు ల్లరు శ ప్రాగ్దిశ నట్టులె యుండు యామ్యమం
దలి రథికాళిసంఖ్య నియంతం బలు లుందురు మధ్యకక్ష్యలోన్.

7

మ. చతురంగంబులసైనికుల్ బహువిధాస్త్రప్రాజ్యదోస్సారులై
సతముం గావలి యుండ యంత్రశతసంస్కర్తగ్రశాతఘ్నికాం
చితమై వాయువుకైన సుంతయును లోఁ శ జేరంగ దుస్సాధమై
వితతాంభోనిధివేష్టితం బగుచు నశవ్వి డొప్పెడిన్ రాఘవా !

8

ఉ. ఆసురవైరిప్రోలు భవదాజ్ఞ శిరమ్మునఁ దాల్చి పోయి నీ
దాసుఁడనైన నేను కడుశ్చైర్యముతో ధరణీజఁ గాంచుచున్
జేసినకర్జముల్ వినుము శ చిచ్చిడి కాల్చితి లంక నెల్ల నా
యాసుర సేనయందు చతురంశముఁ జంపితి సాహసమ్మునన్.

9

సీ. ప్రాకారగోపురప్రాసాదములఁ గూల్చి, పరిఖమ్ములను బూడ్చిరవైనాఁడ
యంత్రశతఘ్నుల శ నాయుధమ్ములనెల్ల, విడిచి సంధమ్ములో శ విసరినాఁడ
లీలోపవనభూజశజాలంబుఁ బెకలించి, బయలుగాఁగను బొడువఱపినాఁడ
నడ్డువచ్చినవారి శ నవలీలగాఁ జంపి, మించు మీక్షేర్తి వశ్యులించినాఁడ

గీ. వీడు వహ్నికే దృష్టిగా శ వేల్చినాఁడ, నింతలో వీడు నిర్మించిరేని తేడ !
కదలి మీతోడఁ జని దాసఁగొల్చువాఁడ, దేవరకు దాసుఁడ నటంచు శ దెల్చినాఁడ.

వ. రామచంద్రా ! మఱియుఁ దత్పురీవిశేషమ్ములు విను ముత్తరమ్మున సువేలాద్ర
యుఁ బశ్చిమమ్మునఁ బరలంకయు దక్షిణమ్మున 'నికుంభిల' యను నాభిచారిక
హోమస్థలమ్మును యోగినీవటమ్మును తూర్పున లఘులంకయుఁ గలవు. మధ్యభాగ
త్రికూటశిఖరమ్మునఁ బ్రధానలంకారాజధాని యలకు నోరామా ! వేగమ సాగర
తీరమ్మున కేగఁబయనింపుము సాగరతరణోపాయం బట నాలోచింత మన విని
సుగ్రీవుం జూచి రామచంద్రుం డిట్లనియె.

11

- చ. చెలువుడ ! లెమ్ము వానరుల శ్రీ సిద్ధము సేయుము పోద మిప్పుడే
యలఘుశుభాకరంబు విజయఖ్యామహూర్తము నాశ్వినాఖ్యమా
నెల, సితపక్షమున్, దశమి శ్రీ నేడుదువున్ శ్రవణంబు, చక్కఁగా
యలవడునూ జయంబు మన శ్రీ కర్కజ ! యోడుదు రోయి ! రక్కసుల్. 12
- వ. కావున వానరయూధపులెల్ల సైన్యము నలుదిక్కులఁ గాచునట్లొనర్చుము, నా
యగ్రభాగమ్మున నలుండును వెనుక నీలుండును పార్శ్వమ్మున సుషేణజాంబవంతు
లును మఱియు గజగవయగవాక్షగంధమాదనమైందద్వివిదపనసశరభాదులు విది
క్కుల నుండునటు లొనర్చుము, హనుమంతునిపై యేను నంగదునిపై లక్ష్మణుండు
నెక్కి వచ్చెదము, నీవు నాచెంతల నుండు మిటు దృఢవ్యూహపూర్వకంబుగా రిపు
విజిగీషు లేగుట మేలన సుగ్రీవుం డట్ల సర్వంబు సంఘటించిన రామచంద్రుఁ డైరా
వతానూథుండగు నింద్రునిం బోలి హనుమదంసారూఢుడై సేనామధ్యమ్ముననుండి
సకలవానరపరివృతుండై చనుచున్నంత. 13
- చ. కెరలుచుఁ దోక లెత్తుకొని శ్రీ క్రేళ్లుఱుకన్ దరు లెక్కి యూగుచున్
బరుగిడి యూగు చొక్కొకరిరపై నొక రెక్కుచు నేలఁ గూలుచున్
దఱచు కిలార్భటుల్ దనర శ్రీ దర్పితవృత్తిని మల్లఁ గొట్టు చం
దఱుతరుచారు లొకడలిరదాపున కేగగసాగి రత్తఱిన్. 14
- సీ. ఏనొక్కరుడఁ జాలరనే రావణు వధింప, నింద తెలూ యంచు శ్రీ నెగురు నొకఁడు
పొలసుదిండుల నెల్లఁ శ్రీ బొలియించి రాముని, దేవిఁ దెచ్చెద నంచు శ్రీ దెల్పు నొకఁడు
హనుమంతునట్లు నే శ్రీ నటు చనియున్నచో, నవనిజఁ దేనె యం శ్రీ చను నొకండు
రామునిచెంతకు శ్రీ రావణుఁ గొని తెచ్చి, హననంబుఁ జేయింతు శ్రీ నను నొకండు
- గీ. ఇట్లు సల్లాపముఖరులై శ్రీ యెల్లకపులు, కామరూపులు ద్విరదసంశ్కాశతనువు
లుత్సవమ్మున కేగెడిరయోజఁ జనిరి, రామచంద్రునితో జయరరావు లగుచు. 15
- ఉ. ఆరహి రామచంద్రునిప్రయాణమునన్ శుభసన్ని మిత్రముల్
మీఱఁగ రేబవల్లును జరలింపక చందనసహ్యాశైలయు
ద్ధారుణి దాటి యామృదిశశ్రగా సమరోద్ధతి మీఱ వారకూ
పారతటంబుఁ జేరి యట శ్రీ వాసము జెందిరి సక్రమంబుగా. 16
- గీ. అచట సైకతతీరమ్మునందుఁ జేరి, రామచంద్రునిమోలఁ దాశగాగణంబు
లటులు వసియించి యబ్ధి దాశటుటకు వాచు, మంతనం బుండి రతిబుద్ధిరమంతు లగుచు.

రావణుని మంత్రాలోచనము

ఉ. అంతట లంకలోన మరుదాత్యజకృత్యముఁ జూచి తా సభా
భ్యంతరమందు రావణుఁడు శ నాప్తులతోఁ గొలువొందియుండి యా
త్యంతికమిత్రుఁడై తగు ప్రహస్తునితో నను మిత్రమా ! హనూ
మంతుఁ డొకండు వచ్చి యతిశమానుషచర్యలఁ జేసి పోయెఁగా.

18

చం. పురమునఁ జేరెఁ జూచె నట శ భూసుత నక్షునిఁ జంపెఁ దోట ని
స్తరువుగఁ జేసెఁ బాలకులఁ శ జంపెను బల్వర నస్మదీయులన్
దురమున జంబుమాలిముఖదోగ్ధలశాలురఁ జంపె నింక నే
కరణి భవిష్యదర్థ మది శ కల్గునొ యేమియుఁ దోచ దక్కటా !

19

చం. సురల జయించినాడ సురశసుంధరులన్ గొనితెచ్చినాడఁ గి
న్నరులను మానవావళిని శ నాగుల గెల్చితి ముజ్జగంబులం
గరము నశంబుఁ జేసితిని శ గాంచితిఁ గేరితి నట్టి నాకు వా
నరునకు లొంగిపోవుట మనమున నెంచిన దుఃఖ మయ్యెడిన్.

20

గీ. కోఁతియట! రావణాసురుకోటఁ గాల్చి, రక్కసులఁ జంపి విజయవిశ్రాజి యగుచుఁ
బట్టుపడ కేగెనన్న నీశపల్కు విన్న, నరసురాదులు పక్కున శ నవ్వెకొనరె !

21

గీ. ఏమిచేసిన నా కింక శ హితము గల్గు, నట్టిపని మీరు మదిలోన శ నరసియుండి
పల్కుఁ డోమంత్రివరులార! శ భవ్యులార!, యేమియును దోచకుండ నింశ కేదిదిక్కు.

చం. అన విని మంత్రి లిట్టు లని శ రయ్య విచార మదేల వానరుం
డనుచు నుపేక్షఁ జెందుటనె శ యాతనికృత్యములెల్ల సాగె నా
తని వధియించు తెంతపని శ దానవనాథ ! గతం బదేల నీ
వనుమతి నిచ్చితేని జగ శ మంత నవానరముం బొనర్పమే.

23

చం. అన విని కుంభకర్ణుఁ డపు శ డన్నఁ గనుంగొని పల్కె నన్న ! నీ
వనయముఁ జేసి తాదిని ధశరాత్మజఁ దెచ్చుటె తప్పు దాని కే
మనిన ఫలంబు లే దిపుడె శ యాజ్ఞ నొసంగుము రాము లక్ష్మణున్
వననిలయేశుతో సకలశవానరులం గడతేర్చి వచ్చెడన్.

24

ఉ. కోఁతియొకండు వచ్చి యిటు శ కోటలుఁ బేటలుఁ గాల్చు చెల్లరన్
భీతులఁ జేయ లేపి ననుఁ శ బిల్వగ రాదొకొ నేనె యుండినన్

గోతిని జంపి ముద్దగను శ్ గూరిచి చక్కగఁ జప్పరించి నీ
చేతము రంజల న్నమలి శ్ చెచ్చెరఁ దృప్తిగ మ్రింగకుందునే.

55

చం. అనఁగ విభీషణుండు వినయ్యాదికసద్గుణభూషణుండు స
జ్జనుఁడు రఘూత్తమాంఘ్రియుగశసారసభక్తిసుసోషణుం డనెన్
దనుజవరేణ్య! కూళలగు శ్ తావకమంత్రులమాట విన్న నిం
కను బురిఁ జేటు గల్గు ఘటశకర్ణుని దొల్లటిమాట యొప్పగున్.

26

ఉ. కోతియటం చుపేక్ష యని శ్ కూసిరి వీరలు నిక్క మొక్కొ యీ
కూతల కర్థ మున్నె చిఱుశ్కోతిని బట్టగలేక యిట్లు ని
స్తేతుకదుష్ప్రలాపమున శ్ నేమిఫలం బగు వీరు నీముఖ
ప్రీతిగ మాట లాడుదురు శ్ వీరలమాటలు నమ్మబోకుమా.

27

కం. చిన్నన్నమాటయును నీ, మన్ననకేకాని నీతిశ్రమార్గవిధానం
పన్నము గాదు తలంపఁగ, నన్నా! వినుమా మదీయశ్రమగు హితబోధన్.

28

సీ. ధరణీజఁ దెచ్చుట శ్ ధర్మవిరుద్ధంబు, పరభార్యఁ గొనుట పాశపంబు గాదె
యాపాపమే కపిరూపంబుగా వచ్చి, యీపురి దైత్యుల శ్ రూపు మాపె
గుంభకర్ణేంద్రజిత్కుంభనికుంభులు, ధూమాక్షదుర్ముఖాశ్రమలు తలంప
సంగ్రామమున రామశ్రచంద్రుని నెదిరించి, పోరలే రడియాసఁ శ్ బొంద నేల

గీ. కనకమయభూషణాంచితశ్రగా నొనర్చి, జనకజను రాఘవున కిచ్చి శ్ శరణ మొందు
మలులు కాకున్న హరిహరు శ్ లడ్డువడిన, రామచంద్రుఁడు నిను జంపు శ్ రాక్షసేంద్ర!

ఉ. కావున నాహితంబు విని శ్ గర్వముఁ జెందక మంత్రు లాడు నీ
కావరము ల్గణింపక ప్రశంసితనీతిని లోఁ దలంచి సా
ఖ్యాహవమైన ధర్మపథ శ్ మారసి నీతను వీడి హాయిగా
శ్రీవిభవంబులం గొని భుజింపుము ప్రాణధనేచ్చ గల్గినన్.

30

గీ. మనుజమాత్రుండు కాఁడు సుశ్రమా యతండు, వాని గెలువంగఁ జాల రెవ్వారలైన
నీత నర్పించి తత్పదాశ్రితుఁడ వగుము, యిదియె గతి గాని లే దింక శ్ నితర మనిన.

గీ. ధర్మముహితంబునుడువుసోదరునిజూచి, మృత్యువృతుఁ డౌట వినకుండిశ్మిట్టిపడుచుఁ
గనలి తల లూచు చాదశశకంతుఁ డవుడు, పరువతరమైనవాక్యము శ్ ల్పలికె నిటులు

మ, తులువా! మిత్రసరూపశత్రుఁడవు నీశతో మైత్రి యింకేల నీ
తల భిన్నంబగు నింకఁ బ్రేలినను సోదర్యుండవం చోర్చితిం

జలమున్ రాక్షసధర్మము న్విడుచు నీ శ జన్మమ్మునుం గాల్పునే
ఖలుఁడా ! పొ మ్మెట్లకైన వేగమున నా శ కంటం బడం జంపెదన్.

33

❖ విభీషణుఁడు రాముని శరణ మొందుట ❖

కం. ఇగ్గతిఁ దిట్టిన నన్నన్, దిగ్గున విడనాడి లేచి శ ధీరతతోడన్

బ్రగ్గడలఁ గొని విభీషణుఁ, డగ్గగనాధ్వమున నేగి శ యట రాముఁ గనెన్. 34

వ. ఇట్లు విభీషణుండు సకలసత్వమనోహరదివ్యమంగళవిగ్రహుఁడగు రామచంద్రునిఁ
జూచి యానందపులకితభక్తివినయవినమితాంగుండై కేల్గిన మోడ్చి యిట్లనెయె.

కం. రామా ! రఘుకులనీరధి, సోమా ! వేదాంతవేద్య ! శ శుభతరనామా !

కామాదివైరిగిరిసు, త్రామా ! సుగుణాభిరామ ! శ రాజితధామా ! 35

గీ. రావణాసురుతమ్ముడ శ రామచంద్ర !, నే విభీషణనాముడ శ నిన్ను శరణ

మొంద వచ్చితి వికచారరవిందనేత్ర !, యభయ మిడి నన్నుఁ గావు మోఁయబ్బగాత్ర !

ఉ. నీచదశాస్యుఁ డేనుడువు శ నీతిని వీడి ననుం దృణమ్ముగాఁ

జూచి పరాభవించుటను శ క్షుద్రుని వానిఁ దృజించి రాఘవా !

నీచరణాంబుజంబు లిక శ నే శరణం బని నమ్మి వచ్చి నిన్

జూచితిఁ బేద పెన్నిధిని శ జూచినపోలిక నన్నుఁ బ్రోవుమా.

చం. అన విని యార్తరక్షణమశ్రహవ్రతదీక్షితుండైన రాఘవుం

డనియె విభీషణుం గని మురదన్వితుండై, యభయంబు నీకు, నా

యనుజులతో సముండవు సుశమా ! మది భీతిఁ దొలంగి యుండుమా

దనుజవరేణ్యుఁ జంపి నినుఁ శ దప్పక లంక కధీశుఁ జేసెదన్.

39

గీ. అని కరమ్మున నాదానశ్రవునికరమ్ము, గనికరమ్మునఁ గీలించి శ కాఁగిలించి

సౌమ్య ! మీయన్న యే వచ్చిశరణ మన్నఁ, గాచెదనటన్న నరుడె నిన్ శ గాచు టివుడు.

నీ. అని రాముఁ డంజనాశ్రతనయునితో నను, మారుతీ ! యీయబ్ధిరతీరమందు

సైకతలంకను శ జతనంబు చేయుమా, వీనికి నభిషేకశ్రవిధి నొనర్తు

నరివధానంతర శ మాలంక నిడుటకుఁ, బ్రతిరూపముగఁ జేయుశవాడ నేడె

నీవొనర్చినలంక శ నీపేరఁ బరఁగు నం, చన నాతఁ డటు సేయ శ నలరి రాముఁ

గీ. డావిభీషణు నపుడె పశ్చాత్తాపిషిక్తుఁ, గా నొనర్చెను నేటి కశక్కుడలిచెంత

లంక యలకు మరుత్సుత శలంక యనఁగ, రమ్యశుభగాత్ర ! యోగిరి రాజపుత్ర !

- ఉ. అంతట మింట నిల్చియె శుకాఖ్యుఁడు రావణదూత సాధ్వసా
క్రాంతుఁడునై ప్లవంగపతిఁ శ గాంచి యనుక రవిపుత్ర ! రావణో
దంతము నాలకింపుము యశథార్థముగా రఘురామభార్య నే
బంతముతో హరింపఁగను శ భావ్యమె ? నీ కిటు రాక యర్కజా ! 42
- కం. రామునిసతిఁ దెచ్చిన, నీ, కేమైనను బాధ కల్గెనే ప్లవంగులతో
వే మఱి పొమ్ము మీపురి, కీమాడ్కి విరోధభావ శ మేలా ? మనకున్. 43
- గీ. అనుచు రావణుసందేశ శ మతఁడు చెప్పఁ, గీశు లాతనిఁ బట్టి సంశయలఁ గట్టి
రతనిసహచారి శార్దూలుఁ శ డనెడువాఁడు, పఱచి రావణుతో శుకరవార్తఁ దెలిపె.
- వ. ఇట్లు శుకబంధనమ్ము శార్దూలునివలన నద్దనుజశార్దూలుండు విని దురంతచింతా
క్రాంతుండై భావికార్యవిధానం బాలోచించుచుండె నంత నిక్కడ రామచం
ద్రుండును. 45
- మ. మంతనమందు దైత్యహనురమద్రవిజాదులవాక్యజాత మా
లింతునటంచు లేచి రవశించు సముద్రు నదల్చె దాన నా
ప్రాంతమునక సముద్రుఁడు రశవం బొనరింపఁ డనంతరంబు నా
మంతనముక ముగించి నియమమ్మున రాముఁడు దర్భశాయయై. 46

❀ శ్రీరాముఁడు ప్రాయోపవేశ మొందుట ❀

- కం. ప్రాయోపవేశనం బిటు, లాయుర్విం జెంది యుదధిఁ శ గ్రార్థింపంగా
నాయుదధి రాకయున్నఁ దృతీయదివమ్మునను రామదేవుండు రుషన్. 47
- వ. దర్భాస్తరణమునుండి లేచి నితాంతాదుణితలోచనుండై పరిసరవర్తియగు లక్ష్మణుం
జూచి యిట్లనియె. 48
- ఉ. రాఁడు సముద్రుఁ డెంతటిగరరాసా ? కనుంగొను మీజడాత్ముఁడౌ
వాఁడు మృదుత్వ మొందునొకొ శ ప్రార్థన మొంత యొనర్చుచున్న, నీ
పోడిమి వీనిచెంత నికఁ ; బోలదు మత్తరశస్త్రజాతమా
వేడిమిచే నజీవనుని శ వీని నొనర్చెద నేడు లక్ష్మణా ! 49
- తే. అంపచిచ్చున గాధమా శ నట్లొనర్చి, ప్లవంగులెల్లరు నడచుచు శ లంకఁ జేరు
నట్లొనర్చెద నని వింట శ నపుడు గూర్చె, నగ్నిసమమైన ఘోరతరరాశుగంబు. 50
- తే. ధరణి చలియిం చె జీకట్లుతనరె గడలఁ, గడలి ట్లోభించి వెనుక కాలమడకుఁ బాటె
సంతపించెను జలచరసంఘ మపుడు, రామబాణప్రయోగసంభ్రాంతి దనర. 51

చం. కడలి మనుష్యరూపమునఁ శ గన్పడి రత్న పుఁగానఁ లిచ్చియ
య్యెడ రఘుపుంగవుం గని యశహీనభయమ్మున వేడె రాఘవా !
బడలితి నీశరంబుఁ గని శ పైబడ నోర్తునె ? లంక కేగ నా
జడములఁ ద్రోవ నిచ్చెదను శ నాతుము నిక శరణంబు వేడితిన్.

52

చం. అనినఁ గృపాభుఁడై పలికె శ నారఘురాముఁ డమోఘమైన మ
ద్భుతశర మేడ వీడెదనొ శ తద్భువిఁ దెల్పుమటన్న సాగడుం
డనియె మదు త్తరమ్మున నశఘాత్ములు న న్నెరియించుచుండ్రు వా
రిని ద్రుమకల్పవాసుల హాసంపుము దేవ ! భవచ్ఛరమ్మునన్,

53

వ. అనిన రామచంద్రుఁ డమోఘశరంబు ద్రుమకల్పలక్ష్మమ్ముగా వీడిన నది క్షణ
మాత్రమ్మున నేగి యాదుశ్శీలురం గడతేర్చి మజలి రామతూనేరమ్ముఁ జేరె నంత
సముద్రుండును రామా ! నాపై నలుసచే శిలాసేతువు నిర్మింపఁజేయుము, నీట
రాలఁ దేల్చువర మాతనికీ గలదు, మున్నొకపాటుని సాలగ్రామమును గంగా
నదిలో నీనలుండు బాటవైవ నద్దానిఁ గనుంగొని విప్రుం డలిగి నలుం జూచి నీవు
నీట నిడు రాలెల్లఁ దేలుఁగా కని శపించె నంత నీలుం డది వరంబుగాఁ గొనియె
గావున నాఘనునిచే సేతువు నిర్మింపఁజేసికొని నానరులతో స్వేచ్ఛమై చని శత్రు
సంహార మొనర్పు మని రత్నాకరుం డంతర్హితం డయ్యె నంత రామభద్రుండును
సేతునిర్మాణమ్మునకు నలు నాదేశించి తదాదిని నిర్విఘ్నపరిసమాప్తికై విఘ్న
నాఘుఁ బ్రతిష్ఠించి నలనిర్మితంబులగు శిలారూపనవగ్రహమ్ముల సాగరమ్ములఁ
బ్రతిష్ఠితమ్ముల నొనర్చి పూజించి మఱియుఁ దనపేర నొకశివలింగమ్ముఁ బ్రతిష్ఠింప
నెంచి మరున్నందనుం గాంచి యిట్లనియె.

54

గీ. కాశి కేగి మహేశలింగద్వయమ్ముఁ, గొని ముహూర్తంబు దాటకరమునుపె రమ్మ
టన్న మారుతి చని మింటిర తెన్నుఁ బట్టి, కాశి కేతెంచి నన్నిటఁ శ గాంచె గిరిజ !

చం కని రఘురాముకోర్కిఁ బలుశకన్ విని నేనును లింగయుగ్మముం
గొను మని యిచ్చి “యామ్యదిశశకుం జనఁ గోరితి నే వగస్త్యునిం
గనుఁగొవ రాము విశ్వమయుఁ శ గాంచియె పోయెద” నన్న వాయుజం
డనియె మహేశ ! యేటికి ప్రయాణము నీకు నగస్త్యుచెంతకున్.

55

గీ. దాని విని గాని పోవఁగాఁదలఁపురాదు, తెలుపు మొక్కింత యష్టమూర్తీ! యటన్న
పలికితిని మున్ను వాయుసంభవునితోడ, వినుము పార్వతి ! తత్కథానిధము నెల్ల.

❀ అగస్త్యుఁడు వింధ్యగర్వ మడఁచుట ❀

ఉ. నారదుఁ డొక్కనాఁడు మును శ నర్మదలో నభిషిక్తుఁ డౌచు నొం
కారవిభూతముం గొలిచి శ కాతుక మొప్పఁగఁ జూచె ద్రోవ సం
సారజతాపహరి శశీజాజలమండితమై చరాచరా

ధారభువి న్వసుంధరగఁ శ దభ్య మొనర్చెడుదాని వింధ్యమున్.

58

కం. దేవమునిఁ గాంచి వింధ్య, గ్రావం బెదురేగి తెచ్చి శ కడుభక్తిని సం
భావించి సాదరమ్మున, భావం బలరంగ ధర్మశపద్ధతిఁ బలికెన్.

59

ఉ. సారదయామయా ! సుగుణశసాగర ! మామకపాపవహ్నికి
న్నీరదతుల్య మయ్యెఁగద శ నీచరణాబ్జపరాగ మోమహా
దార దయాళు మాధవపరదద్వితయాంచితసేవనాదరా !

నారద ! యుష్మదాగమమశన న్మదభీష్టము సిద్ధిఁజెందెడిన్.

60

శా. శ్రీనైకుంతవదాబ్జభక్తవర ! నీ శ సేవం గృతార్థుండనై
గ్రావాళిం దలకట్టు నైతిఁ బరివరక్వం బయ్యె మత్స్యేణ్యముం
గైవల్యాపరమూర్తి వీవు త్రిజగత్కల్యాణ ! మీబోంట్లకున్
సేవ జేసిన జన్మము న్సఫలమై శ చెన్నారదా నారదా !

61

గీ. అనఁగ విని నారదుండు వింధ్యాద్రిఁగాంచి, కించిదుచ్చాసుఁడైయుంటఁగఁచియద్ర
గర్వమునఁ బల్కె నుచ్చాసశ కారణంబుఁ, బల్కుమా నీదుభేదంబుఁ బాపఁగలను.

వ. మఱియు నాప్రభావమ్మునకు నేగిరిప్రభావంబును సరిగాదు వినుము.

63

ఉ. భూధగణంబు మేరుముఖభూధరపాళికిఁ దుల్య మంచు నే
యీధరఁ బూర్వలెల్ల వచియింతురు గాని మహాత్మ ! సర్వమున్
నే ధరియింతు మత్స్యముఁడు శ నిక్కముగా మఱి లేడు భూమిభృ
న్నాథుఁడు గౌరితండ్రియుఁ బీనాకికి మామయుఁ గానఁ బూజ్యుఁడౌ.

64

గీ. కనకమును రత్న సానువుల్ శ గలిగియున్న, సురల కాలయమైనను శ సూరివంద్య
మేరుగిరి నన్ను నెవ్వడు శ మించఁగలదె, సకలపూజ్యతలో నాకు శ సాటి యగు నెకి

గీ. మఱియు నెన్నేని పుడమిపై శ మహిధరములు, కలవు వానికి స్వస్థానగౌరవంబె
కాని యెటు కల్గు నారీతి శ గౌరవంబు, నున్నతియు సర్వపూజ్యత శ యుద్వియందు.

సీ. మందేహశైలంబు శ తుందిలం బుదయంబు, నుదయైకసుగుణతాత్రయ క్త మగును
నిషధంబుఁ బరికింప శ నిర్గతోవధి యస్త, మస్తప్రభంబు నీలద్రావి నల్పు

- మంధరం బాలోకశ్రమంధరం బగుఁ జంద, నాలయంబును భుజంఁగాలయంబు
రై శూన్య మయ్యెను శ రై వతంబును హేమ, కూటత్రికూటాదిశ్రకుధరసమితి
గీ. బహుశకూటోత్తరపదాఖ్య శ భాగ్యయుతమె, క్రౌంచకిష్కింధసహ్యద్రిగణములెల్ల
వసుమతీదేవి కరయఁగా శ బరువుచేటె, కాని యివియెల్ల నాసరి శ గావు సుమ్ము.
- ఉ. నారదుఁ డంత వింధ్యవచనంబున కచ్చెరు వంది యాత్మలో
నీరహి నెంచె వింధ్య మరశరే ! యతిగర్వముఁ జెంద నొప్పునే ?
ధారుణి శ్రీగిరిప్రముఖశ్రధన్యతరాద్రులు శృంగదర్శనా
పారవిముక్తిదంబు లయి శ వందలు వేలుగ లేవె యీధరన్.
- చం. అని మది వీనిగర్వపరిశోహరము గాఁదగు నంచు నెంచి యా
తనిఁ గని మానివర్చుఁ డనె శ దధ్యమె నీవచనంబు వింధ్యమా !
యనవరతంబు మేరుగిరి శ హాస్యము సేయును వింజ మెంత త
ద్భుత మతేమి యంచు నది శ గాక నినుం దలపెట్ట వేగిరుల్.
- ఉ. అంచితమా మదుచ్చ్వాసిత శ మందులకే సుమి యెవ్వ రేరికి
న్వంచకులైన మాకుఁ దలశ్రవంపులు గావు సుమీ ప్రశంస గా
వించితి గానఁ దెల్పితిని శ వింధ్యమ ! నీకు శుభంబు గావుతన్
మంచిది పోదు నంచు సురశమాని చనెన్ సురమార్గచారియై.
- నీ. అంత వింధ్యగిరీంద్ర శ మాత్మలో దుఃఖించి, యామేరుగిరికి శ్రేష్ఠ్యం బడెట్లు
నూర్చుండు గ్రహయుక్తిశ్రజ్జట్టును వలగొను, ఘనుఁ డటంచును మేరుశ్రవనకు సతము
నాచుట్టుఁ దిరుగఁడే శ నలినాప్తుఁ డని యెంచి, యర్కమార్గము మించునట్లు పెరిఁగె
నుదయించి తపనుఁ డాశ్రయవీధమును జూచి, నిలిచె నవ్వల కేగశనేర కచట
- గీ. రెండువేల్ రెండువందలు శ రెండునైన, యూమడలదూర మే నిమేశపార్థమునను
పోవవలయును వింధ్య మీశ్రతోవలోన, నలముకొనియుండె నెట్లు లశవ్వలికిఁ జనెద ?
- వ. అని సహస్రాంశుఁ డున్న చోటుననే నిలిచియుండ నిట్లు బహుకాల మతిక్రమించెఁ
బ్రాచ్యోదీచ్యులు సూర్యఖరకరప్రతప్తు లైరి. అంబరంబునఁ దారాగ్రహంబులు
నిరుద్ధంబులై ప్రోవువడియె, యజ్ఞాదిసకలకర్మకలాపం బడంగె, జగత్ప్రియంబు
చలించెనంత వియచ్చురులు విధివాక్యమ్మున వింధ్యగురుండగు నగస్త్యుని సమాశ్ర
యించి మునివర్యా ! వింధ్యావలేపమ్మున జగం బసూర్యంవశ్యం బయ్యెఁ గాన నీ
వేగి వాని నడఁగింపు మని వేడిన నాకుంభసంభవుండు నాకడ కేతెంచి విన్నవింప
నే నాతనిం జూచి మానీంద్రా ! జగదుపకారార్థ మావింధ్యగర్వం బణించి దక్షిణ

దిక్కున కేగి యట నుండుము. కాశీపురిని నన్ను విడచితి నని భేదింపకు మే నచిర
కాలమ్మున శ్రీరామపూజార్థమ్ముగా వచ్చి సేతువుచెంతఁ దత్ప్రప్తితుండనై లింగ
రూపమ్మున నుందుఁ దత్ప్రభృతిగా నీవు నన్నుఁ బూజింపఁగల వంతదన్క మానస
పూజ నొనర్చుచుండు మని చెప్పితి నది విని యతండు లోపాముద్రాన్వితుండై
వింధ్యప్రాంతముఁ జేరం గని గురువరుం డేతెంచె నని భూసమంబుగ నణంగి కామ
రూపమున గురువరుం బూజించి యంజలి ఘటించి యగ్గిరి గురువరా ! కింకరుండ
నేమియాజ్ఞ యనిన నయ్యగన్త్యం డిట్లనియె. 72

ఉ. వింజమ ! సంతసించితిఁ బ్రవీణత నొందితి వార్యసన్మనో
రంజక మైనభంగి ననుర్రాగముఁ జెందితి విట్లు నాయెడ
న్వంజము గానిభ క్తి నిటు శ వచ్చెడుదన్క నణంగు మేను వే
గం జముదిక్కుతీర్థములఁ శ గన్గొనఁగా నిటు లేగి వచ్చెదన్. 73

చం. అని ఘటజన్ముఁ డేగెను యమాశకు వింధ్యము దాఁ బునర్జనిం
గొనినటు లాత్మ నెంచుచును శ గుంభభవుం డిడ వచ్చు రేపురే
పనుచును ద్వాదశాబ్దములు శ నారయుచుండెను గాని కుంభజం
డును నిటు రాఁడు వింధ్యమును శ నూల్కొన దెప్పటికిన్ సమున్నతిన్. 74

గీ. అంత గ్రహతారకాన్వీతుఁడై యినుండు, పోవ మొదలిడఁ దా యథాశ్చార్యముగను
సకలజనములు భానుసంరచరణకలన, స్వస్థత వహించి మదిలోన శ సంతసిలిరి. 75

గీ. దండకావని నాయగన్త్యుండు జేరి, నాదురాకను గోరుచున్నాఁడు వాని
కోరికను దీర్ప నే నభీరతీరమునకు, వేగ వచ్చెద మారుతీ ! శ నెడలు మీవు. 76

కం. అని వీడుకొలువ మారుతి, చనియెను లింగద్వయంబుఁ శ జయ్యనఁ గొని యా
ఘను రామచంద్రుఁ గనుఁగొన, మనమున నవలేపభరము శ మల్లడిగొనఁగన్. 77

ఉ. ఆతనిగర్వముం దెలిసి శ యారఘురాముఁడు వానరాధిపుం
గోత్రులఁ జూచి యిట్లనియె శ గూఢమనోగతభావుఁడై యిటన్
వాతజుఁ డాలసించె నిక శ భవ్యముహూర్తము దాటు లింగమున్
భ్యాతిగ సైకతంబుననె శ కల్పనఁ జేసి ప్రతిష్ఠఁ జేసెదన్. 78

*** నైకతలింగప్రతిష్ఠకు మారుతి కోపించుట ***

సీ. అని వానరులతోడ శ మునులతోఁ గూడియు, సైకతలింగసంస్థాపనమ్ము
జేసి రామవిభుండు శ చిత్తమ్ములో స్మరి,యించెఁ గొన్తుభమణి శ నెలమి నదియు

నాకసమ్ముననుండి శ యర్కకోట్యాభమై, యేతెంచె దాని నీశతేశుఁ డవుడు
కంఠమ్మునను దాల్చి శ కడఁగి తచ్చక్తిచే, జనియించు ధనవస్త్రశకనకధేను
గీ, తురగదివ్యాన్న పాయసాదుల మునీంద్ర, వితతిఁ బూజింప వారు సంశ్రీతి మెఱయ
మఱలిచనుత్రోవ నెదురయిరమారుతాత్మ, జాతుఁ డిట్లు నై మొక్కియారశ్చర్యమమర.

చం. మునివరులార ! మీ రెచటఁ శ బూజితులై యిటు వచ్చుచుంటిరో
యన మును లిట్లు పల్కి రనశఘా ! రఘురామునిచేత లింగ మీ
దినమున నబ్ధిచెంగటఁ బ్రతిష్ఠిత మయ్యెను మేము వానిపూ
జనములఁ జెందియుంటి మని శ సంయము లేగిన వాతసూతియున్. 80

చం. మనమున రోష మొంది గుణమండనుఁడైనరఘూత్తముండు నన్
బనిచె శ్రమంబు నోర్చితిని శ వచ్చెడునంతకు సైపలేక న
న్ననుచితరీతి నిట్లు లపశహస్య మొనర్పఁదలంచె బాపురే !
యని యభిమానియై దిగెఁ బరదాహతి నేల యడంగ నుద్ధతిన్. 81

తే. పదయుగాహతిచే నేల శ పల్లమగుట, నతనిపదయుగ్మచిహ్నంబు శ లచట నుండె
గపివరుం డంత రామునిశకడకుఁ జేరి, పలికె నీగతి నతిరోషశకలితుఁ డగుచు. 82

చం. మఱచితివొక్కొ సీతను శ్రమంపడి యారసినట్టి నన్ను నీ
వరుగుమటంచుఁ గాళికకు శ నంపి పరాభవ మిట్లు చేయుదే !
యరుగు మనంగ నేలొకొ ? శ్రమమాన్వితుఁ జేయఁగ నేల ? నీదునాం
తరగతభావ మే నెఱుంగఁ శ దత్పురి కేగుదునే యెఱింగినన్. 83

ఉ. ముంగడ తావకాభిమతశ్రమున్ గుఱుతించినఁ గాళి కేగి యీ
లింగము లేల తెత్తు ? నొకశలింగము నీ కని నా కొకం డటం
చుం గడువేగ వచ్చితిని శ చూడుము వీని నిఁకేమి చేసెదో
వంగినవాని వంచు టది శ ప్రాజ్ఞులక్షణమే రఘూత్తమా ? 84

ఉ. కోపము నొంది యీగతిని శ గొంచెపుగర్వముతో వచింపఁగా
నోపవమానపుత్ర ! కన శ లొందఁగనేల ? మదీయలింగ మీ
వోషికఁ దీసివేయుము శీశోన్నతలింగమె యుంచువాఁడఁ గా
శీపురవిశ్వనాథునిప్రసిద్ధపులింగము వీటఁబుత్తునే ? 85

చం. అనురఘురాముపల్కు విని శ యాహనుమంతుఁడు తోకఁ జుట్టి తీ
ద్దనసికతాఢ్యలింగమును శ గట్టిగ లాగుచు భిన్నవాలుఁడై

ఘనమగు మూర్ఖ గ్రమ్మకొనఁగా నవసీతలమందునం బడన్
వనచరయోధులెల్లరును శ బక్కున నవ్విరి క్రేళ్లుదాటుచున్.

86

గీ. ఊకుననుబట్టిలాగినఁ శ దోఁక తెగెను, మూర్ఖబడఁ గాని యాలింగశ్రమూర్ధ మించు
కైనఁ జలియింపకుండె నాశయనిలజుండు, కొంతవడి లేచి స్వస్థుడై శ వింతఁ జెందె.

మ. గతగర్వండుయి వాయుజుం డవనిజాశకాంతు న్మహాభక్తిమై
నతుల స్దన్వి మహాపరాధమును మాశనం బొంది నేఁ జేసితిన్
నతకల్పదుమ ! రామచంద్ర ! వరదా ! శ నానేరము ల్గాచి య

జ్ఞతఁ బోఁగొట్టి భవత్ప్రభావవిదుఁగా శ స్వామీ ! ననుం జేయుమా.

88

చం. అన రాముం డనె విశ్వనాథునిశుభాశ్రియం బొల్పు నీలింగ మో
యనఘా ! మామకలింగసన్నిధి నుదీరచ్యక్షోణి స్థాపింపుమా
యన నట్లాతఁ డొనర్ప విశ్వపతి లింశగార్చాదిహీనుండు మ
ద్భునలింగంబును బూజచేసినను వ్యశర్థం బంచు రాముం డనెన్.

89

గీ. రామలింగేశ్వరాభిఖ్య శ రామచంద్రు, సైకతపులింగమున కయ్యె శ సరసనున్న
యనిలజస్థాపితంబైన శ యట్టిలింగ, మునకు విశ్వేశ్వరాభిఖ్య శ పొలిచె గిరిజ !

90

గీ. అనుచు వచియించి రాముఁ డిట్లనియెఁ గవికి, మన్ని మిత్తమ్ముగాఁ దెచ్చిరయున్నలింగ
మవని నుంపుము విశ్వనాథాలయమున, భావికాలమునాఁడు స్థాపన మొనర్తు.

గీ. అనఁగ వాయుజుఁ డటులు తా శ నాచరించె, నాటనుండియు నావిశ్వశనాథుచెంత
స్థాపనము లేక యెట్టిపూజనము లేక, లింగ మొక్కటి యుండు నో శ మంగళాంగి !

వ. మఱియు రామచంద్రుండు మారుతిం గాంచి యిట్లను నోజగత్పాణనందనా !
యిచట నీవు భిన్నలాంగూలుండవై భూనిగూఢపాదుండవై స్వగర్వము నూహించి
కొనుచున్నటు లొకమూర్తి నుంపు మనఁ దనయంశమున నతం డట్లొనర్చె,
నోదాక్షాయణీ ! శ్రీరామప్రతిష్ఠితరామలింగేశ్వరసమీపమున మారుతిమూర్చా
స్థానమునఁ బూర్వోక్తరూపమున హనుమన్నూర్తి నేటికిం గానంబడు నచటఁ
బాపనాశకంబగు హనుమత్తీర్థంబు గలదు, మఱియు రామచంద్రుండును తనయంశ
మ్ముచే సేతుమాధవనామమునఁ దనమూర్తి నట నుంచె, లక్ష్మణుఁడు నట్లే
రామాజ్ఞ నొనర్చె, నారెండును రామలక్ష్మణతీర్థంబు లయ్యె, నంత రాముండు
గతగర్వండుగు మారుతిం గరుణించి భిన్నలాంగూలమును దనచేతం బట్టి తత్పుచ్చ
శేషంబున నుంచి సంధించుటయుఁ దదాదిగ మారుతి నిగర్వుం డైయుండె. హను

మద్వాలదృఢవేష్టితాకర్షితశిరం బగుట రామప్రతిష్ఠితసైకతలింగశిరోభాగ మిప్పటి కిని దచ్చిహ్నిత మైయుండె. ఆ సైకతలింగమునుండి నే నావిర్భవించి రాముం గాంచి యొనర్చినసంభాషణంబు నుడివెడ సావధానముగ విను మని శంకరుండు మఱియు నిట్లనియె.

93

శివుఁడు రామునకు లింగోత్పత్తిఁ జెప్పుట

సీ. శ్రీరామ! రవిధామ! సీతామనోహరా!, వినుము తెల్పెదఁ బూర్వశృత్త మొకటి మహి నొకప్పుడు నేను శ మలినాంబరుండనై, విప్రవేషము దాల్చి శ భిక్షకొఱకు ఋష్యాశ్రమంబు జేరినఁ దాపసాంగనల్, మద్రూపమును గాంచి శ మరులుగొనుచు నను వెంబడించిరి శ నాథులు వల దన్నఁ, గాంచి తాపసులు క్రోశించి నన్నఁ గీ. దెలియనేరక కోపసంశకలితు లగుచు, ద్విజకులాధమ ! నిన్ను మా శ వెలదులెల్ల రతిని గామించి రటుగాన శ రతినిదాన, మైననీలింగ మిలఁ గూలు శ ననిరి నుమ్ము.

చం. ఇటు మునులెల్ల నన్ను శశిరయింపఁగ నాదగులింగ మద్ధరం దటుకునఁ గూలె నే నపుడ శ దర్శన మొంద సతు ల్చనంగ నం తట వడి లింగ మంబరమువదన్కను బెర్లుటఁ జూచి బమ్మ తా నటమట నొంది దాని తుది శ నారయఁ బై కెగసెన్ రయమ్మునన్.

95

ఉ. కోటిశరత్తు లీగతి నశకుంతితశ క్తిని బోయె గాని త త్కోటి గనంగలేక నను శ గొబ్బునఁ జేరి భయంబుఁ జెందుచున్ సూటిగ లింగవర్ధనపుత్రజొప్పు వచింపుము దేవ ! దీనిచేఁ జేటు జగాన కల్గదొకొ శ చేకుటదో వ్రశయం బవేళలన్ ?

96

వ. అనుటయు.

97

ఉ. ఆతనితోడఁ బూర్వకథ శ సంతయుఁ బల్కి మదీయశూల మా ధాత కొసంగి లింగము విశదారణ మొందఁగఁ జేయు మన్నఁ దా భీతిలి నీదులింగమును శ భిన్నము సేయఁగఁజాల నీవె యో భూతప ! లింగఖండకృతిఁ శ బూను మటంచుఁ ద్రిశూల మిచ్చినన్.

98

ఉ. వారక నేను శూలమున శ ద్వాదశఖండము లంద లింగమున్ దారితముం బొనర్చితిని శ తజ్జములై పదిరెండులింగముల్ దారుణజ్యోతిరాఖ్యఁ దగు శ ద్వాదశలింగము లయ్యె నోధరా జారమణ ! వచించెదను శ శ్రద్ధగ నీవిపు డాలకింపుమా.

99

వ. ఓంకార, సోమనాథ, త్ర్యంబక, మల్లికార్జున, నాగేశ, వైద్యనాథ, కాశీవిశ్వేశ్వర, కేదారేశ, మహాకాళ, భీమేశ, ఘనశివేశ్వరు లీపదునొకండును, మేరువున కీశాన్య శిఖరముగా నుండు గంధమాదనం బొకటియు నీపండ్రెండును, జ్యోతిర్లింగసంజ్ఞా నొప్పుచుండుఁ, దద్గంధమాదనలింగము చిరకాల మేమానవులకుం గాన్పింపకుండఁ నంతఁ గొంతకాలమునకు మునులు దానిం గాంచి లింగగతుఁడగు నన్ను ధ్యాన మ్మునఁ గాంచి యోశంకరా ! ఈలింగము భవత్పునర్లగ్నంబై జగత్పూజ్యమగునని వర మిచ్చిరి. పిదపఁ బ్రళయకాలవాతసమాధూతసుమేరుశృంగసంకాశమగు గంధ మాదనలింగ మీదక్షిణతీరమునఁ బడియె, నిదియె గంధమాదనలింగము చూడు మస్మదీయద్వాదశజ్యోతిర్లింగ మిదియే సుమా ! రామా ! త్వత్ప్రతిష్ఠితలింగమున కీశాన్యమున నింతవఱ కెవ్వరికిని గానరాకున్న దిప్పుడు మోక్షప్రదంబగు దీనిని నీవును వానరులును జూచిరి. నీచేఁ బ్రతిష్ఠితంబగు లింగమువలన దీనికిఁ బ్రకా శము గల్గెఁ గాన దీనియందుఁగల జ్యోతిస్సు త్వత్ప్రతిష్ఠితసైకతలింగమందు నా యనుమతిచే నుండును. నేఁడుమొద లీరామేశ్వరలింగమే మదీయద్వాదశజ్యోతి ర్లింగముగా నెన్నఁబడు, పూజాదికము రామలింగేశ్వరునకే జనులు చేయుదురు గాక ! మఱియు నగస్త్యనివాక్యమునను నీవాక్యమునను నేను గాశీపురిని విడనాడి యీరామేశ్వరలింగమందే యుందు నని మఱియు నిట్లంటి.

100

ఉ. సేతువుచెంత నీకరముశ్చేతఁ బ్రతిష్ఠితు రామలింగవి
ఖ్యాతుని నన్ను నేజనుఁడు శ గాంచి యజించి నమస్కరించునో
యాతఁడు బ్రహ్మహత్యమొద శ లైనయఘంబులఁ బాసి ముక్తుఁడౌ
గాతమటంచు నే వర మశ్రిండుముగా నిడినాఁడ రాఘవా !

101

గీ. కాశిలోనున్న మణికర్ణికాజలంబు, నస్మదభిషేకమున కంచు శ నధికభక్తి
నిచటి కెవ్వరు దెత్తురో శ యినకులేశ !, వారికి వరంబు నీ వింకఁ శ బలుకు మయ్య !

మ. అను నావాక్యము లాలకించి గిరిజా ! శ యారామచంద్రుం డనె
మనుజుం డెవ్వఁడు సేతుమజ్జనము సేరమం బొప్పఁగాఁ జేసి వే
డ్కను రామేశ్వరుఁ గాంచి యుక్తవిధి సంరక్షింపించి యాసేతుబం
ధనభూవాలుక నింత చేకొని నితాంతశ్రద్ధ దీపింపఁగన్.

102

చం. బరిణెలు మున్నుగాఁ గలుగు శ సాత్రములం దిసు ముంచి కాశికా
పురి చని తత్త్రివేణి నిసురము నిద్ధిఁ గల్పి నదీష్టుఁడై వియ

త్సరిదుదధారసేతుగతశశర్వుని స్నాతు నొనర్చి ప్రాంతసా
గరమునఁ ద్యక్తభారుడయి శ కాంచును ముక్తిని దప్పకుండఁగన్.

104

శా. సేతుస్నానమునందు బిందుఫలముం శ జెప్పంగ శక్యంబె? త
త్సాతుల్ బ్రహ్మహణాదిఘోరదురితశత్యక్తాత్ములై జ్ఞానులై
చేతఃప్రీతిగ బ్రహ్మభావయుతులై శ చిద్రూపులై దుర్భవ
వ్రాతం బొందక ముక్తు లొదురు కదా శ రామేశ్వరాజ్ఞాగతిన్.

105

ఉ. తారల నెన్నవచ్చు సికశతాతతి నెన్నఁగవచ్చు నాయకూ
పారతరంగసంఘము లురపాయముచే గణుతింపవచ్చుఁ గా
కారయ సేతుదర్శనతదంబునిమజ్జనరామలింగశా
రీరమణాంఘ్రిదర్శనవశిష్టఫలంబు గణింప శక్యమే?

106

ఉ. ఆరఘుభర్త యిట్టులు వశరావళి నిచ్చె ననంతరమ్మునన్
సారతపస్వి కుంభభవశసంయమి వచ్చి ననున్ వినముఁడై
చేరి నమస్కరింపఁగను శ శ్రీరఘురాముఁ డగస్తి మ్రొక్కినన్
శ్రీరఘురామ ! నీదయ భరణింపఁగ నయ్యెను విశ్వనాథునిన్.

107

మ. చిరకాలమ్మున కీమరుస్థలి జగత్ శ్రీవర్ధకంబయ్యెఁ ద్వ
త్కరసంస్థాపితరామలింగవిభునిం శ గానంగ నయ్యె న్నతా
దరణా ! నాకును నొక్కలింగ మిట సంశస్థాపింపఁగాఁ గోర్కె య
న్న రఘూత్తంసుఁడు నేను నూకొనఁగ నానందం డగ స్వర్ని యున్.

108

మ. తనపేరన్ శివలింగ మచ్చటను సంశస్థాపించి పూజించి రా
ముని రామేశ్వరు విశ్వనాథుని ననుం శ బూజించి భక్తిం బురా
తనమా లింగము గంధమాదన మనం శ దత్రత్యమాదానిఁ దా
గని నైజాశ్రమ మొందెఁ గుంభజుఁ డెదం శ గౌతూహలం బొందుచున్.

109

వ. ఓ దాక్షాయణీ ! సేతుస్థానముననున్న రామలింగేశ్వరాలయమున కాగ్నేయమున
నగస్త్యేశ్వరలింగము, నీశాన్యమున గంధమాదనము నను లింగద్వయం బిప్పటికిని
భాసిల్లుచుండు, వానిని గొంద రెఱుగుదురు కాని స్వర్గ, మర్త్య, పాతాళ
లోకంబుల రామప్రతిష్ఠితంబగు రామలింగేశ్వరునిప్రసిద్ధి వ్యాపించియుండె నని
చెప్పి శంకరుండు మఱియు నిట్లనియె.

110

❦ రామనామశక్తిచే నలుండు సేతువు నిర్మించుట ❦

ఉ. అంతట రామనాజ్ఞను నల్లాఖ్యుండు సేతువిధాన మెంచుచున్
స్వాంతమునందు గర్వము నశపారము నందెను రాముఁ డావిధం
బంతయు నాకళించె నలుఁ శ డంతట నొక్కొక్కరాయి నీటిలో
సంతనకట్టఁ గట్ట నిడఁ శ జయ్యన భంగవిధూతమై చనెన్.

111

వ. అంత.

112

మ. గతగర్వండును నెమ్మనమ్మనను దుఃశ్శం బంది శ్రీరాముతో
నతఁ డారీతి వచింప రాముఁ డనె “రాశమా” యన్న వర్ణద్వయిన్
జతురత్వంబున నొక్కటొక్కటిగఁ బాశమాణాల్లిపై వ్రాసి మేల్
జతనం బొందఁగఁ గట్టుమన్న నలుండున్ శ సంధించె నావైఖరిన్.

113

వ. ఇట్లు నలుండు నిజవరకారణంబున నీట రాలు దేల రామనామాక్షరద్వయలేఖన
ప్రభావమ్మున రాలు పరస్పరసంధితంబు లగుచుండఁ దొలిదినమ్మునఁ బదునాల్గు
యోజనంబులును, రెండవనాఁ డిరువదియోజనమ్ములును, మూడవనాఁ డేకవింశతి
యోజనమ్ములును, నాల్గవనాఁ డిరువదిరెండుయోజనమ్ములును, బంచమదినంబున
నిరువదిమూఁ డామడలుగా నిలు నూతామడల పొడవును బండ్రెండుమడల వెడ
ల్పునుం దనర సుందరమ్ముగ నవక్రంబుగ దృఢతరం బచలంబుగా శిలాసేతువును
నిర్మించె నని చెప్పి శంకరుండు మఱియు నిట్లనియె.

114

ఉ. వారిధి రాలు దేలి పెరశవానినిఁ దేలఁగఁ జేసెనన్న న
వ్వారిధి దాటి వానరులు శ వారక యన్యుల దాటఁ జేయుటల్
వారిధి శైల వానరప్రభావము గా దరయంగఁ బార్వతీ!
శ్రీరఘురామచంద్ర సవిశేషమహామహిమప్రభావమే.

115

ఉ. సేతుపథమ్మునం గపులు శ సింధువు యామృతటంబుఁ జేరి రా
వాతజుపైన నంగదునిశ్చపైని వసించియె రామలక్ష్మణుల్,
కోతులతేడుఁ గోతులు నశకుంతితవైఖరి వెంట నంట సం
జాతముదమ్మునం జనిరి శ శత్రుజిఘాంసువులై రయమ్మునన్.

116

గీ. అ ట్లసంఖ్యాకమా వానరాల్లితోడ, నలసువేలాచలముఁ జేరియర్కకులుండు
రమ్యతరమైన లంకాపురమ్ముఁ జూడ, నెంచి తత్పర్వతం బధిష్ఠించె వేడ్క. 117

సీ. ప్రాకారసుమమాలితకాకీర్ణయై సాధ, శాతకుంభస్తనాశ్వీత యగుచు
 లీలోపవనభూజశపాలాశకేశియై, యమలకాసారపరద్మాస్య యగుచు
 నిర్మలేందీవరనేత్రసంయుక్తయై, హర్ష్యాగ్రకేతనశహస్త యగుచు
 బుటభేదపరిఖాంబురకటితటీపటయునై, రణదబ్ధివరనూపురరయును నగుచు

గీ. గనకరుచిమయభిత్తికారకాయ యగుచు, లలితహరిసీలమృగమదరతిలక యగుచు
 శ్రీసతీరీతి నీలంక శ చెన్నుమీలు, బళిర ! యని రామచంద్రుడత్రబంబు నొందె.

వ. అంతలోన.

119

మ. ఒకసాధమ్ముననుండి బాహుయుగవీర్యోద్రిక్తశాఖాచర
 ప్రకరంబుం గనురావణాసురుని శ్రీరాముండు వీక్షించి యా
 శుకుని స్వీడిన నాతడేగి యట రక్షోనాథుతో బలై దే
 వ ! కడుక ధీరుడు రాఘవుం డతనితో శ వైరంబు నీ కేటికిన్.

120

గీ. అనుజుడైన విభీషణు శ నాదరించి, సీత రామున కర్పించి శ శీఘ్రమునను
 నతని శరణంబు నొందిన శ బ్రతుకు గలుగు, నటులు కాకున్న గీ డగు శ నసురనాథ !

గీ. అనిన వానిని గని రావణాసురుండు, కనలి ధిక్కార మొనరించి శ కఠినముగను
 నవలఁ ద్రోయింపఁ బాటుడై శ యాశుకుండు, వానరాజ్ఞును దత్సేనశ్రోనఁ జేరె.

వ. శుకుండు రక్కసుండై పాటుం డగుటకుఁ గారణంబు వచింతు విను మని శంకరుండు
 పార్వతితో నిట్లనియె.

123

సీ. శుకుండు మున్నొకభూమిసురుండు వరిష్టుండు, బ్రహ్మజుడై సవశ్రవాతమునను
 దేవతృప్తి నొనర్చి శ దితిజవిరోధంబు, నొందియుండఁగ నగశస్త్రుండు వాని
 మాంసాన్న మిడు మనుశ్రమాట కాతండును, నంగీకరించిన శ యంతలోన
 వజ్రదంష్ట్రసురారి శ వచ్చి మాయగ శుక, భార్యయై యాకుంభశభవున కిడియె

గీ. నరునిమాంసంబు నది కని శ పరమపశాని, కనలి శుకు శపియించె రారక్షసుడ వగుమ
 టంచు నాతడు వాని బ్రాశ్చింఛినంత, ముని వచించెను శాపవిశముక్తి యిటులు.

గీ. దనుజుడవు నయ్య శ్రీరామరదర్శనంబు, దశముఖునిమోల నీతిబోధంబు సేయఁ
 బూర్వరూపంబుఁ బొందెదుశభాసుర ! య నె, దాన భాసురుడయ్యె నారదనుజుడిట్లు.

— అంగదుని రాయబారము —

ఉ. ఆరఘురాముడగ్గిరిచరరావళితో వసియించి మంతనం
 బారసి నీతి యాటను దశశాస్యున కాదట రాయబారముం

గూరుప నంగదుం బనిచె శ గొబ్బున నేగి యతండు రావణుం

జేరి స్వవాలపీఠిని వశించి వచించె నవక్రవైఖరిన్.

126

ఉ. రావణ ! విన్ను నాహితము శ రామునిదేవి నలంకరించి స

ద్భావత వాని కిచ్చి ప్రమదంబును జెందుము రాముఁ డన్న సా
శ్రీవరుఁడే సుమా ! యతనిఁ శ జేకుము ద్వేషము మాను మాత్మలోఁ
గేవలభక్తితో నతని శ కీర్తి నుతించిన ముక్తి యాఁజుమా !

127

ఉ. దానవనాథ ! యచ్చుభపశ్చదద్వయపోతము నాశ్రయించుటన్

జ్ఞానులు ఘోరమైన భవశాగరమున్ దృటిలోన దాఁటి వి
జ్ఞానఫలంబు మోక్షమును శ జయ్యనఁ గొందురొ యట్టిరాముఁ డీ
మానవమాత్రుఁడే ? తలఁప శ మాధవుఁడే సుమి నిశ్చయంబుగన్.

128

సీ. కాకపక్షము లుండుశకాలమ్ముననె యొక్క, కోలచేఁ దాటకఁ శ గూలనేసె

దాటకేయుని గెంటి శ తతోద్దరు సుబాహు, నాగ్నేయశరమున శ నవనిఁ గూల్చె
ఘటికాత్రయంబులో శ ఖరదూషణాదుల, ననహాయుఁడై కూల్చె శ నడవిలోన
మాతండ్రిని బలోర్మిరమాలిని గుణశాలి, వాలిని నొకకోలఁ శ గూలనేసె

గీ. ఇట్టిరామునితో వైర శ మేలకొనెదు, తెలియ కిటు రాముభార్యను శ దెచ్చి తీవు
తెలివిఁగొని వచ్చునాపదల్ శదీర్చికొనుము, శరణ మొందుముజీవించు శ తెరువుగనుము.

గీ. కడఁగి నాదుహితంబు నశక్కంబటంచు, వినిన సుఖమొందెదవు సుమ్ము శ దనుజవర్య!
యనిన నంగదునీతిబోధాఢి వినక, దురభిమానమ్ముతోడ దుంఠదుడుకు గదుర.

ఉ. భీతి జనింప నాడెదవు శ వీతభయుండను లోకరావణ

ఖ్యాతుఁడ సర్వదేవవిజయంబును జెందితి నీశుశైలముం

జేతుల నెత్తినట్టి జగత్తెట్టిని నాకడఁ బ్రేలె చొర ! నీ

కోరితనంబుఁ జూపి యిటు శ కూసిన నేమగు వానరాధమా !

131

చం. అని పటురోషభీషణరవార్భటితో నను గాము లక్ష్మణు

న్వననిలయేశు మారుతిని శ వానరుల న్మఱి యావిభీషణు

న్నినుఁ గడతేర్చి యెల్లరను శ నేర్పున ముద్దగఁ జేసి లీలఁగా

మునుకొని నోటఁ బెట్టికొని శ మోదముతో వడి మ్రొంగనే యనన్.

132

కం. వాలితనూజుం డిట్లనె, బాల స్త్యతనూజ ! నీదుశపౌరుషము జగ

జ్ఞాలంబు నేను నెఱుంగమె ? యేలా చెప్పంగ రాక్షసేశ్వర వినుమా !

133

- సీ. బలివాలదృఢపాశరబంధితుండవు నీవె, కార్తవీర్యనికారఁ శ గంటి వీవె
హరపదాంగువ్యవీరన్యాసదుర్భరభార, కైలాసమర్దితశకరుండ వీవె
పాండురద్వీపనివాసిసీప్రమదాళి, పాణిపీడితముఖశపాళి వీవె
హరిన వ్యయైన కశ్యపపుత్రుఁ డద్రుయ,న్వాసిచే బంధింపఁబడితి వీవె
- గీ. మాట లింకేల యుయ్యెలశమంచమునకుఁ, గ్రిందు నిను వ్రేలఁగట్టఁడే? శ కీశరాజు
నాదుస్వేదాదిజలముల శ నానుముఖము, లివియకానె? భవద్బల శ మెఱుంగనొక్కొ.
- సీ. తోఁకతో నినుఁ గట్టి శ తోయధుల న్నొంచి, ప్రాణంబుతో వీడె శ వాలి మున్ను
పెడతెక్కలను గట్టి శ బిడ్డలాడఁగఁ జేసె, నాటమేకముగ నిశ న్నర్జునుండు
వాని జయింపఁగా శ వడిఁ జను నిను భుజ,పాశబద్ధునిఁ జేసె శ బలియు మున్ను
తనశైలమును మదోర్ధ్వతుండవై యెత్తఁగా, శివుఁడు నీచేతుల శ క్షితికి నడఁచె
- గీ. దెలియు నీశ క్తి రామునిఁదెలిసికొనుము, శివునిచాపంబు విఱిచెఁ బ్రాశభవముమీఱఁ
గార్తవీర్యఘ్నుఁడౌ రాముశగర్వ మడఁచె, వాలి వధియించె బలి నధఃపతితుఁ జేసె.
- గీ. అట్టిరాముఁడు మానవుం శ డనఁగ నగునె?,వాని వైరమ్ముచే సౌఖ్యశ్రమూనఁ దరమె?
నరులవానరుల౯ మానిశవరముఁ గొంటి, వారితోఁ బోరి బ్రతుకంగశవశమె? నేడు.

చం. అన భటుల౯ గనుంగొనె దశశాననుఁ డుగ్రత మీరు వీని మో
మునఁ బడఁదన్ని పంపుఁ డన శ మూఢులు వారును నస్త్రపాణులై
మునుకొన నంగదుం డపుడు శ ముష్టిపదాహతి వాలసంగతి౯
దనుజులనెల్లఁ జంపి కడుశఘైర్యము వీర్యము శౌర్యముం దగ౯.

137

ఉ. రావణమోములం దనకశరంబులచేఁ బడమొత్తి తా నహం
భావముతోఁ డదీయకరరపాదముల న్నలియంగఁగొట్టి వేఁ
బోవుచు నొక్కచోటఁ దనశ్రమూర్ధముపై రయభిన్నసౌధముం
బూవుగతి౯ ధరించి రఘుశ్రవుంగవుచెంతకు వచ్చె వ్రేల్పిడిన్.

138

వ. అటులు సౌధముతో వచ్చి రావణుని దుర్వృత్తమ్ము నివేదించిన యంగదుం గని
రాముం డిట్లనియె.

139

ఉ. వాలిజ ! యేల తెచ్చితివి శ బల్మిని సౌధము? నవ్విభీషణు
డేలుఁ గదా పురంబు తగుశనే మును పిచ్చిన మిత్రవిత్రముం
డేల స్పృశింప? దాని నటశకే కొనిపొమ్మన నంగదుం డనె
వాలపుదెబ్బకు౯ శిరముపైఁ బడి వచ్చె నెఱుంగ నోప్రభూ!

140

గీ. అని వచించియు రాముప శ్రీ లాగిలకించి, శిరముపైనున్న సౌధముం శ్రీ జేతఁ బట్టి
దాని నెప్పటియట్ల తశ్రత్థానమందు, వీడి యంగదుఁ డారామశ్రీవిభునిఁ జేరె. 141

వ. పిదప నారామచంద్రుం డద్భుతకార్యకారియు నవిరళోత్సాహభరితుండును నగు
నంగదు నగ్గించి విలాసార్థముగాఁ జూపమ్మున నొక్కశరమ్ము సంధించి ప్రాసాదో
పరిగతుండగు లంకేశ్వరునిపై విడిచిన నయ్యమోఘశరంబు వాసరసంఘమ్ములు
చూచుచుండ క్షణమాత్రమ్మున నేగి యారావణునికిరీటదశకమ్ము నూడ్చి యాత
పత్రమ్ము భంజించె నంత రామపరాక్రమసంభృతోత్సాహుండును నంగదముఖా
కలితరావణదురాచారుండును నగు వానరేంద్రుండు కోపారుణితలోచనుండై. 142

చం. వినుతపరాక్రముండు రఘుశ్రీరునికైన వచింప కత్తటిం
గనలుచు లంకఁ జేరి దశశకంతు సమున్నతసౌధసంస్థుడు
ర్వినయమతిం బరాభవవరీతు సుహృత్సచివాదివేష్టితుం
గని దృఢముష్టిచేఁ బొడిచి శ్రీ క్షాస్థలిఁ బీఠమునుండి కూల్పఁగన్. 143

వ. ఆరావణుండును లేచి వేగ సుగ్రీవునితోఁ గలియంబడినంత. 144

సీ. వానరదానవుల్ శ్రీ బాహుయుద్ధము సేయఁ, గలియంగఁబడి భీతిశరము గాఁగఁ
గరముల నూర్వంఘ్రి శ్రీ కఠినముష్టులతోడ, నన్యోన్యహృద్ధాత శ్రీ మమరఁ బోర
క్షణమాత్రముననె రాక్షసనేత కపినేత్ర, ఖరనఖవిక్షతశ్రకాయుఁ డగుచు
నల్ల గాఱ శ్రమంబు శ్రీ నానయు మది నొంది, నిల్వలేకయె పాతె శ్రీ నిలయమునకు

గీ. నేగు వానికిరీటంబు శ్రీ లాగి కేలఁ, బట్టి విజయంబుతో రఘూశ్రద్వహునికడకు
నేగి మ్రొక్కిడి జరిగినశ్రవృత్తమెల్లఁ, జెప్పెఁ గపిరాజు కపులు జేరజేలు వెట్ట. 145

ఉ. ఆతనిఁ జూచి రాముఁ డెద శ్రీ నచ్చెరువు న్వృత నొంది యార ! యీ
రీతిగ నాకుఁ దెల్పకయ శ్రీ రింగన నొక్కఁడ వేగఁ జెల్లునే
యాతనిచేత నీ కొక మహాపద గల్గిన నక్కటక్కటా !
సీత యిఁకేల నా కవని శ్రీ జీవిత మేల సుహృచ్చిరోమణీ ! 146

వ. కావున నాయభిమతం బరయక నెట్టిసాహసమ్ముల నెన్నండుఁ దలపెట్టకుండు మని
శతవిధమ్ముల శపథపూర్వకంబుగ సుగ్రీవు నదలకించి సర్వసైన్యములకు లంకా
పురమ్ము ముట్టడింప ననుమతి యొసంగిన. 147

❀ కస్సినైన్యములు లంకను ముట్టడించుట. ❀

- గీ. అంత వానరులెల్ల రాశమాజ్ఞ నొంది, లంక నాలుదువారంబులను మృదంగ
భేరికారావ మలరఁ బ్రశవేశ మొంది, సింహనాదంబు లెసఁగంగఁ శ జెలఁగి రపుడు.
- గీ. రాత్రిచరనాథముకుటంబు శ రాముఁ డపుడు, స్లవఁగ సేనానియా వాలిభవునకొసఁగి
దక్షిణద్వారసీనుకుఁ శ దరలు మనియె, మాకుతిని బంపెఁ బశ్చిమశ్రద్వారమునకు.
- గీ. నలునిఁ దూరుపుగవనికి శ నలసుపేణు, నుత్తరద్వారసీమయం శ దుండఁ బనిచె
రామునకు మ్రొక్కి నియమితభామములకుఁ, జనిరి వానరసేనాను శ లనుపమముగ.
- ప. అంత రావణుండు వానరాధిపజ్జర్మరీకృతదేహుఁడై యేకాంతమ్మున నుండి సుగ్రీవ
పౌరుషం బెన్నుచు వింతఁ జెంది వంత లొందుచున్నంతఁ దన్మాతామహులు హులి
సుమాలిమాల్యవంతు లను మువ్వరుఁ బరస్పర మాలోచించి తుదకు సాహసించి
వారిలో మాల్యవంతుఁ డనువాఁడు నీతికోవిదుండును ధర్మప్రశాంతహృదయుండును
సర్వలోకక్షేమార్థియు నగుట రావణుం జేరి యిట్లనియె.

151

- సీ. దానవనాథ ! సీతాదేవి పురిలోనఁ, జేరినదాదిగా శ ఘోరరీతిఁ
బురరాక్షసవినాశభోధకమ్ములు గాఁగ, నుత్పాతములు చాల శ యుద్భవించె
ఖరములు వాసోపు శ నురుములగతి సేఘ, రాజ వర్షించును శ రక్తములను
జలియించుచుండె నశ్చరాస్వరూపాళులు, కాళిక యగ్రభాగమున నిల్చి
- గీ. భయము దోషఁగ నవ్వను శ బకపక మని, యాల ఖరములు పుట్టు మార్జ్వాలములకు
నాఖునకులావళికిఁ బోరు శలగుచునుండె, గరుడనాగంబులకు నిట్లై శ కల్లుఁ బోరు.
- గీ. వికటుండును ముండుండుచు గృష్ణశింగళుండు, కాలపురుషుఁడొకండుగ శ రాశముఖుండు
బొంచిచూచెడు ప్రతిగేహాశమును మహాత్మా! చేటురాకుండ శాంతిని శ జేసికొనుము.
- ఉ. దానికి శాంతిఁ దెల్పెదను శ దానవనాయక ! చిత్తగింపుమా
జానకి భూషణావళిఁ బ్రసాధితగా నొనరించి రామభూ
జానికి ని మ్మిదే దురితశాంతికరం బగు దానవేశ్వరా !
దీనికి మించుశాంతి జగత్తికా మఱి లేదు తలంచిచూచినన్.

154

- చం. అన విని రావణుం డతని శ నాగ్రహదృష్టిని జూచి వల్కె రా
మునకుఁ జరుండవై యిటులు శ బుద్ధులు చెప్పఁగ వచ్చి తొక్కొ ? వే
జను మెటకేని నీనుడులు శ సైచితి వృద్ధుండు బంధుఁ డంచు, నిం
కను నిటు ప్రేతదేని నిను శ ఖండితుఁ జేయుదు దానవాధమా !

155

చం. అన విని మాల్యవంతుఁడు భరయంపడి తోనఁ దలంచె నీగతిన్

విను నొకొ ? నాహితంబులను శ్రీ వీతవివేకుఁడుఁ గాలసంగతుం

డినకులుతోడ వైరము వహించిన వీఁ డిక్కఁ బ్రాణయుక్తుఁడై

మనఁగలఁడే? యటంచుఁ దన శ్రీ మందిర మేగె నితాంతఃకున్నఁడై.

156

ఉ. అక్కరణిం దశాస్యుఁడు సరభాంగణమందు వసించి శూరులన్

రక్కసులం గనుంగొని చరరాలున నేగుఁడు మీరు నాలుగొ

దిక్కులనున్న ద్వారములఁ శ్రీ దేకువతోడ నగణ్యాసేనతో

నక్కపు లియ్యెడం జొరనిరయట్టులు చూచుచు నుండుఁ డేపునన్.

157

వ. అని పూర్వద్వారమ్మున ధూమాత్ముండును, బల్చిమద్వారమున వజ్రదంష్ట్రుఁడును,

దక్షిణద్వారమున నరాంతకుండు, నుత్తరద్వారమున మహోదరుండు నుండునటుల

నియోగించి వారల వస్త్రాలంకారాదులఁ బరితృప్తులఁ జేయ వారు రయమ్మున

రావణునకు నమస్కరించి బహువిధాయుధపాణులై చతురంగసైన్యమ్ములతో నియ

మితస్థానమ్ములఁ జేరి సింహనాదము లొనర్చుచుండి రిట్లు రామరావణసైన్యద్వయం

బట్లు సంగరంబున కాభిముఖ్యము వహించియుండె నంత.

158

సీ. కట్టుపకాసులై శ్రీ కనలి రక్కసులెల్ల, వానరసైన్యంబు శ్రీ వడి నెదిర్చి

ప్రాసపట్టినభిండిరవాలపరశ్వధ, బాణశక్త్యసిశూలరపాణు లగుచు

వానరవీరుల శ్రీ వధియించుచుండంగ, వానరుల్ గిరితరురపాణు లగుచు

నఖదంతభూమిజశిఖిరిఘాతమ్ముల, దానవసైన్యవరధం బొనర్ప

గీ. రథము లశ్వంబు లిభవత్తిరరాజితోడ, రక్కసులు వానరాళితో శ్రీ నక్కజముగ

ద్వంద్వయుద్ధంబు సల్పి రధద్వంద్వముగను, దేవదానవయుద్ధం బిరదే యనంగ. 159.

కం. ఓహరి సాహరి నొందుచు, నాహవదోహలత మెరియ శ్రీ నాసురనైరుల్

బాహుబలాధ్యులు కపులున్, సాహసమునఁ బోరి రుభయశ్రసైన్యమువారల్. 160

వ. ఇట్లు సంకులసమరంబున నలుఁడు ధూమాత్ముని, మారుతి వజ్రదంష్ట్రుని, నంగ

దుండు నరాంతకుని, సుషేణుండు మహోదరునిఁ గడతేర్చి రిట్లు నఖదంష్ట్రాయుధు

లగు వానరులచే రక్కసిమూకలు చతుర్థాంశావశేషమ్ముగా నెల్లరుం గడతేరుటఁ

గాంచి యంగదాదులు జయరవంబులతో రాముచెంత కేతెంచి నమస్కరించి

యున్నంత నల్పావశేషమ్ముగాఁ గూలిన స్వసైన్యముం జూచి యింద్రజిత్తేతెంచి

రామలక్ష్మణులను వానరులను నాగాస్త్రపాశబద్ధులం గవింప రాముఁ డాత్మలో

గరుడుని దలంప నతఁడు వచ్చి యస్త్రాహులం బరిమార్చె నంత బ్రహ్మవరశక్తిచే
నింద్రజేత యంతర్ధానంబు నొంది బ్రహ్మస్త్రప్రయోగమ్మున శరాసారం బడంప
నెల్లరు నొడ లెఱుంగక మృతప్రాయులై పుడమిం బడిరి. విధ్యస్త్రశారవంబునఁ
గొంతవడి రామలక్ష్మణులు మూర్ఛ మునింగి రందు రాముఁడు లేచి పతితవానర
సైన్యములం గాంచి విచారించుచుఁ బడియున్నలక్ష్మణుం జూచి లక్ష్మణా!
చాపముఁ దెమ్ము బ్రహ్మస్త్రప్రయోగమ్మున నెల్లరక్కసులఁ గడతేర్చెద ననునంత
నింద్రజిత్తులంకఁ జేరె, నంతఁ దదస్త్రశక్తినిం దప్పి పతితసైన్యంబునకై వంత నొం
దుచుఁ దిరుగాడుచున్న మారుతివిభీషణులం జూచి సంతసించి రామచంద్రుం
డిట్లనియె.

161

గీ. బ్రతికియుండినచో జాంబవంతు నొకని, యరసి చూడుఁడు సర్వసైన్యములు! బ్రతుకఁ
దగును పాయంబుఁ జెప్పి మోదంబుఁ గూర్చు, చతురుఁడతఁడు పొందుతత్త్వ ణమెయనిన.

ఉ. అంతట వార లుల్కుకసహాయత సైన్యములెల్లఁ జూచి యా
ప్రాంతమునందుఁ గూలి కొఱరప్రాణముతో వెత నొందునాతనిం
జెంతకుఁ జేరి ప్రాణములఁ శ జేడ్పడ కుంటివె? యంచు భూమిజా
కాంతునిపల్కుఁ దెల్పు మదిఁ శ గాతుక మొందుచు జాంబవంతుఁడున్.

163

ఉ. మీ రెవరో యెఱుంగను నిశమిలితనేత్రుఁడ నయ్యలార! యా
మారుతి జీవయుక్తుఁడొకొ? శ మారుతి యుండిన నెల్లవానరులే
ధారుణిఁ బ్రాణ మొందుదురు శ తథ్య మనంగ విభీషణుండు నె
వ్వారినిఁ బృచ్ఛసేయకయె శ వాయుజు నేల ప్రశంస సేయఁగన్.

164

చం. అనఁగ విభీషణుం బలికె శ నాజరతుం డరరే! మహేశ్వరాం
శను జనియించినట్టి బలశసారుఁడు మారుతి వానరుండె? వా
నిని గనుమన్న వాయుజుఁడు శ నెమ్మది సంతస మంది జాంబవం
తునికి నమస్కరించి పరిశోషముతో ననె నమభావుఁడై.

165

హనుమంతుఁడు ద్రోణాద్రిఁ దెచ్చుట

గీ. ఆర్య! యెవ్వని నీ విపు శ డడిగియుంటి, వాతఁడనె జీవయుక్తుఁడ శ వాతజుఁడను
భాషలాడెడు నితఁడు విభీషణుండు, నాదుపని యేమొ తెల్పుమా శ నయవిభూష!

సీ. అన జాంబవంతుఁ డీతల్లనియె మారుతి! నీవు, క్షీరాబ్ధిఁ గల ద్రోణగిరిని దెచ్చి
బ్రతికింపుమా కషిరవర్గంబునెల్లను, ద్వదధీన మీకషిరప్రాణవితతి

- యనఁ దత్తుణంబ తా శ నరిగి గంధర్వగో, పితమైన శైలంబు శ వెతకుచుండ
జేజేలగిడ్డి తాఁ శ జెమటఁ గంటికిఁ బూయఁ, గాంచి యాగిరిఁ బెల్లగించి దానిఁ
- గీ. బూవువలెఁ బట్టి రణరంగశ్రుమిఁ జేరు, నంత నోషధిగంధంబు శ నంది బ్రతికి
రక్కసులు లేతు రంచును శ బక్కి-తేఁడు, నలవిభీషణుఁ డారామునాజ్ఞఁ జెంది.
- గీ. కలనులోఁ జచ్చియున్న రరక్కసులనెల్లఁ, బట్టికొనిపోయి యబ్ధిలోఁ శ బాటవైచి
రపుడు ద్రోణాద్రితో దిగె శ ననిలసుతఁడు, మూర్ఛమునిఁగినకోతులరమూకలోన.
- ఉ. తెచ్చినకొండపైఁ గలుగు శ దివ్యతరౌషధులన్ గ్రహించి వే
వచ్చి సుషేణనామవరశ్రవైద్యుఁడు దద్విధి సంప్రయుక్తిచేఁ
జచ్చినరీతినున్న కసిశ్రసైన్యములన్ బ్రతికింప వారలున్
హెచ్చినకాంతిఁ జెంది యపు శ డెల్లరు లేచి రనామయాంగులై.
- వ. అంత వాయుజుండు ద్రోణాద్రిని యథాస్థానమునం దుంచి వచ్చెఁ బిదపఁ గుబేర
ప్రేషితదివ్యోదకమ్మున రామాదు లందఱుఁ గనులు దుడిచికొన నంతర్ధానగతుల
సైతముఁ గాంచెడుశక్తి వడసి రంత దశగ్రీవునినియోగమ్మున నతినాద, ప్రహస్త,
మహానాద, దరీముఖ, దేవశత్రు, నికుంభ, దేవాంతక, నరాంతకసారణాదులు తమ
తమ చతురంగసైన్యములతోఁ జనుదెంచి జన్యం బొనర్ప నంగదాదివానరయూధ
పతు లారక్కసులనెల్ల నవలీల సంహరించి నిగచ్ఛులై సంగరాతృపుత్రై యుండిరి.
మఱియును,

169

170

- ఉ. అంతటఁ గుంభకర్ణసుతులై తగు కుంభ నికుంభనాములం
బంతముతోడ రావణుఁడు శ బంపిన వారలు పోరుచుండఁగా
వంతుగఁ జంపి రిద్దటిని శ వాలితనూజుఁడు జాంబవంతుఁ డి
ట్లంతము నొందువార్తను దశశాస్యుఁడు దా విని రుప్తచిత్తుఁడై.
- గీ. కడఁగి భీషణబలుఁ డతిరకాయుఁ డనెడి, యాత్మసుతు నంపెఁ బోదన శ కతనిఁగూడ
రాముతమ్ముఁడు దారుణరణమునందు, బాణపాతమ్మునను లంకఁ శ బడఁగఁగూల్చె.

171

❀ రావణశక్తిచే లక్ష్మణుఁడు మూర్ఛిల్లుట ❀

- ఉ. పావకదీప్తి గల్గు శరశపట్టినకామృకశూలశక్తిసం
భావితమా శతాంగము జరవంబున నెక్కి చతుష్ప్రకారమా
దేవవిరోధిసైన్యతతి శ తెంపునఁ బెంపున శంఖభేరికా
రావముతోఁ జెలంగ సమరంబున కేగె దశాస్యుఁ డంతటన్.

173

గీ. యుద్ధభూమికిఁ జని కడుఁ శ గృద్ధఁ డగుచు, శక్తిఁ గైకొని యావిభీరషణునిమీఁద
వైవఁ గని దాని కెదురుగా శ వచ్చి నిలిచె, ధైర్యమున లక్ష్మణుఁడు వీరశధర్మ మమర.

ఉ. రావణశక్తి లక్ష్మణునురమ్మున నాట నతండు గూలె ర
క్షోవిభుఁ డాతనిన్ నగరుశకుం గొనిపోవఁ దలంచి పూన్నిమై
తా వివిధప్రకారములఁ శ దత్తనువున్ గదలింపలేక ల
జ్జావనతంబులై తన దశశాస్యము లొప్పఁగ నిల్చె నయ్యెడన్.

175

గీ. పానికృత్యంబుఁ గని వేగ శ వాయుజుండు, వచ్చి పిడికిటఁ బొడువ రాశవణుఁడు నల్ల
గ్రక్కుచును గూలె నంత లశక్తుని బట్టి, వాయుజుం డేగుచుండ రాశవణుఁడు లేచి.

చం. అరదము నెక్కి వాయుజు శశరావళిఁ గొట్టిన లక్ష్మ్య మొంద కా
కరువలిపట్టి యేగె నది శ కాంచి రఘూద్వహుఁ డాగ్రహమ్మునన్
సురరిపువక్షముం బగుల శ సూర్యకరోపమబాణ మేసె నా
యరదము సూతకేతుధనురశ్వయుగాదులతోడఁ గూలఁగన్.

177

గీ. అర్థచంద్రాంబకంబున శ నతనిమాళిఁ, బగులఁగాఁ గొట్టి విహ్వలశభావుఁడైన
యసురపతిఁ గాంచి రాముఁ డిరట్లనియె నేడు, పురికిఁ జని విశ్రమించి శేషరుగుదెమ్ము.

గీ. నాబలంబును జూచెదు శ నాఁగ నానఁ, జెంది దశకంతుఁ డప్పడే శ చేరెఁ బురము
సోలియుండినలక్ష్మణుఁ శ జూచి రాముఁ, డార్తిఁ గొని వాయుసూతితో శననియె నిట్లు.

ఉ. సొమ్మసిలెన్ సహోదరుఁడు శ చూచితె మారుతి ! వీని లేమి నే
నిమ్మహీ జీవ మొందు టది శ యేల ? ధరాజ యిఁకేల ? ఘోరజ
న్య మ్మదియేల ? యక్కటకశతా ! యిటఁ దమ్మునిఁ గోలుపోతిఁ గై
కమ్మకు నెమ్మనమ్మున సుఖ మ్మగుఁజు మ్మిది విన్న నెంతయున్.

180

గీ. ద్రోణగిరిఁ దెచ్చి మూర్ఖులొ శ దోగియున్న, నాదుతమ్ముని బ్రతికించి శ నాకొసంగి
ముదము గల్పింపుమా మరుశత్పుత్ర ! నీకుఁ, బున్నె మగునయ్య ! వేగమేరపోయిరమ్ము.

౭ హనుమంతుఁడు కాలనేమిం జంపుట

గీ. అనఁగ రామునిపల్కుఁ దా శ నాలకించి, వాయుజుం డేగె ద్రోణపశ్చాత్తముకొఱకు
నసురవల్లభుఁ డావార్త శ నాలకించి, కాలనేమిని బంపె విశ్ఘ్నం బొనర్ప.

182

వ. అట్లు రావణునిపంపున,

183

ఉ. వాయుజుకంటె మున్ను హిమశవంతముచెంగట నాశ్రమమ్ముదా
పూయగవే రచించి యొకశమానిగతిం గపటంపురూపునం

జేయుచునుండఁ బల్లవము శ శిష్యులతో నటఁ గాలనేమి య

వ్యాయుజుఁ డంత నచ్చటికి శ వాయుజవంబున నేగి యాదృతిన్.

184

సీ. జడదారిఁ గనుఁగొని శ వడఁగొంటి నన వాఁడు, తనకమండలు చూపననిలనుతుఁడు

దీనిచే దప్పిక శ తీర దన్న నతండు, కాసార మిచటనే శ కలదు వేగ

ముగ నేగి కన్నులు శ మూసి నీరును ద్రావి, విశ్రమం బొందఁగా శ వేగ రమ్మ

యోగదృష్టిని జూచిశయుంటి లక్ష్మణుఁ డట, మూర్ఛ దేరెను మంత్రశములగ్రహింపు

గీ. మట్టిమంత్రంబుచే గిరి శ నరయఁగలవు, దాచియుందురు దాని గంధర్వవరులు

వానరులజీవనార్థము శ దానిఁ గొనెడు, మంత్ర మొందియు దక్షిణ శ మాకు నిడుము.

వ. అని యాకుహనాముని వాత్సల్యాభినయపూర్వకమ్ముగా నుడివిన.

186

ఉ. నిక్కమటంచు నమ్మి కపి శ నిర్మలవారి గ్రహింప నేగి తా

నక్కమలాకరంపుజల శ మక్షినిమీలన మొంది త్రాగుచో

నక్కపిఁ బట్టి నక్ర మొకఁ శ డప్పుడె మ్రింగఁ దదంతరాంత్రము

ల్కుక్కలు సేసి యమ్మకరిపొట్టను జీలిచి వచ్చె నాతఁడున్.

187

సీ. అంతట నక్రమ్ము శ నతిసుందరాంగియై, హనుమంతుఁడొడ నిల్లనియై మున్ను

నంటరానితనంబు శ నందిన ననుఁ జూచి, రతి కొక్కతపసి కొరంగ నేను

నంగీకరింపమి శ నతిక్రుద్ధుడై నక్ర, మగు మని శపియించి శ యతఁడు తుదకు

పవమానసుతునిచేఁ శ బ్రాణంబుఁ గోల్పోయి, ముందటిరూపంబుఁ శ బొందె దనియె

గీ. అయ్య! నే ధాన్యమాలిని శ యప్పరసను, నిన్నుఁ బంపినవాఁడు దుశ్శీతిపరుఁడు

కాలనేమి యనంగ రశ్కసుఁడు రావ,ణాజ్ఞచే నుండఁ జంపుమా శ యతని వేగ.

గీ. అనఁగ మారుతి యచటికి శ నరిగి వేగ, యయ్య! గురుదక్షిణను గొన్నరటంచు వజ్ర

కఠినముష్టిని వానివశ్శమునఁ బొడువ, నల్లఁ గ్రక్కుచుఁ బుడమిపైఁ శ ద్రెల్లె వాఁడు.

హనుమంతుఁడు భరతునిం జూచుట

ఉ. పావని యంతఁ బాల్కడలిశపజ్జను ద్రోణముచుట్లు నున్న యా

కావలివారి గెంటి గిరిఁ శ గైకొని మింటను బోవుచుండ నా

త్రోవను వానిఁ జూచి భరతుం డెద నాతని రాత్రిచారిఁగా

భావనఁ జెంది వాఁడు గొనుశపర్వతముం ధరఁ గూల్చెఁ గోలచేన్.

190

మ. గిరిఁ గూల్పక ధర డిగ్గి యాభరతు వీక్షింపంగ రామభ్రమం

బరుదారం గపి యిట్లు పల్కె రఘురామా ! యేల యేతెంచిశో

యరిచే నోడి పలాయితండవె? కటా! శ యన్న న్మరుత్సానునిన్
భరతుం డెంచి నిశాచరుం డని మహాశబాణంబు సంధించినన్.

191

గీ. బాణసంధాన మొనరించుభరతుఁ గాంచి, యయ్య! నేరామదూత నటన్న భరతుఁ
డిట్టు లనె రామునకు నీకుర న్నేల్లు మైత్రి, యనఁగఁ దద్వృత్తమెల్ల నార్యనుమ నుడువ.

చం. భరతుఁడు. సంతసించి తనశబాణముచే గిరి నెత్తి యీయఁగాఁ

గరములఁ బట్టి మారుతి సరకామజవమ్మున లంకఁ జేరి త

ద్దిరుహవల్లిచేత బ్రతిరకించెను లక్ష్మణు వానరావళిన్

గిరిని యథాస్థలి ని్వడిచి శ కేరుచుఁ ద్రోవ నయోధ్యచెంగటన్.

193

గీ. భరతుఁడోడను సౌమిత్రి శ బ్రతికె ననుచుఁ, జెప్పి వినుతెన్నుగా లంకఁ శ జేరె ననుమ
భరతుఁడిట నెల్లరనుగూడిరపయనమెంచె, రామసాహాయ్యమునకు సౌభ్రాత్రమమర.

❀ విరావణ మైరావణ చరిత్రము ❀

సీ. అంతట సభలోన శ నాసీనుఁడై దశ, కంతుఁడు దూతలఁ శ గాంచి పలికెఁ
బాతాళలోకసైరవాసులై రావణ, మైరావణులఁ గాంచి శ మచ్చరిత్ర
మవ్వారితోఁ బల్కుఁ శ డని పంప దూతలు, పాతాళమున కేగి శ వారితోడ
నటు చెప్ప వారు విరహ్యాలచిత్తులై రేయి, లంకలో రాముని శ లక్ష్మణాఖ్య

గీ. నపహరించి వధింప నూహలను జెంది, వచ్చి మారుతి బహుదీర్ఘశవాలపరిఘ
మధ్యమున కెట్టెటో చేరి శ మాయవలన, గ్రావనిద్రితరామలక్ష్మణులఁ గాంచి.

గీ. ఆకసమునుండి రక్కసు శ లగుగుడెంచి, రామలక్ష్మణు లున్న యారాతి నెత్తి
కొని రసాతల మొంది రశక్కుటిలమతులు, పిదప మారుతి కని పారి శ నెదకుటకును.

సీ. పోవుచు నుండంగఁ శ ద్రోవలో లంకకు, దక్షిణదిక్కునఁ శ దనరునట్టి
గుహచెంతనున్న నికంభిల యనుచోట, గుర్విణియా నొక్కశగువ్వ తనదు
విభుఁడోడ ననె నాథ! శ వేవిళు ల్లలదాన, నరమాంసమును దెమ్మనం గపోత
మనె రామలక్ష్మణులను రక్కసులు నేడు, పాతాళమున దేవి శ ప్రమద మొంద

గీ. చంపుదురు తచ్చరీరమాంశమును దెచ్చి, యతివ! నీ కిచ్చెద నటన్న శ ననిలజుండు
విని నితాంతము విస్మయావృష్టుఁ డగుచుఁ, దా రసాతల మేగె నాశ్రతంబు మీఱ.

కం. ఒకచోట ద్వారసీమ, నృకరధ్వజనాముఁ డంత శ మారుతిఁ గని తా

వికటముగఁ బల్కె నెవ్వఁడ, వొకొ యెట కీ వేల పోదురవో యన నతఁడున్.

ఉ. ఏ నొక రామదూతను మరహి న్నిదురించెడు రాము లక్ష్మణుం
దానవు లిద్ద టీపురికి శ దారుణవృత్తిగఁ దెచ్చినారు నే
నానరసూనుల న్నెదుక శ నాగతుఁడం జుమి నీ వెఱింగిన
ఘన వచింపుమా యనఁగ శ నామకరధ్వజఁ డిట్లనెం గపిన్.

199

గీ. అయ్య! నాతండ్రి హనుమంతుఁడ నెడువాఁడు, సేమముగ నుండెనా? కపిశసేనయందు
నెఱిగియుండిన వచియింపు శ మీ వటన్న, నచ్చెరువు దోఁప మారుతియనియె నిట్లు.

గీ. భార్యయే లేదు వానికి శ బ్రహ్మచారి, యైనవానికి సుతుఁడ వీ శ వగుదు వెట్లు
లనిన మకరధ్వజం డిట్లు శ లనియె నార్య!, యనుమ లంకాపురిని గాల్చిరయదుగువేశ.

గీ. తోఁకఁ జల్లార్చి సాగరశ్రోయములను, ధూమజాతకఫంబు నశ్రోయమందు
నుమియ నదిమింగిమకరి యాశసమయమందె, నన్నుఁగ నెఁగానమారుతి నాకుఁదండ్రి.

గీ. అనినఁ దనవృత్త మెఱిగించుననిలసుతునిఁ, దనజనకుఁడంచుఁ దెలిసి వంశదన మొనర్చి
రక్కసులకూటవృత్తుల శ నిక్కముగను, రాముకథఁ దెల్పె నమ్మకశరధ్వజండు.

సీ. దశకంఠమిత్రు లీరాదానవు లైచ్చిరి, తత్ప్రేరణమ్ముచే శ దాశరథులఁ
గామాక్షికిని రేపు శ ఖండించి బలి యియ, నిశ్చయించిరి తండ్రి! శ నీ వటఁ జని
కోవెలలోఁ దూరి శ కూర్చుండు మచటికిఁ, జనుదెంతు రవ్వారిఁ శ జంపుమయ్య!
కపటచిత్తులయెడఁ శ గపటమే తగుఁ గాని, యార్జవమ్మున నేమి శ యగును దండ్రి!

గీ. అనిన మారుతి త్రసరేణుశవంతరూప, మొంది కోవెలలోఁ జేరి శ యుండి తల్పు
లెల్ల విగియింప రక్కసు శ లేగుదెంచి, యంబికాపూజకై ద్వారశమందు నిలువ.

సీ. వచ్చి రంచు గ్రహించి శ వాతజఁ డంబిక, యట్టులు వారితో శ నిట్లు లనియె
గంత తెన్నునఁ బూజఁ శ గావించి పదపడి, పుష్పహారాదుల శ భూషితులును
దూణీర కొదండ శ పాణులుగా జీవ, సహితులౌ రామలక్ష్మణులలోని
కీగుడి తల్పుల శ నిసుమంత తెఱచియు, వేగఁ బంపుడు నాకుఁ శ బ్రీతి యగును

గీ. ఎవ్వరేనియు నను గాంచిరేని వార, లంధు లగుదురు చూడకుఁ శ డనిన వార
లంధభీతిని నిసుమంతయైనఁ గనక, యటులు పూజాదిక మొనర్చి శ రధికభక్తి.

వ. ఇట్లు గవాక్షమార్గమ్మునఁ గ్రేగంటనైనఁ జూడక పూజ లొనర్చి తా ముపహా
రమ్మున కాయితముఁ జేయు నన్న రాసులును, బరమాన్నకుంభములును, బంచా
మృతఘటంబులును, గోట్లకొలంది పలురకమ్ముల పండ్లును నిమిలితాక్షులై గంత
తెన్నున లోనికిం జేర్చి నివేదించిన మారుతి వానినన్నిటి నల్పకాలమున హాయిగ

భక్షించి వానితో ననియె, నోరక్కసులారా ! యింతియేనా ? యుపహార మల్ప ముగాఁ దెచ్చితి రాహు ! నాయాఁకలి తీరదు. పూర్ణభోజనం బిడరేని మిమ్ముఁ గడతేర్చి మ్రొంగెద నన భీతులై యూరిలోనున్న గేస్తులయిండ్లను రాజగృహమ్ములను గల భోజ్యవదార్థజాతంబు బల్కిని దెచ్చుచుండఁ బ్రతిగృహంబునను గోలా హలం బుప్పతిల్లె. ఆకొన్న బాలుర కొక్కకబళంబైన లేకుండఁ దెచ్చి దేవియను భ్రాంతిచే హనుమంతుని కర్పింప నతఁ డారగించి యిదియే చాలు వింక రామ లక్ష్మణులం బంపుఁ డని బిగ్గరగాఁ బల్కిన నాలసించిన దేవి కోపమొందు నని బహువిధాలంకారభాసమానులగు రామలక్ష్మణుల నిమిలితాక్షులై లోనికిఁ బంపిరి. అంత లోనున్న మారుతి స్మితపూర్వకముగా వారికి నమస్కరించి సంతోషమునం గౌఁగిలించిన వారును మారుతిం గాంచి సంతసించి తల్పులు తెఱచి బయటి కేతెంచి యారక్కసుల నదల్చి శరజాలమ్ముల క్షణమాత్రకాలమ్మునఁ గడతేర్ప వారిద్దఱు నంతలో బ్రతికి వచ్చి రామలక్ష్మణుల నెదిరించిన రాముఁడు మఱియు వారిఁ జంపినం బునర్జీవితు లైరి. ఇట్లు శతవారమ్ములుగాఁ జంపినను వారు మరణింపకుండుటఁ గాంచి మారుతి వింతఁజెంది పురిలోని కేగి తిరుగాడుచు నొక్కమంతసపుఁచోటున నైరావణభోగపత్నియగు నాగకన్యకం గాంచి యీ యైరావణులు చావమికిం గారణ మేమి ? వీ రెట్లు మరణ మొందఁగలవారని యడిగిన నప్పొలఁతుక యిట్లనియె-

206

ఉ. అన్న బలాత్కృతి న్మును దుశరాత్మతఁ దెచ్చి సుఖంపుచుండఁగా
నన్నుఁ దదీయసోదరుఁ డశనారతము న్మను లొంది చూచు ని
ట్లన్నను దమ్మునిం దనుభవంతటి దేహపబుత్వశక్తిసం
పన్నత లేమి నం దొకఁడు శ వైరి మఱొక్కఁడు నాకు మిత్రుఁడౌ.

207

గీ. అట్టులనుటకు మది ముఖ శ మందుచుంటి, నిద్దఱిని జంపు టది నాకు శ హితమె నన్నుఁ
బత్నిగా రామవిభుఁడు చేరవట్టునేని, వారిఁ జంపునుపాయంబుఁ శ బల్కుదాన.

గీ. అనఁగ మరుడాత్మజుఁడు దానిశకనియెరామ, చంద్రగురుభారముననీదురశయ్య విఱుగ
కున్న ని న్నాలిగాఁ గొను శ నతఁ డటన్న, మంచి దని చెప్పె నామె తనన్మరణవిధము.

సీ. మున్ను బాలురు వేడ్క శ ముండ్ల గ్రుచ్చినతేంట్ల, వీరలు విడిపింపఁ శ బ్రీతిఁ జెంది
భ్రమరాళి యిట్లను శ రాక్షసవరులార !, బ్రతికినారము మీకృతపాపటిమను
రక్షింతుమయ్య మీప్రాణంబు లేమును, నని యిటఁ జంచరీకాళి నిలిచి
యమృతంబుఁ గొని తెచ్చి యారక్కసులమేని, క్షతజబిందువు ముట్టఁజచ్చియున్న

గీ. తత్తణంబునఁ బ్రాణంబుఁ శ్రీ దాల్తురయ్య, యిదియె వీరికి జీవనశ్రేయము వయ్యెఁ
బడకటింటను బెట్టి గాశ్రభమరములను, వానిఁ జంపిన వీరింక శ్రీ బ్రతుక రనిన. 210

వ. మారుతియు వారి పడకటింటి కేగి కొట్లకొలందినున్న చంచరీకమ్ములఁ జంపిన
నందొకటి విడివడి ప్రాణార్తిమై శరణమొందిన నద్దానిం గాంచి వాయుజుండును
నీవైరావణభోగపత్నిశయ్యను గజభుక్తత్యక్తకపిత్థంబువలె గుల్లగా డొలిచి యిట
నుండక చను మన నట్లొనర్చి చంచరీక మేగె నట రామచంద్రుఁ డారక్కసులఁ
జంపిన మఱి వారు బ్రతుకరైరి. అంత నప్పురంబున మకరధ్వజుని రాజుగాఁ జేసి
లంక కేగుట కుద్యమించు రాముం జూచి మారుతి నాగకన్యావృత్తంబుఁ దెల్పు
చిటునగ వొంది యారాముఁడు చని తద్గృహరామణీయకంబుఁ గొంచుచున్నఁ
దదీయదిన్యమంగళవిగ్రహదర్శనానందపులకితాంగియై యనిమేషాక్షియై నాగకన్య
చూచుచున్నంత రాముఁడు ప్రతిజ్ఞాభంగభీతిని నిష్కామహృదయుండై తచ్చయ్య
పైఁ గూర్చుండునంతఁ దద్భారమ్మున నాశయ్య భగ్నం బయ్యె, నాశాభంగ
మొంది యప్పడఁతుక తనకొర్కి విన్నవింప రాముఁడును నీ వీదేహంబు విడిచి
భూలోకమున బ్రాహ్మణకన్యకగాఁ బుట్టి మూఁడుజన్మములదనుక నన్నుఁ గూర్చి
తపం బొనర్చి ద్వాపరయుగాంతమునఁ గృష్ణావతార మొందిన నాకు ధర్మపత్ని
వగుదు నని వరం బిచ్చె. అదియు నప్పుడే యగ్నిఁబడి దేహత్యాగ మొనర్చి
భూలోకమున నబ్ధితీరమున బ్రాహ్మణునకుఁ గన్యాకుమారీనామమున నుద్భవించె.
అంత నిట హనుమంతుఁడు రాము నాత్మభుజుంబులఁ దాల్చె మంత్రిని రాజ్యమం
దునిచి మకరధ్వజుం డాత్మభుజంబుల బ్రహ్మాండధారక శేషాంశసంభవుండగు లక్ష్మణుం
దాల్చి లంకం జేర్చె, సంత సుగ్రీవాదులు రామలక్ష్మణులం గవుంగిలించి సంత
సింప నట జరిగినవృత్తంబెల్ల వానరులతో రామచంద్రుండు నుడువ నానందించు
చుండి రంత లంకాపురమ్మున,

211

— రాక్షసులు కుంభకర్ణుని మేల్కొలుపుట —

సీ. దశరథసుతునిచే శ్రీ దానవు ల్బుచ్చి ర,న్వార్త నాలించి రాశవఁబుడు లోనఁ
గడుభీతి నొంది రాక్షసులతో నిట్లనె, మనుజునిచే నాకు శ్రీ మరణ మనుచు
ధాత తెల్పెను మున్ను శ్రీ తథ్యమే యాదినా, రాయఁబుండే రాముఁ శ్రీ డయ్యెఁ జుండి
యతఁ డింక ననుఁ జంపు శ్రీ ననరణ్యభూపతి, మును నేను జంపునశ్శుడు శపించె

శ్రీ. మాకులమ్మునశ్రీహరిమనుజుడగుచు, బుట్టిపరివారయుతు నిన్ను శ్రబాలియఁజేయు
ననుచు నది నిక్క మయ్యె నో శ్రయసురులార !, కుంభకర్ణుని వేగ మేల్కొల్పి తెండు.

కం. అనఁగాఁ బలువురురక్కసు, లనుమానముఁ జెంది తేనిరయనుమతి గానం
జని కుంభకర్ణుని గనుం, గొని రంత విశాలశయనశగుహనిద్రితునిన్.

213

ష. ఇట్లేగి కుంభకర్ణ శ్వాసవాతసమాకర్షితశరీరులై రక్కసులు తదీయబిలసమానాస్య
నాసికారంధ్రమార్గమున నుదరంబులోనికిఁ బోవుచు నిశ్వాసమ్మున మరల బయట
కేతెంచుచు యాతాయాతంబులం జెంది పీడితులై యెట్టకేలకుఁ దప్పి పానిబాహు
వులకుఁ బాశములు గట్టి లాగి యతనిం గదలించుచు గదాఖడ్గకుంతపట్టినపరశ్వధ
ద్రుమకాష్ఠపాదశిలాదులచే మోదుచు నెండుకట్టియల దేహంబున నిడి కాల్చుచు
ఖరోష్ట్రగజమహిషాశ్వములచే మేనఁ ద్రొక్కించుచు నిట్లు బహుప్రయత్నమ్ము
లొనర్చిన నెట్టకేలకు లేచి మేను విఠిచికొనుచు నావులింత లలరఁ గొంతసేపటికిఁ
గనులు విప్పి బహుక్షుధాయత్తుఁడై తన కని తెచ్చియుంచిన సూకరమహిషాదుల
నమలి మ్రింగుచు మైరేయరక్తఘటనహస్రంబులలోని పానీయంబుఁ గ్రోలి చాలక
సమీపకాసారజలంబులఁ బీల్చి వాని నిర్జలంబుల నొనర్చుచు నిట్లు కృతార్థు
హుండు రావణుం జేరి నమస్కరించి తదుక్తవర్తమానరామవృత్తాంత మాలించి
యాకుంభకర్ణుం డిట్లనియె.

214

ఉ. నారదు నొక్కెడ న్వనముశనం గని పల్కితి మున్ను “తాపసా !
యీ రిపు డేగు తెచ్చటికొ ? శ్రయేర్పడఁ జెప్పు డ”టన్నఁ బల్కె నా
మారమణుండు రాముఁ డయి శ్రక్షాతలమందు దశాస్యముఖ్యులం
బోరున సంహరింపఁ గ్రతుశ్రభుక్తతి కొర జనించెఁ గాదొకో ?

215

చం. సురలు నయోధ్య కేగి యట శ్రశూరుని రామునిఁ జూచి వేగ వా
నరసహితంబుగా దనుజశనాథుని రావణుఁ జంపఁ గోన కిం
కరుగు మటంచు మానుడిగ శ్రనాతనితో వచియింపు మం చనన్
ద్వరఁ గొని యేగుచుంటి రఘువల్లభుఁడెంతకు నోనిశాచరా !.

216

తే. అనుచు వచియించి నారదుం శ్రడరిగి యిటులు, రాము బోధించి పంపె బిరరాననాఁడె
పురికి నేతెంచి నేను నీశ్రమోలఁ జేరి, విన్నప మొనర్చినాఁడ నే శ్రవిన్నపలుకు.

ఉ. కావున నేడు నామనవిఁ శ్రగైకొని నీత నొసంగి యేగి స
ద్భావముఁ జెంది మిత్రునిగ శ్రదాశరథి న్మది నెంచి యీపురిన్

శ్రీవిలసిల్ల సౌఖ్యములఁ ర జెందుట మేలని తోచె నామదిన్

దేవ ! యచే యొనర్చి మము ర నిచ్చలు గావుము రాక్షసేశ్వరా ! 218

తే. ఈపగిదిఁ బల్కుసోదరుఁ ర గోపదృష్టిఁ, గాంచి యిట్లనె దనుజశేఖరుఁడు నీకు
నిద్ర చాలమిఁ దెల్పు నీరనేత్రయుగము, పొమ్ము గాఢముగా నిద్రఁబొందుమయ్య.

సీ. అనఁ గుంభకర్ణుండు ర నాలించి జవమునఁ, బురిఁ దాఁటి సంగరభూమిఁ జేరఁ
గవులు వానినిఁ గాంచి ర కడుభీతులై రాము, పార్శ్వమ్ముఁ జేరి రబ్రహ్మఁ జెంది
యట విభీషణుఁ డేగి ర యన్నతో ననెను బెద్దన్నతో నిట్లంటి ర నన్న ! నేను
నీత రామున కిచ్చి ర సేమంబుఁ గొను మంచు, బోధింప ధిక్కారపూర్వకముగ

తే. నన్ను వెడలంగఁ గొట్టె నాశూఁడె నేను, శరణ మని చేరి శ్రీరామరచంద్రవిభుని
సేవఁ జేయుచు నుంటి నోరచిన్నయన్న !, యనినఁ దమ్మునితో నిట్లురలనియె నతఁడు.

తే. ఐహికాముష్మికసుఖంబు ర లండఁగోరి, మంచిపనిఁ జేసి తరియించురమార్గ మొంది
యుంటి విప్పుడు నామ్రోలరనుండవలదు, స్వపరభేదంబుఁ దెలియ దీరసమయమందు.

చం. అన విని యావిభీషణుఁడు ర నన్నకు మ్రొక్కి చనెన్ యథేచ్ఛగా
ఘనుఁడగు కుంభకర్ణుఁ డటఁ ర గాలను గేలను వానరావళిం
దునుముచు మ్రింగు చంగములఁ ర దుస్క లొనర్చుచు వానరాధిపుం
గని పడఁగొట్టి శూలమునఁ ర గైకొని వానిని బ్రోలు చేరఁగన్. 222

తే. చనెడుతెన్నునఁ దెలిసి యారవనచరేశుఁ, డతనిముక్కునుఁజెవుల నాశూఁడె
గొఱికి వైరూప్యమొందించిరయితికిమరల, రాముఁజేరెను విజయాభిర రాముఁడగుచు.

శా. బౌరా ! వానరుఁ డెంత చేసె నని లరజ్జాయత్తుఁడై ప్రోలికిం
జేర న్మాని కపీశు వానరుల నా శ్రీరామునిన్ లక్ష్మణు
స్వీరత్వమ్మునఁ జంపి కాని చన నిరప్పి డంచుఁ గుంభశ్రవుం
డారామాదులు గల్గుచోటికి రణరవ్యాస క్తిమై యేగినన్. 224

వ. ఇట్లేగి రాము నెదిరించి యుద్ధభూపతితద్రుమశిలావళిని రామునిపై వైవ నామహా
వీరుండును వాని నన్నిటిని బాణమ్ములఁ జూర్ణంబుఁ గావించి వాయవ్యాస్త్రమునఁ
గుంభకర్ణుని సాయుధబాహుద్వయంబు ఖండించిన నార్జును నయ్యసుర మీఁదికి
వచ్చుచున్న నతనిపాదమ్ముల నర్థచంద్రబాణద్వయంబున ఖండించె నిట్లు రామబాణ
చ్చిన్నపాదబాహుండ్లై భయంకరబడబాసలతుల్యప్రభంబగు నాస్యంబు విప్పుచు
దొరలుచు రాముని మ్రింగునూహ సోముం జేరు రాహు వన నేతెంచిన రాముం

దును దద్దివృతాన్యంబు శరపూరితంబొనర్ప నాతం డార్తనాదుండై యెదు రేతెంచు
చుండ రాముఁ డైంద్రాస్త్రమున వానికఠంబు ఖండించె నంత జేజేలు సంతసించి
రామునిపైఁ బూలవానఁ గురిసి, ప్రశంసించి రంత నవ్వార్త విని రావణుండు
సోదరునికై విచారించుచుండ నింద్రజిత్తు దుఃఖితుం డగుతండ్రుం గని యిట్లనియె.

ఉ. ఏల విచార మొందెదు సుత రేశ్వర ! శూరులచావు లిట్టివే !

కీలి యరణ్య మేర్చుగతిఁ శ గీశుల మానవుల న్వధింపఁగా

వేలిమికై నికుంభిలకు శ వేఁ జనువాఁడ ననుజ్ఞ ని మృనన్

మే లని తండ్రి యాజ్ఞ యిడ శ మేఘరవుం డతికోపుండై చ నెన్.

226

ఇంద్రజిత్తు నికుంభిలాహోమముఁ జేయుట

సీ. ర క్తమాల్యాంబరశయ్యుండై రథశస్త్ర, ధనురాదిసాధనార్థంబు గాఁగ

యోగినీవటభూమి శ నున్న కందరమందు, నాభిచారికహోమ శ మాచరింప

వార్యనిలానలశవ్యాఘ్రహారాక్షస, కంటకసప్తదుర్గంబు లలర

హోమకుండంబున శ కూర్ధ్వభాగమ్మునఁ, గృష్ణాహినటు దలరక్రిందు గాఁగ

తే. వ్రేలఁగట్టియు నెఱ్ఱనిరపూలు వలువ, గందమును దాల్చి బహుసిష్ఠ శ గడలుకొనఁగ

సంతరాయంబు రాకుండ శ నాచరింప, విజయ మగునంచు నింద్రజి శ వేల్చె నిట్లు.

వ. అమూరణహోమమ్మున మహానమ్మఁ దాల్చి ర క్తపుష్పాక్షతమ్ములఁ దత్తద్దేవతలఁ

బూజించుచు గుంజాసర్వ పరక్త చందనేక్షుఖదిరపలాశామ్రమోదుంబరభల్లాతకాస్థిమాష

మాంసభల్లాతక ఫలార్చనింబబీజపూరకృష్ణధుత్తారోచనాపామార్గబదరికానలదాల

కబంధూకనరముండవసాంత్రసర్పఖండమండూకాదివివిధద్రవ్యమ్ములను త్వద్గంతాస్థి

స్నాయుహోమమ్ములను నానావనచరమాంసమ్ములను సమంత్రకమ్ముగా నగ్న్య

హుతుల నొనర్చుచుండె నంత విభీషణుండు.

228

శా. సేనామధ్యగుఁ డయ్యు ధూమము వియశ్రీమిన్నిరీక్షించుచున్

దా నాహోమవిధానముం డెలిసి సీతానాథుతోఁ బల్కె ర

క్షోనాథాశ్మజుఁ డాభిచారికమునుం శ గ్రూరంబుగాఁ జేయు, న

ద్దానిన్ విఘ్న మొనర్పకుండినఁ బ్రమాదం బయ్యెడిన్ రాఘవా !

229

సీ. సకలసురాసురాజయ్యుఁ డొఁ గాన నీ, రాచేడు లెవ్వఁ డాహారనిద్ర

లొందకుండునొ వాడు శ మ్రుందించు వీనినం, చనె నల్వ వనవాస శ మాది గాఁగ

సౌమిత్రి యట్టిడై శ సతతంబు నినుఁ గొల్చు, వాడని యెఱిగితి శ వసుమతీశ !
 సౌమిత్రిఁ గొనిపోయి శ హోమమ్ముఁ జెడఁగొట్టి, వానిని జంపించి శ వచ్చువాడ
 తే. అని రఘూత్తమునానఁ గైకొని విభీష, ణుండు మారుతిముఖ్యులౌ శ దండిమగలు
 వెంబడింపఁగ లక్ష్మణాశస్వీతుఁ డగుచు, నానికుంభిలకడ కేగె శ సతిజవమున. 230

❖ లక్ష్మణుం డింద్రజిత్తుఁ జంపుట ❖

వ. ఇట్లు చని లక్ష్మణునకు నికుంభిలాస్థానముఁ జూప నంగదునిభుజమ్ములపై నుండి
 లక్ష్మణుండు నాగ్నేయాస్త్రమునఁ గంటకమ్ములను, బాణమ్ముల రక్కసులను,
 గారుడమ్మున సర్పములను, బర్వతాస్త్రమునఁ బులులను, బర్జన్యాస్త్రమున ననలం
 బును, నాశమొందించి హనుమంతునిచే వాయువును బీల్చించి, వాయవాస్త్ర
 మున జలముల నెండించె; నిట్లు సప్తపరిఖంబులు భగ్నమొందించెయు నచ్చోటఁ
 గానమిం గనలి మారుతి యోగినీవటం బుత్పాటింపఁ బోవ నద్దానిపై నున్న
 యోగిని భయమ్మున నింద్రజిదాశ్రితంబైన గుహం జూపింపఁ బాదఘాతంబునఁ
 బిధానశిలం జూర్ణంబుఁ గావించి గుహాసంస్థితుఁ డగు మేఘనాదుం గని తర్జనభర్జనాది
 బహువిధమ్ముల వేలిమికి విఘ్నం బొనర్ప వాడును గనలి హోమము పూని
 క్రోధావిష్టుండై యతిరయమ్మున రథారోహణ మొనర్చి కపుల నదల్చి లక్ష్మణు
 మ్రొల కేతెంచి. 231

చం. సరగున నస్త్రశస్త్రముల శ సాహస మొప్పుఁగ మున్ను దారకా
 నురుఁ దలపించి పోరు నెడ శ శూరత మీఱఁగ లక్ష్మణుండును
 శరముల వానిగుట్టముల శ స్యందనకేతనసూతచాపముల్
 వరకవచంబుఁ బోనడఁచి శ వానిని జర్జరితాంగుఁ జేసినన్. 232

చం. ధర వసియించి వేఱురవిలు దాలించి సారతరాంబకాళిచే
 నరవరసూనుకత్తశము శ నాశ మొనర్చిన లక్ష్మణుండు బల్
 శరమున వానిదక్షిణభుజంబును డుల్చిన వాడు వామన
 త్కరగతశూలుఁ డౌచు భయశ్రదంబుగఁ బైకొని వచ్చె నత్తఱిన్. 233

తే. శూలయుతమైన వాని డాశ కేలు దునిమి, దశముఖునిచెంతఁ బడనేసెఁ శ దద్భుజంబు
 నంత వివృతాస్యఁడై వాశశవారి వేగ, మ్రొంగ నుంకించి రాఁగ సౌమిత్రి యపుడు.

ఉ. రాముని లో స్మరించి రఘుశరామశుభాహ్వాయచిహ్నాతంబునౌ
 భీమశరంబు వైవ గిరిశభిద్రిపుకుండలమౌళిమండితో

ద్వామశిరంబు నద్ది ప్రమదంబున వానరు లార్వ రాక్షస

స్తోమము లార్తి జెందఁగ వశసుంధరఁ గూల్చె నిమేషమాత్రలోన్.

235

వ. ఇట్లు జగద్వినుతపరాక్రముండగు లక్ష్మణుని మహాకార్యమున నవిరళానందభరితులై
యమరు లగ్గించిరి. పుష్పవర్షంబు వెలయ మిట శంఖదుందుభినిస్వానంబు లుప్ప
తిలై నంత.

236

తే. శంఖరావంబు విని సీత శ సంశయించి, త్రిజటఁ గని శంఖరావంబుఁ శ దెలిసి రమ్మ
కారణం బేమొ? యన నామేశకాంచి వచ్చి, యింద్రజిద్వధవృత్తంబుఁ నెల్లఁదెల్పె.

తే. సీత ముదమొందె నిట నింద్రజిచ్చిరంబు, ననుమ కైకొని యానంద శ మినుమడింపఁ
గపి విభీషణసౌమిత్రికలితుఁ డగుచు, వివిధరవములతో రామశిఖునిఁ జేరి.

238

వ. వందనం బిడి సౌమిత్రిచ్చిన్న మేఘనాదశిరంబుఁ జూపె బిదపఁ దనకు సాగిలి
మ్రొక్కిన లక్ష్మణుం గొఁగిలించి రామచంద్రుఁ డానంద మొందె నంత నక్కడ
రావణుండును.

239

తే. భుజముఁ గని యింద్రజి త్తటఁబొలియుట విని, పుత్రశోకమ్ముతో సభశమూర్ఛఁజెంది
తేరి యుద్ధతుఁడై వాలుఁదెంపునఁ గొని, జానకి వధింతు నని పోవుశసమయమునను.

తే. వాలుగల కేలుఁ బట్టి సుశపార్శ్వమంత్రి, యతని వారించి యనె నిట్లు శ లసురనాథ!
కనలి పొలఁతుకఁ జంపుట శ కడు నధర్మ, మరులఁ బొలియింపు మవనిజశనందఁగలవు.

— సులోచన సహగమనముఁ జేయుట —

చం. అని మఱిలించె నంతఁ దన శ ప్రాణవిభూ త్తమబాహుదండమున్

ఘనశరయుక్త మంగదవిరకాసము గల్గినదానినిన్ సులో

చన కని భర్తృశక్తిని బ్రశంస నొనర్చుచు నేడ్చుచుండఁగాఁ

గని భుజ మాధరాస్థలిని శ గాండముతో లిఖించె నీగతిన్.

242

తే. “అభివ! తప్పదు కర్మశలానుభవము, చింతఁ గొనకుము శేషునిశ్చేతఁ జచ్చి
ముక్తి కేగుచునుంటి నోరముదిత! నీవు, రాము నడిగి మదీయశిరంబుఁ గొనుము.

చం. అడిగిన నిచ్చు రాముండు దరయామయుఁ డట్టిశిరంబుతో శిఖం

బడిన మదీయమైనసహావాసముఁ జెందెద” వంచు వానికే

ల్పడి నిటు వ్రాయువ్రాలుఁ గని శ వానిపడంతి సులోచనాఖ్య వెం

బడిఁ బరియించి విస్మయ ముపారతరంబగు ధైర్యముం దగన్.

244

సీ. సంతసమ్మున సులోచనయు భూషలు దాల్చి, యత్తమామల యాజ్ఞ ర నవధరించి
శిబికాస్థయై గామురచెంత కేగుచు నుండ, రామభీతిని జెంది ర రావణుండు
నుర్వీజ నంపుచు ర నున్నాడు గాబోలు, నని వానరులు నామె ర గనెడువేడ్క
బాలకిదరి జేరి ర వాహకవరులచే, నింద్రజిత్సతి యని ర యెఱిగి వారు

తే. రాముదర్శింప నేగు నీ ర రమ్యగాత్రి, విన్నపము సేయునూటల ర విందు మనుచు
ప్రమదమమరంగ నారామురపజ్జ జేర, సతియు సతిభక్తి శ్రీరామరచంద్రు జేరె.

వ. ఇట్లు చేరి ముకుళితకరకమలయై రామచంద్రుని గాంచి యామె యిట్లనియె. 246

మ. దళదంభోజదళాక్ష ! భక్తవరచేతఃపద్మనిత్యాలయా !
ఖలరక్షోవనదావ ! చక్రధరరేఖాపాణిపద్మద్వయా !
లలితాకారధరాత్మజాహృదయలోరలా ! నీలమేఘప్రభా
కలితాకార ! జగత్ప్రియీసతతరక్షా ! రామచంద్రప్రభూ !

247

చం. నతు లొనరించివేడెద మరనఃప్రియమా నొకకోర్కి దేవ ! నా
పతిశిర మిచ్చితేని గొని ర పావకులొ బడి తచ్చిరంబుతో
బతిగతి జెందెద న్నతికి ర భవ్యమె యీగతి కాన నట్టి స
ద్గతినిడువాడవౌదు వికర ర గాంతు శిరం బిడుమయ్య ! యం చనన్.

248

చ. కలికిరొ ! నీపయి గరుణగల్గె బతిక బ్రతికింతు నగ్నిలో
పలబడనేల ? యన్న సతి ర పల్కెను లక్ష్మణుచేత జచ్చు టి
ట్లలవడు నొక్కొ ! నా ధవుడు ర ప్రాణములొందిన రామ ! వానికిం
గలిగెను ముక్తి జీవనమురకంఠెను మే బ్రతికింపబోకుమా.

249

చం. అని రఘురామదేవునకు ర నంజలి జేసి నమస్కరించి త
ద్దనతరభాషల నివి మురదంబున నవ్వెడు భర్తృశీర్షముం
గొని పురినున్న బాహువుల ర గూర్చి తదీయశరీరయోగముం
గొని శుచియై సులోచనయు ర గూలి చితిం బరిదగ్గదేహయై.

250

తే. దివ్యదేహంబు దాలిచి ర తేజరిల్లి, భర్తతోగూడి శ్రీరామభద్రదుకరుణ
నమరయానాధిరూఢయైయాక్షణంబ, ముదము జెందుచు వైకుంఠపురము జేరె.

తే. రావణుడు సంత సపరివారంబుగాంగ, జేరి కప్పిసైన్యములతోడ ర బోరుచుండ
రక్కసులనెల్ల జంపి యారాము డసుర, వల్లభుని బాణమున లంక ర బడగవైచె.

- సీ. రావణుండును మయశరాక్షస కృతకృత్రి, మం బైనరాముని శ మస్తకంబు
 సీతకుఁ జూపి యాశీతఁ గైకొనువేడ్క, నరుగుచుండఁగ బ్రహ్మ శ యంతలోన
 నేతెంచి సీతతో శ నిట్లనె రాముని, కృత్రిమశీర్షంబుఁ శ గేలఁ దాల్చి
 వచ్చి రావణుఁడు సీతపతి చచ్చెనని నీకుఁ, జెప్పను దుఃఖంబుఁ శ జెందఁబోకు
- తే. మనుచు బోధించి చనియె నాయసురవరుఁడు, సీతకును జూపి కృత్రిమశీర్ష మపుడు
 సీత! నామాట మును విశ్వశింపవిదిగొ, పాలిసె నీనాథుఁ డిఁకనన్ను శబాండుమబల!
- మ. అన నమ్రాననయై వచించె దనుజేశ శ! రాముఁడే సంగరం
 బున సీశీర్షములెల్లఁ ద్రుంచు శరయుశ్శూర్ధమ్ము లేఁ గాంచెదన్
 ఘనమాయుండవు నిన్ను నమ్మెదనె రశ్మిస్సంఘతూలావనీ
 ధనికాయాగ్నిని రాముఁ జంపఁగను సాశ్శ్యం బెట్లు నీ కారయన్. 254
- వ. ఇటులు సీతావాక్చరాహతమర్ముండై యపత్రపాన్వితండ్డై రావణుండు నిజగేహం
 బుఁ బ్రవేశించియుండె నంత. 255
- సీ. రామాజ్ఞచే వానశరస్తోమ మిషికాళిఁ, గొని లంకఁ గాల్పఁగాఁ శ జనియె వేడ్క
 సౌధాదులం దగ్ని శ సంధాన మొనరింపఁ, గాలెడు లంకను శ గాంచి పౌరు
 లడలి కోలాహలం శ బడర నిర్విణ్ణులై, చూడఁగా రావణాశసురుఁడు వచ్చి
 యంబుదాస్త్రమునఁ జల్లార్పఁగా వానరుల్, శ్రీరాముచెంతను శ జేరి రంత
- తే. దివిజనైరియు శుక్రకోపశదేశ మొంది, మంతనమ్మున గుహను హోశమంబుఁ జేయ
 ద్వారములనెల్ల మూయించిరక్రూరవృత్తి, వేల్చి కగువస్తుజాతంబుశవెంటఁగొనుచు.

▀ రావణుని హోమమును వానరులు ధ్వంసమొనర్చుట ▹

- వ. హోమమందిరమ్ముఁ జేరి హోనియై రక్తావగాహనం బొనర్చి కపాలమాలియై
 ప్రేతాసనమ్ముననుండి శస్త్రపరిస్తరణమ్ములతో నగ్నిం బ్రతిష్ఠించి కేశాదిపదార్థమ్ము
 లచేఁ బదియేండ్లకు లోనియీడుగల శిశువులశిరంబులచేఁ బలలఖండములచే శత్రు
 సంహారార్థముగా వేల్చుచున్నంత. 257
- తే. వేల్చిసొగఁ గాంచి వేగ విరభీషణుండు, రామచంద్రున కిట్లనె శ రావణుండు
 చంపు వేలిమిఁ జేసెడు శ సాంతమైన, సర్వలోకమ్మువారి కశజయ్యుఁ డగును. 258
- చం. అన విని రాముఁ డాకపుల శ కాన నొనర్చిన వారు సాలలం
 ఘనమున రావణాలయముఁ శ గన్గొని పాలకరాక్షసావళిం

దునిమిరి త్రోవలో సరమ శ్రోచి కరాంగుళిసంజ్ఞఁ జెప్పినం
దనదగు పాదఘాతమునఁ శ్ర దన్నె గుహాశిల నంగదుం డొగిన్.

259

మ. శిలఁ జూర్ణించి దశాస్య నంగదుఁడు ముర్రప్పి న్మోదె శాఖాచరుల్
మలలన్ భూజములన్ శ్రమావధిగ నే శ మర్దించినన్ దైత్యుఁడుం
జలనం బందమిఁ గన్ను విప్పమిఁ ద్రపానంయుక్తులై తత్సత్తిన్
బలిమి స్వేదలిఁ బట్టి తెచ్చి రటకు శ న్నందోదరి న్వానరుల్.

260

తే. కబరి విడివడఁగాఁ గంచురకంబు జాఱ, నేడ్చుమందోదరిని దానశవేశ్వరుండు
చూచి వేలిమి విడనాడి శ లేచె నంతఁ, గపులు బర్వెత్తి రారామురకడకుఁ బిదప..

శా. భేదం బంది వచించె నామె దశమగ్రీవైకశేషా ! ప్రియా !

క్రోధం బందక సీత రామునకు బల్లూర్మి న్నమర్పించి నీ
సోదర్యం బురి కీశుఁ జేసియు రమేశుం గూర్చి మద్యుక్తి స
మ్మాదం బొప్పఁ దపంబుఁ జేయుము వనీరసూమి న్ముముక్షుండవై.

262

తే. ఏల హోమము లోనాథ ! శ యివియు నెల్ల, నింద్రజిత్తునితోఁ బోయె శ నిద్రఱ మిట
మిగిలితిమి కాదె? సిరు లేల? శ నగర మేల? ప్రాణము లివేల? రమ్మ తరపం బొనర్చ.

చం. సతి వచియించుమాటను నిశశాచరశేఖరుఁ డాలకించి యీ

గతి వచియించె రాముఁ డల శ కంజదళాక్షుఁడు సీత యారమా
సతి యని నే నెఱుంగుదును శ జానకిఁ దెచ్చుట రాముచేత నే
మృతిఁగొని ముక్తి నందఁగఁ జరమి ? యిది నిశ్చయ మెట్లుచూచినన్.

264

కం. కావున నోమందోదరి, నీవును ననలంబుఁ జేరి శ నిర్మలమతివై

మానరులోకమ్మున నా,తో వసియించుచునుఁ గొనుము శ తుల్యసుఖమ్ముల్.

265

❀ రా మ రా వణ యుద్ధ ము ❀

సీ. అని పల్కి రావణుం శ డరదమెక్కి చనంగ, ముకుటంబు జాఱి తరద్భూమిఁ బడియె
మది భీతి జనియించె శ మఱియు నెన్నేనియు, త్పాతము ల్బొడమె సర్వానిఁ గనక
ప్రథనభూమికి భాణశర్వణుండై యేగి, కృత్రిమసీతను శ గేలఁబట్టి
వానరుల్ చూడంగ శ వధియించె నదిగాంచి, హాహారవమ్ముల శ నఖిలకపులు

శే. పరువులెత్తుచునున్న యాతరుణమందు, బ్రహ్మ చనుడెంచి వారితోఁ శ బల్కె-మాయ
సీత యియ్యది దుఃఖంబుఁ శ జెందకుడని, చెలఁగి యార్చెను వానరశసేన యంత.

చం. ననరుహసంభవుండు చనె శ వానరయోధవరేణ్యులెల్లఁ బో
 రొనరుప నెంచి రామవిభు శ యుక్తిగ నేగిరి పాకశాసనా
 జ్ఞను సకలాస్త్రచాపశరసాధనకేతనయుక్తపశూ రథం
 బును గొని వచ్చె మాతలి ప్రశభూతజవమ్మున యుద్ధభూమికిన్.

267

ఉ. ఆరథ మెక్కి- రాముఁడు దశశాస్యు నెదిర్చి సుఘోరపశూ శరా
 సారముఁ జిమ్మ రావణుఁడు శ సామ్యముగా శరపాళి వీడఁగాఁ
 బోరిరి వార లిద్దఱుఁ బ్రశభూతభుజాబలసార మొప్ప న .
 వ్హారిమహారణమ్మునకు శ వారిరణంబె సమానపశూ ధరన్.

268

వ. అంత రావణుం డాగ్నేయదైవాస్త్రము నేయఁ బ్రత్యస్త్రంబుల రాముఁడు నివా
 రించె; మఱియు రావణుం డేయు సర్వాస్త్రమును గారుడంబునను, బర్జన్యాస్త్ర
 మును వాయవ్యమునను నివారించి రాముఁ డాగ్నేయాస్త్రము నేయ రక్కసుండు
 బర్జన్యాస్త్రమున నివారించె బిదప రామచంద్రుండు గ్రీష్మాదిత్యుం బోలి ప్రతాప
 ప్రదీపితమూర్తియై ప్రళయభైరవుమాడ్కిఁ ద్రిపురసంహరణభద్రుం డగురుద్రుం
 బోలి కోప మొంది మండలీకృతకోదండుండై పరాజ్ఞాతశరసంధానమోచనండు
 రక్తలోచనుండై యొప్పె మఱియుఁ బదివే లేనుంగులను, నియుతాశ్వంబులను,
 సార్థశేతరథంబులును. శతకోటిపదాతులను సంహరించుసంజ్ఞకై మింట నొకమొండె
 మాడుచుండు. తాదృశకబంధకోటిన ర్తనకాలమున కొకమాటు చాపైకకింకిణీ
 రవం బగు, నటులు నిజకోదండకింకిణీరవంబులు నిరువదియు నొకఘటికాద్వయ
 కాలమ్మున కగున ట్లాకర్ణాంతాకృష్టపరిత్యక్తశరాసారంబు రాక్షసచాతురంగిక
 సైన్యానలంబుపైఁ గురిపించుచుఁ బర్జన్యుం బోలి యారాజన్యవీరుండు సంగర
 దిదృక్షాసమాగతాంబరవిమానస్థిత దేవ గంధర్వకిన్నరకింపురుషచారణసిద్ధసాధ్యజో
 ఘృష్యమాణజయదుందుభినాదగర్జాలలితుండై శరధాశధశ్యరుచితటిల్లతికాప్రభాగో
 చరుండై బాణపరంపరాంబుదాచ్ఛాదితాంబరుండై కాలమేఘాకారుండై రక్కసులం
 గూల్చుచుండ నచ్చటఁ గేశశైవాల, కరిగిరి, కరపాదభుజగ, కబంధమకర, శిరః
 కూర్మ, కేతనచామరచక్రాంగడిండిర, ఛత్రపుండరీక, శతాంగయానపాత్ర, శర
 చాపఖండబహుతరంగ, మేదోమాంసమస్తిష్కపంకంబులతో బహుముఖరక్తనదు
 లుఁ బ్రవహింప భూతప్రేతపిశాచడాకినీశాకినీకూశ్మాండగృధ్రకాకశ్వసృగాలజాలం
 బు లామిషార్థకలహకోలాహలప్రచురగళదఘ్నరక్తనదీనిమజ్జనోన్మజ్జన కేళీవినోదంబు
 నొంద, రక్తపానమాంసభక్షణతృప్తభూతంబు లాత్మీయబంధువులం బిల్చి వారలకు

రక్తమాంసంబులతో విందు లొనర్ప నిట్లదృష్టాశుతానాలోచితాసమానాతిమా
నవంబై సంగరాంగణం బొప్పె మఱియును. 269

ఉ. రావణుఁ డంత రామరథశ్రాజమునం గల వజ్రకేతనం
బావసుధం బడం దునిమె శ నంతట రాముఁడు కేతనస్థలిం
బావని నుండు మన్న నిజశబాహులఁ దాశముఁ బీకి తెచ్చి య
త్రావున నుంచి దానిపయిఁ శ దాను వసించెను వేడ్క నాతఁడున్. 270

ఉ. మారుతిఁ గాంచి రావణుఁడు శ మార్గణజాలముచేతఁ దాశమున్
మారుతి నాతపత్రమును శ మాతలి నశ్వసురేశచాపమున్
ధారుణిఁ గూల్చె నంతటను శ దత్కపి మాతలి సోలిరంత నా
మారుతి లేచె వానిభుజశ్రమండలమందు వసించి రాముఁడున్. 271

తే. తుములసమరంబు రావణుశోడఁ జేయఁ, బంక్తికంతుఁడు మారుతిఁ శ బరిఘమునను
వక్షమునఁ గొట్టఁ గరువలీపట్టి సోలి, పుడమి దంభోళిహతగిరిఁ శ బోలి కూలె. 272

న. అంతఁ బుండరీకాక్షుండగు రాముఁ డాత్మరథంబుఁ దలంప దారుకసారథికంబును,
శైబ్యసుగ్రీవమేఘపుష్పవలాహకనామకచతురశ్వయుతంబును, ఛత్రచామరకలితం
బును, గరుడకేతనంబును, గౌమోదకీనందకపాంచజన్యసుదర్శనశార్ఙ్గవిరాజమానం
బును సగురథం బంబరమార్గమ్మునఁ దనచెంత కేతెంచినం గని దానికి వలగొని,
మ్రొక్కి యెక్కి శార్ఙ్గపాణియై రావణు నెదిరించె మఱియును. 273

ఉ. భానుకరోపమానశరశ్రవాదముచే దశకంతుశీర్షముల్
భానుకులుండు ద్రుంప నవి శ పైఁ జని మిన్నున నుండి రాముచేఁ
బ్రాణము వీడియుంటిమి సెలబా సని సుస్మిత మొప్ప జానకీ
జానికి మ్రొక్కఁ దచ్చరణసారసభూమికి వచ్చుచుండఁగన్. 274

తే. చిలునగవుగల్గు రావణశీర్షములను, గాంచి రాముఁడు ననుఁ జంపఁగా శిరంబు
లరుగుదెంచు నటంచు బాణాళి వాని, నూటుముక్కలుగాఁ జేసె శ వైరు లడల.

న. ఇట్లు రావణశిరంబుల ఛేదించినను బునరుద్భవం బొందుటఁ గాంచి వానింగూడ
ఖండించె మఱియును. 276

సీ. ఉజ్జ్వలతరాస్త్రవితతి నేశనోత్తరశత, వారములు ద్రుంచె రాఘవేశ్వరుఁడు రాక్ష
సేశ్వరునిశీర్షముల నవి శ యెప్పటివలె, మొలుచుచుండెను బిదప నరద్భుతము దోష.

వ. రామచంద్రుండు విభీషణుం గాంచి యిట్లనియె.

278

ఉ. వీనిశిరంబు లీగతి విభీషణ ! మొల్చెడు నెంతత్రుంచినన్
దానవుఁ డింకఁ జావఁడొకొ ? శ తన్మరణం బెటు లన్న వాఁ డను
స్వీనికి నాభియం దమృతశ్రవృత్తము గల్గు నెలాచ్చుమా యనన్
మానవనాథుఁ డగ్నిమయశ్రమార్గణ మేసి హరించె నాసుధన్.

279

ఆ.వె. ఇటులుచేసితలలఁబటు బాహువులఁగూల్పు, మున్ను వోలెనవియుశ మొలువవయ్యె
రెండుబాహువులు నొకండుశీర్ష ముతోడ, నుండి వాఁడు బోరుశ్రమంఁడె మఱియు.

ఉ. దారుకచోదితుం డగుచు శ ధాతృశరం బతిలోకవీరుఁడౌ
శ్రీరఘురాముఁ డేయ నది శ శ్రీఘమె రావణుఁ జంపివచ్చి తూ
ణీరముఁ జేరె నంత రఘుశనేత ముదం బెదనొందె దైత్యశా
రీరజతేజ మా హరిశశరీరమునందునఁ జేరె వింతగన్.

281

తే. చూచి జేజేలు వానిఁ బ్రశస్తతు లొనర్చి, పూలు గురిపించి వాద్యముశ్రుంగారయఁ జేసి
రచ్చరల యాటపాట లంతంతఁ జెలఁగె, విపులతరమోద మెల్లడ శ వెల్లివిరిసె.

ఉ. ఆదట భర్తచచ్చుటకు శ నార్తిని జెందియు ధీరచిత్త మం
దోదరిదేహము న్విడిచి శ యొప్పుగ భర్తనుగూడి యేగి డా
మోదరలోకమం దతిసుశ్రోన్నతిఁ జెందెను రామసాయకా
పాదితమైనమృత్యు వపశవర్గదహాగద యెట్టిపాపికిన్.

283

వ. ఇట్లు శ్రీరామచంద్రుండు లోకకంటకుండగు రావణుం బొలియించి.

284

సీ. ఆవిభీషణుచేత శ నసురనాథున కార్థ్య, తాకికకర్మకశలాపమెల్లఁ
జేయించి సౌమిత్రిచే విభీషణుని లం, కానాథుఁ జేయించి శ వానిచెంత
న్యాసపూ తద్వాయుశనందనకృతలంక, విడిపించి రాముండు శ పిదప సీత
కీవార్త వినిపింపఁ నెంచి విభీషణ, వాయుజాదుల నంప శ వార లేగి

తే. రచట సీతను గాంచి యాయనుమ మ్రొక్కి, రాముఁడాసురనాథు దుశ్రంబునందుఁ
జంపినవిధంబు, శిష్టపూ శ సకలచరిత, నామెతోఁ బల్కి మోదంబు శ నందఁజేసె.

ఉ. అంతట భూతనూజకు శుశ్రభాభిషవం బొనరించి తత్పురీ
కాంత లలంకరించి శిబిరక న్వసియింపఁగఁజేసికంచుకుల్
చెంత బరాబరు ల్పలువఁ శ జిత్తము రంజిల వాద్యఘోషముల్
వింతగ మ్రోయఁ దెచ్చి రఘుశవీరునిచెంత వసింపఁజేయఁగాన్.

286

ఉ. పాలకినుండి డిగ్గి తనశ్రభర్తను జేరి నమస్కరించి తా

ప్రీత మనోజ్ఞమా వదనశబింబము వాలించి నిల్వ రాముఁ డా

శీలవతిఁ జగత్త్రితయశసేవ్య నెఱింగియు రోషభాషణో

ద్వేలతమీఱఁ బల్కె నిటు శ విశ్వజనంబుల ప్రత్యయార్థమై.

287

ఉ. రావణపట్టణాంతరచిశ్రరస్థితిలబ్ధకళంకవైన ని

న్నేవిధి గారవింతుఁ దయశణీ ! చను మెచ్చటికేని నీమనో

భావమువచ్చిన, ట్లమలశభానుకులస్థితి రాజధర్మమున్

బో విడనాడఁజాల నిను శ ముట్టఁగఁజాలఁ దొలంగు మియ్యెడన్.

288

వ. అనునంత నతర్కితోపనతంబగు నీవిషాదసంఘటనమ్మునఁ గఠోరాశనిపాతనిర్దహ్య

మానసుకుమారలతయుంబోలి విగతచైతన్యయై నేలఁ గూలి యాజనకరాజనందన

కొంతవడికి లేచి శతవిధమ్ముల నాదయామయి సనూనయించియు నకృతార్థయై

నిజాదేశమ్మున లక్ష్మణుండు సాశ్రులోచనుండై చిత్తిఁ గూర్చ సుగ్రీవవిభీషణజాంబ

వదనిలజాంగదాదులు కింక ర్తవ్యతామూఢులై టిచ్చవడి చూచుచుండ నయ్యగ్నికి

ప్రదక్షిణించి నమస్కరించి సభ క్తికమ్ముగా నిట్లనియె.

289

ఉ. మానసవృత్తినైన మఱి శ మాటలఁ గాయముచేతనైన నా

ప్రాణసమాసు రామవిభుఁ శ బంకజలోచనుఁ దప్ప నన్యునిం

గానమి మాటలాడమియుఁ శ గైకొనకుండుట నిక్కమేని నై

శ్వానర ! నన్నుఁ గాల్పకయై శ చల్లనివాడవు గమ్ము నాయెడన్.

290

తే. అని వచించియు మండెడు శ నన్నిలోన, ధరణిసంభవయావసోర్ధారఁబోలి

భూతజాలంబు వంతలఁ శ బొంది యడలఁ, గోపశోకపరీతయై శ కూలె నపుడు.

తే. వీతిహోత్రుఁడు దొడవుల శ సీత నపుడు, భూషితాంగిని జేసి సంశతోష మొంది

పుత్రి నల్లున కిచ్చెడురపోల్కి గాఁగ, రామునంకంబుఁ జేరిచి శ ప్రేమఁ బలికె. 292

చం. పరమపతివ్రతామణి భరవత్పదపంకజభక్తియుక్తయుక్

సరసిజవాసినీసమప్రశస్తచరిత్ర జగత్ప్రపూజ్య యీ

ధరణిజఁ బూతగాత్రి నిక శ దాశరథీ ! గ్రహియింపు మీవె యి

క్కరణి నుపేక్ష సేయుదె ? జరగజ్జనహృద్గతభావవేత్తనె.

293

తే. కాని నా కొక మేలయ్యెఁ శ గంజనేత్ర !, సర్వభక్షణదోషంబు శ సమసిపోయి

పూతగాత్రుఁడ నైతి భూతపుత్రికతన, పూతజనసేవ శ్రితశుభాశ్మదయకరము. 294

వ. అని యగ్ని దేవుండు రామునితోఁ బ్రసంగించుచున్నంతఁ దత్ప్రదేశమ్మునకు. 295

చం. దశరథుఁ డింద్రముఖ్యులగు శ దైవతము ల్చనుదెంచి ప్రేముడిక

విశదముగా ధరాత్మజ పరవిత్రచరిత్ర గ్రహింపు మన్న న

ద్దశరథనందనుండును ముదమ్మున సీతఁ గొనెన్ తిరస్కియా

దశతోలఁగన్ బ్రహ్మ లలితస్మిత ముగ్ధముఖాబ్జముల్ దగన్.

296

వ. మున్ను బంచవటిం దా నగ్ని నిడిన రాజసరూపసీతను గ్రహించి యాదరణం బొనర్చియున్నంత జేజే లమోఘదర్శనులు గాన రాముకోర్కిపై నింద్రుండు రణ

రంగమృతవానరులపై నమృతవర్షమ్ముఁ గురిపింప కుంభకర్ణభక్షితు లగువారుడక్క

సర్వవానరులు జీవించి రంత రాముఁడు కుంభకర్ణభక్షి తవానరుల కేశనఖాస్థిభాగ

మ్ములనైన నెమకి తెమ్మని మారుతిని నియోగించిన నతం డట్లు తెచ్చె నంత వారు

గూడ నింద్రయమానుగ్రహమ్మునఁ బునర్జీవితులై రిట్లు నిరపాయమ్ముగు సర్వ

సైన్యంబుఁ జూచి రాముం డపరిమితానందభరితుం డయ్యెఁ బదప రామాజ్ఞఁ గొని

మాతలి రథసహితుండై యింద్రాదులం గూడి దేవలోకంబుఁ జేరె దశరథుండును

సీతారామలక్ష్మణులం గని యభినందించి యాశీర్వదించి విమానముతో సురనగరి

కేగె నంత.

297

సీ. రామచంద్రుని జూచి శ రావణసోదరుం, డభ్యంజనస్నాన శ మాచరింపఁ

బురికి రమ్మన నేను శ పురిఁ జేర నని యాత్మ, భరతుండుదోష నాశదరముమీఱ

వానరావళితోడ శ నైదేహితోడను, బుష్పకారూఢుడై శ ముదముగదుర

మకరధ్వజుఁడు గరుత్మంతుండు దారుకుం, డలవిభీషణుఁడుఁ ద శ స్సనుసరింప

గీ. వెలసియున్నట్టి యాశుభర వేళయందు, ప్రాంజలి విభీషణుండు శ్రీశరామచంద్రుఁ

గాంచి సంశయ మొక్కటికలదు నాకుఁ, దెలియఁబల్కుము కరుణానిధీ! మహాత్మ!

ఉ. నీవు రణమ్మున నిలను శ నిద్రిల లక్ష్మణుతోడ నిన్ను నై

రావణుఁ డప్పు డాత్మనగరమ్మునఁ గాతీయఁ బెట్టువేళ మై

రావణుతోడ వాని సమరమ్మునఁ జంప కుపేక్ష సేసినా

వీవిధి కర్థ మేమి? జగతదేకధనుర్ధర! చెప్పవే యనన్.

299

సీ. రాముఁడు నవ్వుచు శ రాక్షసేశ్వర! విన్ను, బ్రహ్మ మారుతిచేత శ భ్రమరవధము

నిర్ణయించెను గాన శ నే నుపేక్షించితి, వాయుసంభవయశశప్రాప్తికొఱకు

రాక్షసనీతుల శ గామలక్ష్మణులను, విడిపించె గరువలికొడుకటంచుఁ

బ్రజ లీతని నుతింప శ భక్తుడౌ నీతని, సేమంబునకు నిట్లు శ చేసినాఁడ

తే. నటులు కాకున్న రక్కసులనఁగ నెంత? పోరఁ గడ తేర్పనొక్కొ? హుంర కారమున నె
కాకనేత్రంబుఁ గొననె యిశ్మీకమునను, నుదధిఁ గూల్ప నె? మారీచు ర నొక్కొల.

తే. శస్త్రములు లేక వారలఁ ర జంపలేక, కాదు మారుతికై యుపేక్షకుఁడనైతి
ననిన రామునిపల్కుఁ దా ర నాలకించి, పలికె సామిరి రాక్షసప్రవరుతోడ. 301

వ. రాక్షసేంద్రా! మఱచితివా? సేతువిర్మాణకాలమున గర్వితుండ నగునన్నుం గని
లింగోద్ధరణవ్యాజమ్మున మత్పుచ్చచ్చేదనం బగున ట్లొనర్చె నట్టినిరుపమానభుజా
బలవిరాజమానుండగు సీదశరథనూనునిచెంత నాబల మన నెంత? యీమనుజు
సింహునకు మశకప్రాయులగు నారక్కసుల నుక్కడంచుట యక్కజంబే? దానుఁడ
నగు నా కట్టికీర్తి జనింపఁజేసెఁ గాని యన్యంబు గాదన విభీషణుండు నతిభక్తి రఘు
పతికి నతి నొనర్చె నంత. 302

ఉ. బానకి పల్కె నీతిజట ర సాధుచరిత్ర కృపాధ్య రాఘవా!
దీనికిఁ గోర్కు లి మ్మనఁగ ర దేవికి మోద మెలర్ప రాముఁడు
దానవి! నాయొసంగు వివిరధంబుల హారదుకూలభూషల
న్మానుగఁ ధాల్చి నాపలుకు ర మాటల భక్తిగ నాలకింపుమా. 303

వ. కార్తిక మాఘ చైత్ర వైశాఖమాసమ్ముల నాదిని ద్రిదినంబులందు భవత్ప్రీతికై
యెవ్వరు స్నాన మొనర్తు రాస్నానఫలమ్మునఁ గృతకృత్య వగుదువు. మఱియుఁ
దస్మాసమ్ముల నెవ్వ రటులు స్నాన మొనర్పకుందురో వారల సంపూర్ణమాస
స్నానఫలం బొందెదవు. మఱియొకవరము వినుము. శుచితేని గృహమ్ముల శ్రాద్ధాది
కర్మకాలమ్ములఁ బుత్రాదులు క్రోధహోభాదులతో నిచ్చుహవ్యకవ్యములు దేవ
పితృవర్గముం జెందక నీకు భోజ్యంబు లగు ననభ్యంగపాదశౌచమును దిలహీనతర్ప
ణంబు నదక్షిణాకమ్మును నగు శ్రాద్ధము నిన్నుఁ జెందుఁగాక యని త్రిజటకు
వరము లిచ్చి తత్త్రిజటాసరమాన్వితుఁడై విభీషణసుగ్రీవమకరధ్వజవానరులతో
విమానారూఢుఁడై గగనమార్గమ్మున నేగుచు నీతకుఁ దత్రత్యవిశేషమ్ములఁ
జూపుచు రాముం డిట్లనియె. 304

రాముఁ డయోధ్య కేగుట

సీ. అదె లంక గనుఁగొను ర మదె రణస్థలి యదె, శిలలచేఁ గట్టిన ర సేతు వదియె
అదె సేతుబంధాఖ్య ర నమరుతీర్థ మటంచు, సతికిఁ జూపుచు విభీషణునికొర్కిఁ

బుష్పకం బట నిల్చి శ భూస్థలిఁ దా నిల్చి, ధనురగ్రమున సేతుశవును హరించె
నాటనుండియు ధనుశ్శోకితినా బరఁగెడు, నట మున్నుచో మోక్ష శ మగును జుమ్మి
తే. యచట రాముఁడు గోదండ శ మవధరించి, ప్రబలఁ గావునఁ గోదండశపాణి నాఁగ
నాశ్రితావనఘనబిహరదాంకుఁ డగుచు, నమరియుండును నిచ్చలు శ నద్రితనయ !

తే. అంత సంపాతి యచటికి శ నరుగుఁదేర, రాముఁ డాతని మన్నించి శ ప్రేమమలరఁ
దీర్ఘ మొక్కటి నీవు విరధింపు మన్న, నతఁడుఁ దీర్ఘంబుఁ గల్పించె శ ననుజుపేర.

చ. పిదప సంపాతియు రామాజ్ఞఁ గొని పుష్పకాహుఁ డైయుండ విమానముతోఁ
జనుచు రామేశ్వరంబుఁ జేరి సీతతో రాముం డిట్లనియె. 307

సీ. అదె మేము మంత్రార్థ శ మధివసించినభూమి, యది దర్భశయన మశ్లదియెచూడు
మర్కాద్రిగహరూప శ మగుశిలానవకంబు, నీరవార్ధన మదె శ నీరజాక్షి !
యనునంతఁ గిష్కింధ శ కరిగినపుష్పకం, బట నిల్చి తారామహాదినతుల
సీత కానందంబుఁ శ జేకూర్పఁగా రామ, విభుఁడు పిల్పించి సుశ్రేమ మలర

తే. నవ్విమానమునం దుంచితయచలుఁగదలి, యేగుచును జానకిని గాంచిరయిట్టులనియె
నదె ప్రవర్ష ణయుశ్యమూశ కాద్రియుగము, నింపు గలిగెడు చూడు మూశపంప నీవు.

చ. అయ్యవియె కృష్ణాభీమరథీనదు లయ్యది గోదావరీతటఘటితపంచవటి యదె యగ
స్త్యాశ్రమం బదె సుతీక్ష్ణాశ్రమం బల్లది యత్ర్యాశ్రమం బదియె చిత్రకూట మదియె
కాళింది యల్లదె జాహ్నవి యిదియె భరద్వాజాశ్రమం బని సీత కావిశేషంబులఁ
జూపుచు విమానముతోఁ బుడమికి డిగ్గి సపరివారమ్ముగా రామచంద్రుండు
భరద్వాజాశ్రమంబుఁ జేరిన నామకాని రామాగమనమ్ము విని భూలోకస్వర్గముగా
నొనర్చిన తనయాశ్రమమ్ములోనికి సపరివారమ్ముగా రాము రప్పించి య్యష్టపాద్య
భోజనాదులఁ దృప్తుఁ గావించె; నిట్లు రామచంద్రుండుఁ బదునాల్గువత్సరంబులకు
నంతిమదినసం బగు మాఘశుక్ల చతుర్థిని దదాశ్రమమ్ముఁ జేరియుండి మారుతిం
గాంచి యిట్లనియె. 309

సీ. సామీరి ! వేగమే శ సాకేతమున కేగి, భరతునిఁ బొడగాంచి శ వననివాస
మాదిగా వైరిసంహారాంత మగు నాదు, కథను జెప్పుము యథాశ్రేయము గాఁగ
శృంగిబేరమున నా శ చెల్మికాఁడగు గుహుఁ, జేరి మద్గాధలఁ శ జెప్పు మనఁగ
హనుమంతుఁడును నిషాశదాధీశుతో మున్నె, నుడువ నాతఁడు రాముశకడకుఁ జేరె
తే. నచట విడనాడి యనిలజఁ శ డరుగునంత, భరతుఁ డానాఁడు రామసంప్రాప్తి లేమి
నగ్నిఁ జేరెడు దృఢనిశ్చయంబుతోడ, సోదరుండగు శత్రుఘ్నుఁ శ జూచి యనియె.

❖ భరతుఁడు విలపించుట ❖

తే. రామలక్ష్మణుల లేలొక్కో? ర రామ కలను, నందు మ్రందిరొ? పిల్చితీర నఖిలస్వపుల
గాతనికి సాయపడి నేగురనాశ ననుజ!, కడచె బదునాలుగేడులరకాల మెల్ల.

ఉ. ఆనయశాలి రామి ననుజా! యికఁ బ్రాణముఁ దాల్చి నేల? యీ
భానుఁడు గ్రుంకునంత కిట ర భ్రాతలఁ జూడఁగ వేచియుండి వై
శ్వానరుఁ జేరి నావ్రతిన ర సాంగముఁ సేయఁగఁ జచ్చువాడ నా
దానవనాథునిం దునుమఁ ర దత్పురి కేగుము నీవు తమ్ముఁడా!

312

ఉ. దానవుఁ జంపి సీతను మురదమ్మున ముక్తఁగఁ జేసి రామరా
మానుజు లేనునుం బిదవ ర నార్ధ్వశరీరసుఖంబు నొందఁగా
మానుగఁ గర్మమున్ సలుపురమా! యనుమాటకు నెల్లతల్లులు
న్మానవనాథప్రేరమునిరమంత్రిభటాదులు దుఃఖ మొందఁగన్.

313

చం. భరతుఁడుఁ జుట్టువారుపరిరవారముఁ జూచి యనూనయించి, తా
సరయువుఁ జేరి స్నాతుఁ డయి ర సంయమిసంతతికెల్ల దానముల్
సరగున నిచ్చి వచ్చి చితిరసన్నిధి నేడు ప్రదక్షిణమ్ము లా
దరమునఁ జేసి జానకిని ర దాశరథి న్మది సంస్మరించుచున్.

314

ఉ. మాతల బావకుం గురుల ర మౌనుల విప్రుల మ్రొక్కి దేవతా
ప్రీతిగఁ బూజి సల్పియుఁ గురబేరదిశాభిముఖత్వ మొంది యు
ద్భాతరఘూ త్తమాంఘ్రియుగశోయజభ క్తిపరీతుఁడై తదీ
యాతతదర్శనార్థవిహితాదరుఁడై కడు వేచియుండఁగాన్.

315

తే. అట్లు భరతుండు పూనుసారహాసమువలన, పురజనాక్రందనము మిన్నురముట్టుచుండు
నంత నంబర వాసియాశననుమ చూచి, మధురముగఁ బల్కె జనమనోరవ్యధ లడంగ.

కం. నిరతానందమయాత్మక!, వరతాపసవేష! రామరపదభజనరతా!

నరతాదరణ! యశోలా, భరతా! విషయప్రవృత్త్యుపరతా! భరతా! 317

ఉ. ఓరఘునందనా! నిభృతయోగవినిశ్చలచిత్తపద్మ! యీ
ఘోరము మానుమయ్య! చితిఁ ర గూలకుమయ్య! ధరాతనూజశో
వైరుల సహించి జయభాసురుఁడై తరుచారిపాళిశో
శ్రీరఘురామచంద్రుఁ డిదె ర చేరెఁ బ్రయాగకుఁ గైకయీనుతా!

318

ఉ. చూచెద వెల్లి రాము నినుఁ శ్రీ జూచెడువేడుక నుండు నన్న శా
ఖాచరశేఖరోక్తశుభశకౌతుకదాయకవాక్సుధార్మురీ
సేచన మొందితృప్తుఁడయి శ్రీ చిచ్చునకు న్నతి నల్పి మాకుఁజిం
జూచి కవుంగిలించె మదిఁ శ్రీ జొక్కుచు నాభరతుండు ప్రేముడిన్.

319

కం. కరువలిపట్టి రఘూత్తము, చరితం బాభరతునకును శ్రీ సాంగముగా వి
స్తరతం జెప్పిన విని లోఁ, బరమానందంబుఁ జెంది శ్రీ భరతుండు వెసన్.

320

చం. పురము నలంకరింపుఁ డని శ్రీ మోదముతో నియమించి పట్టపుం
గరిపయిఁ బాదుక ల్నిలిపి శ్రీ కౌతుక మొప్ప మహాత్మవమ్ముతోఁ
బురజనమంత్రినర్గమును శ్రీ భూసురులుం జనుదేర నేగి యం
బరమునఁ గాంచె బుష్పకవిరమానము భానువిభాసమానమున్.

321

తే. పంచదశవత్సరాదిఁ బ్రభాతమందు, మాఘసితపంచమిని దద్విరమానమునను
రాముఁగనిమ్రొక్కె భరతుఁడశ్రీ రాముఁడంత, భరతునాలింగన మొనర్చిప్రమదమొందె.

ఉ. ఉల్లము రంజిలం బురజశనౌఘము నందఱి కన్నిరూపులన్
నల్లలితంపుఁగౌఁగిఱుల శ్రీ సాగిలిమొక్కుల మేలిమాటలం
దల్లుల మానులన్ సఖులఁ శ్రీ దక్కినవారల నెల్ల బాపురే !
సిల్లలనైన వీడకయె శ్రీ ప్రీతులఁ జేసెను రాముఁ డత్తఱిన్.

323

వ. ఇట్లు రామబ్రహ్మ మొక్కడైనను బహురూపి యగుట వింత నొంది సకలజన
ములు చూచి యానందించుచుండ రామచంద్రుండును మాతృవందనపూర్వ
కమ్ముగా వసిష్ఠాదులకు నమస్కరించిన సీతయుఁ గౌసల్యాదిశ్వశ్రూజనంబునకు
నరుంధతీముఖతాపసపురంధ్రీజనంబునకును సాగిలిమొక్కిన లేవనెత్తి వారలు సీత
నాలింగనం బొనర్చి యానందబాష్పసలిలసిక్తదేహఁ గావించి రంత భరతప్రార్థ
నమ్మున రాముఁడు సానుజుండై శ్మశ్రుకర్తనపూర్వకమ్ముగా నభ్యంగనస్నానం
బొనర్చి దివ్యాంబరాలంకారహారపరిశోభితగాత్రుండై నందిగ్రామమున వసిష్ఠాది
మాన్యజనమ్ముతోఁ బేరోలగం బున్నంతఁ గౌసల్యాదులు సీత నభ్యంగనాలంకార
దివ్యాంబరాదుల నలంకరించిన నాసీతారాములు లక్ష్మీనారాయణుల ప్లతిమనో
హరదివ్యమంగళవిగ్రహాదిదృక్కుజనానందదాయకులై యున్న రామపాదుకలం దలఁ
దాల్చి కొంపోయి రామపాదమ్ములకుఁ దొడిగి వినయావనతుండై కేలు జోడించి
యకాదలఁ గీలించి సకలజనంబులు వినుచుండ భరతుం డిట్లనియె.

324

ఉ. భాసురశేజ ! రామ ! మును శ బావనతావకపాదుకాద్యయి
న్వ్యాసముగా సమస్తభువనాధిపతిత్వ మొసంగి తీవు నీ
దాసుడ నీకుమారుగ నె శ తాల్చుచు నేలితి గోష్ఠముఖ్యముల్
చేసితి నేటి కంద టురుసించుగతిం బదిరెట్లు రాఘవా !.

325

ఉ. కావున నీదురాజ్యరమః శ గౌతుక మొప్ప గ్రహించి నిచ్చలు
న్నీ విఁకఁ బ్రేమ నేలు మనఃనీసుతతో నన రాఘవుండు త
ద్భావము నెంచి సంతసితె శ బాపురె ! యంచు జనాళి మెచ్చెఁ దా
సేవకురీతిఁ జెంత నివరసించెఁ గడు న్భరతుండు నముఁడై.

326

ఉ. అంతట వాద్యఘోషము జరయూరవ మొప్పఁగ వారకామినుల్
వెంతగ నాట్యముల్ నలుప శ భేరులు మ్రోయఁగ వందిమాగధుల్
చెంత జయార్థము ల్పలుక శ శ్రీరఘురాముఁడు సీతతో రథా
భ్యంతరవాసియై చనియె శ నాత్మపురమ్మున కెల్లవారితోన్.

327

మ. పురనారుల్ నిజసాధపాళులను గర్హూరాదిసీరాజనా
దరపాత్రీకరలై వసించియు సుగంధప్రాజ్యపుష్పాళిఁ బైఁ
గురియింపం జని తేరు డిగ్గి పనిచెన్ శ క్షోణీజ నంతఃపురి
నృతి సీతేశుఁడు పుష్పకంబుఁ గని యిమ్మాడ్కి న్వచించెం గృవన్.

328

తే. ఓవిమానవరంబ ! నీ శ కొడయఁడైన, ధనదుకడ కేగు మతఁడు మోరదంబు నొంద
ననఁగ రామునియాజ్ఞ నశ్రయ్యన మపుడె, యంబరంబున కెగిరి యారయలకఁ జేరె.

శ్రీ రామ పట్టాభివేకము

తే. అఖిలకపులను విడిదలరయందు నునిచి, శ్రీరఘుస్వామి చెలఁగి వరసిష్ఠునాజ్ఞ
సీతతోఁ గూడి పట్టాభిషేకమునకు, భద్రపీఠంబుఁ జేరెను శ బ్రాజ్ఞుఖముగ.

330

మ. చతురంభోనిధిజాహ్నావీముఖసమస్తప్రాజ్యధున్యంబువుల్
ద్రుతగాముల్ విపినౌకను ల్గొనుచు సాశ్రధుస్వాంతులై తెచ్చినన్
శ్రుతివాఙ్మదము మీఱఁ దజ్జలము సంశుద్ధిం దగం గూర్చి మం
త్రతతిన్ స్నాతులఁ జేసె నొజ్జ యట సీతారాములం బ్రేముడిన్.

331

సీ. ఆరాము సింహాసనాసీనుఁగాఁ జేసి, ఛత్రంబుఁ బట్టె లక్ష్మణుఁడు వెన్క
భరతశత్రుఘ్నులు శ వాలప్యజసపాణులై పార్శ్వములఁ గొల్చి శ రతిముదమునఁ

- బాదుక ల్దలఁ దాల్చి శ వాయుజాతుఁడు మ్రోల, వసియించె భక్తిసంభరితుఁ డగుచు
వానరరా జంబుఁ పాత్రంబుఁ గొనె విభీ, షణుఁ డొక విమలదర్పణముఁ బట్టె
తే. తమలపాకులపెట్టెను శ దాల్చె వాలి, జాతుఁ డంబరకోశంబు శ జాంబవంతుఁ
డట్లు తాలిచె సర్వదిశాంతరముల, నిలిచి యానందవినయముల్ శ నెగడ మిగుల.
- తే. పట్టుపరుపులు తలగడ శ ల్పటచియున్న, సింహాపీఠాంతరమ్మున శ సీతతోడ
రామచంద్రుఁడు వైరివిశ్రాముఁ డమల, ధాముఁ డిట్టులు పట్టాభిరరాముఁ డయ్యె.
- వ. మఱియు సౌమిత్రిభరతశత్రుఘ్నహనుమంతులకు దాపలవైపుల సంపాతిగుహమక
రధ్వజగరుడులును, సుగ్రీవవిభీషణాంగదజాంబవంతులకు దాపలవైపులఁ జిత్రరథవిజ
యసుమంత్రదారుకులును నివసించి రాజోపకరణపాణులై రామసేవాపరాయణులై
యుండిరి. మఱియు నోపార్వతీ ! నేనును దేవతలును యక్షగంధర్వకిన్నరులును
గామరూపమ్ముల నోషధిపర్వతవృక్షసాగరనదులు నేతెంచి రాము సేవించుచుండ
జేజేలు సీతారాములపై విరులవాన గురిసిరి. సురనాయకుండు రామభక్తినిరతుండై
- ఉ. కాంచనదివ్యరత్నమణిఖండవినిర్మితమై రవిప్రభో
దంచితమైన మాలను సరదాగతిచేతను గాన్కగా వడిం
బంచెను దేవదుందుభిరశ్రవంబులు మీఱ సురాంగనావళుల్
మించులరీతిగాఁ దళుకుఁ మేనులడా ల్దనర న్నటింపఁగన్.
- వ. ఇట్లు రామచంద్రపట్టాభిషేకమహోత్సవదిదృశ్శాసమాగతులనెల్ల భరతుండు గౌర
వించుచుండ నేనును భరతునిచే సపర్యల నంది శ్రీరాముఁడు పరంధాముఁ డని
యెంచి భక్తిపరవశుండనై శ్రీరామనామపరబ్రహ్మంబు నిట్లు స్తుతియించితి వినుము.

335

రా మ గీ తా శ్లో క ము

- తే. మిత్రసుతమిత్రుఁ బరమపరవిత్రగోత్రు, జానకీసుకశత్రు సరజ్జలదగాత్రు
వరదయాపాత్రు నరవిందశత్రునేత్రు, రామచంద్రునిఁ గొల్తు నిశరంతరంబు. 337
- తే. సకలభవసారు నౌపనిశప్రప్తచారు, ధార్మికవతారుఁ బరిహృతశ్రధరణిభారు
జితవికారు సుభావళిశింధుసారు, రామచంద్రునిఁ గొల్తు నిశరంతరంబు. 338
- తే. కలితలక్ష్మీనివాసు జరగన్ని వాసు, క్షయితలంకానివాసు జరగద్వికాసు
బాడబనివాసు శరదిందుశభాసిహాసు, రామచంద్రునిఁ గొల్తు నిశరంతరంబు. 339
- తే. కంఠమందారమూలు వాత్సరసరసాలు, సద్గుణవిశాలు ఖండితసప్తతాలు
రాత్రిచరకాలు నమృతభుగ్రాజిపాలు, రామచంద్రునిఁ గొల్తు నిశరంతరంబు. 340

తే. శ్రుతిశిరోగీతవైభవాంశచితనిధాను, దళితరిపుమాను వరసుధాంశధృప్తధాను
హస్తీవరయాను యోగజితావసాను, రామచంద్రుని గొల్తు నిరంతరంబు. 341

తే. అసితఘనధాము సకలనేత్రతాభిరాము, నతులగుణసీము మధురవారాచాభిరాము
ప్రాజ్యసర్వప్రణాము సత్రత్పాప్యకాము, రామచంద్రుని గొల్తు నిరంతరంబు.

తే. రాజలీలాశరీరు సత్రత్పథనధీరు, విశ్వసారుని భూతలశవిహృతభారు
విజితసర్వవిచారు గతభీరు వీరు, రామచంద్రుని గొల్తు నిరంతరంబు. 343

తే. ఖలతరణిజాతు సుజనరక్షావినీతు, సాంగపరిగీతు మునిమానశసప్రతీతు
భక్తిరాగోపగీతుని శ వాగతీతు, రామచంద్రుని గొల్తు నిరంతరంబు. 344

చం. అని మది భక్తి రామవిభు శ నంతికమం దలనాడు నాతని
న్వినుతి నొనర్ప గీతముల శ నే నిటు లష్టకము ప్రచించితిన్
ఘనతరభక్తి దీనిని ద్రిశకాలమున స్మరియించునట్టివా
రనితరలభ్యకామముల శ నంది సుఖింతురు రామసత్కృపన్. 345

తే. అనుచు రాము నుతించి సత్రభాంతరమున, నే వసింపఁగ దశరథుఁ శ డేగుడెంచి
దేవయానంబునం దుండి శ దివిజయుక్తి, జానకీరాములను గాంచి శ సంతసించె.

వ. పట్టాభిషిక్తసీతారామదర్శనానందపులకితాంగుడై దశరథుం డారామచంద్రునితో
నిట్లనియె. 347

గీ. నేను ధన్యుడ నీజనశీత్రయంబు, ధన్య మీయర్కకులమెల్ల శ ధన్య మఖిల
ప్రజలుఁ గడుధన్య లీరాజ్యరపదమునందుఁ, జరమునకు నీవు సుప్రతిష్ఠితుఁడవగుట.

తే. అనినఁ దండ్రుకి వందన శ మాచరించెఁ, గోసలాత్మజ మున్నగు శ కోమలాంగు
లఖిలపౌరులు భరతాదు శ లైనసుతులు, మంత్రులును మ్రొక్కి రాజకిరమహితభక్తి.

ఉ. వారల వేటువేటుగ శుశ్రభస్థితిఁ బ్రశ్న మొనర్చి దేవతా
వారముతోడ రామునిసత్రపర్యలఁ జెందియు నన్నుఁ గూడి యిం
పారఁగ నాజి వేగ సురశయానముతో దివిఁ జేరె నేనునున్
శ్రీరఘురామనాజ్ఞఁ గొని శ ప్రీతమనస్కుడ నొచు వచ్చితిన్. 350

సీ. శ్రీరామచంద్రుండు శ ఖితిఁ బాలన మొనర్ప, వసుమతి సన్యసంశపన్న యయ్యె
సర్వలోకస్థులు శ సౌఖ్యంబు జెందిరి, గంధహీనసుమాళి శ గంధ మొందె
ఫలహీనతరువులు శ ఫలములఁ జెందెను, సకలజీవావళి శ సౌఖ్య మొందె
నీతిభీత్యరిచోరభీతిదుర్జ్జీతులు, గితవాదిదుష్కృతిశమతులు లేరు

తే. బాలమృతి లేదు వైధవ్యబాధ లెఱుంగ, రంగనలు ఊమబాధ లెఱుంగ రెల్ల
రాజ్యజను తార ! రాఘవప్రాభవంబు, రమ్యశుభగాత్ర ! యోగిరీరాజపుత్ర !

— రాముఁడు సుగ్రీవాదుల బహూకరించుట —

ఉ. రాముఁడు లక్షగోవుల విరరాజితగోవృషరాట్పతంబును
భూమదహస్తివాజిరథభూషణచేలనువర్ణరత్నముల్
ఊమరపాలి కిచ్చి మణీమంజులహారము సూర్యసూతికిన్
భూమశిరోమణిన్ దనుజభూపతి కిచ్చెను బ్రేమ మొప్పఁగన్. 352

ఉ. అంగదు నంగదమ్ములఁ బ్రహర్షితుఁ జేసి సమున్నతప్రభా
భంగురరత్ననిర్మితము శ వాయుసమర్పిత మైనమాల సీ
తాంగనచేతి కీయఁ బ్రమరదాన్విత యామె పతంగితజ్ఞయై
చెంగటనున్న వాయుజుశ్చేతి కొసంగెను దాని సంతటన్. 353

ఉ. మారుతి తన్మణీరుచిరమాలికఁ దాలిచి తత్సభాస్థలిన్
శారదసీరదావృతవిశాలసురాలయమట్ల రాజిలెన్
శ్రీరఘురాముఁ డాసుగుణశసింధువు ప్రాణసమానబంధువౌ
మారుతితో సుధామధురమంజులవైఖరిఁ బల్కె నీగతిన్. 354

వ. ఓమరున్నందనా ! నీవలన మే మపరిమితానందకందళితహృదయారవిందుల మైతిమి
కావున నీయెడఁ బ్రసన్నుండ నైయుంటి నీ కిష్టం బెయ్యదియో కోరు మిచ్చెద నన
సంతసమ్మునఁ జెన్నారి దరిఁ జేరి సామిరి యిట్లనియె. 355

సీ. నీనామ మెప్పుడు శ నేమమ్ముతో మది, సంస్మరించినఁ దృప్తి శ సనదు మనము
గాన నీనామ మీశ్మాతలమ్మున నెంత, కాల ముండునొ యంత్రకాల మేను
జీవించునట్లుగాఁ శ జేసితేని మహాత్మ !, రామ ! నీతారకనామ మెపుడు
సంస్మరించుచు భూమి శ సంచరించెడువేడ్క, కలదు గావునఁ గృపాకలితఁడ వయి

తే. వరము దయసేయు మరవిందశత్రునేత్ర !, వరదయాత్రేత్ర ! నవవారిరవాహగాత్ర !
యార్యహృత్పద్మమిత్ర ! యో శ యాజపుత్ర !, తతవిచిత్రచరిత్ర ! నీతాకశత్ర !

ఉ. ఎక్కడ నీయశోవిభవ శ మింపుమెయిన్ వినిపించుచుండు, నే
నక్కడ నిల్చునట్లులు సుశరాలయతీర్థనదీతటంబులం
దక్కినసర్వభూములను శ ద్వత్కథ షడ్భటికావిరామమున్
జిక్కక యుండునట్లులు ప్రసాదమున స్వర మిమ్ము రాఘవా ! 357

ఉ. మారుతివాక్యముల్ విని యశమందకృపామతి నాదరించి యా
శ్రీరఘురాముఁ డంతఁ గఱిశేఖర ! ముక్తి లభించె నీకు, నీ
ధారుణి క్రుంగువేళ ననుఁ ర దప్పక చేరెద వంతదన్క మ
త్తారకమంత్రరాజజపతత్పరతఁ వసియింపు మిచ్చటన్.

358

వ. అనినఁ బిదప సీత వాయునందనునిపై దయ నొంది యను నోమరున్నందనా ! నీ
వెచ్చట వసియింతు వచ్చట మదాజ్ఞానుసారమ్ముగా సకలభోగమ్ములు నిన్నుఁ
జెందెడు. మఱియు గ్రామారామపత్తనవ్రజఘటసద్మవనదుర్గపర్వతసర్వగీర్వాణా
లయనదీక్షేత్ర పుణ్యాతీర్థజలాశయ యజ్ఞవాటోపవనాశ్వత్థ వట బృందావనామలందు
సకలజనంబు లపమృత్యుహరణంబునకును భూతప్రేతపిశాచరాక్షసశాకినీడాకినీ
కూశ్మాండబాలగ్రహాదిపీడాహరణంబునకును, ద్వన్నూర్తి నారాధించుచు నీనామ
మును సంస్మరింతురుగావుత మని వరంబు లిడిన రాముఁ డనుమతించె నంతఁ దక్కుం
గల సుగ్రీవవిభీషణమకరధ్వజసంపాతిగుహాదులను వివిధదేశాగతసామంతబంధురాజ
సముదయంబులను వివిధాంబరాభదణాదుల సత్కరించి యలరించి యారామ
చంద్రుండును.

359

ఉ. జానకితో సమస్తకపిసంఘముతో భుజియింపనుండి తాఁ
బ్రాణముఖాహుతుల్ సలిపినంతటఁ జెంతఁ ద్రిపాదపీఠిపైఁ
గానఁగనైన పల్లెరముఁ ర గౌతుక మొప్ప మరుత్సుతుండు కై
బూని పవిత్రరామవిభుశ్భోజనశిష్ట మటంచు భక్తితోన్.

360

ఉ. తా నపు డారగించుచును ర దక్కినవారలకున్ ధరాత్మజా
జాని ప్రసాదమం చిడిన ర సంతస మొంది నిజాన్నపాత్రముల్
మాని విభీషణాదులు సశమంజసభక్తి భుజించి యోజగ
త్ప్రాణజ ! మేలు చేసితి నెశబా సని సంతస మొంది రాత్మలన్.

361

ఉ. ఓహరిసాహరిన్ రఘువశోత్తమభోజనశిష్టలబ్ధికై
యోహనుమంత ! పెట్టు మని ర యొక్కొకఁ డిట్లులె యూర్వఁ బెచ్చుకొ
లాహల మయ్యె రాముఁడు నిశలాజయు సుస్మితవక్త్ర తాచు న
న్యాహృతభోజ్యముల్ గొని రశనంతకుతూహలత్వ ప్రచిత్తులె.

362

తే. ఇట్లు కౌతుక మేపాటి ర నెల్లకపులు, సత్కృపామూర్తియా రామశచంద్రునింటఁ
బెండ్లివా రన భోజనశ్రీతి లగుచుఁ, గతిపయదినంబు లుండి రుత్కంతతోడ.

సీ. ఇంతలోఁ బుష్పకం శ బేతెంచి శ్రీరాముఁ, గాంచి యిట్లనె భక్తిరకలిత మగుచు
ధనదుఁ డిట్లనె నన్నుఁ శ గని పుష్పకంబ! మా, యన్న ని న్నొనె మున్నుశనన్ను గెల్చి
రావఁబం బొలియింప శ రాముని సొత్తైతి, శ్రీరాముపురిని నశసింపు మతఁడు
వైకుంఠపురికి నేరపట్టున నేగునో?, యపుడె ర మ్మిచటికి శ నంతదన్క-

తే. రామచంద్రు వహింపుచు శ రామునాజ్ఞ, నధివసింపుము నీ వయోధ్యపురంబు
నినఁగ విని వచ్చితిని రామ ! శ నిను భజింప, నీదుభజనంబు మోక్షసంరపాదిగాదె?

చం. అన విని రామచంద్రుఁడు మహాముద మంది యను న్విమానమా !
వననిలయేశముఖ్యుల జరవమ్మున వారలతావుఁ జేర్చి ర
మ్మనఁగ విమానముం బటురశయంబున వారి గృహఁళిఁ జేర్చి యా
యినకులచంద్రునాజ్ఞ వసిరయించెను దన్నగరాంతికమ్మునన్.

365

సీ. రామాజ్ఞఁ గొని యేగి శ రాక్షసేశుఁడు లంకఁ, బాలించె ధార్మికపద్ధతిగను
బాతాశరాజ్యంబుఁ శ బాలించె సుగుణియై, మకరధ్వజుఁడు ధర్మమ్ముతోడఁ
బన్నగాశనుఁడు సంరపాతిని యువరాజు,గాఁ జేసి తా రాజరగతి వహించె
గిష్కింధఁ బాలించె శ గీశరాట్టు గుహుండు, రాజయ్యె శృంగిబేరంబునందు

తే. అనుమ రాముని మ్రొక్కి హిరమాద్రి కేగెఁ, దప మొనర్పఁగ నిటు లేగిరదానవేశుఁ
డినసుతాదులు బంచపరదినము లుందు, రప్పు డప్పు డయోధ్యకు శ నరుగుడెంచి.

శా. యాతాయాతము లొందుచుం గపు లయోధ్యపాలకుండైన యా
సీతేశుఁ భజించుచుండఁగ జగత్తేమంకరప్రక్రియఁ
జాతానందయుతాప్తభూమిదివిషరత్సామంతసంస్తుత్యవి
ఖ్యాతుండై ధర నేలె రామవిభుఁ డురద్యద్బాహుశక్తున్నతిన్.

367

తే. ఒప్పుకుండిన సౌమిత్రి శ నుంచె యావ, రాజ్యమునయందుఁ బదపడిరరామచంద్రుఁ
డవని నెల్లరు రంజిలురనట్టు లేలెఁ, దనదురాజాఖ్య సార్థకరత్వంబు నొంద.

368

ఉ. రాజస మింత లేక యువరాజుగ నుండినలక్ష్మణుండు వి
భ్రాజితతేజ రామవిభుఁ శ బంకజలోచనుఁ డంచు నమ్మి యు
ర్వీజను లక్ష్మిగాఁ దలఁచి శ విశ్రుతభక్తి భజించుచుండె న
య్యాజితనూజమైత్రిఁ గొనిరయాడఁ దరంబె గిరింద్రనందినీ !

369

శ్రీ రాముని రణయజ్ఞవర్ణనము

వ. శ్రీరామచంద్రుండు మున్ను కౌశికయజ్ఞమ్మునఁ బ్రారంభించిన రణయజ్ఞంబు తిరిగి
యయోధ్యకుఁ జేరునాఁటికి సంపూర్తి నొనరించె నట్టిరణయజ్ఞంబు వర్ణించెద
వినుము. రణరంగమే యజ్ఞకుండము, కాందిశీకత్వాభావమే వేదమార్గాశ్రయము,
శరశస్త్రఖణఖణనాదమే వేదశాస్త్రఖణనాదము, శరశాణకషణమే సృక్సృవసంమా
ర్జనము, భూప్రసారితశరంబులే పరిస్తరణములు, రణధీరత్వమే పరిసమూహనము,
రోషంబే పావకుండు, బాణఖండితభూపతితమాంసఖండములే సృవహుతహవిఃపదా
ర్థములు, రక్తధారలే వసోధారలు, భయంకరహాహాకారమే యోంకారస్వాహాస్వ
ధావషట్కారఘోషంబు, నుత్తేజితశస్త్రకాయలే యగ్నిజ్వాలలు, స్వేదప్రావమే
ధూమవ్యాప్తి, వీరహస్తచ్యుతసాయకసమూహమే ప్రవృద్ధాగ్నిజ్వాలాశాంత్యర్థ
పుషదాజ్యసేచనంబు, జ్ఞానదత్తజీవబలిదానమే దీపబలిదానము, దేహాభిమాన
ప్రాణసంరక్షణాభిలాషికాందిశీకత్వమే బలిదీపహరణబలిభక్షణదోషాసంప్రాప్త
ముక్తు లగు బలిదీపహరులు, శిరంబులే పూర్ణాహుతిద్రవ్యంబులు. జయార్థవీరకృత
సవ్యోచ్ఛాటనమే ప్రదక్షిణము, నిజపదప్రదానమే దక్షిణ, సురసుమవృష్టియే
బ్రాహ్మణాభిషేకము, జయమే యజ్ఞఫలప్రాప్తి, చరాచరానందమే నిజగోత్రజన
సంకోషము, భూతత్వప్తియే ద్విజసంతర్పణముగా సుబాహుపశుయజ్ఞమున రామ
సోమయాః విశ్వామిత్రయాగసంరక్షణావబృధస్నాతుఁడైనను, దృష్టిఁ జెందక
మహారణయజ్ఞాచరణకుతూహల్యై రోషారణిమంధనసంజాతమహారోషాగ్నిం బ్రతి
ష్ఠించి, భూమిపాత్రమున విరాధగుధిరాజ్యమునఁ బాత్రప్రోక్షణ మాచరించి, ముఖా
హుతికై శూర్పణఖాకర్ణనాసాచ్ఛేదనం బొనర్చి, పంచప్రాణాహుతులకై ఖరదూ
షణత్రిశిరోమారీచకబంధులఁ జంపి, శిఖాబంధముక్తికై శబరీభవబంధమోచనం
బొనర్చి నేత్రజలస్పర్శనంబునకై వాలిం జంపి తద్రక్తం బిడి హవిఃపచనంబునకై
లంకాదహన మొనర్చి కుంభకర్ణాదనం బింద్రజిత్పక్వాన్నము రాక్షససేనావ్యంజ
నమ్ము సారణశాల్యన్నము ప్రహస్తవటకంబు నికుంభపర్పటంబు కుంభలవణంబు
కాలనేమిపాయసం బతికాయశర్కరయు నైరావణక్షీరము మైరావణాజ్యంబు
యుద్ధాంతరావణసంహారదధ్యోదనమ్ముగా సత్పాత్రరోషకాలానలునకు నివేదించి
హతరాక్షసకేశత్వక్మీకసాద్యుచ్ఛిష్టబలిత్యాగము సాత్మసంతోషరూపయాగవిసర్జ
నము లంకారణసవనశాలాపరిత్యాగమ్మున నయోధ్యాపురనదీతటప్రవేశ మొనర్చి
సామ్రాజ్యపట్టాభిషేకావబృధస్నాన మొనర్చి రామచంద్రుండు రాజ్యపాలనాది

మంగళకార్యాచరణుండై పరిత్యక్తరణుండై భక్తపూజితచరణుండై నిత్యనిరతిశయా
నందకారణుండై యుండై మఱియును. 370

సీ. శ్రీరామరణయజ్ఞశ్చిత్రంబుఁ జెప్పితి, వింటివే? వార్వతీ! శ విన్ను మఱియు
నాత్మ యైనను రాముఁ శ డఖలకార్యాధ్యక్షుఁ, డయ్యెఁ గర్తృత్వాదు శ లందకున్న
నానందమునఁ దృప్తుఁ శ డై లోకమునకెల్ల, ధర్మబోధ మొనర్చి శ తనరి తాను
ధర్మకార్యవిధావిశ్ధానాదరుండునై, గార్హస్థ్యధర్మసంశ్కలతుఁ డగుచు

తే. నవనిఁ బాలించె సర్వరాశ్యంబునందు, వ్యాధితస్కరవైధవ్యశపన్నగాది
బాధ లేమియు లేకుండఁ శ బ్రజలనెల్లఁ, దండగతిఁ బోచె శ్రీరామశధర్మమూర్తి.

తే. సీతతో బంధువులతోడఁ శ జిత్త మలర, నిజపురమ్మున వసియించె శ నిగమతుల్య
రామరణయజ్ఞశుభచరిత్రంబు నీకు, భక్తి నుడివితి భూధరశవరకుమారి! 372

తే. ఒక్కదినమున బహుమునిరయుక్తుఁ డగుచు, వచ్చెఁ గుంభజఁ డారామశభద్రుకడకు
భక్తి వినయంబులొప్పఁ దరత్పాదములకు, మ్రొక్కి పూజించియాసనశ్చులనొసంగి.

చం. ఘనమతి రాముఁ డిట్లనె సరగ స్య! మహామునివర్యులార! మీ
తనయులు శిష్యులుకా సుఖులె? శ తాపసవృత్తి నిరంతరాయమై
యనువగు నొక్కొక్క? నేడు భవదాగతిచేత మదన్వయంబు బా
వనతఁ గొనె న్భవత్కృపను శ వైరులఁ జంపి జయంబు నొందితిన్. 374

చం. అన విని పశాను లిట్లు లని శ రార్యమతీ! ఘననాదముఖ్యుడు
ర్దనుజులఁ జంపియుంట జయశరాముఁడవై కృతకృత్యుఁ డైతి వీ
వనుపమలోకరక్షణపరాయణుఁ డైతివి రామచంద్ర! నిక
గని ముద మొంద వచ్చితి మరఖండయశోవిభవైకభూషణా! 375

ఉ. పశానులమాటల నిన్ని క్షరమాతనుజాధిపుఁ డిట్లను న్మహా
దానవు లుండ మేఘరవరదానవు మున్నిట్లు లెంచ నేల నా
పశానులగ స్తినిం గనఁగ శ పశానివరేంగితమున్ గ్రహించి య
న్యూనముదమ్మున న్ఘటజశనుర్ముని రామునితోడ నిట్లనెన్. 376

తే. ఉదయమాదిగ వరముల శ నొంది పిదప, గోత్రభిజ్జేతయై సురశకోటికెల్లఁ
బ్రక్కలో బల్లెమైన యశ్వనిచరితఁ, దెల్పెదను విన్ను రాఘవా! శ తెల్లముగను.

❦ రావణాదుల జన్మవృత్తాంతము ❦

సీ. కృతయుగంబునను బంశకేజభూపుత్రుండు, నురుతపస్వియుఁ బులశస్త్యుండు మున్ను
దృణబిందుసుతయందుఁ శ దేజస్వియగు విశ్ర, వోనామసుతుఁ గనె శ వాని కెలమి
నలభరద్వాజుని శ యాత్మజయం దిలఁ, బొడమె వైశ్రవణాఖ్యఁ శ బొల్చుసుతుఁడు
చతురాననుఁడును వైశ్రవణునిదపమున, కెద మెచ్చి యిచ్చె ధరనేశపదవి

తే. పుష్పకంబు నొసంగె నాశపుష్పకంబు, నెక్కి తండ్రిని గనఁ జెంత శ కేగి యతని
కెరఁగి యిట్లనెఁ దండ్రి ! వాశణీశ్వరుండు, నుండ ని మ్మిడఁ డీవు నా శ కొనఁగుమనిన.

చం. అన విని విశ్రవ స్సనియె శ నట్లయిన న్మును విశ్వకర్మ గ్ర
న్ననఁ బట్టువైభవమ్మున ఘోరనంబగు లంక యనం బురంబుఁ గ
ల్పన మొనరించె రాక్షసులు శ వాసము సేయఁగ గాని వీడియే
వనజదళాక్షభీతిసురశవైరు లధోభువి కేగి రిమ్ముగన్.

తే. కావునను బుత్ర ! నీవు లంశకాపురమ్ముఁ, గాపురమ్ముగఁ జేయుచుఁ గౌతుకమున,
నుండుమా యన ధనపతి శ తండ్రియాన, నచట వసియించెఁ జిరకాలశూదరమున.

ఉ. అంతసుమాలి నా దనుజుఁ శ డాత్మజఁ గైకసివెంటఁ గొంచు భూ
ప్రాంతమునందు నొక్కెడ ధరనాధిపుఁ బుష్పకవాసుఁ గాంచి యీ
ర్య్యాంతరుఁడై సుతం గనుచు శ నాదృతిఁ బల్కెను విశ్రనోముని
గాంతునిగా వరింపు మిఁకఁ శ గాంచెదు పుత్రుల శ్రీదతుల్యులన్.

381

వ. వాని వరించితేని తదీయ తేజస్సంభూతులును నిరుపమానతేజోధనసంపన్నులై మాకు
సాయపడుదురన విని కైకసి మదనమోహితయై సంధ్యాకాలమ్మున నత్తపసిమోల
నిల్చి ముగ్ధాలక్షణవిదగ్ధయై కాలియంగుటమ్మున నేల వ్రాయుచు నధోముఖయై
యున్నం గాంచి నిశ్రవసుం డిట్లనియె.

382

ఉ. ఎవ్వతె వీవు నీజనకుఁ శ డెవ్వఁడు పే రెవ రేల వచ్చితో
జవ్వని ? యన్నఁ బ్రాజ్ఞులకు శ సర్వము గోచర మౌనుగాదె ? మీ
కెవ్విధిఁ దెల్పుదాన గ్రహియింపుఁ డటన్నను విశ్రవుండు తా
నవ్వనితాభిలాషమును శ ధ్యానమునక గ్రహియించి యిట్లనెన్.

383

చం. తెలిసెను నీదుకోర్కి సుదరతీ ! సుతలబ్ధికి నన్నుఁ గూడఁగాఁ
దలఁచితి విట్టిసంజ ననుఁ శ దప్పక కూడితివేని బుత్రకుల్

ఖలు లుదయింతు రిద్దఱు ప్రశ కామబలుల్ దనుజాధ్యులన్న నా
కలికి యనుం ద్వదాత్మజులు శ కర్బురు లాట విచిత్ర మారయన్.

384

శే. అన నతం డనె మూడవశతనయుఁ డొక్కఁడు, సత్వగుణశాలి సాధునైశ సంభవించు
ననఁగ నాతనిసంయోగ శ మంది యుక్త, కాలమున యందు సంతతిఁ శ గాంచె నామె.

వ. రావణకుంభకర్ణవిభీషణు లను మువ్వరఁ బుత్రులను, గ్రౌంచీశూర్పణఖాకుంభీనస
లను మువ్వరఁ గూతుండను గనియె నందు రావణకుంభకర్ణులును గ్రౌంచీ
శూర్పణఖాకుంభీనసులును దారుణాకారచేష్టాయుతులై మునిజనహింసకు లైరి
మూడవయాతఁ డగు విభీషణుం డొక్కఁడు సత్వగుణప్రధానుండై యుండె
మఱియును.

386

నీ. అందు రావణుఁ డను శ నాతఁడు మాత్రాజ్ఞ, లింగంబుఁ గొన నీశు శ చెంగటికిని
జేరి యీశుని మోదశీచిత్తునిగాఁ జేయ, నాత్మశీర్షార్థంబు శ నట్టె కోసి
వీణఁ జేయఁగ నెంచి శ వింతగాఁ దొడమీదఁ, దుంబంబుగాఁ దలశీతున్కు నిల్చి
పాదంబులే యగ్రభాగంబుగాఁ జేసి, యంగుళు ల్మెట్లుగా శ నాచరించి

తే. ఆంధ్రములఁ దీసి తంధ్రులరయ ట్లమర్చి, యట్లు తనకాయమే వీణయట్ల చేసి
షడ్జమధ్యమధైవతశస్వరము లమర, నోటఁ బాడెను సరసంపురబాట లపుడు. 387

ఉ. నందినిఁ జూచి పల్కెను పిశాచి ముదమ్మున వీనిశీర్షమున్
ముందటిరీతిఁ గూర్చి యిటు శ పొల్పుగఁ దెల్పుము శైవలింగముం
జెందఁగలేవు సుమ్ము శశిశేఖరుఁ డీయఁ డటంచు వేఁగ నీ
మందిరసీమఁ జేరు మనురమా ! యను నట్టులు నంది తెల్పినన్.

388

ఉ. నాటికి మాని వాఁడు మఱుశనాఁడును బూర్వపురీతిఁ జెందియే
పాటలు బాడె నందియును శ బల్కెను బూర్వపురీతి వాఁడు ని
ప్పాటనె పాడుచుం బదిపరవల్లు వసింప హరుండు వానిదా
పాటకు మెచ్చి యోదనుజశవల్లభ ! కోరు మటంచుఁ బల్కుచున్.

389

చం. శిర మతుకంగ వాఁడు శశిశేఖరుఁ గాంచి వరంబుఁ గోరె నో
హర ! భవదీయలింగ మిడు శ మమ్ముకు, నాకును బత్ని గాఁగ నీ
గిరిజ నొసంగు మన్న నిడఁ శ గృత్తివసానుఁడు రామచంద్ర ! దు
శ్చరితు లకార్యకార్యసువిరచారులె ? దాత కదేయ ముండునే ?

390

చం. ఇటు గొని యేగురావణున శ కిట్లనె శంభుఁడు నీవు శీర్షముం
జటుకునఁ గోసికొంటి పదిరసారులు గాన దళోత్తమాంగనం
ఘటనము బాహువింశతియుఁ శ గల్లును నీ కన సంతసించి రా
త్ర్యలుఁ డుమతోడ లింగమును శ నాదటఁ గైకొని యేగుచుండగాన్. 391

వ. ఓరామచంద్రా ! యీసదదర్శమునఁ గల్పభేదంబుచే శతవారంబుగా శిరచ్ఛేదనం
బొనర్చె ననియు దానంజేసి శతశీర్షుండును ద్విశతబాహుండు నయ్యె నని కొంద
ఱందురు. పదంపడి రావణుం డేగుచుండ నోరామా ! విష్ణుండవగు నీవు ద్విజరూప
మున మధ్యమార్గమున వాని మోసగించి పార్వతిని విడిపించి లింగముం జిరస్థా
యిగానుండునటులు చేసి తిరోహితుండవైన నదియె గోకర్ణక్షేత్రం బయ్యె నిట్లు
నిరాశుండై రావణుండు ద్విజరూపహరిప్రేరితుండై పాతాళముననున్న మయా
పుత్రికయగు మందోదరిని వివాహంబై యింటికిఁ జని యలబ్ధమాతృకార్యుండై
త్రపాన్వితుండై యుండునంత రావణమాతయగు కైకసి యొక్కనాఁడు. 392

మ. సురయానాన్వితు నాకుబేరుఁ గని తా శ శోకించి పుత్రత్రయ
న్నిరసించెం బురుషత్వహీనశవముల్ శ నిస్సారు లీరల్ ధనా
కరసాపత్న్యశహోదరుం గనియు దుఃఖంబుం ద్రవణ లోనఁ జెం
దరుగా మీ దొకజన్మమే? తలఁప వ్యర్థమ్ముల్ భవత్కృత్యముల్. 393

శా. ఆకర్ణించి తదీయవాక్యము సుతుల్ శ సాపత్రపాచిత్తులె
గోకర్ణస్థలిఁ జేరి రండుఁ దపముం శ గుంభశ్రవుం డాత్మ ని
ర్భీకుండై పదివేలయెండ్లు సలిపెం శ చిన్నాతఁడున్ సత్తపః
ప్రాకామ్యంబును జెందె నిష్ఠఁ గొనుచున్ శ బంచాబ్దసాహస్రికల్. 394

మ. ఒకవేయేఁడులు రావణుండు దప ముత్కుగ్రక్రమం బొప్ప ధూ
మకృతాహారుఁడునై యొనర్చి తల బ్రహ్మప్రీతిగా డుల్చి వే
ల్చి కఠోరంబుగ నీగతి న్నవశిరశ్చేదంబుఁ గావించియున్
స్వకరాసిన్ దశమోత్తమాంగదశనోశ త్సహంబుతో నుండఁగాన్. 395

మ. చతురాస్యం డరుదెంచి యిట్లనె దశాశ్రయ ! నిన్ను నే మెచ్చితిన్
ధృతితో ఘోరతపం బొనర్చితివి సం దేహంబు వోనాడుమా
హితముం గూర్చెదఁ గోరు మన్న దనుజం శ డీమానపు ల్లక్క జీ
వతతి న్వధ్యుడ గానియట్లు కరుణింపం గోరెదన్ వాక్పతీ ! 396

చం. అన విని నల్వ వానికి సురరాసురయక్షముఖాద్యవధ్యతం
గొను మని యిచ్చి శీర్షములు శ గూరిచి పిమ్మట నవ్విభీషణుం
గని యమరత్వము న్సుమతి శ కల్లునటంచును బల్కి పాకశా
సనపదకాంక్షియైన దనుశజాతుని నాఘటకర్ణుఁ జేరియున్.

397

వ. కుంభకర్ణువాంఛితంబు మాన్చి విరుద్ధపుఁగోర్కి కోరునటులు పానినాల్కనుండి బుద్ధి
విమోహితుఁ జేయు మని సరస్వతికి నియోగించి చతురాననుండు కుంభకర్ణుం
గాంచి నీకోర్కిఁ దెల్పు మన నాతఁడు నిద్రను వరంబుగాఁ గోరె నది కని యాటు
నెలలు నిద్రించి యొకనాఁ డాహారంబుఁ గొనునట్లు వరం బిచ్చె మఱియును. 398

తే. ఇట్లు వరమిచ్చి వాణీశుఁడేగె లబ్ధ, వరుల దాహిత్రుల సుమాల్యశురుఁడు వినియు
నభయుఁ డయ్యుఁ బ్రహస్తాదుశీలనుగమింప, భూమికినిజేరె బాతాళశమునుద్యజించి.

సీ. రావణుం డొకనాఁడు శ రాజరాజును గెల్చి, లంకఁ గైకొనె నిరారతంకవృత్తిఁ
దనవారితోఁ గూడి శ తత్పురంబున నుండి, యేలె రాక్షసరాజ్య శ మెల్లఁ దాను
ధనపతి విజితుఁడై శ తనతండ్రియనుమతిఁ, గైలాసమున కేగి శ గరళకంఠుఁ
దపముచేఁ దనిపి యాశతనిసఖ్యమును జెంది, విశ్వకర్మను బిల్చి శ వేగముగను

తే. పురము నిర్మింపఁగాఁ జేసెఁ శ బొల్పుమీఱ, నలక యనుపేరఁ దగు నటనిలిచి యుత్త
రాశ కధికార మొంది మరహేశభక్త, శేఖరుం డయి శుభములఁ శ జెందియుండె.

వ. అంత రావణుండు విద్యుజ్జిహ్వస కాత్మసహోదరీత్రయమ్ములో శూర్పణఖ యను
దాని నిచ్చి వివాహం బొనర్చి దండకారణ్య మరణం బొసంగె, నంతఁ జిరకాల
మున కామె మృతభర్తృకయైన దానికి సహాయులుగాఁ దనపినతల్లికొమరులగు
ఖరదూషణత్రిశీర్షుల నేర్పఱచె. మఱియుఁ గుంభీనసిని మధుదానవునకు భార్యగా
నొసంగి మధువనంబు దాని కరణం బొసంగె, గ్రాంచి యనుదానిని ఖడ్గజిహ్వసకు
భార్యగా నొసంగి పరలంకను దాని కరణంబుగా నొసంగె, మఱియు వైరోచన
దాహిత్రియగు వృత్రబ్బాల యనుదానిని గుంభకర్ణునకు వివాహంబుఁ జేసె,
గంధర్వరాజగు శైలూషునిపుత్రిక సరమ యనుదానిని విభీషణునకు వివాహం
బొనర్చె, బిదపఁ గొంతకాలమునకు మందోదరియందు మేఘనాదుఁ డనుపుత్రుం
గాంచె, వాఁడు జన్మించునపుడు మేఘమువలె నటచిన జనులు వానిని మేఘనాదుం
డనిరి. వరసంప్రాప్తినిద్రాయుతుండై కుంభకర్ణుండు గుహాగేహమ్మున నిద్రాముద్ర
తుం డయ్యె నిట్లు కొంతకాలంబు సనునంత.

401

❦ రావణుని దండయాత్ర ❦

మ. వరగర్వంబున రావణుండును బరీరవారంబుతో దేవకి.

న్నరగంధర్వపతన్మరుద్గణమునీరణ్ణాగాదులం జంపి త

త్సరసీజాక్షుల దారుణంబుగ బలాత్కారంబుగాఁ బట్టుచుం

జెఱలం బెట్టుచు నుండుట నివిని మదిన్ శ్రీదుండు భేదమ్మునన్.

402

తే. నీతి గాదిది పాపపురీతి గాని, నాఁతులను బట్టి వీరవిభ్రాంతి యగునె ?

భూతికాలముల కిది తప్పు శ్రభాత! యనుచు, దూతముఖమున ధర్మసంప్రీతిఁ దెలుప.

చం. కనలి దశాస్యుఁ డన్న నలకాపురి కేగి యెదిర్చి గెల్చి యా

తనివరపుష్పకంబుఁ గొని శ్ర తత్క్షణ మాపురి వీడి మార్గమం

దున నొకచోటున నిడిసి శ్ర తోరపుసైన్యముతోడ హఠిమై

వనమున రేయి నొక్కఁడును శ్ర వాయువిహారము సల్పుచుండఁగాన్.

404

వ. ము న్నొకనాఁడు కుబేరపుత్రుండగు నలకూబరుండు రంభాసంయోగాభిలాషియై

కోరిన నామె యొకనిర్ణీతదినంబునాఁటిరాత్రికి నలకాపురంబున కేతెంచుట నిశ్చితం

బౌట నారాత్రి యట రావణుండు విడిసిన రాత్రి యాట నజ్ఞాతవృత్తాంతయై

స్వర్గంబున నుండి, మోహినీదేవతయో సావయవచంచలాలతయో యన నొప్పు

నారంభ యరుగుదెంచుచున్న యవసరంబున.

405

శా. కుంభిన్యార్తికరుండు పంక్తిగళరశ్మీనాథుఁ డీక్షించెఁ దాఁ

గుంభోరోజ సరోజనేత్ర మదవశ్శక్తుంభింద్రయానన్ లన

ద్రంభోరుద్వయి లోకజిత్స్వర సముద్యత్స్వక్త బాణాకృతిన్

రంభ నాభీసురవిగ్రహం జకితనేత్రద్వంద్వ నాతెన్నునన్.

406

చం. కనుఁగొని దాని బల్మిఁ దమరకంబునఁ బట్టి దశాస్యుఁ డవ్వని

న్మనమలరంగఁ గామశరమర్దితుఁ డౌట మనోజకేళికా

ఘనచతురత్వ మేర్పడఁ బ్రశక్తామసుఖంబులఁ దేలి దాని నం

తనె విడువంగ యక్షపతిశనందనుఁ జేరి వచించె నామెయున్.

407

చం. విని నలకూబరుం డసురశవీరు శపించె ని టెన్నఁడేని నొ

ప్పనిసతి బల్మిఁ బట్టినను శ్ర వైశమ జచ్చునుగాక యంచు నా

తనిఘనమైనశాపమును శ్ర దానవుఁడు నివ్వె నాటనుండి యం

గనలను బల్మిఁబట్టఁడు నిశక్తామముఁ గామవికార మొందినన్.

408

❀ రావణుని జైత్రయాత్ర ❀

ఉ. అంతట రావణుండు యము శ నవ్పతి గెల్చి ముదంబుతో మరు
త్వంతు జయింప నాకమును శ దత్తణమే చని విక్రమించి దు
ర్దాంతరణం బొనర్పగఁ బురరందరుఁ జాతనిఁ గట్ట, నట్టివృ
త్తాంతము మేఘనాదంఁడు మరదంబునఁ దా విని యేగుజెంచియున్.

409

ఉ. జన్య మొనర్చి వేగ సురశ సైన్యము పైన్యము నొంద నింద్రుని
మాన్యుని దూర్చి దామణవిరభంబునఁ జేరునఁ జేర్చి వాగుర
న్వన్యమృగంబు వ్యాధుఁడొ జరచంబునఁ గట్టిడురీతిఁ గట్టి లో
ధన్యుడ నంచు నంది తనతండ్రి విముక్తునిఁ జేసి లంకకున్.

410

తే. సపితృపరివారుడై నింద్రురసహితంఁ డగుచు, నేగి చెఱిసాలార్ నుంచెరనింద్రు నపుడు
తండ్రివగవానిని బయిగచురధైర్యశాలి, తనయుఁ డొతఁడునగు సుదాశ తనయుఁడనని.

తే. నలున యేసించి యమ్మేఘురనాదునకును, వరము లాన్నే నా సంగి యరప్పకవైరి
ముక్తుఁ జేయ బూరియుఁ శ బురికిఁ జేరఁ, గమలజన్ముఁడను శత్రులోకమున కేగి.

చం. జలదరపుడు నింద్రు నిటు శ సంగరమందు జయించె గానఁ దా
బలరపుజేత్యునిముస శ భాసితఁ దండ్రిని మించునట్టి స
దృఱుఁ డగుటకు రఘూత్తమ ! భరనన్నికటంబున నీవిధమ్మృగ
బలరపునముగ్ధుల పోవట్లుల నంచు నచింప నయ్యుడిన్.

413

ఉ. రావణుఁ డిట్లు లోకముల శ రాముడొ బట్టి జయించి వైదృశం
బొవకవాయుశివుల జరచంబున గెల్చి ముదంబుతోడఁ ద
చ్చవగీంద్రుఁడగు గురు శ సాహస మొందుచు బాహువింద్రు
గావర మొప్పు బాతును జరకల్చి మహాద్భుతశీల నెత్తఁగాన్.

414

చం. శివ భయ మొంది యంత శశిరశీఘ్ర బాహులఁ గొల్పిరి యా
శివుఁడును వామనాదమునఁ శ జెన్నగు నంగుట మూఁతఁ జేసి యా
భవికి నణంఁచి నారజతరహాధర మంతట దానిక్రిందఁ దా
నవునిక రావణుల్ నలిగిరస న్భయ మొందుచు నాడు నాత్మ దృష్టే.

415

తే. స్తంభసంబద్ధ లోరవిరభంబు గాఁగ, నాత్మజ్ఞయున్న నందిండు శ సతిని దిట్లు
జవలకృత్యంబుఁ జేయుటలేకపులతోడఁ, గడఁగు నొకమాసపునె పేతరహారి గవనుమా.

వ. ఇట్లు భూపర్వతాంతరదృశ్యలగ్నబాహుండై వ్యాధబద్ధపక్షపక్షిం బోలి దీనుండై
రావణుండును. 417

ఉ. ఆహారుని న్నుతించి వివిరధాగమసూక్తుల నొక్కనాఁ డను
గ్రాహితుడై విముక్తిఁ గొని శక్రన్నన దాపురమైనశాపమున్
బాహులపీడయున్ మఱచి శపర్వులు మీఱఁగ నేగె నంతటన్
హైహయపట్టణంబునకు శనాతనితో సమరంబుఁ జేయఁగాన్. 418

సీ. ఆకార్రవీర్యార్జునాఖ్యు బాహుసహస్రం, బురబహిర్గతునిఁగాఁ శ జరులవలన
నాలించి మధ్యాహ్నశమందు రేవాతీర, మున శివార్చనము సశమ్మాద మొంది
యాచరించుచు నుండ శ నర్జునుం డయుతాత్మ, జాయలతో నదీరజలములోన
బాహులచే సేతురబంధంబుగా నీరు, బూరించి వారివిరహార మొందఁ

తే. బొంగి యానీరు తటముల శ ముంచివైవ, విఘ్న తార్చనం డగుచుఁ గోరపించి లేచి
రాత్రిచరనాథుఁ డుగ్రవిక్రమము మీఱ, దురము నొనరించె నర్జునురతోడ నెదిరి.

ఉ. భూవరుఁ డాతనిం గెలిచి శ పోడిమిఁ దూలిచి కట్టి పట్టికిం
గేవలదారుహస్తిగతిఁ శ గేలి నొనర్ప నొసంగె నిట్లు లా
రావణుఁ డార్తి నప్పురిఁ జెరఱం బడ నంతఁ బులస్త్యుఁ డాదృతిం
బ్రోవఁగ వేడి యర్జునుని శ ముక్తునిఁ జేసెను బాత్రు రావణున్. 420

ఉ. దానవనాథుఁ డిట్లు తనశతాత దయ నివిడిపింప సిగ్గు లోఁ
బూనక వాలితో నెదిరి శ పోరునఁ జంపెడునూహ నేగి య
వ్యానరనాథుఁ డబ్ధిని జరపం బొనరించుచునుండ మెల్లఁగా
వానిని జేరె వాలియును శ వాలనిబద్ధుని జేసి పట్టియున్. 421

ఉ. వానిని జంకఁ బెట్టుకొని శ వార్ధుల నాల్గిట నుంచి ప్రోలికిం
దానవుతోడఁ జేరి ప్రమోదంబున నంగదు మ్రోలఁ గాంచి త
త్సానుని ముద్దిడం గరముతోఁ దొడఁ జేర్పఁ జలత్కరంబుమై
వానరనేతృకక్షగతశం క్తిముఖుం డిలఁ గూలె జాటుచున్. 422

ఉ. ఆయసు రేశుఁ జూపి తనశయాండకుఁ గోతులకుం బ్లవంగవుం
డూయెడక్రింద వ్రేలునటఁ శ లుంచె నభోముఖునిం బొనర్చి తా
రేయునొస్వేదవారిని శరరీరము మోములు నాన నిట్టులే
పోయెను గాల మెంతో కపిశృంగవుఁ డంతట జాలి మీఱఁగా. 423

తే. వాని వీడుచుఁ బలికె నెరప్పటికి నీవు, పోరఁగా రాకు మన వాఁడు శ పోర ననుచు
సఖ్యముం గొని పుష్పకశ్చాదుఁ డగుచుఁ, బలియురను జూచు చేగె నరబ్బలిపురంబు.

చం. అటఁ జని కాంచె రమ్యమగు శ నబ్బలిపట్టణ మర్కతోటిభా
పటలమహోజ్జ్వలం బసురశ్చలభుఁ, డంత హతస్రభావమై
తటుకునఁ గూలఁ బుష్పకము శ దానవుఁ డొక్కఁడు నేగి లోనివా
కిటఁ గనె వామనాకృతివిశీతుని విష్ణు జయిష్ణు రాఘవా !

425

ఉ. అంబుజపత్రనేత్రుఁ బతశ్శాధిపపత్రుని మేఘగాత్రుఁ బీ
తాంబరునికా సరోజనిలశయాశ్రితవక్షు శ్రితాశిపక్షునిం
గంబురథాంగసాధనవిశ్వాసిచతుర్భుజ సర్వలోకవా
సుం బను ద్వారపాలపదశ్చమంచుఁ గృపాంచితదృక్ప్రపంచునిన్.

426

ఉ. రావణుఁ డిట్లు వానిఁ గని శ రా జెటనుండె వచింపు మన్న వాఁ
డేవిధిఁ బల్కమిం బధిరుఁ శ డీతఁ డటంచు బలీంధ్రుగేహముం
గావర మొప్పుఁ జేరి యటఁ శ గాంచె సతీయుతు నక్షకేళికా
కేవలమోదమూర్తిని సురకీర్తిని నబ్బలిచక్రవర్తినిన్.

427

వ. ఇట్లు బలిం గాంచి యాతనివైభవంబున కచ్చెరు వొందుచుఁ దద్గృహరామణీయక
మాలోకించుచు బలితేజోవిజితతేజుండై కొంతవడి మానముద్రితుండై నిల్చె.
బలియు నాటతమకంబున రావణుం జూడక నెత్త మాడుచుండ నక్షం బొకటి
చేజాటి దూరంబునం బడియె, నప్పుడు రావణుం గని ప్రాకృతునకుఁ జెప్పుకరణిఁ
బాచిక నిటు దెమ్మన వల్లె యని దానిచెంతఁ జేరి కరంబున నెత్తంపుఁబాచిక
నెత్తబోవ నది కదలమి నిర్వదిచేతులం బట్టి లాగినం గదలకుండె నదియుంగాక
తత్కరాంగుళిశతం బక్షుసక్తంబై తద్భారక్షుణ్ణంబై రక్తసిక్తంబై యుండుట ససహ్య
ర్తించే నాశ్రోశింప బలిచక్రవర్తి కని ప్రహాసభాసురుండై యాయక్షం బొకజరర
దాసిచేఁ దెప్పించి రావణుం గని చీ, చీ! యాఁడుదానిపాటిపాటవంబు లేనిసాపా
టరి పీవిట కేల వచ్చి తని గృహబాహ్యదేశమ్మున కాదాసిచే గంటించె నంత
నక్కడిరాజభటులు వానిం గని వీఁ డెవ్వఁడో లోని కెవ్వనియాజ్ఞం జనె నేమి
కతంబో తెలిసికొనునంతదన్క వీనిని విడువఁదగ దని రావణుం బట్టి మందుర
యందుఁ బాశబద్ధుం జేసి వాని నిచ్చలు నశ్వశక్రదుద్ధరణకర్మకరుఁగాఁ జేసి
స్వోచ్చిష్టభోజిఁగాఁ జిరకాల మట నుంచిన రావణుం డిట కేతెంచుట మొదటిత
ప్పని యెంచి పశ్చాత్తప్తుండై సమయంబుఁ గని మున్నుచూచిన ద్వారపాలకరూప

విష్ణునిం గాంచి నమస్కరించి యిర్వదిచేతులచేఁ దత్పాదంబులం బట్టి నన్నుఁ
బ్రాణంబుతో నిల్లు చేరున ట్లొనర్పు మన రామచంద్రా ! భవదీయాకారాంతరం
బగు నామహామహుఁడు వానిం బాదాంగుష్ఠమున మిన్నున కెగయఁ దన్నిన
బ్రతికితి విదియె మేలని యటనుండి పుష్పకారూఢుఁడై లంకాపురంబుఁ జేరి పున
ర్జాతునిఁగాఁ దలంచుచుండె మఱియును. 428

ఉ. ఈవిధిఁ బుష్పకస్థుఁ డగు శ చెల్లజగంబుల గెల్చునాసతో
రావణుఁ డేగుచున్ మును ధరరాతలమం దొగి నచ్చటచ్చటం
జేవ చెడం బరాభవముఁ శ జెందియు సిబ్బితి లేక దాలిలో
దేవులులాడు భైరవునిశతేజవిధంబున దాడి కేగెడిన్. 429

ఉ. ఈరహి నేగ నొక్కపరి శ నీపురిఁ జేరి భవత్కులీనుఁడున్
ధీరుఁడు సప్తతంతుశుభరదీక్షితుఁ డౌ ననరణ్య గెల్వ నా
ధారుణిభర్త భూమిఁ బడి శ దానవునిన్ శపియించె రావణా !
మారఘువంశజుండె నిను శ మ్రందఁగఁజేయు సపుత్రసైన్యనిన్ 430

తే. అని శపించి నారేశుఁ డారయమరపురికిఁ, జనె దశగ్రీవుఁ డింటికిఁ శ జనియుఁ బిదప
మఱాని శేఖరుని సనత్కుశమారుఁ గాంచి, మ్రొక్కి యిట్లనె భక్తితోనొక్కనాఁడు.

ఉ. దేవులలో వరిష్ఠుఁడగు శ దేవుఁ డెవం డన మఱానినాథుఁడు
న్మావరుఁ డన్న రావణుఁడు శ మావరుచేఁ జెడు రాక్షసాళి యే
శ్రోవకుఁ బోవునన్న ముని శ ధూర్జటి మోక్షపుత్రోవకన్న నా
రావణుఁ డిట్లనె న్మునివరరా ! హరిచే మృతి నాకు నెట్లగున్. 431

చం. అనఁగ సనత్కుశమారముని శ యాతనితో ననెఁ ద్రేత రాముఁడై
వనజదళాక్షుండే మనుజుభావముతోడ నయోధ్యఁ బుట్టు నా
తనిపయి వైరమొందిన మృగధంబునఁ జంపు నినున్ హతుండనై
ఘనతరము క్తి నొందెదవు శ గావున నట్లొనరింపుమా యనన్. 432

ఉ. దానవనేతడెందము ముగ్ధంబును జెందఁగ ముక్తిఁ గైకొనన్
జానకి నాదటన్ ఛదనశాలఁ జరింప హరించె గోప మీ
వ్రాని మృగధంబున న్మరణ శ మొందఁగఁ జేయు దటంచు నట్లు లా
దానవనాయకుం డవితరధం బగు ముక్తినిఁ జెందె రాఘవా ! 433

ఉ. సీతను గొం చశోకవనిఁ శ జేరిచియున్ ఘనమాతృభావమే
చేతమునందుఁ జెందె రఘుశేఖర ! వానిని నజ్ఞులెల్లఁ గా

మాతురవృత్తి దుష్టుఁ డయి శ యమ్మహిజాత హరించె నందు రా
పాతకభావ మొందునెడ శ భగ్గున మండుచు బూది గాఁడొకో?

435

ఉ. శూరత మీఱ ధాత్రిపయి శ శూరులఁ గానక యొక్కనాఁడు దా
నారదుఁ జూచి మ్రొక్కి మునిశనాథ! మదీయబలంబు నోర్చు నా
వీరవరేణ్యు లేడఁ బృథివీం గలరేని వచింపు మయ్య! యా
వీరులతో దురంబుఁ గొన శ వేడుక కల్గె చిరంబునుండియున్.

436

చం. అన విని నారదుండు మది శ నారసి తన్మదభంగకాంక్షియై
యనుఁ దెలిదీవి నుందురు మశోహబలశాలురు రాక్షసేంద్ర! యే
రని హరిచేతఁ జత్తురో? తరదంఘ్రులఁ గొల్తురో? యట్టిపుణ్యులౌ
ఘను లట నుద్భవింతు రతిశకాయు లజయ్యులు నెట్టివారికిన్.

437

చం. అనఁగ దశాస్యుఁ డంత సచిశవావళిఁ గూడియుఁ బుష్పకంబుతోఁ
జనియెను వెల్లదీవికిని శ సంగరకాంక్ష వహించి గర్వియై
చని చని యొక్కచో నిహతశసారము పుష్పక ముర్వి నిల్వ నా
దనుజుఁడు దానిని నివ్విడిచి తా శ నొకఁ డేగెను సాహసమ్మునన్.

438

శా. ఈరీతిం జనఁ బూలుఁ గోయు నొక దాశసేనాక్షి యాత్రోవలో
వీరమ్మన్యు దశాస్యుఁ బట్టె నొకకే శ లేవ సాపి లీలార్థమై
యోరీ! యెవ్వఁడ? వెవ్వఁ డంపె? నిను నీరయూ రేమి? పే రేమి? యం
చారీతిన్ సతులెల్లఁ బట్టికొని యాశ్లాదమ్మునన్ నవ్వుచున్.

439

ఉ. మాటికిమాటికిం గరవిశమర్దన మొప్పఁగ నవ్వుటాల కా
పాటలగంధు లొక్కొకరు శ పాణులఁ దన్నుఖపాళి మోఁదుచున్
బోటిరో! చూడుమమ్మ! పదిశమోములు నిర్వదిచేతు లున్న యీ
కీటక మంచు వానిఁ దలరక్రిందుగఁ గైకొని త్రిప్పి రొప్పుగన్.

440

ఉ. వంతుల కీగతి న్నతులు శ వానిఁ గరంబులఁబట్టి త్రిప్పఁగా
నింతి యొకర్తు తత్పదము శ లేకకరంబునఁ బట్టి త్రిప్పుచున్
బంతివలెం జరాలుననె శ బొటఁగఁ జిమ్మఁ బరాఖ్యలంకకుం
జెంతలఁ గ్రొంచినాఁ బరఁగు శ చేడియదొడ్డిఁ బడెం దశాస్యుఁడున్.

441

మ. అతికష్టంబునఁ దత్సతీకరవిమర్శాదివ్యధాముక్తుడై
యతులాశ్చర్యముతోడఁ జింతిలె సరోజాక్షారులై వానిచే

మృతుతావారల కిట్టిశక్తి కలుగు శ న్నేల్లేలు నే నట్టులే
మృతిఁ గైకొం చటఁ బుట్టువాఁడ నిక నశమ్మే తెల్లు నా కబ్బునో? 442

ఉ. శ్రీవతి నాపయిం గనలు శ జెందెడుకర్జముసేత మేలు నే
నేపగిదిం బొనర్తు నని శ యెంచియె జానకిని హరించె నా
శ్రీవతి వీవటంచు దమ శ సీత యటంచుఁ దలంచి తల్లిగా
నాపెను జూచి నీవలన శ సొతటిఁ జచ్చి విముక్తుఁ డయ్యెఁ జూ. 443

❀ వాలి సుగ్రీవుల చరిత్రము ❀

ఉ. రావణజన్మకర్మములు శ రాముఁ డగస్త్యుఁడు దెల్పు సంతసం
బావహిలంగఁ దా విని మరహమునితోడ వచించె వాలిసు
గ్రీవులజన్మకర్మములరీతిని నీవలన న్వివంగ నా
భావము వేడ్కఁ జెందెడు తరహపరిపూర్ణ ! మునీంద్ర ! తెల్పుమా. 444

తే. పాకశాసనపద్మినీప్రాణనాథు, లిరువురును వాలిసుగ్రీవు శ లనఁగఁ బుడమిఁ
బుట్టి రందురు తెల్పుమా శ పూర్వగాథ, సద్దయాసాంద్ర ! ఘటజ వారచంద్రమింద్ర.

తే. అనఁగ విని కుంభసంభవశ్రమునివరుండు, జానకీజానిఁ గని రామశ్రచంద్ర ! వినుము
వాలిసుగ్రీవసంభవశ్రవార్త నీకుఁ, దేటపడఁ దెల్పువాఁడ సురధీశరణ్య ! 446

ఉ. మేరుమహామహీధ్రమున శ మేటిసభన్ వసియించి తొల్లి యా
నీరజసూతినేత్రగణనిర్గతమోదజలేషదంశమున్
ధారుణి భావి నారసి మురదంబున వీడఁగ నంతలోననే
వీరుఁడు వానరుండు ప్రభశ్రవించెను ఋక్షరజోభిధానుఁడై. 447

ఉ. వానిని జూచి పద్మజుఁడు శ వానర ! నీ విట నుండు మన్న న
వ్యానరుఁ డట్టు లుండి బహుశ్రవాసరము ల్చిన నొక్కనాఁడు త
త్కాననమందు మూలఫలశ్రకాంక్షఁ జరించుచుఁ జూచె రత్నసో
పానశరస్సునందు జలశ్రపానకుతూహలతం దటస్థుఁడై. 448

తే. అమలతరమైన తత్తటాశాంతరమానఁ, బ్రతిఫలితమైన యాత్మరూపంబుఁ జూచి
నీట గొబ్బిన దుమికియు శ నెమకి యన్య, కపిని గానక యొడ్డు వేగముగఁ జేరి.

ఉ. అంగనయై కపిప్రవరుఁ శ డాత్మసతీత్వముఁ గాంచి యయ్యె ! నే
భంగముఁ జెందితిం బురుషశ్రభావము వోయి పడంతి నెతినం

చంగద నొందుచుండఁగ సురరాధిపుఁ డామెను జూచి మోహము

ప్సొంగఁగఁ దేజము నివ్విడువఁ శ బుచ్చమునం బడె దాన నామెకున్.

450

తే. బాలుఁడొక్కఁడుజనియించె శ వాలమునను, వాలమునఁబుట్టుటందగె శ వాలినాఁగఁ
బిదపనామెను గని కామశ్రవివశుఁ డినుఁడు, శుక్రమును వీడఁ గుత్తుక శ చోటఁబడియె.

తే. దాన నొకకపిబాలుఁ డురద్భవముఁ జెందె, గ్రీవజాతుఁ డతండు సుగ్రీవుఁ డయ్యెఁ
దరుణిపుత్రద్వయంబుతో శ నరిగి యొకటఁ, బండి నిదురించి లేచెఁ బ్రభాతమునను.

తే. రేయి సనఁ బూర్వలబ్ధనారీత్వమెల్లఁ, బోయి యెప్పటి పురుషత శ బాడమనాతఁ
డచ్చెరువుమోదమునుజెందునవసరమున, నజుఁడుసనుదెంచికిష్కింధరకధిపుఁ జేసె.

ఉ. సూనులతోడ ఋక్షరజశసుం డటు లప్పురి నేలి నాకసం

స్థానముఁ జేర వాలి కపిసంఘము నేలుచునుండె రాజుగా

మానవగాధ ! వాలిఘృణీరమాలిసుతోద్భవగాధ నీకు స

న్మానము మీఱఁ జెప్పితిఁ జరమా ! యన రాముఁడు మాని కిట్లనెన్.

454

ఉ. వాలినహోదనుం డయిన శ భాస్కరజం బురి వీడ గెంటుచో

వాలినమానసారుఁ డగు శ వాయుజుఁ డర్కజమృత్రియే కదా

యేల జయింపకుండెను మరహేంద్రజు నాత్మబలం బెఱుంగడో ?

వాలి జయింపలేక మృదురభావముఁ జెందెనొ ? తెల్పుమా యనన్.

455

చం. విని ఘటజన్ముఁ డిట్లనియె శ విన్ను రఘూత్తమ ! యంజనాద్రిపై

ఘనతరమూర్తి కేసరి నిరకామబలుండుఁ గుటుంబినీయుగం

బున విలసిల్లు నం దతనిరపొల్తుక యంజననాపడంతి యం

జనమున నుండఁ గృద్రివలశనంబడెఁ బాయసపిండ మత్తఱిన్.

456

తే. పుత్రకామేష్టిఁ జేయునశస్పడు లభించు, పాయసంబునఁ బ్రీతిమై శ భర్త యొనఁగు

భాగమును బాటవైచెఁ గురభావ కైక, దానిఁగొని గృద్రి యట వీడె శ దపనతేజ !

ఉ. ఆపరమాన్నభాగ మపు శ డంజన సాపడెఁ దత్సపత్నియా

నాప్యశదంశకాననయు శ నండకుఁ జేరఁగ దూరభర్తలై

యాపడఁతుల్ వినోదముల శ నందఁగ వాయువు చూచి బద్ధనా

రీపటముల్ హరించియు నిరీక్షణ మొందెఁ దదూరుయుగ్మమున్.

458

తే. చూచియంజనతోఁ గామశ్రసుఖములొందె, నటులనిర్మతిపుషదంశశకాస్యఁ గూడె

వారలిద్దఱు సుతులను శ బడసియుండి, రనుమయు పిసాచి ఘర్షరశస్వనుఁడు నాఁగ.

చం. వరమధుమాసమందు సితరపక్షమున స్వరివాసరంబునం

దిరమగు పైతృభంబునను శ ధీరుడు నంజన కుద్భవించె గొం

దటు మును లందుఁ బూర్ణిమ సశదాగతిసూతి జనించె నందు రా

కరువలిపట్టి సిస్తులనిర కామభుజాబలవేగుడై తగెన్.

460

సీ. సామీరి యట నొక శ సమయమం దుదయించు, భానుబింబముపక్వశ్రఫల మటంచు

నూహించి తిన నెంచి శ యుత్స్సృతి నేబది, యామడ లేగి తిరగ్మాంశుఁ గదియ

నమవస యగుటచే శ నానాఁడు రాహువు, రవిని బాధింపఁగా శ రాక భీతిఁ

జని యింద్రుఁ గని నిన్నుఁ శగొనిమింగెదను మున్ను, భానుఁబట్టుట నాక శ వశ్యకార్య

తే. మట్టిదానికి నంతరాశ్రయంబు కలిగె, వాయుజునిమూలమై నేడైవచ్చి వాని

శిక్ష సేయుమటన్న శశచీప్రియుండు, వెల్లయేనుఁగు నెక్కి వేరవేగఁ జనియె. 461

తే. సురలతోఁ జని వాయుజుఁ శ జూచియింద్రుఁ, డతనిపై వీడె ఘోరవశ్రజాయుధంబు

దానఁ గూలెను శైలంబుపైననతఁడు, హనువునలియుటహనుమంతుఁడయ్యెనాఁడు.

చం. సుతుఁ బవిపాతితుం గనుచు శ శోకముజెంది మనంబులో సదా

గతి సుతు సేదఁదీర్చి రుషఁ శ గైకొని సంచలనంబు మాని కుం

భితగతి నుంట మూర్ఛను దిరవిఁ భువి నెల్లరుఁ జెందఁగా శచీ

పతిని దిరస్కరించి విధి శ వాయువుఁ జేరుచు బుజ్జగించుచున్.

463

మ. పవమానా ! యిటు నీవు నిశ్చలతతో శ వర్తించినన్ జీవముల్

శవతుల్యంబులు గావె ? నీవెకద విశ్వప్రాణ మీపాటికిన్

బవిధార్యజ్ఞత సైపుమయ్య ! నిను నే శ బ్రార్థించుచున్నాఁడఁ బెం

పువడం గోరిక లిత్తు నీసుతునకుం శ బూర్ణాయు వౌ గావుతన్.

464

చం. అన విని వాయు వాత్మ ముద శ మగిదుచు మున్నబలె సంచరింపఁగా

జనములు లేచి రెల్లరుఁ బ్రశాంతి వహించెను లోక మంతట

స్వనజభవుండు మారుతిఁ గృరపం గని పల్కెను వాయుజా ! యిదే

కొను మమరత్వవజ్రతను శ గూఢరమాధిపభ క్తియోగముల్.

465

తే. నీదుగమనమ్మునకు నడ్డులేదు మఱియు, హరికి సాయంబుఁ జేసెదశ్రవయ్య ! యనుమ !

యని విధాత తిరోహితుఁడయ్యె నంత, భానుఁ గబళించుపూన్ని స్వశర్భానుఁ డరిగె.

ప. అనిన రామచంద్రుం డగస్త్యునిం గని రాహువు రవిం గబళింపఁ గతం బేమియో

నుడువు మన నగస్త్యుం డిట్లనియె.

467

సీ. సురలతో రాహువు శ సుధఁ ద్రావి యమరుడై, సురల బాధింపఁగాఁ శ జూచునంత
దర్శపూర్ణిమలందుఁ శ దపనేందువుల నీవు, బాధింపు మనిరి దేవతలు నట్టి
రవిసోమబాధయే శ గ్రహణంబునాఁ దగు, మనుజులు దానధర్మము లొనర్చి
రాహుత్పత్తి నొనర్చి శ రవిసోములను విముక్తులఁ జేసి పాపమురక్తులుగ నుందు
తే. రదియె యుపరాగ మండ్రు నీ శ వడిగినట్టి, చిత్రతరమైన దివ్యచారిత్ర మెల్లఁ
బల్కితిని వాయుసూనుని శ బలముఁ దెల్పు, వశముగా దైన నినుమంతరపల్కువాఁడ.

చం. ఒకపరి వాయుజుండు మును శ లుండెడు నాశ్రమమందుఁ జేరి యా
జ్ఞకకుశస్సక్తివాదులను శ గేళిమెయి న్వేదఁజిమ్మి మఱానిబా
లకుల నదల్పఁగా నిజబలంబు లవంబు నెఱుంగనట్లు లిం
కొకఁడెడు దెల్పఁగాఁ దెలిసి శ యుండునటుల్ శపియించి రామునుల్. 469

చం. అనుమ మునీంద్రశాపవశుఁ శ డై యసమర్థుఁడు వోలె వాలిపైఁ
గనలఁడు వార్ధి దాఁటి చనఁగఱా మును ఋక్షవిభూ క్తివైఖరిన్
దనబలమున్ గ్రహించెఁ జుమి శ దాశరథీ! కపిరావణాదివ
ర్తనము వచించితి నిగుల శ ధన్యుడ నైతిని మఱానిమండలిన్. 470

చం. సకలము నీ వెఱింగియును శ సత్కృప నాయెడ నుంచి సన్ముని
ప్రకరములో వరిష్ఠపదరభాస్వరుఁ జేయ మదీరితంబు విం
టకు ముద మొంది తీవు కరుణానిధి వౌటను రామచంద్ర! నీ
యకుటిలమైన యాశ్రితజరనాదరభావము వర్ణ్యమా కదా? 471

వ. ఇట్లు రామచంద్రదర్శనం బొనర్చి యగస్త్యుండు మునిజనసహితండై స్వాశ్రమంబుఁ
జేరె వింధ్యాద్రి పైకెగయు నని యయ్యగస్త్యుండు దక్షిణదిక్కున నిత్యనివాసియై
యుండె నని చెప్పి శర్వాణితో శంకరుండు మఱియు నిట్లనియె. 472

ఉ. రాముఁడు విశ్వవంద్యుఁడు పరరాత్పరుఁ డయ్యు సమస్తబాంధవ
స్తోమము గొల్వ భూమిసుతరతోఁ జరియించె గృహస్థుఁ డట్లు, ని
ష్కామత నొందియున్ సకలశకామసుఖంబులఁ జెందె వానర
స్తోమము వాయుజూదులు విశుద్ధమతిం బరిచర్య సేయఁగాన్. 473

సీ. రాజీవనేత్రుండు శ రామచంద్రుఁడు భూమిఁ, బాలింప ధర సస్యవతిగఁ దనరె
ఫలవంతములు దరుల్ శ కులధర్మనిష్ఠులు, సకలజనంబు లుత్సవము లలరె

బతిభక్తినిరతలు శ భామినీమణులెల్లఁ, బుత్రశోకాదులు శ బుట్ట వెచట
 నీతి వీడరు జను శ లీతిబాధలు లేవు, ధర్మంబు నాల్గుపాదముల నడచు
 తే. జారచోరాదులగు దురారచారపరులు, లేరు వైధవ్య మొందినశలేమ లేదు
 లేవు లేములు లేరు మరలీమసులును, రామరాజ్యంబులో గిరిరాజతనయ ! 474

చం. నరశుభధర్మభోధకు జననార్దనుఁ డౌ రఘురాముఁ డిట్లు తా
 నరవరుఁడై శుభక్రియ లనారతమున్ భువి నొప్పునట్లుగా
 గురువరునాఁజ్ఞఁ జేయుచును శ ఘోటకయాగము లెన్నొలింగముల్
 ధరణిఁ బ్రతిష్ఠితంబులుగఁ శ దత్పరుఁడై యొనరించె సీతతోన్. 475

వ. ఇట్లు పదునొకండువేలపదునొకండునూలులవత్సరంబులు ద్రేతాయుగమానమ్మున
 ధర నేలె నక్కాలంబు గలిమానమ్మున నేకాదశలక్షైకాదశశతవత్సరపరిమితం బగు
 ని ఘోకపత్నీవ్రతస్థుండు సకలగార్హస్థ్యధర్మకారియై యుండె సీతయుఁ బ్రేమానువర్తన
 ప్రశ్రయదమంబులచే భర్తను సేవించుచుఁ దదింగితసూచితపరిచర్యాకారిణియై
 సర్వదా బహుమతయై యాతని రంజింపఁజేయుచుండె నని చెప్పి పరమేశ్వరుం
 డిట్లనియె. 476

చం. గిరివరనందినీ ! విబుధశక్తి ర్థితమున్ సకలాఘహారియుం
 బరమపవిత్రము న్నిరతశభావుకదం బగు సారకాండస
 చ్చరితముఁ జెప్పితిన్ జనులు శ సర్వమనోరథసిద్ధిఁ గాంతు రీ
 చరితఁ బరింప విన్నను నిరజంబుగ నారఘురాముసత్కృపన్. 477

వ. అని చెప్పినఁ బరమేశ్వరువచనంబులు విని దాక్షాయణి తారకరామచంద్రకథా
 కర్ణనోత్సాహ యగుటం బరమానందకందళితహృదయారవింద యైయుండె
 ననుటయు. 478

మాలినీ. శ్రుతిశిఖరసువేద్యా ! శ సూరిచిత్రైకహృద్యా !
 హుతభుగళికనేత్రా ! శ యుక్తగోరాజపత్రా !
 దితిజవనహుతాశా ! శ తీవ్రతాంచద్గరాశా !
 శ్రితసమవనభావా ! శ శ్రీభవానీశ ! దేవా ! 479

ఉ. రాజుల కేరి కీయకయె ర రాజవతంసుడ వీ వటంచు న
వ్యాజపుభక్తి రాఘవుని ర భవ్యచరిత్రము నీకె యీగతికై
భూజనులెల్ల మేలనగఁ ర బొల్పుగ నంకిత మిచ్చియుంటి వి
భ్రాజితదివ్యతేజ ! యనురక్తిని బ్రోవుము నన్ను శంకరా !

480

—: గ ద్య :—

శ్రీ సీతారామచంద్రకరుణాకటాక్షవీక్షణావాప్తకవితావిశేష శ్రీమద్గుండువంశ
పయోవారాశితారేశ రామస్వామిబుధేంద్రసూను సుబ్బాంబాగర్భ
శుక్తిముక్తాఫలాశ్వలాయనసూత్రాగస్త్యసగోత్రోద్భవోభయ
భాషావిద్యత్కవివిధేయ లక్ష్మణనామధేయ విరచితాం
ధానందరామాయణ సారకాండంబునఁ
బంచమాశ్వాసము సంపూర్ణము
సారకాండము సమాప్తము.

శ్రీ భవానీశంకరార్పణమస్తు.

255
17
23-2

ది వ్యస్తృతి.

శ్రీమాన్య : శుద్ధకవితా
ప్రామాణ్య : రఘూత్తమాంఘ్రిరాజీవధ్యా
నామోదపూతజీవిత :
ప్రేమాలయ : లక్ష్మణాఖ్య విబుధవరేణ్యా :

సిరి గల పట్టణంబున వసించియు నిత్య మకించనార్తిచేఁ
దెరలితి. విట్టియుత్తమకృతిఁ రచియించియు ముద్రణార్థమై
తెరు వొకయింత లేక అతిదీనత నూరును నూరు రేఁబవల్
దిరిగితి. వాప్రయత్నము ఫలింపకమున్నె గతించినాపు హా :

తారకమంత్రరాజజపతత్పరమైన త్వదీయచిత్తమం
దీరిక లెత్తు కోరికల కేకముఖం బగురూప మయ్యె నీ
చారుకృతిప్రచార, మది సాగకమున్నె యత్పత్తితో నిటుల్
ఘోరదురంతమృత్యువునకుఁ బలి యైతివి పండితాగ్రణీ :

నవనవరాగరంజితమనఃప్రియచారుపురాణధోరణీ
ప్రవణుఁడ వై రసప్రచురభావపరిష్కృతసత్కవిత్వవై
భవుఁడవు నై యుదాత్తగుణవద్బహుకావ్యవిధానలబ్ధిగౌ
రవుఁడవు నై యెసంగు కవిరాజమణీ ! యిఁక లేవు మా కిలన్.

ఈకృతీ నింతమాత్ర వెలయించి గురూత్తమ : నీనవర్య నె
ట్లో కృతి నైతి సంభృతమహోదయకీర్తిరమాభిరామమై
ఆకమలాప్రతారకశశాంకము నై పెనుపొందుఁ జక్కనౌ
నీకృతి, యద్వితీయతఁ బునీతసభాజితసాహితీభువిన్.

నిను సుస్నిగ్ధహృదంతరున్ మధురవాణీభూషణున్ సస్మితా
నను నత్యున్నతకంతభాసురపురాణస్వచ్ఛవాగ్దోరణీ
వినుతప్రాభవు హాస్యలాలసు జగద్విఖ్యాతు శ్రీరామభ
క్తుని వేదాగమపండితోత్తముఁ దలంతుఁ భక్తిభావమునన్.

నడకుదురు,
16-5-1952. }

గొట్టుముక్కుల రామకృష్ణశాస్త్రి.
అరుణాశ్రమము.

